

รายงานการบรรยายและเสวนา

คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย

ข้อมูลใหม่จากหลักฐานโบราณคดี

The documentary report on
THE RECENT ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES
IN THE UPPER SOUTHERN OF THAILAND

สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
พุทธศักราช ๒๕๖๔

รายงานการบรรยายและเสวนา
คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย ข้อมูลใหม่จากหลักฐานโบราณคดี
The documentary report on
THE RECENT ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES IN THE UPPER SOUTHERN OF THAILAND

สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
พุทธศักราช ๒๕๖๔

รายงานการบรรยายและเสวนา คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย: ข้อมูลใหม่จากหลักฐานโบราณคดี
The documentary report on THE RECENT ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES
IN THE UPPER SOUTHERN OF THAILAND

พิมพ์ครั้งแรก ๕๐๐ เล่ม พุทธศักราช ๒๕๖๔
จัดพิมพ์โดย สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ
National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช,
รายงานการบรรยายและเสวนา คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย ข้อมูลใหม่จากหลักฐานโบราณคดี =
The documentary report on THE RECENT ARCHEOLOGICAL DISCOVERIES IN THE UPPER
SOUTHERN OF THAILAND. -- กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๖๔.
๑๖๐ หน้า
๑. โบราณคดีกับประวัติศาสตร์. I. ชื่อเรื่อง.
959.3
ISBN 978-616-283-606-0

ที่ปรึกษา

นายประทีป เฟื่องตะโก อธิบดีกรมศิลปากร
นายอรุณศักดิ์ กิ่งมณี รองอธิบดีกรมศิลปากร
ดร.อมรา ศรีสุชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี ที่ปรึกษากกรมศิลปากร
นางเสริมกิจ ชัยมงคล ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช

บรรณาธิการ

นางศิริพร สังข์หิรัญ ผู้อำนวยการกลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช

ค้นคว้าเรียบเรียง

ดร.อมรา ศรีสุชาติ ศ.ดร.เชษฐ ติงส์ชูชลิ Dr.Berenice Bellina
นายธวัชชัย ชื่นไพศาลศิลป์ นางสาวนภัคมณ ทองเฝือ นายจักรพันธ์ เฟื่องประไพ
นางสาวจุตินาฏ บวรสาโชติ

คณะทำงาน

นางวรางคณา ทองสุข นายวัชรพัทธ์ จันทร์กลับ นางสาวจรรุพัฒน์ นกุล
นางสาวโสเมสินี สุขเกษม นางสาวลัดดาวลัย สุวรรณคีรี นางสาวศิริกัญญา จันทศรี
นายพิทักษ์ภูมิ อาการส นายณัฐพล พิทักษ์รัฐ

ควบคุมการพิมพ์ / ออกแบบปก

นางสาวนภัคมณ ทองเฝือ

พิมพ์ที่

หจก.เรือนแก้วการพิมพ์ ๙๔๗ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐ โทร. ๐ ๒๔๑๑ ๑๕๒๓ แฟกซ์. ๐ ๒๘๖๖ ๓๒๔๘

คำนำ

คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย ประกอบด้วย จังหวัดชุมพร จังหวัดระนอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพังงา จังหวัดกระบี่ และจังหวัดภูเก็ต มีลักษณะภูมิประเทศเป็นคาบสมุทรและมีทะเลขนานทั้งสองด้าน คือด้านตะวันออกติดอ่าวไทยและด้านตะวันตกติดทะเลอันดามัน จากตำแหน่งที่ตั้งและสภาพภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้พบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ในภาคใต้ตอนบนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวยังมีความสำคัญต่อการศึกษาเรื่องราวทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ของชาติไทยอย่างมาก ในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นพื้นที่สำคัญที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในบริเวณนี้กับผู้คนที่อยู่ห่างไกลออกไป โดยเฉพาะอินเดียและจีน ซึ่งการติดต่อสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อผู้คนในบริเวณนี้ ทั้งด้านศาสนา สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนการเมืองการปกครองเมื่อเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นยุคที่ผู้คนมีตัวอักษรใช้ในการบันทึกเรื่องราวของตนเอง จากบ้านเมือง แวนแคว้นเล็กๆ ได้พัฒนากลายเป็นอาณาจักรขนาดใหญ่ มีระบบโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อน และมีพัฒนาการสืบเนื่องมาถึงยุคสมัยปัจจุบัน

ด้วยความสำคัญดังกล่าว สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช จึงได้ดำเนินการโครงการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีในพื้นที่ภาคใต้ตอนบนซึ่งเป็นพื้นที่ที่รับผิดชอบโดยตรงของหน่วยงานมาโดยตลอด ทั้งด้านการสำรวจทางโบราณคดี การขุดค้นทางโบราณคดี และศึกษาวิจัยหลักฐานทางโบราณคดีประเภทต่าง ๆ ซึ่งผลจากการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดี ทำให้พบหลักฐานใหม่ที่สำคัญหลายประการ

ดังนั้น ในปีงบประมาณ ๒๕๖๔ สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช จึงได้จัดกิจกรรมเสวนาทางวิชาการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโบราณคดีภาคใต้ผ่านการศึกษาของนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ศิลปะ หัวข้อ “คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย ข้อมูลใหม่จากหลักฐานโบราณคดี” The recent archaeological discoveries in the upper southern region of Thailand. ขึ้นเมื่อวันอังคารที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ผ่านช่องทางออนไลน์ Facebook Live และ Zoom โดยมีวิทยากรที่สำคัญหลายท่าน อาทิ ดร.อมรา ศรีสุชาติ ศ.ดร.เชษฐ ติงส์ญชลี Dr.Berenice Bellina ตลอดจนนักโบราณคดี จากกลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช และเพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวเกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการ สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช จึงได้ดำเนินการรวบรวมเอกสารประกอบการบรรยายของวิทยากร มาเรียบเรียงและตีพิมพ์เป็นหนังสือ “รายงานการบรรยายและเสวนา คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย ข้อมูลใหม่จากหลักฐานโบราณคดี (The documentary report on THE RECENT ARCHEOLOGICAL DISCOVERIES IN THE UPPER SOUTHERN OF THAILAND) เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้สนใจงานโบราณคดีภาคใต้ตอนบนของไทย อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้และบริบททางโบราณคดีตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ จนถึง ยุคประวัติศาสตร์ให้เป็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เกิดเป็นฐานข้อมูลและองค์ความรู้ใหม่ทางโบราณคดีในพื้นที่ภาคใต้ตอนบนของไทยที่มีความน่าเชื่อถือสามารถนำไปใช้อ้างอิงในงานวิชาการได้ ทั้งยังสามารถนำไปสู่การต่อยอดการศึกษาค้นคว้าวิจัยสำหรับผู้สนใจได้ต่อไปในอนาคต

สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช
กรมศิลปากร

สารบัญ

คำนำ	ก
สารบัญ	ข
ความรู้ต่อการวิเคราะห์วิจัยหลักฐานโบราณคดีไทย: กรณีศึกษาโบราณคดีภาคใต้ ดร.อมรา ศรีสุชาติ	๒
รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานเขาศรีวิชัย จากการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ติงส์ญชลี	๒๒
Late prehistoric Peninsular Thailand and Myanmar and the Maritime Silk Road Dr.Berenice Bellina	๓๘
ภาพเขียนสีในแหล่งโบราณคดีฝั่งอันดามัน นายธวัชชัย ชั้นไพศาลศิลป์	๖๒
ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นโบราณคดี ณ เมืองโบราณไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี นางสาวนภักคม ทองเฟื้อ	๘๔
การสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดี บริเวณพื้นที่โครงการบรรเทาอุทกภัย เมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช นายจักรพันธ์ เพ็งประไพ	๑๐๘
การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลาย ตำบลรั้ว อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร นางสาวจตุตินาฏ บวรสาโชติ	๑๓๖
ภาคผนวก	๑๕๐

รายงานการบรรยายและเสวนา
คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย ข้อมูลใหม่จากหลักฐานโบราณคดี
The documentary report on
THE RECENT ARCHEOLOGICAL DISCOVERIES IN THE UPPER SOUTHERN OF THAILAND

ความรู้ต่อการวิเคราะห์วิจัยหลักฐานโบราณคดีไทย: กรณีศึกษาโบราณคดีภาคใต้

ดร.อมรา ศรีสุชาติ^๑

การวิเคราะห์วิจัยหลักฐานโบราณคดีไทย ต้องใช้ความรู้หลายด้าน เรียกว่า สหวิชาการ ซึ่งบางเรื่องนักโบราณคดีจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในสาขานั้น ๆ ดำเนินการ ปัญหาสำคัญ คือ เมื่อได้ผลวิเคราะห์มาแล้ว นักโบราณคดีจะแปลและ/หรือใช้ผลวิเคราะห์นั้นให้ถูกต้องและนำมาอธิบายความหมายได้อย่างไร และเพียงใด

บทความนี้จะนำเสนอเฉพาะบางเรื่องที่เราเห็นว่าสำคัญและมักเป็นปัญหาต่อการนำผลวิเคราะห์เหล่านั้นมาแปลความหมายเพื่อนำเสนองานวิจัยทางโบราณคดี ตัวอย่างที่นำมาประกอบในการอธิบายครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากกรณีศึกษาโบราณคดีภาคใต้เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็เชื่อมโยงไปถึงหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดีในภาคอื่นด้วย โดยเฉพาะจากตัวอย่างที่สื่อความหมายได้ชัดเจน

๑. การกำหนดอายุ และการวิเคราะห์ผลอายุทางวิทยาศาสตร์กับการบอกค่าอายุเทียบปีศักราช

นักวิชาการทั่วไปหรือรวมถึงนักโบราณคดีมักใช้คำว่า “ยุค” และ “สมัย” สับสนปนเป “ไม่ถูกต้องนัก จากการประชุมจัดทำ ‘ศัพท์โบราณคดีสากล’ ของราชบัณฑิตยสภา มีศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นที่ปรึกษาและศาสตราจารย์พิเศษ พิสิฐ เจริญวงศ์ เป็นประธาน มีผู้เขียนร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วยนั้น ที่ประชุมฯ มีมติกำหนดให้ใช้คำว่า ‘ยุค’ เฉพาะ ‘ยุคก่อนประวัติศาสตร์’ และ ‘ยุคประวัติศาสตร์’ เท่านั้น ซึ่งแต่ละยุคแบ่งย่อยออกเป็น สมัย ดังนั้น คำว่า ‘สมัย’ จึงใช้แบ่งย่อยช่วงเวลาแต่ละยุคที่กล่าวมาข้างต้น ตัวอย่างเช่น สมัยหิน สมัยโลหะ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์รัฐโบราณ สมัยประวัติศาสตร์ไทย/สมัยประวัติศาสตร์เมืองไท(เมืองไทย) หากเป็นช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องกับประเทศ/อาณาจักร/รัฐ ใช้ตามความนิยมที่มักพ่วงด้วยราชธานีของรัฐ/ประเทศนั้น ๆ ได้ เช่น สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี สมัยเมืองพระนคร(ของราชอาณาจักรกัมพูชาโบราณ) หรือตัดความว่า ‘กรุง’ ออกได้ เช่น สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ กรณีที่ต้องกล่าวถึงช่วงเวลาการปรากฏขึ้นของ ศิลปะ ซึ่งเป็นชื่อของ ‘รูปแบบศิลปะ’ ไม่ควรใส่ ‘สมัย’ ลงไป ควรใช้ว่า ศิลปะ ดงเซิน ศิลปะสุโขทัย ศิลปะอยุธยา ศิลปะบาปวน ศิลปะนครวัด ศิลปะบายน แต่สามารถใส่ ‘สมัย’ เมื่อต้องการระบุที่มา/ประเทศ เช่น ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์หมิง ศิลปะญี่ปุ่นสมัยคามาคูระ ศิลปะญี่ปุ่นสมัยเอโดะ ศิลปะเขมรสมัยเมืองพระนคร หรือถ้าเป็นรูปแบบศิลปะเฉพาะของประเทศไทยนั้น ๆ สามารถ

^๑ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี ที่ปรึกษากรมศิลปากร

ใช้ ศิลปะเขมรแบบนครวัด ศิลปะไทยแบบล้านนา หรือย่อยลงไปได้ เช่น ศิลปะไทยแบบล้านนา
สกุลช่างพะเยา ศิลปะภาคใต้สกุลช่างนครศรีธรรมราช ศิลปะศรีวิชัยแบบชวาภาคกลาง

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการกำหนดอายุซึ่งนำไปสู่การกำหนดได้ว่า หลักฐานหรือแหล่งโบราณคดี
นั้น ๆ อยู่ใน ยุค สมัยใดได้บ้าง ดังนี้:

๑.๑ การกำหนดอายุ กับการบอกค่าอายุเทียบปีศักราช มีดังต่อไปนี้:

อายุที่มีจารึกเขียน/จารอยู่กัโบราณสถาน-โบราณวัตถุแหล่ง/ชิ้นนั้น ๆ จารึกดังกล่าวบอก
ให้ทราบถึงปี (บางครั้งบอกเดือน-วัน-เวลาด้วย) ที่สร้าง/ผลิต/ใช้งานสิ่งก่อสร้าง/วัตถุชิ้น ๆ ไว้แล้ว
ถึงกระนั้นวิธีการเขียนบอกให้รู้ว่าเป็น ปี-เดือน-วัน-เวลาใด มีวิธีบอกต่าง ๆ กันไปหลายรูปแบบ:

๑.๑.๑ ใช้ **สามานยนาม** (ค่านามทั่วไป) แทนตัวเลข เนื่องจากการบอก ‘ศักราช’ ที่
จะกำหนดอายุสมัยของเรื่องราว/ช่วงเวลาในยุคประวัติศาสตร์ ไทยเรารับมาจากอินเดีย ปรากฏอินเดีย
มักสร้างคำให้เกี่ยวข้องกับดาราศาสตร์และคติศาสนา เมื่อคนพื้นถิ่นในประเทศไทยแต่โบราณรับ
อักษร-ภาษาจากอินเดียมาใช้ จึงนำระบบนี้มาใช้ด้วย มีตัวอย่างจาก ศิลาจารึกเขารัง บ้านอรัญ ตำบล
อรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และศิลาจารึกวัดเสมาเมือง ตำบลในเมือง อำเภอ
เมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช (ศิลาจารึกเล่ม ๑, ๒๕๕๙: ๗๗-๘๐, ๒๕๒-๗๘) ดังนี้:

ตัวอย่างที่ ๑: ศิลาจารึกเขารัง จารึกเป็นภาษาสันสกฤต ปรากฏข้อความว่า ‘**จันทร-รศ-
อินทริย**’ สามารถถอดออกมาเป็นตัวเลขได้ ดังนี้: คำว่า **จันทร** (แปลว่า ดวงจันทร์) = เลข ๑;
คำว่า **รศ** (แปลว่า การรับรู้ความรู้สึก) = เลข ๖; คำว่า **อินทริย** (แปลว่า ร่างกาย) = เลข ๕
เมื่อแปลย้อนจากหลังไปหน้าแล้ว จะเทียบได้กับ ‘**มหาศักราช ๕๖๑**’ (นักอ่านจารึกเทียบว่าตรงกับ
พุทธศักราช ๑๘๘๒ [? – ผู้เขียนใส่เครื่องหมายนี้กำกับ จะนำไปสู่การอธิบายในตอนต่อไปว่า
การใช้เทียบค่า บวก หรือ ลบ จากเลขจำนวนนี้ ไม่แน่นอนเสมอไป มีตัวแปรที่จะนำเสนอให้ทราบ
ต่อไป]

ตัวอย่างที่ ๒: ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง จารึกเป็นภาษาสันสกฤต ปรากฏข้อความว่า
‘**...ศากราเช มุณินวรสไกร...**’ สามารถถอดออกมาเป็นตัวเลขได้ ดังนี้: คำว่า **ศากราเช** (แปลว่า
ในศักราช) = ไนมมหาศักราช; คำว่า **มุณี** (แปลว่า นักพรต) = เลข ๗; คำว่า **นว** (แปลว่า ใหม่) =
เลข ๙; คำว่า **รศไกร** (แปลว่า รศ/การรับรู้ความรู้สึก) = เลข ๖ เมื่อแปลย้อนจากหลังไปหน้าแล้ว
จะเทียบได้กับ ‘**มหาศักราช ๖๘๗**’ ศาสตราจารย์ฌอร์ฌ เซเด็ส (Gorge Coedès เดิมเขียน
ยอช เซเด็ส) นำ ๖๙๗ + ๗๘ = คริสต์ศักราช ๗๗๕ ส่วนนักจารึกไทยคำนวณด้วยการนำ ๖๙๗ +
๖๒๑ = พุทธศักราช ๑๓๑๘ (ศิลาจารึก เล่ม ๑, ๒๕๕๙: ๒๕๒-๒๗๘).

๑.๑.๒ ใช้ **การนับจากช่วงเวลา ‘กสิยุค’** (ภาษาสันสกฤต-บาลี เขียน ‘กสิยุค’)
กำหนดว่า ปีที่จารึก เป็นกสิยุคเท่าใด วิธีการนี้ต้องอาศัยการคำนวณเทียบ [นักจารึกจะอ่านจารึก
เทียบไว้ให้แล้ว แล้วเทียบกับศักราชที่ใช้ในปัจจุบัน] ตัวอย่างจากจารึกวัดหัวเวียงเมืองไชยา (วัดเวียง)
ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีดังนี้:

‘ทรงพระนาม ศิริธรรมราชา จันทรภาณุ เมื่อกลียุค ๔๓๓๒’ ซึ่ง ศาสตราจารย์ฌอร์ฌ เซแด็ส เทียบว่า กลียุคเริ่มต้นก่อนคริสตกาล ๓,๑๐๒ ปี จึงได้นำจำนวน ๔๓๓๒-๓๑๐๒ = คริสต์ศักราช ๑๒๓๐ (Coedès 1929: 41-43) ส่วนนักอ่านจารึกไทย จะนำจำนวน ๑๒๓๐ + ๕๔๓ = พุทธศักราช ๑๗๗๓ (ศิลาจารึก เล่ม ๔, ๒๕๒๙: ๑๔๔-๖).

๑.๑.๓ ใช้ การบอกจำนวนเลขของ ‘ศักราช’ ถ้าจารึกสันสกฤต-บาลี-เขมร ก่อนรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท ใช้ ‘มหาศักราช’ จะเขียนย่อ ๆ ว่า ...ศก ตัวอย่างเช่น จารึกฐานพระพุทธรูปนาคนครจากวัดเวียง ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏความว่า ‘๑๑๐๕ ศก เกาะนักษัตร...’ ดังนั้น หากคำนวณตัวเลขให้เป็น คริสต์ศักราช จะนำมหาศักราช ๑๑๐๕ + ๗๘ = คริสต์ศักราช ๑๑๘๓ และหากจะให้ เป็นพุทธศักราช ย่อมจะนำมหาศักราช ๑๑๐๕ + ๖๒๑ = พุทธศักราช ๑๗๒๖ (ศิลาจารึกเล่ม ๔, ๒๕๒๙: ๑๑๗-๑๒๐). อย่างไรก็ตาม กรณีปีมหาศักราช ๑๑๐๕ ซึ่งปรากฏที่ฐานพระพุทธรูปนาคนครนี้ ศาสตราจารย์ เจ. จี. เดอ กาสปารี (J. G. de Casparis) วิเคราะห์ต่างออกไป มีเหตุผลว่า ข้อความต่อไปที่ระบุวัน-เดือน-รอบปี ‘...ขึ้น ๓ ค่ำ เขษษฐมาส วันพุธ ใน เกาะนักษัตร...’ นั้น ขัดกับ ‘๑๑๐๕ ศก’ หากนับวัน-เดือน-ปีนักษัตรดังกล่าว จะเทียบได้กับ มหาศักราช ๑๒๐๑ หรือ ๑๒๑๓ เทียบได้กับ ค.ศ. ๑๒๗๙ หรือ ค.ศ. ๑๒๙๑ (de Casparis, 1967:30-40).

อนึ่ง ‘มหาศักราช’ (คำย่อ ม.ศ.) ใช้สืบมาจนถึงราชอาณาจักรสุโขทัย รัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเท่านั้น ซึ่งในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท ใช้เทียบ ‘มหาศักราช’ กับ ‘พุทธศักราช’ แล้ว แต่คำนวณนับแบบลังกา คือ นับจากปีบริพพาน มากกว่าไทย ๑ ปี เมื่อเทียบกับปีปัจจุบัน เช่น จารึกวัดป่ามะม่วง ระบุพุทธศักราช ๑๙๐๕ ปีตามลังกา แต่หากเทียบตามแบบไทยจะใช้ ๑๙๐๔ (ศิลาจารึก, ๒๕๔๘: ๗๑-๘๖) สมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่นิยมใช้ ‘มหาศักราช’ นิยมใช้ ‘จุลศักราช’ ใช้คำย่อ ‘จ.ศ.’ ในการบอกลำดับปีเป็นส่วนใหญ่ โดยเริ่มจุลศักราช ๗๑๒ = พุทธศักราช ๑๘๙๓ อันเป็นปีสถาปนารุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งเทียบ ๓ ศักราช (พ.ศ.-จ.ศ.-ม.ศ.) ไว้ด้วยกัน คือ จารึกเสาทินราชบูรพ์บำรุง ตำบลไกรโน อำเภอกรงไกรลาส จังหวัดสุโขทัย นาดยา ภูศรี สำนวณพบ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ (ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๕ สุโขทัย สมัยนั้น) นำส่งให้นักอ่านจารึกหอสมุดแห่งชาติอ่าน-แปลความเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ (ศิลาจารึก, ๒๕๔๘: ๓๒-๓๔) จารึกหลักนี้ กล่าวถึงเหตุการณ์และบอกว่าอยู่ในศักราชที่ตรงกันทั้ง ๓ คือ พุทธศักราช (พ.ศ. ๒๐๗๑) จุลศักราช (จ.ศ. ๘๙๐) และมหาศักราช (ม.ศ. ๑๔๕๐) เมื่อปรากฏศักราชเทียบไว้ให้เช่นนี้แล้ว จึงสามารถยืนยันถึงความเข้าใจที่ตรงกันของปราชญ์ไทยโบราณในการเทียบปีศักราช โดยใช้จำนวนเลข มาคำนวณ ดังนี้:

พ.ศ. เป็น จ.ศ. ให้ นำ พ.ศ. ลบด้วย ๑๑๘๑ จะได้จำนวน พ.ศ. ๒๐๗๑-๑๑๘๑ = จ.ศ. ๘๙๐

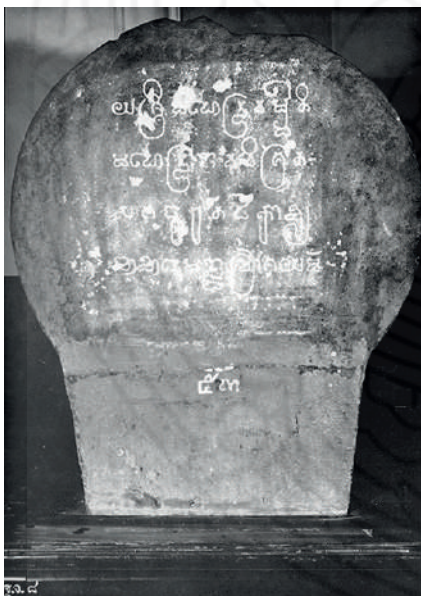
พ.ศ. เป็น ม.ศ. ให้ นำ พ.ศ. ลบด้วย ๖๒๑ จะได้จำนวน พ.ศ. ๒๐๗๑-๖๒๑ = ม.ศ. ๑๔๕๐

๑.๒ การกำหนดอายุโดยพิจารณาจากความจารึกที่ปรากฏชื่อบุคคลและเหตุการณ์ ซึ่งเทียบเคียงช่วงเวลาได้

จารึกที่ปรากฏพระนามพระมหากษัตริย์ ซึ่งเทียบเคียงรัชสมัยได้ และ/หรือมีองค์ประกอบอื่น เช่นภาษาและรูปอักษรที่ใช้ในการจารึก

ตัวอย่างที่ ๑: **จารึกช่องสระแจง** ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว กล่าวถึงพระนาม ‘ศรีมหันทรวรมัน’ และรูปอักษรปัลลวะ-ภาษาสันสกฤต พุทธศตวรรษที่ ๑๒ (ศิลาจารึก เล่ม ๑, ๒๕๕๙: ๑๒๒-๕) พระนามนี้และรูปอักษรแบบเดียวกันนี้ปรากฏในจารึกที่พบในแหล่งอื่นและในเอกสารประวัติศาสตร์จีนกล่าวว่า เป็นพระราชองค์ที่ ๒ ครองราชย์สมบัติกัมพูชเทศ (จีนเรียก เจิ้นละ) ในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ (Briggs, 1951: 37-46).

ตัวอย่างที่ ๒: **จารึกบนผนังถ้ำเขาสามบาตร** ตำบลนาตาล่วง อำเภอเมืองฯ จังหวัดตรัง เป็นจารึกอักษรไทย-ภาษาไทย สมัยอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้เคยทรงวินิจฉัยว่า ตรงกับ พ.ศ. ๒๑๕๗ (รัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงศรีอยุธยา ครองราชย์พ.ศ. ๒๑๔๘-๒๑๖๓) นักวิชาการสันนิษฐานว่าเขาสามบาตรเป็นที่ตั้งของตัวเมืองตรังอีกแห่งในอดีตเนื่องจากพบร่องรอยคูเมืองด้วย (ตีบุก เต็มมาศ, ๒๕๕๗: ๑๐๒).

• จารึกช่องสระแจง จังหวัดสระแก้ว

• จารึกบนผนังถ้ำเขาสามบาตร จังหวัดตรัง

๑.๓ การกำหนดอายุโดยพิจารณาจากจารึกที่ปรากฏบนวัตถุกำหนดอายุตามอักษรวิทยา

วิธีการนี้ต้องใช้รูปแบบศิลปะพิจารณาประกอบร่วมกับจารึกที่ปรากฏอยู่กับวัตถุนั้น ๆ กล่าวคือ ให้ใช้ข้อมูลที่มีการกำหนดอายุของรูปแบบศิลปะนั้น ๆ อาจเป็นช่วงสมัยใดสมัยหนึ่ง เช่น ศิลปะทวารวดีที่มีรูปแบบในพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ หรือศิลปะเขมรแบบพนมตาซึ่งสอดคล้องกับจารึกที่อยู่

กับวัตถุนี้เป็น ‘ฐานข้อมูลหลัก’ หรือเป็น ‘ตัวตั้ง’ จากนั้นเมื่อพบวัตถุรูปแบบศิลปะเช่นเดียวกันนี้ในแหล่งโบราณคดีอื่น แต่ไม่มีจารึกระบุอายุ ก็สามารถเทียบเคียงกับอายุที่เป็น ‘ตัวตั้ง’ นั้นแล้วจัดให้มีอายุร่วมสมัยเดียวกันได้ ตัวอย่างต่อไปนี้:

ตัวอย่างที่ ๑: จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืน วัดมหาธาตุลพบุรี (ลพ.๕)
อำเภอเมืองฯ จังหวัดลพบุรี จารึกที่ฐานกำหนดอายุได้ว่าอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ (ศิลาจารึก เล่ม ๑, ๒๕๕๙: ๓๑๖-๘) สอดคล้องกับรูปแบบพระพุทธรูปศิลปะทวารวดีเช่นนี้ หากไปพบพระพุทธรูปรูปแบบเดียวกันนี้ในแหล่งอื่น แต่ไม่มีจารึกกำกับก็สามารถกำหนดว่าอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ ตาม ‘ตัวตั้ง’ ที่มีอายุกำหนดไว้แล้วนี้

ตัวอย่างที่ ๒: จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืนวัดช้อย (ลพ.๙) พบที่วัดช้อย อำเภอบ้านเสา จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันอยู่ที่มูขพระระเบียงนอกกำแพงพระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ เป็นอักษรปัลลวะ-ภาษามอญ กำหนดอายุตามรูปแบบอักษรพุทธศตวรรษที่ ๑๒ (ศิลาจารึก เล่ม ๒, ๒๕๕๙: ๔๔-๖) ดังนั้นเมื่อพบพระพุทธรูปมีรูปแบบศิลปะเช่นเดียวกันกับ ‘ตัวตั้ง’ นี้ ย่อมสามารถกำหนดลงไปได้ว่าอยู่ช่วงอายุพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ได้เช่นกัน

• จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืนวัดมหาธาตุ เมืองลพบุรี ลพ.๕

• จารึกฐานพระพุทธรูปยืนวัดช้อย ลพ.๙

ตัวอย่างที่ ๓ จารึกหลังพระพิมพ์ดินเผาทุ่งรัตน ตาบลานาดูน กิ่งอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ปรากฏอักษรปัลลวะ-ภาษามอญด้านหลังพระพิมพ์ (ศิลาจารึก เล่ม ๒, ๒๕๕๙: ๑๑๐-๑) เป็นพระพุทธรูปยืนแบบศิลปะทวารวดีสกุลช่างพื้นถิ่นอีสาน เมื่อมีอายุเป็น 'ตัวตั้ง' อย่างนี้แล้ว หากพบพระพิมพ์หรือพุทธศิลป์รูปแบบเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันนี้ย่อมกำหนดได้ว่าอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เช่นเดียวกัน

• จารึกหลังพระพิมพ์ดินเผาทุ่งรัตน จังหวัดมหาสารคาม

๑.๔ การนำตัวอย่างวัตถุจากหลุม/แหล่งขุดค้นไปหาอายุทางวิทยาศาสตร์

วิธีการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์มีหลายวิธี ที่นิยมใช้กับตัวอย่างหลักฐานทางโบราณคดีมีดังนี้:

๑.๔.๑ Carbon 14 : การกำหนดอายุโดยการวัดกัมมันตรังสีของคาร์บอน วิธีการนี้ใช้ตัวอย่างจากถ่าน กระดูก เปลือกหอย และไม้ แต่ต้องใช้ขนาดตัวอย่างที่จะวิเคราะห์ (specimen) ปริมาณมาก

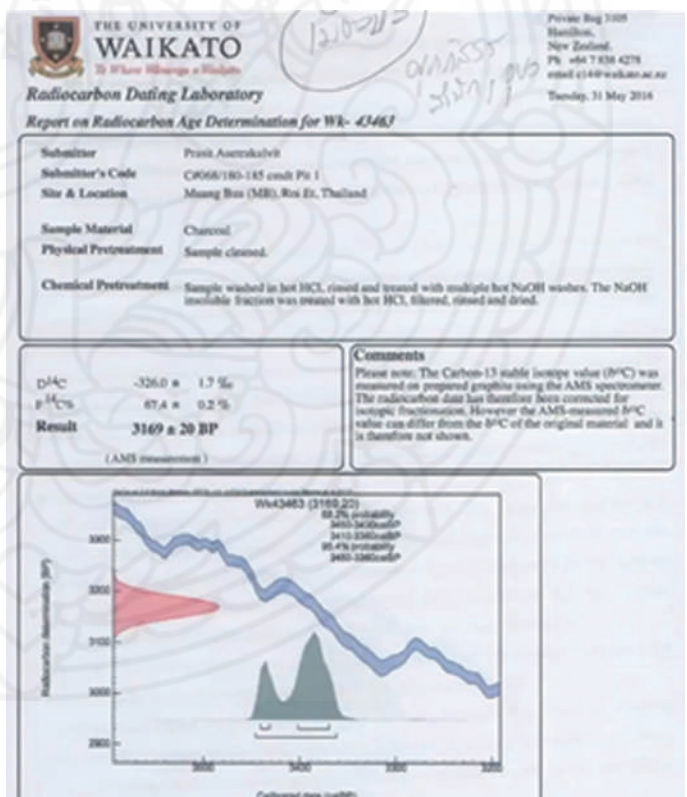
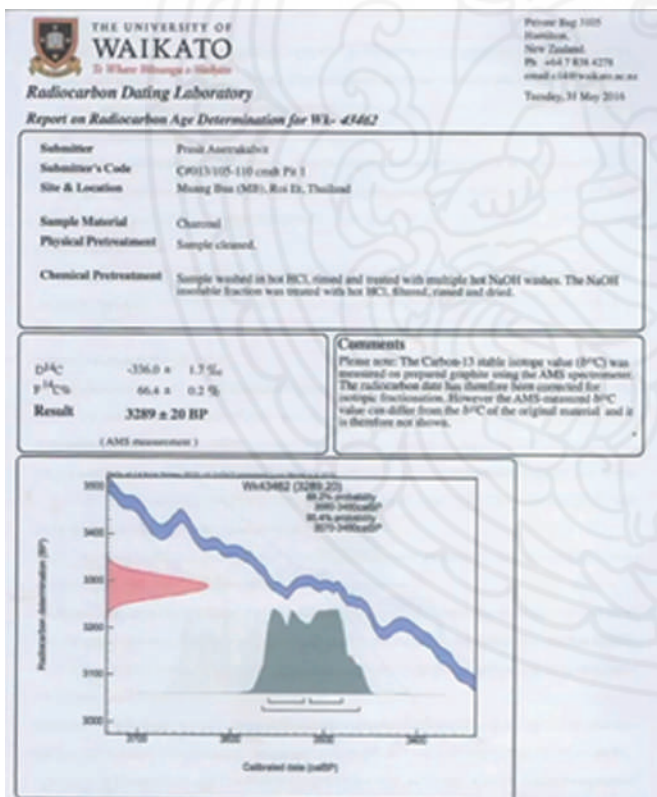
๑.๔.๒ Accelerator Mass Spectrometry Dating (AMS) เป็นการกำหนดอายุวิธีวัดกัมมันตรังสีของคาร์บอนวิธีหนึ่ง แต่วิธีการนี้ใช้ขนาดตัวอย่างปริมาณน้อยกว่ามาก

๑.๔.๓ Thermoluminescence Dating : การกำหนดอายุโดยการวัดค่าพลังงานแสง วิธีการนี้ใช้ตัวอย่างที่เป็นเศษภาชนะดินเผา อิฐ หิน และดิน

เมื่อนักวิทยาศาสตร์วิเคราะห์และได้ผลวิเคราะห์ตัวอย่างแล้ว การแสดงผลวิเคราะห์อายุจะกำหนดค่าเป็น Conventional age และ/หรือ Calibrated age (...cal AD)

ตัวอย่างผลการวิเคราะห์อายุสมัยทางวิทยาศาสตร์ กับการอธิบายผลฯ

ตัวอย่างที่ ๑: จากแหล่งโบราณคดีเมืองบัว อำเภอกษัตริย์ศึก จังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการโดยศุภภัสสร หิรัญเตียรณกุล พบว่า ระดับชั้นที่ลึกกว่า มีค่าอายุที่ใหม่กว่า (อายุน้อยกว่า) ชั้นดินที่อยู่เหนือขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ จึงต้องอ้างอิงจากค่า \pm และค่าร้อยละ (%) ที่มีความเป็นไปได้สูง-ต่ำ ประกอบ เพราะผู้ดำเนินการวิเคราะห์อายุจะคำนึงถึงคุณภาพ/คุณสมบัติเบื้องต้นของ ‘ตัวอย่าง’ ที่เป็นตัวแปรต่อค่าอายุที่แตกต่างกัน (รวมทั้งการปนเปื้อนของตัวอย่าง ขณะเก็บตัวอย่าง) เมื่อได้ค่าอายุเช่นนี้ นักโบราณคดีต้องนำโบราณวัตถุที่พบจากชั้นดินทั้ง ๒ ชั้นดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย หากพบว่าโบราณวัตถุของทั้งสองชั้นดินเหมือนกัน ก็สามารถจัดเป็นชั้นวัฒนธรรมเดียวกันได้ ดังนั้น ข้อควรระวังในการคำนวณ จึงไม่ควรนำจำนวน ๕๔๓ มาใช้คำนวณเป็นปีพุทธศักราช แต่ต้องนำ ค.ศ. ๑๙๕๐ มาใช้เป็นหลักในการคำนวณก่อน กล่าวคือ คำว่า ‘ค่าอายุนับจากปีปัจจุบัน’ ปีปัจจุบันในการนำมาเป็นหมุดหมายตรงไว้ว่า นับจากปีปัจจุบันย้อนกลับไปเป็นเวลาเท่าใดนั้น ต้องใช้ปีคริสต์ศักราช ๑๙๕๐ เป็นหมุดหมาย ไม่ใช่ปีที่ขุดค้นพบหลักฐานหรือปีส่งตัวอย่างไปวิเคราะห์หรือปีที่ผลวิเคราะห์กลับมา

- ผลการวิเคราะห์อายุสมัยด้วยวิธี AMS จากแหล่งโบราณคดีเมืองบัว อำเภอกษัตริย์ศึก จังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวอย่างที่ ๒: จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลาย ตำบลรับร้อ อำเภอนาทม จังหวัดชุมพร ดำเนินการโดยอภิรัฐ เจ๊ะเหล่า พบโบราณวัตถุจำนวนมาก เช่น เครื่องมือหิน สะเก็ดหิน ขวานหินขัด ขวานหินขัดแบบมีบ่า เครื่องมือสำริดและเหล็ก เศษภาชนะดินเผาแบบซาฮวิน-กาลานาย ลูกปัดคาร์เนเลียน-อาเกต และลูกปัดแก้ว ตัวอย่างจากชั้นดินที่นำไปวิเคราะห์หา ให้ผลอายุ 2031 ± 155 ปีมาแล้ว ไม่มีตัวอย่างในชั้นดินที่พบเศษภาชนะดินเผาแบบซาฮวิน - กาลานาย (Sa Huynh-Kalanay) แต่เมื่อชั้นดินที่กำหนดอายุอยู่ต่ำกว่าชั้นดินที่พบเศษภาชนะดินเผาฯ ดังนั้น เมื่อต้องการทราบค่าอายุของชั้นดินที่พบเศษภาชนะดินเผาแบบซาฮวิน-กาลานายดังกล่าว ต้องถือเอาค่าลบของค่าอายุดังกล่าวมาคำนวณ ผลก็คือภาชนะดินเผาแบบซาฮวิน-กาลานายในแหล่งนี้ น่าจะผลิตหรือใช้สอยในช่วง ๑๘๓๑ ปีมาแล้ว เมื่อเอา 'ปีปัจจุบัน คือ ค.ศ. ๑๙๕๐' มาคำนวณ จะกำหนดได้ว่า ณ แหล่งนี้ ภาชนะแบบนี้ใช้อยู่ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒ จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการคำนวณหลักฐานที่ไม่มีค่าอายุแต่อ้างอิงจากหลักฐานที่มีค่าอายุ แม้อยู่ในชั้นดินวัฒนธรรมที่ต่างกัน

- แหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลาย (ภาพซ้าย) และโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้น (ภาพขวา)

ตัวอย่างที่ ๓ : แหล่งโบราณคดีเขารูปช้าง หมายเลข ๑ อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา พบของอุทิศร่วมกับโครงกระดูกประกอบด้วย ลูกปัดแก้วกว่า ๕๐๐ เม็ด (สีเหลือง น้ำเงิน น้ำเงินเข้ม ส้ม เขียว แดง) ลูกปัดคาร์เนเลียนและอาเกต ลูกปัดเปลือกหอย ลูกปัดที่ทำจากกระดูก รวมถึงเศษภาชนะดินเผาแบบซาฮวิน-กาลานาย เมื่อได้ผลจากการหาอายุด้วยวิธี Thermoluminescence Dating (TL) แล้ว จะใช้ค่าบวกหรือค่าลบ ให้ค่านิ่งถึงความสอดคล้องกับแหล่งโบราณคดีอื่น และโบราณวัตถุที่พบร่วมกันจากการขุดค้นด้วย ในกรณีนี้ต้องเลือกใช้ค่าลบคือ ๒,๑๘๒ ปีมาแล้ว เนื่องจากหลักฐานของแหล่งเขารูปช้างนี้เทียบเคียงได้กับหลักฐานที่พบในแหล่งที่มีลักษณะเดียวกันคือ แหล่งโบราณคดีถ้ำเพิงและเพิงผาหวดตาหวดยาย อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา ($1,555 \pm 13$ ปีมาแล้ว) ใช้ค่าบวกมีอายุ ๒,๐๑๒ ปีมาแล้วซึ่งเมื่อเทียบเคียงอายุกันแล้วได้ผลไม่ต่างกันนัก

- สภาพแหล่งโบราณคดีเขารูปช้าง หมายเลข ๑ (ภาพซ้าย)
และตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาแบบชาห์วิน-กาลานาย พบจากการสำรวจ (ภาพขวา)

- เฝิงผาทวดตาทวดยาย (ภาพซ้าย) และตัวอย่างลูกปัดที่พบจากการขุดค้น (ภาพขวา)

- สภาพทั่วไปแหล่งโบราณคดีถ้ำเฝิง (ภาพซ้าย) และโครงกระดูกและหลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการขุดค้น

อนึ่ง เศษภาชนะดินเผาแบบชาห์วิน-กาลานาย พบครั้งแรกจากการสำรวจที่ถ้ำน้ำซำ (ถ้ำเขาเปรวหรือถ้ำหนองขอนเทิน) บ้านบางเหียน ตำบลปลายพระยา อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ โดยธราพงศ์ ศรีสุชาติ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๖ (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, ๒๕๒๙: ๗๑-๘๑, ภาพ ๒๕๙) ศาสตราจารย์วิลเลียม จี โซลไฮม์ (Wilhelm G. Solheim) เป็นผู้ให้การวิเคราะห์ตัวอย่างที่พบนี้ และบอกกับผู้เขียนว่า ‘คล้ายกับภาชนะดินเผากาลานายซึ่งพบจากการขุดค้นฯ ที่ฟิลิปปินส์’ ต่อมา เศษภาชนะดินเผา/ภาชนะดินเผาคลายคลึงกันนี้พบจากการขุดค้นที่เขาตาพลาและเขาถ้ำถั่ว จังหวัดชุมพร และพบจากการสำรวจถ้ำในจังหวัดชุมพร ๖ แห่ง ในจังหวัดสตูล ๔ แห่ง จังหวัด นครศรีธรรมราช ๓ แห่ง และจังหวัดสงขลา (เช่น เขารูปช้าง) จังหวัดกระบี่ และจังหวัดตรัง จังหวัดละ ๒ แห่ง [ข้อมูลจากการสำรวจจาประมวลโดยอภิรัฐ เจ๊ะเหล่า].

๒. การแปลความผลวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมี/วัตถุบิที่ทำโบราณวัตถุ-ศิลปวัตถุ

ในบทความนี้จะนำเสนอการแปลความหมายผลวิเคราะห์ตัวอย่างของโบราณวัตถุ ๒ ประเภท คือ แก้ว/ลูกปัดแก้ว และกลองมโหระทึกสำริด

๒.๑ แก้ว/ลูกปัดแก้ว: ตัวอย่างลูกปัดแก้ว

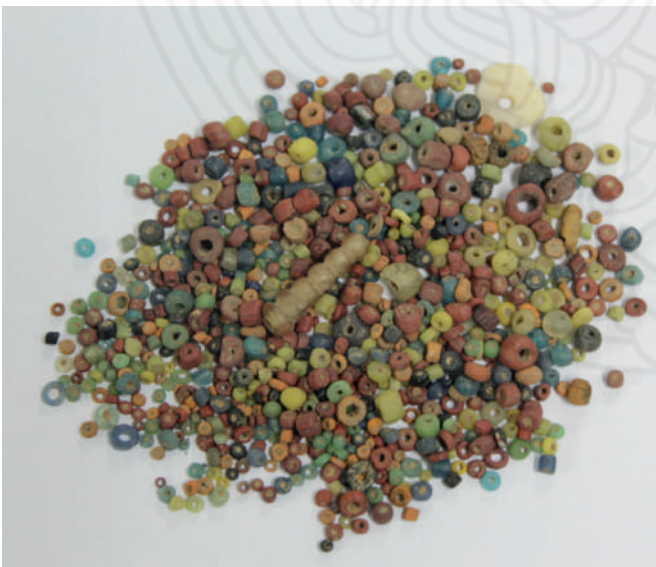
พบจากการขุดค้นในแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ โดย ธราพงศ์ ศรีสุชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ หลังจากนั้นผู้เขียนส่งตัวอย่างไปวิเคราะห์ด้วยวิธีอะตอมิก แอ็บซอร์ปชัน (Atomic Absorption) ที่กรมวิทยาศาสตร์บริการ เพื่อทราบผลวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมี (ในสมัยนั้นต้องใช้การบดตัวอย่าง) พบว่าในจำนวนลูกปัดแก้ว ๕ ตัวอย่าง มี ๔ ตัวอย่างที่เป็นลูกปัดแบบ Soda-lime-glass ที่มีทองแดง (CuO) และโคบอลต์ (CoO) เป็นองค์ประกอบ ซึ่งองค์ประกอบธาตุดังกล่าว พบในลูกปัดที่มาจากโรมัน (Roman) และเปอร์เซียสมัยราชวงศ์ซัสซานีเยน (Sasanian) ทั้งยังพบลูกปัดที่มีองค์ประกอบเช่นนี้ได้ ในสมัยราชวงศ์จิ้นของจีน (คริสต์ศักราช ๒๒๕-๔๒๐) แต่เนื่องจากลูกปัดทั้ง ๔ ตัวอย่างนี้ พบอะลูมินา (alumina) เป็นองค์ประกอบอยู่มากด้วย จึงสันนิษฐานว่าลูกปัดแก้วที่พบทั้ง ๔ ตัวอย่าง (หนึ่งในนี้มีลูกปัดแก้วสีน้ำเงินหรือสีน้ำเงินปนเขียวด้วย) เป็นของที่นำเข้ามาจากอินเดีย และอาจผลิตขึ้นที่เมืองอริกาเมดู (Arikamedu) (ประมาณก่อนคริสต์ศักราชที่ ๓) ที่มีการส่งสินค้าให้กับเมืองมันไต ประเทศศรีลังกา ทั้งสองเมืองนี้อยู่ในเครือข่ายเมืองท่าสู่แดนตะวันออกของจักรวรรดิโรมัน จากนั้นจึงส่งต่อมายังแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว อำเภอเมืองฯ เขาเสก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และเมืองออกแเอา (Oc Eo) ประเทศเวียดนาม (มีเส้นทางน้ำออกสู่ทะเลอ่าวไทยระยะ ๒๔ กิโลเมตร).

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบธาตุของลูกปัดแบบทรงกรวยประกบคู่ (Large bi-cone bead) ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาตัวอย่างทั้ง ๕ ตัวอย่าง พบว่า มีองค์ประกอบทางเคมีที่แตกต่างจากอีก ๔ ตัวอย่างมาก กล่าวคือ มีดีบุก (SnO) ๓.๙% เป็นองค์ประกอบสูงสุด แตกต่างจากอีก ๔ ตัวอย่างที่ไม่พบดีบุกเป็นองค์ประกอบแต่อย่างใด การพบก้อนดีบุก (ingot) และเศษหลอมดีบุก

(tin slag) ในแหล่งโบราณคดีนี้ทำให้สันนิษฐานว่าลูกปัดประเภทดังกล่าว เป็นของที่ผลิตขึ้นเองใน
แหล่งนี้หรือในพื้นที่นี้ในอดีต (Srisuchat, 1998: 99-115.)

- สภาพทั่วไปของแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่

- ตัวอย่างลูกปัดแก้ว (ภาพซ้าย) และก้อนแก้ว (ภาพขวา) ที่พบจากการขุดค้นเมื่อพ.ศ. ๒๕๕๑
โดยสำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต

๒.๒ กลองมโหระทึกสำริด

พบทั้งจากการสำรวจและขุดค้นในแหล่งโบราณคดีหลายแหล่งของประเทศไทย มีนักวิชาการ-นักโบราณคดีไทยรวบรวมข้อมูลศึกษาไว้ นับตั้งแต่ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี (๒๕๐๕-๒๕๑๗) เมธินี จิระวัฒนา (๒๕๔๖) ดร.ภคพดี อยู่คงดี (๒๕๖๒) การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอเมืองฯ จังหวัดชุมพร ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ โดยธราพงศ์ ศรีสุชาติ และ อมรา ศรีสุชาติ ได้นำเศษกลองมโหระทึกสำริดที่พบจากหลุมขุดค้นไปวิเคราะห์ห้องค์ประกอบด้วยวิธี X-ray Fluorescence (XRF) ที่กรมวิทยาศาสตร์บริการ ผลวิเคราะห์นี้ปรากฏอยู่ในเรื่อง ‘เครื่องสำริดสมัยแรกเริ่ม ประวัติศาสตร์: ที่พบในภาคใต้’ ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙. เล่ม ๒. (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, ๒๕๒๙: ๖๓๕-๔๕) แสดงให้เห็นความสอดคล้องกับผลวิเคราะห์กลองมโหระทึก (เต็มใบ) ที่พบจากการสำรวจโดยชาวท้องถิ่นและนำมาจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชุมพร ซึ่งศึกษาต่อมาโดย ดร.ภคพดี อยู่คงดี (๒๕๖๒: ๘๒-๕)

จากผลการศึกษารูปแบบของกลองมโหระทึกสำริดที่พบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของนักวิชาการมาแต่เดิม ทำให้ยอมรับกันทั่วไปในเบื้องต้นว่า ส่วนใหญ่กลองมโหระทึกสำริดที่เข้ามาในประเทศไทย ลาว และอินโดนีเซีย มาจากจีนตอนใต้ และ/หรือมาจากวัฒนธรรมดงเซินของเวียดนาม กลองมโหระทึกซึ่งทำในช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์สมัยสัมฤทธิ์ ถึงยุคประวัติศาสตร์สมัยแรกเริ่ม ประวัติศาสตร์คือ กลองรูปแบบที่เรียกว่า เฮเกอร์ 1A และ 1B (Heger 1A and Heger 1 B เทียบได้กับ Wanjiaba type และ Shizhaishan type) ทั้งหลายเหล่านี้ นักวิชาการจีนและเวียดนาม กำหนดอายุกลองฯ เหล่านี้โดยศึกษาเปรียบเทียบแหล่งที่พบกลองฯ และแหล่งที่มีร่องรอยการผลิตกลองฯ ตามค่าอายุจากโบราณวัตถุที่พบร่วมกันกับกลองฯ กล่าวคือกลองมโหระทึกที่พบในยุหนาน กว่างตง และกวางสี ของจีน กำหนดให้อยู่ในช่วงก่อนคริสต์ศักราช ๗๐๐ ถึงคริสต์ศักราช ๑๐๐ กลองมโหระทึกของวัฒนธรรมดงเซิน ในเวียดนาม กำหนดให้อยู่ในช่วงก่อนคริสต์ศักราช ๕๐๐ ถึงคริสต์ศักราช ๑๐๐ กลองมโหระทึกที่ชูโง๊ว ในมาเลเซีย มีอายุจากการกำหนดตัวอย่างที่พบร่วมกับกลองฯทางวิทยาศาสตร์ ระบุว่าอยู่ในช่วงก่อนคริสต์ศักราช ๕๓๖-๓๗๒

การศึกษาองค์ประกอบของกลองมโหระทึกที่พบบริเวณลุ่มน้ำโขงของอเมริกา สงวนวงษ์ ให้คำตอบว่าเป็นกลองฯ ที่นำเข้ามาจากจีน ถึงกระนั้นยังพบว่ายังมีข้อยกเว้น กล่าวคือ กลองมโหระทึกที่พบจากแหล่งโบราณคดีโนนหนองหอย อำเภอโนนคัมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร ไม่ใช่วัตถุนำเข้ามาจากจีนหรือเวียดนามแต่อย่างใด แต่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น แม้ว่าลวดลายที่ใช้ตกแต่งบนกลอง จะมีความคล้ายคลึงกันบ้างก็ตาม ก็มีได้ผลิตมาจากแม่พิมพ์เดียวกันทั้งหมด แม้มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบและลวดลายของกลองมโหระทึกที่พบในประเทศจีน แต่กลองลุ่มแม่น้ำโขงแต่ละใบมีรูปแบบที่ไม่ซ้ำกันเลย จึงสันนิษฐานว่าเป็นการผลิตขึ้นเองในรุ่นหลัง (อเมริกา สงวนวงษ์, ๒๕๖๔: ๔๘-๕๗).

เมื่อผู้เขียนศึกษาผลวิเคราะห์กลองมโหระทึกซึ่งพบจากวังกระแจะ ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมืองฯ จังหวัดตราด ซึ่งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกตอนบน กลับพบว่ามีส่วนผสมของดีบุกและตะกั่วอยู่น้อย และองค์ประกอบธาตุที่พบ ก็ไม่ตรงกันกับองค์ประกอบของกลองมโหระทึกในวัฒนธรรมดงเซินของเวียดนาม หรือของยุหนาน ประเทศจีนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากลักษณะ

ทางภูมิศาสตร์ของแหล่งโบราณคดีนี้คือเป็นเนินดินที่อยู่ติดคลองกระแจะซึ่งไหลไปลงแม่น้ำตราด (ห่างจากแหล่งฯ ประมาณ ๔ กม. ไปทางตะวันออก) แล้วไหลลงสู่อ่าวไทย จึงสันนิษฐานว่ากลองมโหระทึกนี้อาจนำมาจากที่ใดที่หนึ่งในฝั่งทะเลตะวันออกเข้ามาสู่แหล่งที่วังกระแจะแห่งนี้ อาจมาจากภาคใต้ฝั่งทะเลอ่าวไทยของไทย เช่นจากแหล่งเขาเสก จังหวัดชุมพร ซึ่งจะกล่าวถึงต่อจากนี้ไป

ภาคใต้ของประเทศไทย มีกลองมโหระทึกที่พบบริเวณชายฝั่งทะเลหรือบริเวณที่เป็นอ่าวทางฝั่งตะวันออก ๔ ใบ ที่มีรูปแบบคล้ายกับกลองดงจีนแบบ A 5, A 6 และ A 7 (กำหนดอายุประมาณก่อนคริสต์ศักราช ๕๐๐-๓๐๐) ได้แก่ กลองมโหระทึกพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, คลองกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช (๒ ใบ), เขาเสก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร แต่เมื่อนำผลวิเคราะห์องค์ประกอบธาตุของกลองมโหระทึกทั้ง ๔ ใบดังกล่าวมาพิจารณา กลับพบว่าทั้ง ๔ ใบมีองค์ประกอบของทองแดงปริมาณสูง มีดีบุกเป็นองค์ประกอบอยู่น้อย โดยเฉพาะกลองมโหระทึกที่พบจากแหล่งโบราณคดีเขาเสก โทมัส ไพร์ซ (Thomas Pryce) นักโบราณคดีจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีการผลิต-องค์ประกอบธาตุ-ธรณีเคมีของกลองฯ ที่เขาเสกแล้วพบว่ามีความแตกต่างออกไปจากของกลองฯ ดงจีน ของเวียดนามเหนือ ซึ่งทำจากสำริดที่มีตะกั่วเป็นส่วนผสมมากเรียกว่า ‘ตะกั่วสำริด’ (leaded bronze) จึงสันนิษฐานว่ากลองมโหระทึกซึ่งพบที่เขาเสก เป็นของที่ผลิตขึ้นที่แหล่งโบราณคดีเขาเสกแห่งนี้เอง โทมัส ไพร์ซ มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ช่างจากแหล่งโบราณคดีเขาเสก อาจนำเข้าทองแดงมาจากแหล่งโบราณคดีเซโปน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศลาว (Pryce and Bellina, 2017: 50-58)

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ มีการดำเนินการขุดค้นเนินดินหมายเลข ๑ ที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอเมืองฯ จังหวัดชุมพร โดยธราพงศ์ ศรีสุชาติ และอมรา ศรีสุชาติ พบโบราณวัตถุจำนวนมาก เช่น ชิ้นส่วนกลองมโหระทึก ประติมากรรมดินเผา ภาชนะสำริด เครื่องมือและเครื่องประดับสำริด เศษภาชนะดินเผา ลูกปัดหินคาร์เนเลียน ลูกปัดแก้ว เครื่องมือเหล็ก ก้อนทองแดง (ลักษณะคล้ายสรณูและทรงกลม) ตะกรันเหล็ก ก้อนแก้ว หินกึ่งมีค่า (เช่น หินคาร์เนเลียน หินอาเกต และหินคริสตัล) ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ตัวอย่างชิ้นส่วนกลองมโหระทึคนั้นพบว่ามียางแดงและดีบุกสูง ต่างออกไปจากกลองมโหระทึกของเขาเสก-ไชยา-คลองกลาย ซึ่งมีทองแดงสูงแต่มีดีบุกต่ำ

- สภาพทั่วไปของแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร

- กลองมโหระทึก (ภาพซ้าย) และลูกปัด (ภาพขวา) พบจากแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว

- สภาพทั่วไปของแหล่งโบราณคดีเขาเสก

- ลูกปัด (ภาพซ้าย) และชิ้นส่วนโลหะ (ภาพขวา) พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีเขาเสก

ดังนั้นจากการรวบรวมผลการศึกษาวิเคราะห์ที่ผ่านมามีทั้งของผู้เขียนและนักวิชาการท่านอื่น ทำให้ทราบว่า การนำทองแดงมาใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตกลองมโหระทึกในประเทศไทยนั้น พบมาตั้งแต่ยุคเหล็กตอนปลายถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น (ชิน อยู่ดี, ๒๕๒๙: ๒๙-๓๐, ๘๑-๙๐) ขณะนี้อาจกล่าวได้ว่า ในภาคใต้แหล่งผลิตกลองมโหระทึกแห่งหนึ่งน่าจะอยู่ที่แหล่งเขาเสก ชุมพร ในอดีตช่วงทำสำริด ณ ที่นี้ได้นำเทคนิคซึ่งได้เรียนรู้ (จากภายนอก?) มาใช้ในการผลิตเองเมื่อประมาณ ก่อนคริสต์ศักราช ๓๕๐ ปี โทมัส ไพรซ์ ให้นำนักการรับความรู้จากภายนอกมาเป็นฐานความรู้ในการผลิต โดยวิเคราะห์ว่ามีวัตถุดิบเข้าที่พบในแหล่งเขาเสกแห่งนี้ ได้แก่ภาชนะดินเผาที่มีปุ่มนูนตรงกลางก้นของภาชนะ (Knobbed ware) ซึ่งทำจากสำริดและชั้นทองแดง (สันนิษฐานว่ามาจากเวียดนาม) ภาชนะทั้ง ๒ ประเภทนี้พบว่ามิตีบุกสูง และภาชนะที่มีปุ่มนูนตรงกลางก้นนี้ยังพบที่แหล่งโบราณคดีตอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีดงเขิน เวียดนาม และอินเดีย [เช่น ที่เมืองโคอิมบาโตร์ (Coimbatore), เมืองอติชานาลลัวร์ (Adichanallur) และเมืองตักขิลา (Taxila)] แหล่งต่าง ๆ เหล่านี้ยังพบภาชนะดินเผาแบบชาหวิน-กาลานายร่วมด้วย จึงสันนิษฐานว่าในช่วงแรกเมื่อรับเทคนิคโลหะกรรมจากภายนอกมาแล้ว ช่วงเวลาต่อมาช่างท้องถิ่นที่เขาสก อาจนำเข้าตีบุกจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งในภาคใต้ นำเข้าทองแดงจากแหล่งเซโปน (?) มาผลิตเอง แล้วพัฒนาเทคนิคการผลิตให้แตกต่างออกไปจากงานผลิตกลองดงเขินของเวียดนาม จึงเป็นประเด็นที่ควรใส่ใจศึกษาต่อไปเกี่ยวกับวัตถุที่พบร่วมกับกลองมโหระทึกซึ่งพบแพร่กระจายไปในภาคใต้หรือภาคอื่น เช่น ภาชนะแบบ Knobbed ware ภาชนะแบบชาหวิน-กาลานาย เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับการติดต่อแลกเปลี่ยนระหว่างกันในอดีตของคนในพื้นที่กับคนต่างถิ่นในอนาคต

ในกรณีของกลองมโหระทึกซึ่งพบที่เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏลวดลึงประกอบที่แปลกแยกออกไปจากกลองมโหระทึกใบอื่นที่พบในภาคใต้ กล่าวคือ กลองมโหระทึกจากเกาะสมุย มีตีบุกและทองแดงผสมร่วมกับตะกั่วและสารหนู (arsenic) อย่างมีนัยสำคัญ แต่เนื่องจากยังไม่มีแหล่งโบราณคดีใดในภาคใต้ที่พบสารดังกล่าว จึงยังไม่ทราบที่มาว่ามีแหล่งผลิตหรือนำเข้ามาจากที่ใด

- กลองมโหระทึก พบจากวัดดลิ่งพัง อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แต่การพบดีบุกและทองแดงสูงเป็นองค์ประกอบหลัก อาจเกี่ยวข้องกับกลองมโหระทึกที่เขาสามแก้ว ชุมพรก็เป็นได้ ขณะที่กลองมโหระทึกซึ่งพบจากจังหวัดนครศรีธรรมราชอีก ๒ ใบ คือจากตำบลท่าเรืออำเภอมือเมืองฯ และตำบลสระแก้ว อำเภอนาทวี (สระแก้วหมายเลข ๒) นั้น ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบสามารถเทียบเคียงได้กับกลองมโหระทึกจากวัฒนธรรมดงเซิน จึงเป็นไปได้ว่าอาจเป็นของที่นำเข้ามาจากวัฒนธรรมดงเซินตอนปลายแบบเดียวกับกลองมโหระทึกที่พบในกลุ่มน้ำโขงบางใบ

- กลองมโหระทึก พบจากตำบลท่าเรืออำเภอมือเมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช

นัยสำคัญในการกระจายตัวของกลองมโหระทึกจากบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันตกไปยังตะวันออกจากรูปแบบและลักษณะลวดลาย พบว่าเป็นแบบเฮเกอร์ ๑ ซึ่งอยู่ในวัฒนธรรมดงเซิน (ก่อนคริสต์ศักราช ๓๐๐ ถึงคริสต์ศักราช ๑๐๐) นั้น ลวดลายบางอย่าง เช่น รูปขบวนคนมีหัวขนกนึ่งเรียงกันบนเรือ รูปนกเวียนรอบเรือ สันนิษฐานว่าเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อคือ ‘ชีวิตหลังความตาย-ชีวิตและวิญญาณที่มีนิก (โอบยิบสูฟ้า) เป็นสื่อ-ขบวนแห่กลองมโหระทึก-นำศพไปลอยเรือลงแม่น้ำ-ออกทะเล’ เช่นนี้ น่าจะกระจายอยู่ในภูมิภาคแห่งนี้มาแล้วไม่น้อยกว่าคริสต์ศตวรรษที่ ๓ (ถือตามช่วงเวลาที่เราทราบประวัติศาสตร์ของจีนบันทึกพิธีกรรมนี้) แต่จะเลเยอไป ณ จุดเริ่มที่ใดยังไม่อาจยืนยันได้ชัดเจน เนื่องจากอายุที่ได้จากกลองมโหระทึกที่ถ้ำองปะ อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี มีค่าบวก-ลบ แตกต่างกันอยู่มาก กล่าวคือมีผลวิเคราะห์อายุ ‘ก่อนคริสต์ศักราช ๔๐๓ ถึงคริสต์ศักราช ๒๕’ อย่างไรก็ตาม ลวดลายเช่นนี้น่าจะสัมพันธ์กับภาพศิลปะถ้ำที่เพิงผาถ้ำตาด้วงอำเภอมือเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี คือภาพขบวนคนแห่ (โลงศพ?) และตีกลองมโหระทึกในขบวนแห่ คติความเชื่อดังกล่าวพบในวัฒนธรรมยุคนานของจีน และวัฒนธรรมจ้วงที่กว้างสี่ (ปรากฏภาพเขียนบนผนังถ้ำด้วย) กล่าวคือใช้กลองมโหระทึกเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมแห่ศพไปยังแม่น้ำเหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงว่าวัฒนธรรมจากจีนตอนใต้แผ่เข้ามาสู่ชนก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายในประเทศไทยจนถึงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และสืบต่อมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์รัฐโบราณตามปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุจีน เช่น ทูตและพ่อค้าที่เข้ามายังดินแดนที่จีนเรียกรวม ๆ กันไปว่า ‘หนานไห่’ (ดินแดนทะเลใต้) กล่าวถึงประเทศเตียนซุนและประเทศผันผัน [ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นรัฐโบราณในแถบฝั่งทะเลตะวันออกของลาวไทย นับตั้งแต่ประจวบ-ชุมพรลงมาถึงสงขลา] ว่ามีพิธีกรรมเช่นที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งเอกสารจีนยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า คำนำหน้าผู้ปกครองหรือพระราชารัฐเหล่านี้ คนท้องถิ่นเรียกว่า ‘คุณหลุน’ หรือ ‘กู่หลง’ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้แล้วว่า คำนี้มีความเกี่ยวข้องกันกับคำไทยว่า ‘ขุน’ / ‘ขุนหลวง’ ที่ทราบกันแล้วว่า เป็นคำไทยที่แต่เดิมใช้นำหน้าชื่อผู้ปกครองของคนไทย แม้จนสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์ยังเป็นที่เรียกขานกันว่า ‘ขุนหลวง’ (อมรา ศรีสุชาติ, ๒๕๕๗: ๗๓-๗๙, ๑๑๙-๑๓๑)

ปัจจุบันนักโบราณคดีเวียดนามศึกษาของค์ประกอบทางเคมีพร้อมกับการวิเคราะห์ไอโซโทป ในตะกั่วของกลองมโหระทึกสำริดซึ่งพบจากการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดี ลึง เค หรือ ลวี เล่า (Lung Khe /Luy Lau) จังหวัดบั๊กนิงญ ประเทศเวียดนาม (ค.ศ. ๒๐๑๖-๒๐๑๘) ผลวิเคราะห์ เบื้องต้นพบว่า กลองมโหระทึกสำริดที่พบในแหล่งนี้มีองค์ประกอบของทองแดงสูง ลักษณะการตกแต่ง และชั้นส่วนแม่พิมพ์ที่พบนั้นมีความคล้ายคลึงกับกลองแบบเฮเกอร์ ๑ ตอนปลาย หรือแบบ C (Heger type 1 C) จึงเสนอการกำหนดอายุกลองมโหระทึกที่รูปแบบ C ใหม่ว่า อยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๓-๖ ไม่เก่าเท่าที่เคยกำหนดไว้แต่เดิม (Lam Thi My Dung, 2019: 21).

หากการดำเนินงานในแหล่งนี้สมบูรณ์พร้อมผลวิเคราะห์รายละเอียดที่ดีพิมพ์เผยแพร่แล้ว นักโบราณคดีไทยอาจนำมาใช้เปรียบเทียบกับผลวิเคราะห์กลองมโหระทึกบางใบที่พบในประเทศของเราซึ่งยังเป็นปริศนาเรื่องแหล่งที่มาที่ชัดเจน และอาจต้องทบทวนการวิเคราะห์อายุสมัยและแหล่งที่มา ในการผลิตกลองมโหระทึกที่พบในประเทศไทยกันใหม่ต่อไป.

๓. ปัญหาการใช้คำ/ศัพท์ต่อการอ้างอิงตำแหน่งแหล่งโบราณคดี-โบราณสถาน และ คำ/ความหมายของศัพท์เฉพาะทางวิชาการโบราณคดี

เนื่องจากการเข้าใจไวยากรณ์ของภาษาแต่ละภาษา มีความสำคัญในการอธิบายคำ/ศัพท์ หากเข้าใจคลาดเคลื่อน หรือไม่กระจ่าง จะทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในการสื่อสาร และผิดพลาดวิชาการ ได้ ขอแนะนำการเขียนศัพท์บางคำ ตัวอย่าง ดังนี้:

การเขียนอักษรย่อ เซนติเมตร: คำนี้มาจากภาษาอังกฤษ centimeter/centimetre เมื่อเขียน คำย่อ ในภาษาไทย ใช้ ซม. แต่ในภาษาอังกฤษต้องเขียน cm ไม่มีจุด กรณีใช้หน่วย เซนติเมตรจาก ‘ระดับมาตรฐานสมมติ’ (datum line) เพื่อบอกระดับขุดค้นฯที่ลึกลงไปตามหน่วย วัดเป็นเซนติเมตร (dept below datum line) ใช้อักษรย่อต้องเขียน cm dt. (หลัง cm ไม่มีจุด หลัง dt. มีจุดกำกับ)

การใช้ ‘ทิศ’: มักใช้ไม่ถูกต้อง เช่น เขียนว่า ‘ผนังหลุมทิศเหนือ’ ‘กำแพงทิศตะวันตก’ ฯ ต้องเข้าใจว่า ‘ทิศ’ เป็นจุดกำหนดทางภูมิศาสตร์ ไม่ใช่ส่วนของผนังหรือกำแพง [สิ่งใด ๆ จะครอบครอง/ เป็นเจ้าของ หรือให้ ‘ทิศ’เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งนั้นไม่ได้] จึงต้องเขียนว่า ‘ผนังด้านเหนือ’ ‘กำแพง ด้านตะวันออก’ คำ ‘ทิศ’ จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อต้องการแสดงทิศทางที่มุ่งตรงไปตรงยังทิศนั้นจริง ๆ (ต้องใช้ GPS ตั้งให้ตรงทิศทีเดียว) เช่น ขับรถตรงไปสู่ทิศเหนือ การใช้ประโยคว่า “ประตูของวัดตรงกับ ทิศเหนือ” ถ้าใช้ประโยคเช่นนี้ ย่อมหมายความว่า เมื่อเอาเข็มทิศตั้งจับที่จุดกึ่งกลางประตูแล้วต้อง ตรงกับทิศเหนือ ไม่คลาดเคลื่อนแม้แต่องศาเดียว! ซึ่งหลายแห่ง ไม่น่าเป็นไปได้ จึงควรแก้ไขใหม่ เป็น “ประตูของวัดอยู่ด้านเหนือ”

การแบ่งส่วนใหญ่-ส่วนย่อยของศาสนา: มักใช้ปะปน ตามกันมา จนแยก ‘ส่วนใหญ่-ส่วนย่อย’ ไม่ได้ชัดเจน เช่น ใช้คำว่า ‘นิกาย’ หรือ ‘ลัทธิ’ กับศาสนาปนเปกันไป เช่น ลัทธิฮินดูบ้าง ลัทธิมหายานบ้าง นิกายมหายานบ้าง นิกายเถรวาทบ้าง ซึ่งไม่ตรงความหมายที่แท้จริง ต้องเข้าใจว่า

ในกรณีของพระพุทธศาสนาในโลก แบ่งเป็น ๒ ฝ่ายหลัก คือ ฝ่ายมหายาน หรือพระพุทธศาสนาฝ่ายเหนือกับฝ่ายเถรวาทหรือพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ ทั้งสองฝ่ายมีสำนักที่มีแนวความคิดแยกย่อยกันออกไป ในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาเท่าที่นักวิชาการรวมไว้มี ๑๘ นิกาย ทั้งในภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี เรียกสำนักพุทธศาสนาย่อยจาก ๒ ฝ่ายใหญ่นี้ว่า นิกาย (Nikāya) ตัวอย่างการเขียน ดังนี้:

ศาสนาของพุทธศาสนิกชนคือ พระพุทธศาสนา/ศาสนาพุทธ ศาสนาของชาวฮินดู/ฮินดูชนคือ ศาสนาฮินดู ศาสนาของมุสลิม คือศาสนาอิสลาม ศาสนาของคริสต์ศาสนิกชน คือคริสต์ศาสนา ส่วนย่อยของแต่ละศาสนา กล่าวคือ

พระพุทธศาสนาแบ่งเป็น ๒ ฝ่ายใหญ่ ได้แก่ พระพุทธศาสนาฝ่ายเหนือ ใช้ว่า พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน พระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ ใช้ว่า พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท (เดิมใช้ว่า ฝ่ายสถวีรวาท-ค่านีปรากฏในจารึก)

เมื่อเป็นส่วนย่อยลงไปจึงใช้ ‘นิกาย’ เช่น นิกายโยคจาร นิกายสรวาสตีวาท อันนัมนิกาย จินนิกาย มหานิกาย ธรรมยุตินิกาย นิกายเทียนไท้ (เห็นได้)

ถ้ารับรูปแบบหรืออิทธิพลตามชนบของประเทศนั้น ๆ ใช้ ‘แบบ’ นำหน้า เช่น แบบลังกาวงศ์ แบบรามัญวงศ์ แบบสยามวงศ์

ศาสนาฮินดูไศวนิกาย ศาสนาฮินดูไวษณวนิกาย/ไวษณพนิกาย

ศาสนาอิสลามนิกายสุนนี (Sunny) ศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์ (Shiah) ศาสนาอิสลามลัทธิเจ้าเซน

คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์

นอกจากนี้ ยังมีคำอีกหลายคำที่มักใช้โดยไม่เข้าใจความหมายหรือเข้าใจคลาดเคลื่อน เช่น กรุ กุฎาคาร กุฎิ กุโบร์ กู กูบ ปรางค์ มนเทียร/มณเทียร มัสยิด ศาลาการเปรียญ อาศรม วิหาร อุโบสถ อุบมุง บรรณาลัย บรรณศาลา ฯลฯ แต่ที่พบบ่อยคือ ‘ระเบียงคต’ มักสะกดผิดเป็น ‘ระเบียงคต’ โดยเข้าใจไปเองว่า มีความหมาย ‘คตไปมา’ ที่ถูกต้องเขียนตามที่คนโบราณท่านเขียนไว้แล้วคือ ‘ระเบียงคต’ (ต เต่าสะกด ไม่ใช่ ด เด็กสะกด) เพราะมาจาก ‘คต’ เป็นคำศัพท์ภาษาบาลี/สันสกฤต แปลว่า ‘ไปได้แล้ว’ เมื่อมาประกอบกับ ‘ระเบียง’ เป็น ‘ระเบียงคต’ ให้ความหมายว่า ‘ระเบียงที่สามารถเดินไปได้’ (ไม่ใช่ระเบียงปิดตาย/ระเบียงหลอก ๆ). คำ ‘อโรคยศาล/อโรคยศาลา’ ต้องมีสระ อา มักเขียนผิดเป็น อโรคยศาลา/อโรคยศาล เข้าใจกันไปเองว่ามาจากสุภาชิต ‘อโรคยาปรมาลาภา’ (ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ) เหตุที่ต้องเขียน อา ไม่ใช่ อ สำหรับศัพท์ อโรคยศาล/อโรคยศาลา (อันที่จริง ควรใช้ให้ถูกต้องตามศิลาจารึกว่า ‘อโรคยศาลา’ ย่อมดีกว่า อโรคยศาล) เป็นเรื่องของหลักไวยากรณ์ภาษาและการเขียนให้ถูกต้องตามที่ปรากฏในศิลาจารึกซึ่งเขียนเช่นนี้ทุกแห่ง (ศิลาจารึก เล่ม ๔, ๒๕๒๙: ๑๘๙-๒๕๑).

เรื่องคำศัพท์ทางโบราณคดีซึ่งมักใช้คลาดเคลื่อน และควรใช้ให้ถูกต้องอย่างไร มีที่มา (นิรุกติ) ของคำอย่างไร มาจากภาษาใดและพัฒนามาใช้อย่างไรบ้างในแต่ละช่วงเวลานั้น ผู้เขียนได้รวบรวม

และวิเคราะห์นำเสนอไว้บ้างแล้วในการบรรยายและเป็นเอกสารภาษาอังกฤษในต่างประเทศ สำหรับที่เป็นภาษาไทย ปรากฏเป็นบางศัพท์ บางคำ เป็นบางกรณีที่น่าเสนอวิเคราะห์ไว้ ในการประชุมวิชาการต่าง ๆ ในนิตยสารศิลปากร ในหนังสือศรีวิชัยในสุวรรณทวีป และบทความวิชาการฯ ขณะนี้กำลังประมวลเฉพาะคำศัพท์สำคัญและวิเคราะห์ให้ชัดเจน ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อนักโบราณคดีและผู้สนใจวิชาการด้านนี้ คงมีโอกาสนำเสนอเผยแพร่ต่อไป.

บรรณานุกรม

- ชิน อยู่ดี. ชิน อยู่ดี บิดาแห่งวิชาก่อนประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๙.
- ตีบก เต็มมาศ. การศึกษาพัฒนาการของชุมชนโบราณในเขตลุ่มแม่น้ำตรังในสมัยประวัติศาสตร์ก่อนพุทธศตวรรษที่ 24 จากหลักฐานทางโบราณคดี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.
- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. รายงานผลการดำเนินงานทางโบราณคดีเพื่อแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเชี่ยวหลาน พุทธศักราช ๒๕๒๕-๒๕๒๘. กรุงเทพฯ : โครงการโบราณคดีเชี่ยวหลาน กองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๘.
- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. เขาสามแก้ว : ชุมชนโบราณ, สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙. เล่ม ๑. หน้า ๓๘๘-๓๙๖. กรุงเทพฯ : สถาบันทักษิณคดีศึกษา. ๒๕๒๙.
- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. เครื่องสำริดสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ : ที่พบในภาคใต้, สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙. เล่ม ๒. หน้า ๖๓๕-๖๔๕. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ : ๒๕๒๙.
- ภาคพิดี อยู่คงดี. บรรณาธิการ. ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา กลองมโหระทึก. กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ : ๒๕๖๒.
- เมธิกา สงวนวงษ์. 'กลองมโหระทึกกลุ่มลุ่มแม่น้ำโขงตอนปลาย' ศิลปากร ๖๔ ฉบับที่ ๒ (มี.ค-เม.ย.), ๔๘-๕๗.
- เมธินี จิระวัฒนา. กลองมโหระทึกในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๖.
- ศิลาจารึก. ประชุมจารึกภาคที่ ๘ จารึกสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๘.
- ศิลาจารึก เล่ม ๔. จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔ อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.
- ศิลาจารึก เล่ม ๑. จารึกในประเทศไทย เล่ม ๑ อักษรปัลลวะ อักษรหลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๔. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๕๙.
- ศิลาจารึก เล่ม ๒. จารึกในประเทศไทย เล่ม ๒ อักษรปัลลวะ อักษรหลังปัลลวะ อักษรมอญโบราณ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๕๙.
- อมรา ศรีสุชาติ. ศรีวิชัยในสุวรรณทวีป. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๕๗.

Briggs, Lawrence Palmer Briggs. **The Ancient Khmer Empire**. Philadelphia: The American Philsophical Society, 1951.

Coedès, G. **Recueil des Inscriptions du Siam. II Inscription de Dvāravatī, de Çrīvijaya et de Lāvo**. Bangkok: Bangkok Times Press, 1929.

De Casparis, J.G. “The Date of the Grahi Buddha”, **Journal of the Siam Society**, Vol. LV, pt. 1, 1967, Pp. 30-40.

Lam Thi My Dung. ‘Archaeological Development in Vietnam in 2016-2018: Achievements, Challenges and Perspectives’ **The 3rd SEAMEO SPAFA International Conference on South-east Asian Archaeology**. pp. 18-26. Bangkok: SEAMEO SPAFA, 2019.

Pryce, Thomas and Bellina, Bérénice. High-tin bronze bowls and copper drums: Non-ferrous Archaeo-metallurgical evidence for Khao Sek’s involvement and role in regional exchange systems. in **Archaeological Research in Asia**, 13 (December 2017): 50-58.

Srisuchat, Amara. “A proposed outline of the chronology of early history in Thailand: dating and re-analysis of data from recently excavated sites in Thailand.” **Southeast Asian Archaeology 1996**, edited by Marijke J. Klokke and Thomas de Bruijin. Pp. 99-115. Leiden: Centre for Southeast Asian Studies, University of Hill, 1998.

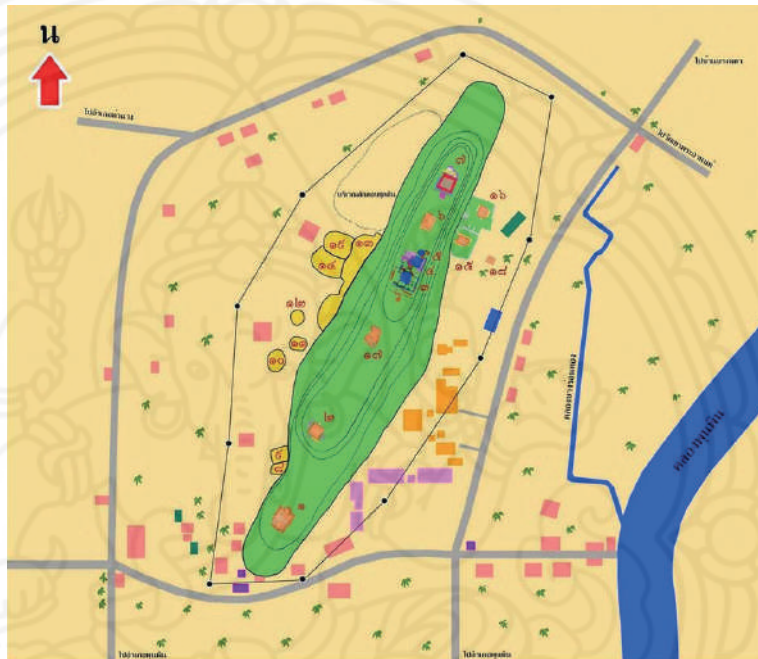
รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานเขาศรีวิชัย จากการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ

ศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ติงส์ญชลี^๒

เขาศรีวิชัย ถือเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในสมัยศรีวิชัยทางภาคใต้ของประเทศไทย การพบกลุ่มอาคารจำนวนมากทั้งบนยอดเขาและที่ราบทำให้สันนิษฐานได้ว่าเขาศรีวิชัยเป็นศาสนสถานขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง แต่ประเด็นคำถามที่สำคัญคือเนื่องด้วยอาคารทั้งหมดไม่ได้คงสภาพดั้งเดิม การขุดแต่งที่พบเพียงฐานและผนังบางส่วนจึงทำให้เกิดข้อสงสัยที่ควรได้รับการศึกษาว่า รูปแบบอาคารดั้งเดิมของโบราณสถาน

ที่เขาศรีวิชัยควรมีลักษณะอย่างไร ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การศึกษาแนวความคิดเพื่อทำการสร้างรูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานเขาศรีวิชัย (เขาพระนารายณ์) โดยใช้ข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะผสมผสานกับจินตนาการ และเปรียบเทียบกับโบราณสถานอื่น ๆ

ทั้งนี้ การศึกษาแนวความคิดและการสร้างภาพรูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานเขาศรีวิชัยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อยอดทางความรู้และการจินตนาการถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานเขาศรีวิชัย (เขาพระนารายณ์) เมื่อครั้งยังคงความสมบูรณ์ว่ามีลักษณะหรือรูปแบบเช่นไรจึงจะเป็นประโยชน์แก่นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ศิลปะ นักเรียน นักศึกษา คนในพื้นที่ รวมถึงผู้ที่สนใจได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและพิจารณาต่อไป

• แผนที่โบราณสถานเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

^๒ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะอาจเปรียบเทียบอาคารบนเขาศรีวิชัยกับอาคารทรงปราสาทได้โดยตรง แต่ก็สามารถหยาบยืมเอาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบางประเภทมาใช้ประกอบการสันนิษฐานได้ เช่น ลวดบัว ฐานประทักษิณ เสาดัดผนัง การสอบขึ้นของผนัง ชุ่มประตู่ และกุชฌุ เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การสร้างภาพสันนิษฐานเป็นหนึ่งในกระบวนการทางโบราณคดี นับเนื่องเป็นการอธิบายกระบวนการทางวัฒนธรรม โบราณสถานไม่อาจถูกสร้างต่อเติมนอกจากรักษาสภาพให้เหมือนกับของเดิมมากที่สุด กระบวนการสร้างภาพสันนิษฐานจำเป็นต้องใช้องค์ความรู้หลากหลายด้านประกอบกันทั้งทางเทคโนโลยีและโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะการอธิบายด้วยภาพ สามารถช่วยให้ผู้ชมเข้าใจได้มากกว่าการอธิบายด้วยคำพูด และใช้เวลาไม่นาน เหมาะกับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

สภาพโบราณสถานเขาศรีวิชัยหลังการขุดแต่ง

อาคารส่วนมากคงเหลือแต่ฐานอิฐ โดยมีการค้นพบชิ้นส่วนของเสาอิฐและหลุมเสาไม้ ทั้งนี้สันนิษฐานว่าโครงสร้างหลังคาน่าจะสร้างมาจากไม้มากกว่าอิฐ และพบว่ามีอาคารบางหลังที่พบกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา เช่นที่โบราณสถานหมายเลข ๖ นอกจากนั้นจากการศึกษาทางโบราณคดีที่ผ่านมา ไม่พบเครื่องประดับหลังคาที่เป็นอาคารจำลองขนาดเล็ก

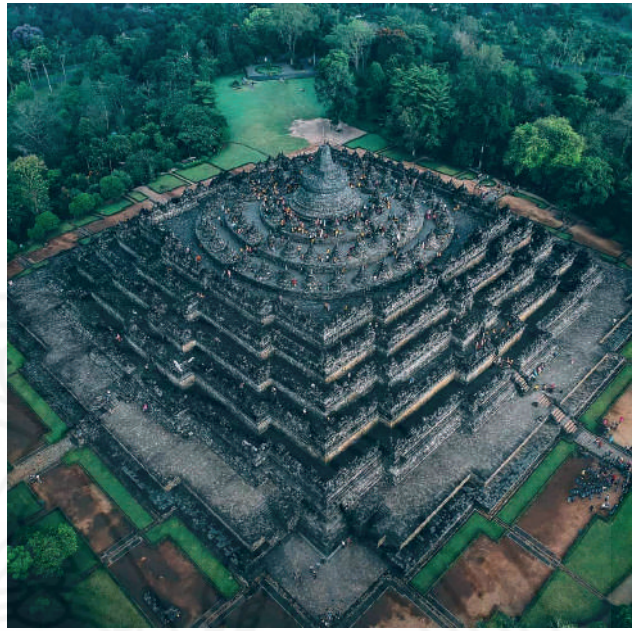
- โบราณสถานหมายเลข ๖

การสันนิษฐานรูปแบบของตัวเรือนหลังคาอาคารบนเขาศรีวิชัย

ในการสันนิษฐานรูปแบบของตัวเรือนหลังคาอาคารบนเขาศรีวิชัยใช้หลักฐานร่วมสมัยกัน คือ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ ที่ปรากฏในศิลปะศรีวิชัยในไทยและอินโดนีเซีย (ร่วมสมัยกับศิลปะชวาภาคกลางตอนต้น) เช่น พระบรมธาตุไชยาและปราสาทวัดแก้ว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย

- เจดีย์พระบรมธาตุไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- โบราณสถานวัดแก้ว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- บุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย

กลุ่มอาคารทรงเมรุ (ปราสาทที่มีเรือนชั้นหลังคา ๑-๒ ชั้น)

- ภาพสลักอาคารหลังคาลาดเครื่องไม้ ที่บุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย

อาคารทรงเมรุแบบพุทธ-ฮินดู ยังคงสืบทอดความนิยม ลงมาในอาคารมัสยิด
ในคาบสมุทรมลายู-หมู่เกาะชวาหลายแห่ง

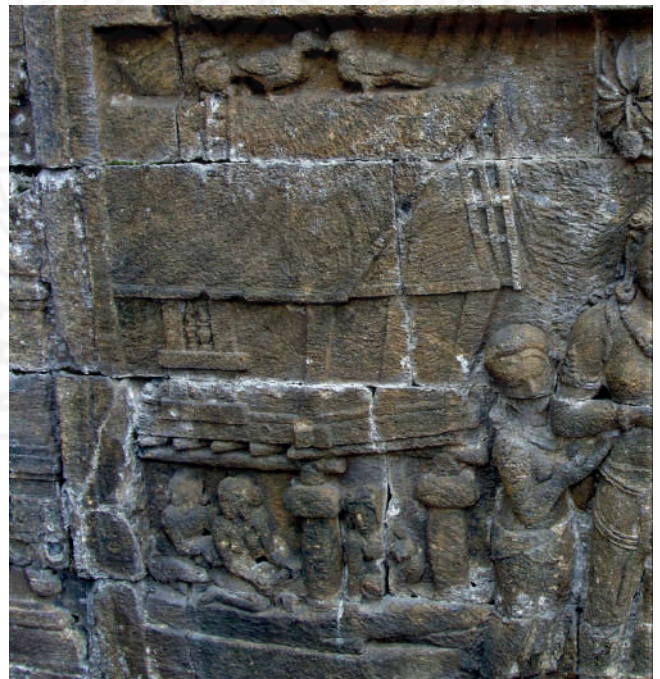

- รูปแบบอาคารทรงเมรุแบบพุทธ-ฮินดู

บ้านเรือนเครื่องไม้ทรงจั่วในศิลปะชวา มีการยกคอสองสูงเป็นพิเศษ

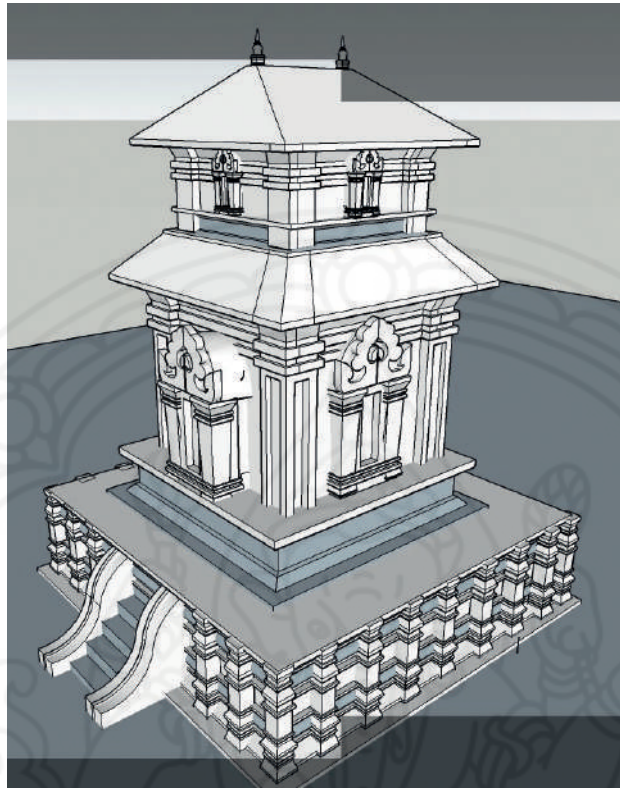

- ภาพสลักนูนต่ำจากบุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย

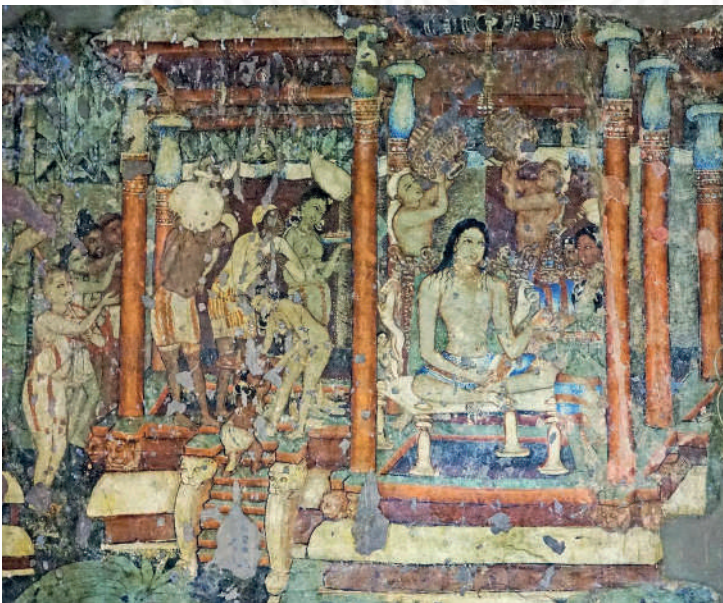
- ภาพสลักนูนต่ำจากบุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย

หลังคาทรงปั้นหยาในศิลปะชวา

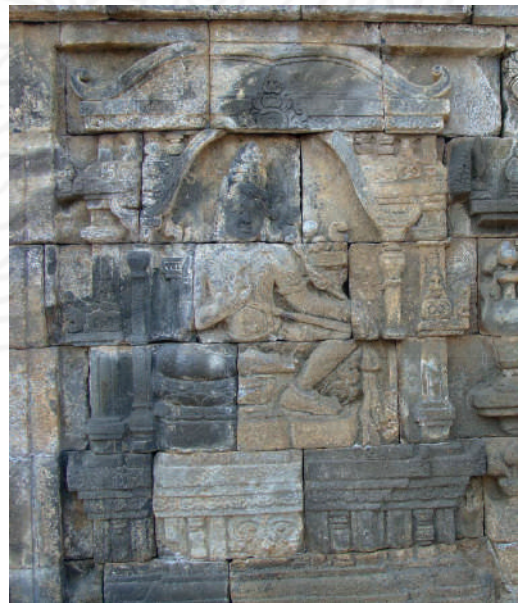

- รูปแบบสันนิษฐานอาคารทรงปั้นหยาที่พบในศิลปะชวา

อาคารทรงพลับพลาหลังคาแบน จากถ้ำอชันตาและบุโรพุทโธ

- จากถ้ำอชันตา ประเทศอินเดีย

- ภาพจากบุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย

ภาพสันนิษฐานโบราณสถานเขาศรีวิชัย

๑ โบราณสถานหมายเลข ๑

โบราณสถานหมายเลข ๑ เป็นอาคารที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า สันนิษฐานว่าเป็นมณฑป มีการยกเก็จขนาดใหญ่ทางด้านทิศเหนือเป็นเก็จของ “ครรภคฤหะ” ซึ่งตามแนวคิดของแผนผัง ครรภคฤหะ-มณฑปทั่วไปของเทวาลัยฮินดูในศิลปะอินเดียนั้น ตัวมณฑปจะต้องเป็นอาคารที่อยู่ทางด้านหน้า ส่วนครรภคฤหะจะเป็นอาคารที่อยู่ด้านหลังเสมอ ดังนั้นจากการศึกษารูปแบบแผนผังของโบราณสถานหมายเลข ๑ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ทิศทางการหันหน้าของตัวโบราณสถานอยู่ด้านทิศใต้

ส่วนฐานของโบราณสถานมีการถมยกพื้นสูงประมาณ ๒ เมตร เพื่อสร้างเป็นฐานเวทีพื้นระเรื่อนธาตุมีลักษณะเป็นผนังเรียบ โดยผนังด้านทิศใต้มีการยกเก็จประธานหรือเก็จภัทรที่กึ่งกลาง ต่อเนื่องลงไปถึงฐานเวทีพื้นระเรื่อ ใช้สำหรับเป็นช่องประตูทางเข้า-ออก สำหรับผนังด้านทิศตะวันออกและตะวันตก มีการยกเก็จประธานหรือเก็จภัทรต่อเนื่องไปถึงฐานเวทีพื้นระเรื่อด้วยเช่นกัน สันนิษฐานว่าเป็นการยกเก็จภัทรเพื่อเป็น “ซุ้มจระนำ” ส่วนด้านทิศเหนือเป็นการยกเก็จของห้องครรภคฤหะมีการยกเก็จภัทรและเก็จมุขโดยมีหลังคาที่แยกออกมาจากหลังคาของมณฑป หลังคามีลักษณะเป็นหลังคาเทลาดเอียงที่มีโครงหลังคาเป็นเครื่องไม้ ซึ่งเป็นแบบหลังคาที่นิยมในอาคารพื้นเมืองเอเชียอาคเนย์ ดังที่ปรากฏบนภาพสลักที่บุโรพุทโธ เนื่องจากการขุดค้นทางโบราณคดีไม่พบกระเบื้องมุงหลังคา ทำให้สันนิษฐานได้ว่าหลังคาของโบราณสถานหมายเลข ๑ มุงด้วยฟาง โดยทรงหลังคาอาจมีลักษณะเป็นหลังคาทรงปั้นหยา ซึ่งด้านบนหลังคาประดับบราลี ส่วนฐานเสาที่พบจำนวนมากอาจเป็นฐานเสาร่วมในอาคารหรือเสาพาไล เพื่อรองรับโครงหลังคาไม้ด้านนอก สันนิษฐานว่าโบราณสถานหมายเลข ๑ นี้สร้างเป็นเทวาลัยในศาสนาฮินดูเพื่อประดิษฐานเทวรูปสำคัญ โดยมีการสร้างอาคารบริวารเพื่อประดิษฐานเทพเจ้าบริวารบริเวณด้านทิศตะวันออกและตก ซึ่งจากการศึกษาจากข้อมูลการศึกษาในเบื้องต้น ทำให้เกิดข้อสมมติฐานรูปแบบสันนิษฐานโบราณสถานหมายเลข ๑ ได้ ๒ รูปแบบ คือ เทวาลัยแบบที่มีเสาพาไล และไม่มีเสาพาไล

• โบราณสถานหมายเลข ๑ (สภาพปัจจุบัน)

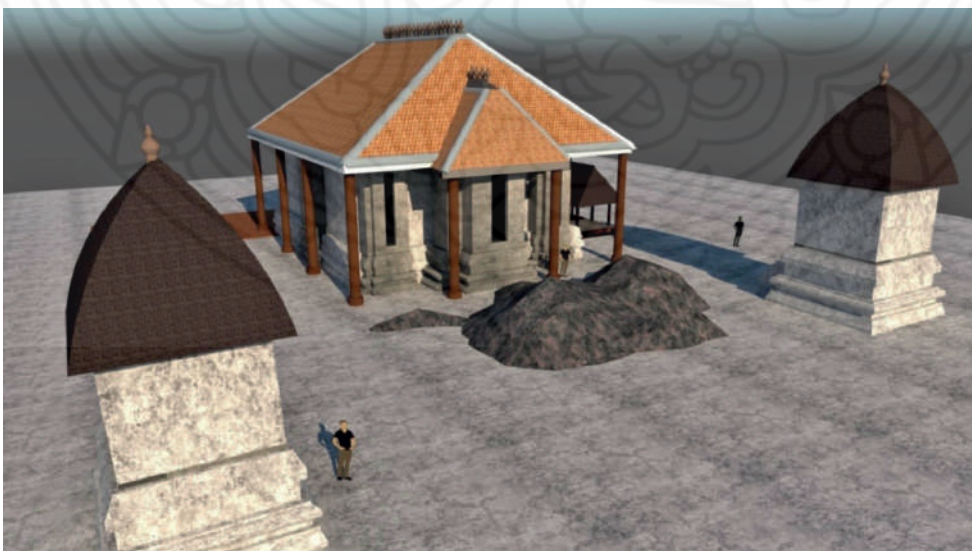
- รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๑ (ด้านหน้า)
(ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

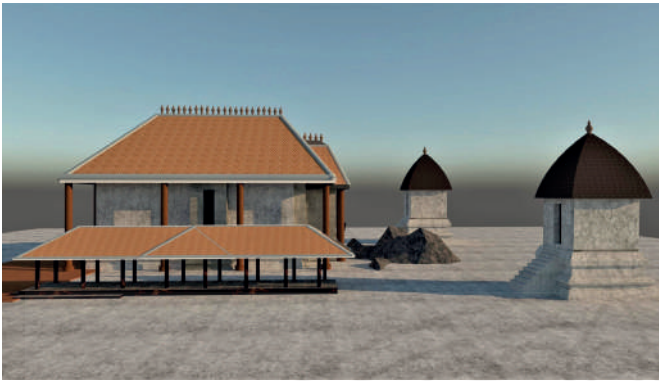
- หินรองฐานเสา

- เสากลมทำจากอิฐ

- รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๑ หันหน้าไปทางทิศใต้
ถูกบ่งคับด้วยสภาพภูมิประเทศเป็นเขา (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

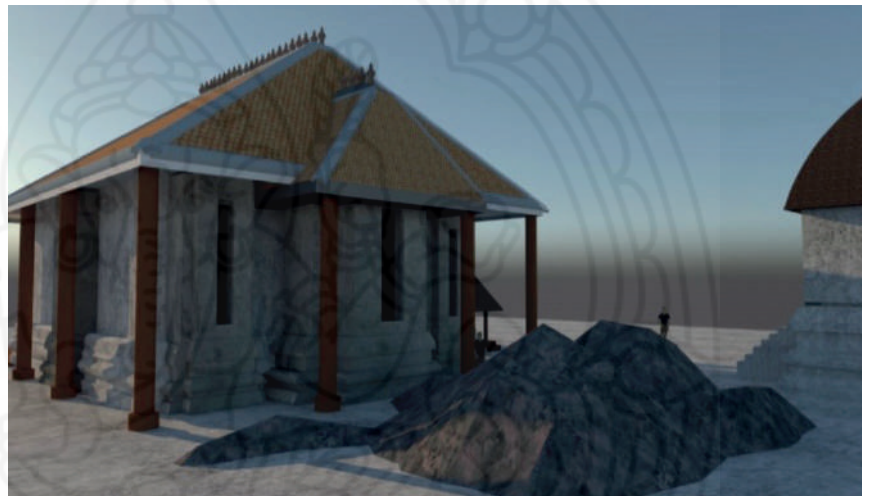

- รูปแบบสันนิษฐานเทวาลัยขนาดเล็กขนาด ๒ หลัง คาดว่าประดิษฐานศักดิ์ (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

- ภาพปัจจุบันของอาคารที่เป็นบริวารของโบราณสถานหมายเลข ๑

- เทราปติรณะ ศิลปะปัลลวะ
เลียนแบบอาคารที่ใช้หลังคามุงหญ้า

- รูปแบบสันนิษฐานครรรคฤหะอยู่ด้านท้ายอาคารทางทิศเหนือ มีมุขเล็กขนาดข้างอีกสองฝั่ง คล้ายผังตรีรณะ (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

๑ โบราณสถานหมายเลข ๒

เป็นอาคารที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยม สันนิษฐานว่าเป็นเทวาลัยที่มีครรรคฤหะในผังสี่เหลี่ยม เนื่องจากการขุดค้นพบร่องรอยการขยายฐาน ๒ ระยะ ทำให้เกิดข้อสมมติฐานรูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๒ ได้ ๓ รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ ๑ และ ๒ เป็นอาคารที่มีลักษณะเป็นอาคารสี่เหลี่ยมหลังคาลาด ขนาดใหญ่ เนื่องจากฐานที่ขยายขึ้นในระยะที่ ๒ อาจทำเพื่อขยายห้องครรรคฤหะให้มีขนาดใหญ่ขึ้น มีบันไดและทางขึ้นอยู่ด้านใดด้านหนึ่งของอาคาร ทั้ง ๒ รูปแบบนี้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน แต่ต่างกันตรงที่ส่วนฐานและซุ้มจรณะนำ โดยรูปแบบที่ ๑ สันนิษฐานว่าเป็นฐานเจียงเรียบ ๆ และประตูทางเข้ามีซุ้มจรณะนำ ในขณะที่รูปแบบที่ ๒ ส่วนฐานทำเป็นฐานเวทที่พันธะ ซึ่งล้ออิงมาจากกลุ่มโบราณสถานหมายเลข ๓-๕ แต่ไม่ปรากฏรูปแบบซุ้มประตู

รูปแบบที่ ๓ เป็นรูปแบบที่จำลองขึ้นจากแนวคิดว่าการขยายฐานในระยะที่ ๒ นั้น ทำขึ้นเพื่อสร้างลานประทักษิณภายนอก ทำให้อาคารมีลักษณะเป็นเทวาลัยขนาดเล็กที่มีลานประทักษิณด้านนอก และฐานเวทีพื้นระรองรับเทวาลัยอีกชั้นหนึ่ง

- โบราณสถานหมายเลข ๒ (สภาพปัจจุบัน)

- รูปแบบสันนิษฐานโบราณสถานหมายเลข ๒ แบบมีลานประทักษิณ (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

- รูปแบบสันนิษฐานโบราณสถานหมายเลข ๒ แบบไม่มีลานประทักษิณ (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

กลุ่มอาคารหมายเลข ๓ หมายเลข ๔ และหมายเลข ๕

กลุ่มโบราณสถานหมายเลข ๓ หมายเลข ๔ และหมายเลข ๕ เป็นโบราณสถานบนยอดเขา ตั้งอยู่ในจุดที่สูงที่สุดของเขาศรีวิชัย จัดเป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่และมีความสำคัญที่สุด และเป็นกลุ่มโบราณสถาน que สร้างขึ้นสำหรับประดิษฐานเทวรูปประธานที่สำคัญ โดยมีโบราณสถานหมายเลข ๓ เป็นเทวาลัยประธานที่หันหน้าไปทางทิศเหนือ ส่วนโบราณสถานหมายเลข ๔ และ ๕ สร้างขึ้นภายหลังตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าเทวาลัยประธาน ซึ่งการรวมตัวของโบราณสถานกลุ่มนี้ทำให้เกิด “กลุ่มโบราณสถาน” หรือ “กลุ่มเทวาลัย”

๑ โบราณสถานหมายเลข ๓

เป็นโบราณสถานที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งเป็นรูปแบบแผนผังของอาคารที่มีแต่
ครรรคฤดูหะ ปรากฏทางขึ้นเป็นบันไดที่มีลักษณะเป็นมุขยื่นออกมาด้านทิศเหนือ

ส่วนฐานอาคารปรากฏฐานเวทีพื้นระยยกสูงมีลวดบัวกลศะ (บัวลูกแก้ว/บัววลัย) เป็น
ลวดบัวขนาดใหญ่และสำคัญคาคกลางท้องไม้ เรือนธาตุมีลักษณะเป็นห้องที่มีผนัง แต่จากหลักฐาน
ทางโบราณคดีไม่ปรากฏหลักฐานที่บ่งชี้ได้แน่ชัดว่าบริเวณผนังจะมีการประดับตกแต่งหรือไม่ แต่
การสร้างรูปแบบสันนิษฐานนี้จะนำเอาซุ้มประตูของพระบรมธาตุ ไซยา มาเป็นแบบภาพสันนิษฐาน
เสาซุ้มประตูของโบราณสถาน หลังคาของโบราณสถานหมายเลข ๓ อาจเป็นแบบหลังคาลาดทรง
ปั้นหยาปราศจากหน้าบันสามเหลี่ยม โดยอาจมุงฟางหรือแป้นเกล็ดไม้ เนื่องจากไม่พบชิ้นส่วน
กระเบื้องมุงหลังคาจากการขุดค้นทางโบราณคดี และในส่วนบริเวณบันไดทางขึ้นด้านทิศเหนือพบ
หลุมเสา ๒ หลุม จึงเกิดเป็นข้อสมมติฐานที่น่าสนใจว่าบริเวณด้านหน้าของโบราณสถานอาจเคยมี
เสาเครื่องไม้ที่มีหลังคาคลุม

จากข้อมูลการศึกษาารูปแบบสถาปัตยกรรมร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดี สามารถสร้าง
ภาพสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๓ ออกเป็น ๒ แนวทาง ๕ รูปแบบ คือ

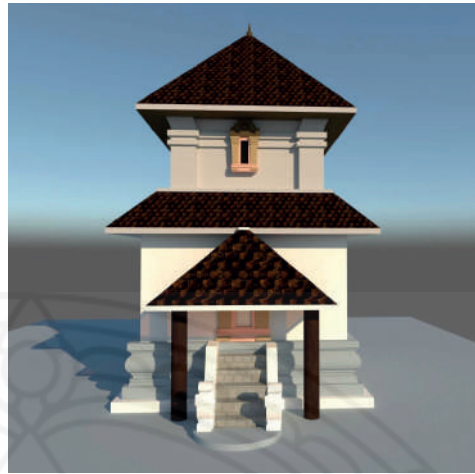
๑. เทวาลัยแบบไม่มีคอสองและมีหลังคาพื้นเดียว
๒. เทวาลัยแบบมีคอสอง และมีหลังคาลาดสองพื้น โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ
อ้างอิงจากข้อสันนิษฐานหลุมเสาด้านหน้าเทวาลัย

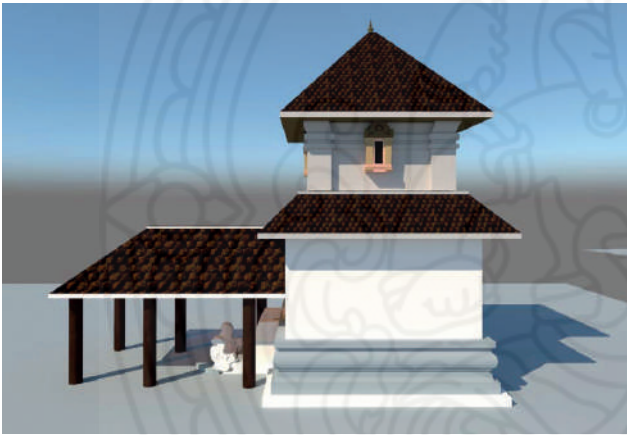
- โบราณสถานหมายเลข ๓ (สภาพปัจจุบัน)

- รูปแบบสันนิษฐานโบราณสถานหมายเลข ๓ ที่มีเสาพาไลรับหลังคาทั้งหลัง (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

- รูปแบบสันนิษฐานโบราณสถานหมายเลข ๓ ที่มีมุขสั้นด้านหน้า (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

- รูปแบบสันนิษฐานอาคารที่มีมุขยาว (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

- รูปแบบมุขหินแบบชวาภาคกลาง

๑ โบราณสถานหมายเลข ๔

เป็นโบราณสถานที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นรูปแบบแผนผังของอาคารที่มีแต่ครรภคฤหะ มีบันไดทางขึ้นอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของโบราณสถาน

ส่วนฐานของโบราณสถานหมายเลข ๔ มีความซับซ้อน ประกอบด้วยฐาน ๒ ชั้น คือ “ชั้นอุปปีฐะ” หรือฐานชั้นล่าง มีลักษณะเป็นฐานบัวคว่ำ-บัวหงายประกบกันและยกเก็จ ๓ เก็จ ถัดขึ้นไปเป็นชุดฐาน “เวทีพันธะ” ประกอบด้วยลวดบัวกลศขนาดใหญ่และท้องไม้ซี่ปอลอมที่รองรับหน้ากระดานบนบันไดด้านทิศตะวันตก สันนิษฐานว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับรูปแบบของบันได โบราณสถานหมายเลข ๕ แต่การสร้างภาพสันนิษฐานได้เพิ่มลายมกรที่ปลายบันไดเข้าไป ซึ่งเป็นรูปแบบศิลปะศรีวิชัยในเกาะสุมาตรา ส่วนเรือนธาตุนั้นสันนิษฐานว่าเป็นผนังที่เรียบง่ายไม่มีการตกแต่งใด ๆ นอกจากซุ้มจรนำด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นทางเข้าหลัก โดยการสร้างภาพสันนิษฐาน

- ความซับซ้อนของลวดบัว โบราณสถานหมายเลข ๔

จะนำรูปแบบซุ้มจระนำจากพระบรมธาตุไชยามาใช้ ซึ่งซุ้มมีลักษณะสอบล่างป่องกลางคล้ายใบโพธิ์ มีทางกุกตุวัดขึ้นทั้งสองข้าง หลังคาของโบราณสถานสันนิษฐานว่ามีลักษณะเป็นหลังคาลาดชั้นเดียว เเทลงมาทั้งสองข้าง โดยอาจมุงฟางหรือแป้นเกล็ดไม้เนื่องจากไม่พบชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาจากการขุดค้นทางโบราณคดี เมื่อศึกษาจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมสันนิษฐานว่า โบราณสถานหมายเลข ๔ อาจสร้างขึ้นหลังโบราณสถานหมายเลข ๓ เห็นได้จากการมีชุดฐานที่มีความซับซ้อนกว่า นอกจากนี้การมีห้องครรภคฤหะที่มีขนาดใหญ่ ทำให้ตีความได้ว่าโบราณสถานหมายเลข ๔ นี้ อาจเป็นเทวาลัยที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับโบราณสถานหมายเลข ๓ ก็เป็นไปได้

๑ โบราณสถานหมายเลข ๕

เป็นโบราณสถานที่อยู่ในผังกากบาท หรือในศิลปะอินเดียนเรียกว่า “สรววโตภัทร” เนื่องจากปรากฏบันไดทางเข้า ๔ ด้าน

ส่วนฐานมีลักษณะเป็นฐานเวทีพื้นระที่มีความซับซ้อนและครบถ้วนที่สุดในบรรดากลุ่มโบราณสถาน บนเขาศรีวิชัย ฐานเวทีพื้นระปรากฏลวดบัวกลศและมีการยกเก็จที่มุมของฐานเพื่อรองรับเสาดัดผนังบันไดทางอาจปรากฏลายมกรที่บริเวณส่วนปลายของบันได เนื่องจากปรากฏรูปที่หน้าจะเคยเป็นที่เสียบมกรหรือรูปหัวสัตว์อื่น ๆ ส่วนเรือนธาตุนั้นอาจมีลักษณะเป็นแบบผนังเรียบมีเสาดัดผนังที่มุมซึ่งมีฐานเวทีพื้นระยกเก็จที่มุมรองรับ สำหรับทางเข้าทั้ง ๔ ด้านไม่ปรากฏหลักฐานหรือร่องรอยของการมีซุ้มประตูว่ามีหรือไม่ ทั้งนี้ การสร้างรูปแบบสันนิษฐานจะปรากฏทั้ง ๒ แนวทางคือ แบบมีซุ้มประตู ซึ่งเอารูปแบบซุ้มมาจากพระบรมธาตุไชยา และแบบไม่มีซุ้มประตู ชั้นหลังคาของโบราณสถานเป็นหลังคาลาด โดยรูปแบบสันนิษฐานจะปรากฏ ๒ แนวทาง คือ แบบหลังคาลาดซ้อน ๒ ชั้นมีคอสอง ตามแบบปราสาทที่แสดงความเป็นฐานันดรชั้นสูง และแบบหลังคาลาดชั้นเดียว จากข้อมูลการศึกษาเบื้องต้นทำให้แบ่งการศึกษา รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๕ ออกเป็น ๔ รูปแบบ

- โบราณสถานหมายเลข ๕ (สภาพปัจจุบัน)

- รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๕ แบบมีหลังคาชั้นเดียว (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

- รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๕ แบบมีหลังคา ๒ ชั้น (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

- รวบบันไดที่โบราณสถานหมายเลข ๕

- รวบบันไดรูปมกรในศิลปะชวา ที่ปะวน

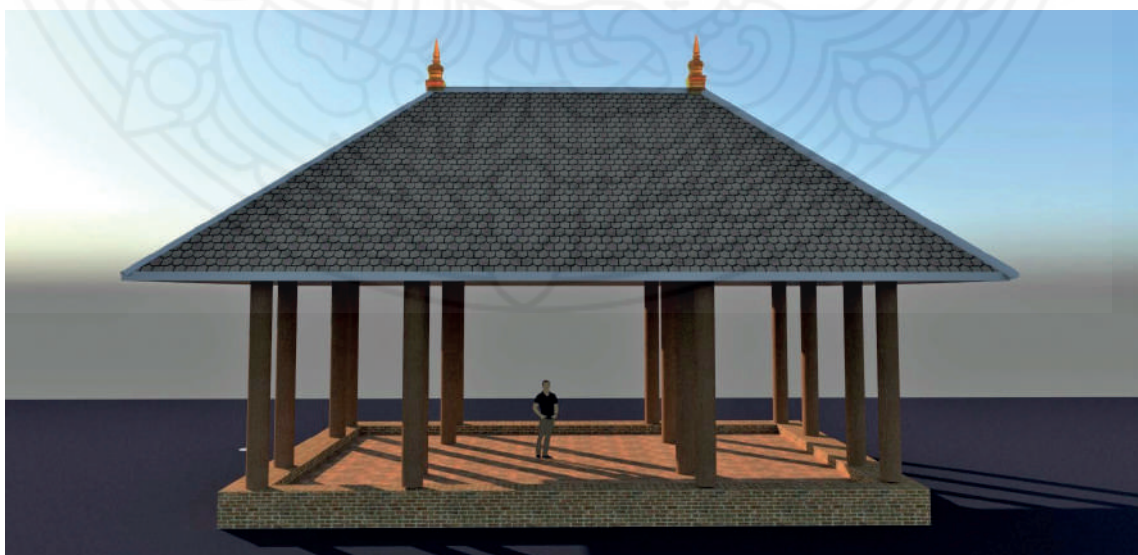
โบราณสถานหมายเลข ๖ และหมายเลข ๑๗

โบราณสถานหมายเลข ๖ และหมายเลข ๑๗ เป็นอาคารที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวตามแนวทิศเหนือ-ใต้ตามแนวสันเขา ไม่มีการยกเก็จ เมื่อพิจารณาหน้าหนึ่งของอาคารผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าเทียบกับเทวาลัยในศิลปะชวาและบาหลี พบว่าอาคารแผนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าจะทำหน้าที่เป็นอาคารชั้นรองไม่ได้เป็นเทวาลัยหลัก ซึ่งอาจเป็นอาคารที่มีไว้สำหรับเก็บของหรือที่พักของผู้ศรัทธา

ฐานอาคาร ไม่ปรากฏร่องรอยการสร้างฐานลวดบัวที่ซับซ้อน ส่วนตัวอาคารนั้น เนื่องจากการขุดค้นทางโบราณคดีไม่ปรากฏร่องรอยของหลุมเสาหรือผนังอาคารที่ชัดเจน ดังนั้น การสร้างรูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานจึงแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ อาคารแบบโถงหรือไม่มีผนัง และอาคารแบบทึบหรือมีผนัง

ส่วนชั้นหลังคา ในการสร้างรูปแบบสันนิษฐานจะอ้างอิงรูปแบบมาจากภาพสลักอาคารในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่บุโรพุทโธและปรัมปะนันน์ ร่วมกับอาคารในสมัยหลังที่เกาะบาหลี ซึ่งจะออกแบบรูปทรงหลังคาเป็น ๒ แนวทาง คือ แบบแรกเป็นแบบที่มี “หลังคาทรงจั่ว” มีปีกนกด้านล่าง ซึ่งปรากฏได้ทั่วไปในศิลปะทางภาคใต้ของประเทศไทยระยะหลังและที่ภาพสลักที่บุโรพุทโธ แสดงว่ารูปแบบหลังคาดังกล่าวปรากฏมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔ และแบบที่ ๒ คือ “หลังคาทรงปั้นหยา” ที่ไม่ปรากฏหน้าบันรูปสามเหลี่ยม มีสันแบ่งหลังคาทำให้หลังคาเหลาดลงมาทั้ง ๔ ทิศ หลังคาลักษณะนี้ปรากฏได้ทั่วไปในศิลปะทางภาคใต้ของประเทศไทยสืบมาถึงปัจจุบัน โดยในประเทศอินโดนีเซีย ก็ปรากฏหลังคาทรงปั้นหยาในภาพสลักและสืบมาจนถึงหลังคาของอาคารในศิลปะบาหลีด้วยเช่นเดียวกัน

ดังนั้น การออกแบบรูปแบบสันนิษฐานโบราณสถานหมายเลข ๖ และหมายเลข ๑๗ สามารถสร้างได้ ๔ รูปแบบ คือ อาคารแบบโครงหลังคาทรงจั่ว อาคารโถงหลังคาทรงปั้นหยา อาคารโถงทึบหลังคาทรงจั่ว และอาคารทึบหลังคาทรงปั้นหยา

- รูปแบบสันนิษฐานกลุ่มอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า (ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

• โบราณสถานหมายเลข ๖ (สภาพปัจจุบัน)

• โบราณสถานหมายเลข ๑๗ (สภาพปัจจุบัน)

• รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๑๗
แบบที่ใช้หลังคาทรงไทยภาคใต้
(ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

• หลังคาทรงไทยแบบภาคใต้

• รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานหมายเลข ๑๗
แบบก่ออิฐเป็นผนัง
(ภาพสันนิษฐานโดย นายปติสร เพ็ญสุต)

• อาคารก่ออิฐเป็นผนังจากวัดชายนาวา
อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดยสรุปแล้ว การสร้างภาพสันนิษฐานอาศัยทั้งสภาพความเป็นจริงของโบราณสถานนั้น ๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่ หลักฐานจากการขุดแต่งผสมผสานกับการเปรียบเทียบกับโบราณสถานในศิลปะอื่น ๆ และจินตนาการบนพื้นฐานความเป็นไปได้ ซึ่งการศึกษาทั้งหมดทำให้สามารถสร้างภาพสันนิษฐานที่น่าจะทำให้สามารถสร้างมุมมองและจินตนาการของโบราณสถานเขาศรีวิชัยให้ออกมาเป็นรูปธรรมได้ระดับหนึ่ง ทั้งนี้ แม่ว่ายังอาจมีข้อถกเถียงและปัญหาอยู่บ้าง แต่สำหรับภาพสันนิษฐานที่นำเสนอในหนังสือเล่มนี้ก็ถือได้ว่าเป็นภาพสันนิษฐานรูปแบบโบราณสถานของเขาศรีวิชัยที่สมบูรณ์ที่สุดในขณะนี้ ทั้งนี้ หวังว่าภาพสันนิษฐานดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำนิตรรศการหรือการนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ ของกรมศิลปากรต่อไป

บรรณานุกรม

- Acharya, P.K. *A Dictionary of Hindu Architecture*. Delhi: Low Price Publication, 1997.
- Durnarcay. J. *Borobudur*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1978.
- Michael W.Meister and M.A.Dhaky (editors). *Encyclopedia of Indian Temple Architecture: South India Lower Dravidadesa*. Part 1: Text. Delhi: Oxford University Press, 1983.
- กรมศิลปากร. รายงานการขุดค้นทางโบราณคดี โบราณสถานเขาพระนารายณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์เม็ดทราย, ๒๕๕๒.
- เชษฐ ติงส์กุลชลี. บทบาทของศิลปะอินเดียต่อเครื่องแต่งกายประติมากรรมบุคคล ในเอเชียอาคเนย์. งานวิจัยได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.
- _____. ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: รูปแบบ พัฒนาการ ความหมาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๘.
- _____. ศิลปะชวา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๘.
- _____. อาคารทรงศิขระ-วิมานในศิลปะอินเดียกับอิทธิพลต่อศิลปะในเอเชียอาคเนย์. งานวิจัยได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘.
- นงคราญ ศรีชาย และ วรวิทย์ หัสภาค. โบราณคดีศรีวิชัย: มุมมองใหม่การวิเคราะห์หลักฐานแหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. นครศรีธรรมราช : สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๑ กรมศิลปากร, ๒๕๕๓.

Introduction

The research summarised here is an attempt to comprehend the initiation of one past globalisation that linked various populations from the South China Sea (hereafter SCS) and the Bay of Bengal (hereafter BoB) over several centuries through archaeology (Hodos, 2017). The French Archaeological Mission in peninsular Thailand-Myanmar (hereafter FAMPTM) was designed to understand this long lasting cross-cultural exchanges that took place along this section of the Maritime Silk Road (hereafter MSR). This process is traditionally envisaged as a historical politico-religious process and approached through textual, monumental and artistic remains of the first millennium and early second millennium CE (Smith, 1999; Pollock, 2009; Manguin et al., 2011; Murphy and Leffert, 2017). Late first millennium BCE economic and political systems were not considered complex, exchanges between the two regions were conceived only as “drifts” and were consequently taken as culturally insignificant (Glover, 1990). The research presented here brings to the discussion new elements from the late prehistoric period sites and craft industries in southern Thailand and Myanmar, thus prior to the period when the cultural exchanges are supposed to be significant. It was conducted within the renewed framework of global (Jennings, 2011; Hodos, 2017; Knappett, 2017) and postcolonial studies emphasising connexions and giving voice to various groups that the academic world qualified as “marginal” (Pouchepadass, 2000; Chakrabarty, 2009).

³ National Centre for Scientific Research, France.

⁴ Research were carried out by the French-Thai Archaeological Mission in peninsular Thailand from 2005. It is a collaboration between the Fine Arts Department, Silpakorn University (Bangkok) represented by Praon Silapanth and prof. Rasmi Shoocongdej, the National Science Museum and the CNRS. From 2017, the project extended to Myanmar and the mission took the name of French Archaeological Mission in peninsular Thailand-Myanmar (FAMPTM) is a collaboration with the Department of Archaeology and the university of Mandalay represented by U Maung San Win (Dawei Branch) and Kalayar Myet Myet Htwe. The archaeological Mission is supported by the French Ministry of Foreign Affairs.

This article begins by introducing the project and its geographical focus, the research questions and the methods implemented. Then it proceeds with a synthesis of the results which consist of a regional cultural sequence that can be divided in two stages:

From the mid-late first millennium BCE, the region witnessed the emergence of complex trading polities. Those already display an early form of urbanism, and in the case of Khao Sam Kaeo in Thailand and Maliwan in Myanmar, of a cosmopolitan nature and hosting culturally hybrid industries.

During a second stage, by the 3rd c. BCE, these trading polities evolved as a confederation of ranked and specialised ports-settlements. This confederation relied on a multi-ethnic hinterland with far-reaching allied network embracing both the Bay of Bengal and the SCS.

This research emphasising connections, proposes a decentred vision of this past globalization.

The Geographical zone of focus

The geographical zone of focus is the Isthmus of Kra, in the Upper Thai-Malay Peninsula, a piece of land that acted as a natural crossroad between the SCS and the BoB. Running along the peninsula, the chain of Tenasserim is punctuated by valleys whose rivers flow along its slope, some of which constituting passages called “transpeninsular routes”. These routes cross different environments: forested interior, marine, coastal that were before occupied by groups adapted to their ecological niche. Until recently, the predominant view was that these transpeninsular routes represented dangerous paths and had not been used for international trade (Manguin, 1983; Jacq-Hergoualc’h and Hobson, 2002).

The Research objectives

The project broad objectives are to study the co-evolution of the different groups present in the peninsula (local and exogenous) and their environment in relation to the region’s insertion into the regional exchange networks, from the Neolithic to the early historical period. Alternatively, the aim is also to determine how each of these groups contributed to the regional historical trajectory. The project thus looks at the cultural evolution of the various populations in relation to long-distance exchanges and in particular through the MSR.

Methods and strategy

Following trade routes, the FAMPTM studies sites of various nature such as open air sites, cave sites, settlement, burials deposits, relay stations belonging to different environments such as forested interior, mangrove, plains of the coastal fringe in the Isthmus of Kra. In total, it is 36 sites that were investigated, some intensively, others are known from survey and surface collections (Map 01). A large focus is given to settlements, which in tropical contexts have been more rarely excavated because of the poor preservation of their remains (Junker and White, 2017). A total of 7 settlements were investigated, each providing important information on craft production and distribution.

- Map 01: Map of sites investigated by the French Archaeological Mission in Peninsular Thailand-Myanmar 2005-2018 (L. Billault).

The FAMPTM involves a multidisciplinary team of specialists and includes various fields in archaeology, but also ethnology, history and geography. At the heart and the specificity of this project is that it implements the technological approach for each industry. This approach is based on the anthropology of techniques which focuses on the ways of doing, on the different techniques implemented to produce artefacts in order to reveal the economic and social organisation of the social groups using them. This school of anthropology considers that each group can be characterised by a set of techniques called “technical system”. Thus characterising each social group’s technical system and their change is a means to trace these groups’ evolution and interactions. To reconstruct the ancient techniques implemented, ethnographic frames of reference are used. The traces left on the material by the different techniques are studied among current workshops. Then the traces on ancient artefacts are observed and compared with those recorded in ethnographic context. This allows inferences on the series of techniques used in the past to make artefacts as well as on the social groups and their organisation. In the FAMPTM, this approach is systematically used to analyse ceramics, stone, glass and metallic artefacts.

Results

1. The early period: by the late 5th c. or the early 4th c. BCE,

During this early phase, in the course of the late 5th c. or the early 4th c. BCE, local port-settlements acting as regional economic and cultural centres emerged. In Thailand, at Khao Sam Kaeo (hereafter KSK) (Bellina, 2017) and Khao Sek (hereafter KK) (Bellina, 2018b) on the eastern coast and in Myanmar (Bellina *et al.*, 2018) at Maliwan too (Map 02).

- Map02: Map of sites investigated by the French Archaeological Mission in Peninsular Thailand-Myanmar 2005-2020 and belonging to period I (L. Billault).

They already display complex urban and political models and an elaborate economic organisation. They not only concentrate large ranges of imports from South Asia and the eastern part of the SCS but also active workshops. Those workshops manufactured products of a pan-regional style, the “Late Prehistorical South China Sea style” (Figure 01) (Bellina, 2018b).

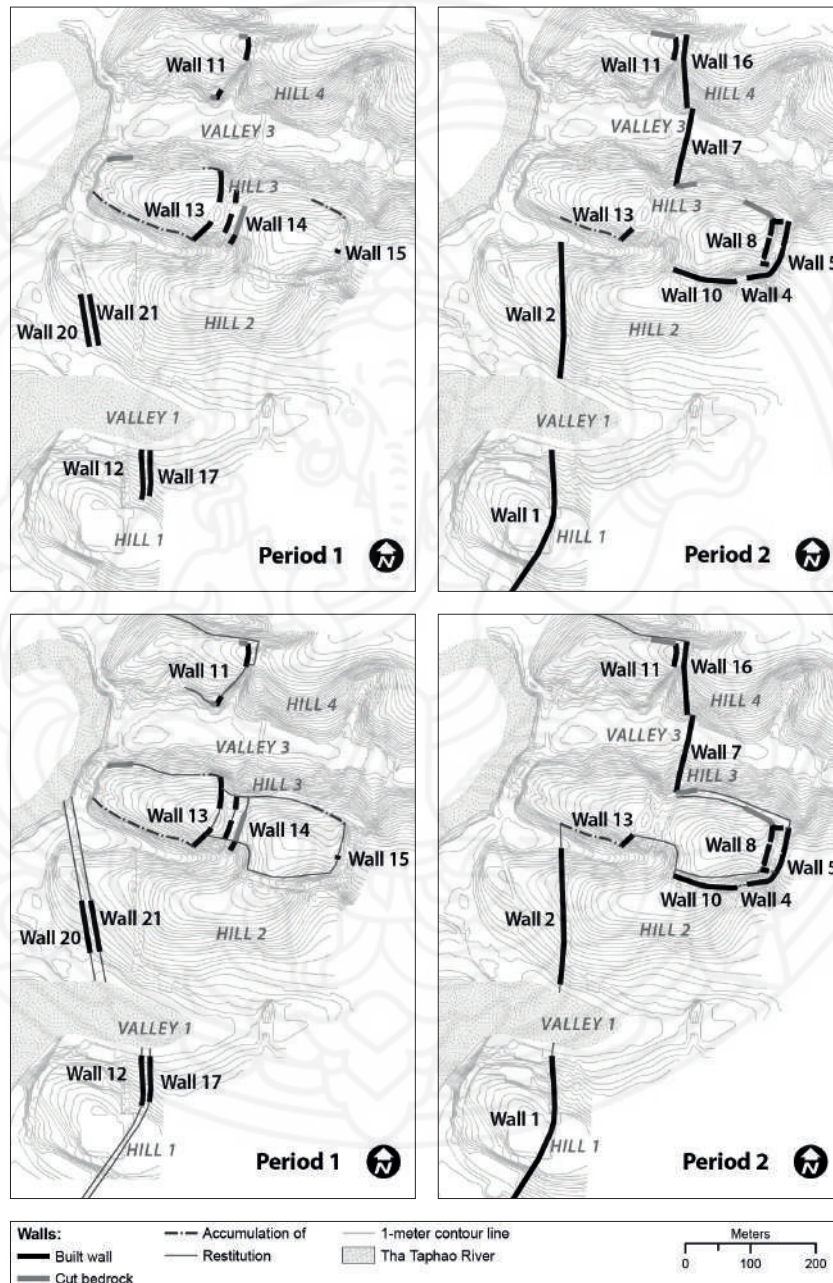

• Figure 01: manufactured products of a pan-regional style, the “Late Prehistorical South China Sea style”

This style represents a set of artefacts shared by communities along the SCS, from the Thai-Malay Peninsula to the Philippines. The technological study of these artefacts revealed that in reality those combined foreign raw materials and foreign skilled techniques (often Indians) and that some of them were likely produced under the aegis of foreign artisans, at least at the beginning and before they were transmitted locally. These goods were redistributed at local and regional levels from Thailand to the Philippines (Bellina, 2018a; Dussubieux and Bellina, 2018; Favereau, 2018; Pryce and Bellina, 2018). As early as the early 4th c. BCE emerged this culturally hybrid shared style which combines South Asian and Southeast Asian cultural traits. It thus attests the already well-grounded maritime connections of lowland groups towards both the BoB and more strongly (i.e. currently supported by more archaeological evidence) towards the SCS early as the mid-first millennium BCE. The largest centre for the production of these culturally hybrid products is currently KSK.

The FAMPTM excavated the site from 2005 to 2009. KSK is an urban complex that 50 radiocarbon dates obtained through charcoal, wood and other organic materials place within the late fifth to second/first centuries BCE (Bellina and Bernard, 2017). The site commanded a transpeninsular trade route and was located 8km from the eastern coast. The settlement and spatial distribution of the different technological groups revealed its cosmopolitan nature (Malakie and Bevan, 2017). The settlement hosted

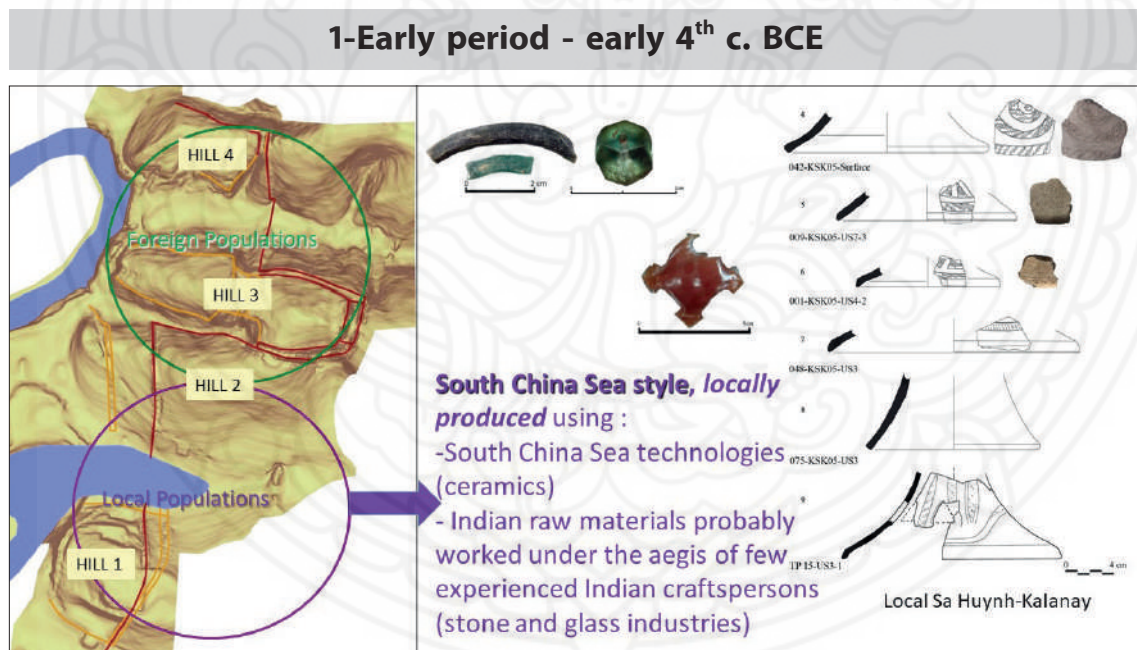
communities of foreign merchants and artisans who lived within urban quarters demarcated by embankments (Map 03). Its occupation *stricto sensu* extended over 35ha within simple and twin parallel earth walls that were probably surmounted by wooden palisades. A hydraulic system created a mooring place (valley 1), and retained water, possibly for agricultural purposes as geoarchaeological analysis suggested (valley 2).

Map03: Map of Khao Sam Kaeo walls for periods 1 and 2;
maps at the top: walls evidenced on the site by excavations and survey;
maps below: proposed restitution of the wall system
(from Bellina (ed.) 2017).

The network of habitations on piles and terraces was dense and characterized by accumulations of monumental and domestic terraces and drains. Two clearly defined zones and two periods emerged from the spatial analysis:

A southern area corresponding to Hills 1 and 2 represented the initial core of the settlement. It was occupied by local populations (Figure 02). They were characterised by a locally-made Sa Huynh-Kalanay type of ceramic whose paste is comparable to the local ware. In this zone were also found remains associated to a few foreign artisans, especially from South Asia. There, they were working some particular types of hard stone and glass ornaments. Those were made implementing highly skilled traditional Indian techniques, using South Asian raw material to make ornaments characterised by the early “Late Prehistoric South China Sea style”. From the early 4th c. BCE, local elites already had a good knowledge of Indian industries and had established robust networks allowing the supply of good quality raw materials and the circulation of Indian specialists.

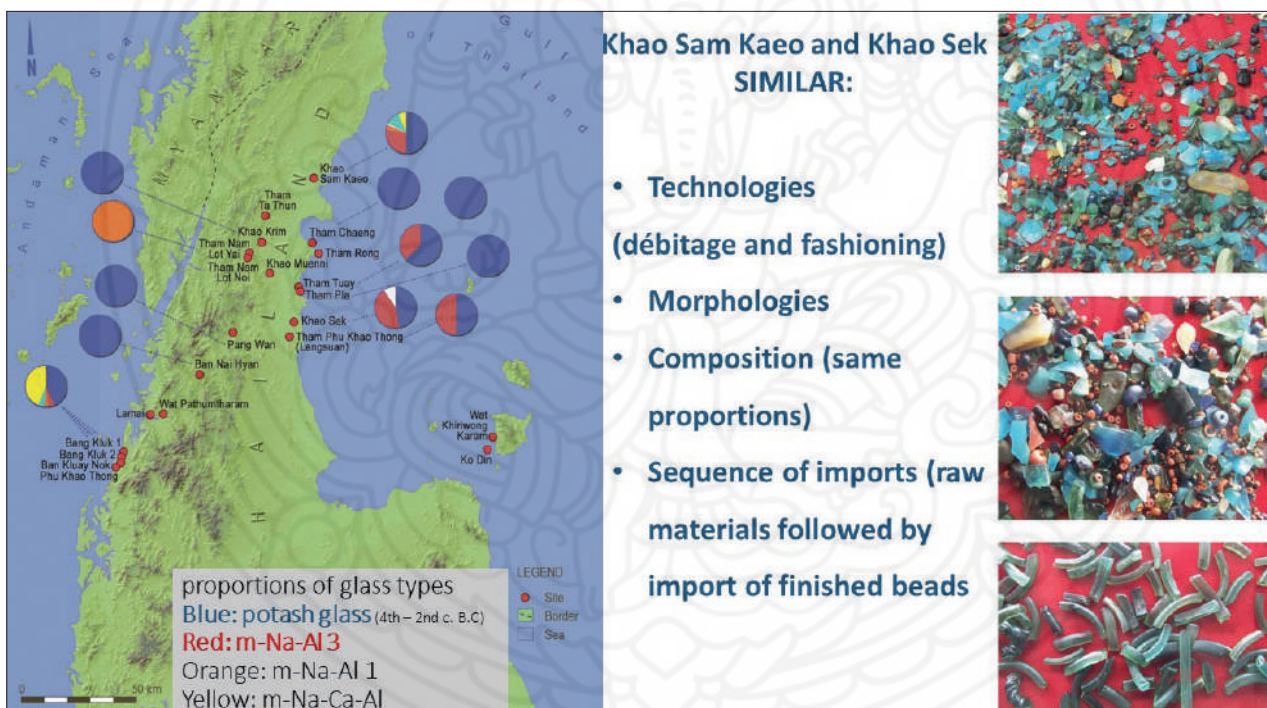

• Figure 02: Khao Sam Kaeo period I

Further north, on Hills 3 and 4 corresponding to a later expansion of the settlement, there were communities of foreign merchants and artisans (Figure 03). The latter were revealed by the presence of Indian Fine Wares, crucibles for high-tin bronze metallurgy showing parallels in Bengal, as well as the presence of northern Vietnamese

construction, but it is smaller and less complex. No surrounding walls or signs of cosmopolitanism were found. However, KK and KSK technical systems are strictly identical, characterised by exactly the same highly skilled hybrid craft industries and they evolved simultaneously.

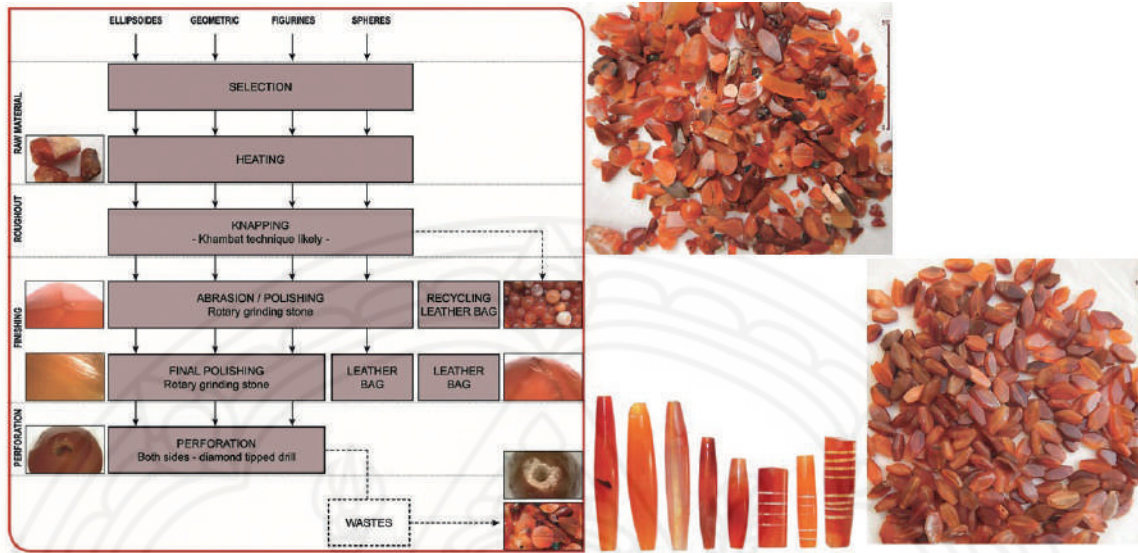
A. Favereau identified identical technological groups of ceramics at KSK and KK. They involved the same “chaîne opératoire” technique. However, many foreign imports, such as the Indian Fine Ware and Han Chinese, present at KSK, were absent at KS (Favereau, 2018). Analysis of glass composition show that we find at KK the same groups of glass, in the same proportion and used to make mostly the same type of ornaments as at KSK. The sequence of imports is also exactly the same as in KSK: imports of the same raw material at the beginning followed by imports of finished beads during the second period (Figure 04) (Dussubieux and Bellina, 2018).

• Figure 04: Khao Sam Kaeo and Khao Sek glass production techniques comparison

The comparison of technologies and skills involved according to the morphologies shows similarities between KSK and KK. The same applied to the stone industry (Figure 05) (Bellina, 2018b).

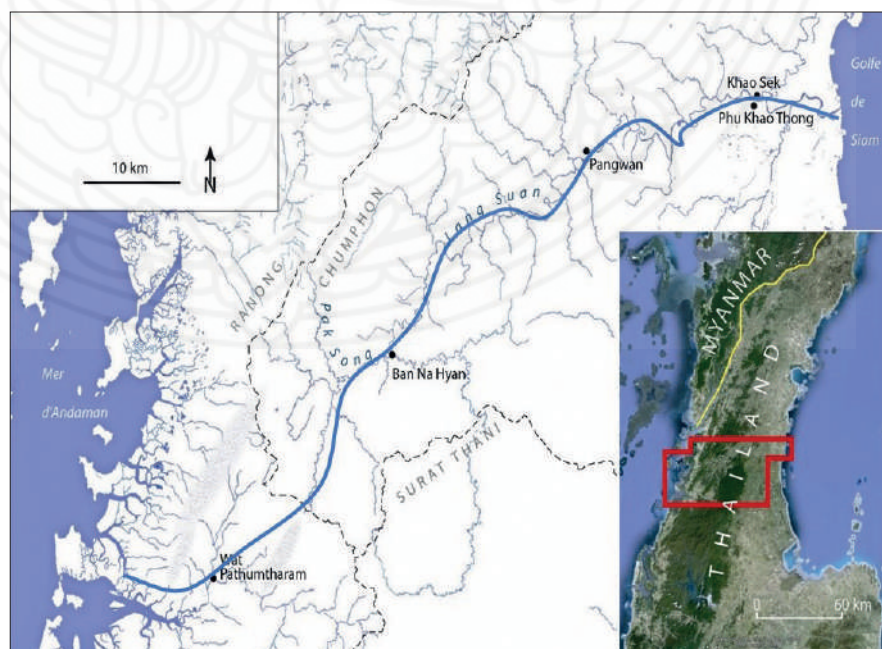
1-Early period - early 4th c. BCE

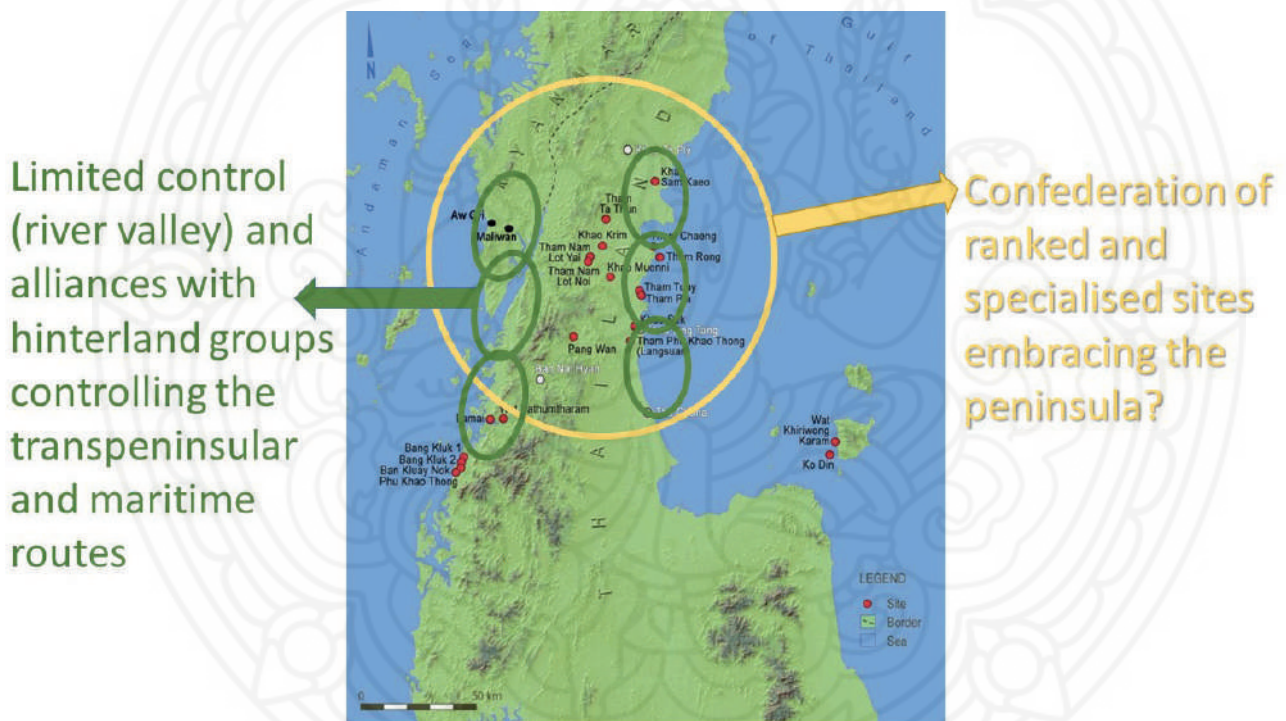
• Figure 05: Khao Sek hard stone chaîne opératoire technique

These sites and technological systems comparisons draw a complex political structure. This political structure took the form of a confederation of ranked specialised and complementary city-states. KS controlled the exit of another transpeninsular route connecting sites on the west coast (Map 04). There is no evidence of foreign communities at the sites, providing further arguments that Khao Sam Kaeo acted as the international market place for this confederation (Bellina, 2018a).

• Map 04: Proposed reconstruction of the transpeninsular route ending at Khao Sek.

However, what we need to determine is if this confederation embraced both coasts of the peninsula and controlled the whole length of transpeninsular routes (Figure 06). If not, we might imagine that trading polities only controlled their river valley and neighbouring ones. This implies leaving the control of the strategic routes crossing the peninsula or transpeninsular routes as well as the maritime routes in the hand of groups from the hinterland: forest and maritime or sea nomads. This scenario envisages a chain of cooperation and alliances between the various groups. The leader of the trading polities had to develop alliances with these groups for the good functioning of their polity. Such functioning is attested for the historical period in ISEA (Figure 06).

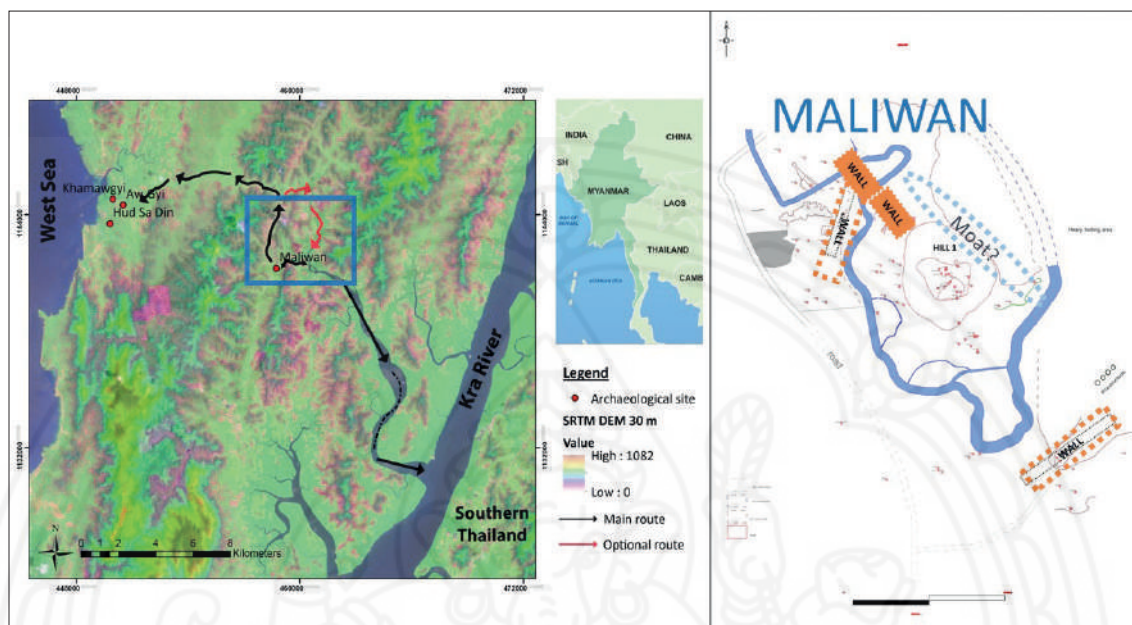

• Figure 06: Hypothesis on political model to test

This was one of the research questions that our research on the western coast in Southern Myanmar aimed to address.

Maliwan in Southern Myanmar is another early cosmopolitan port-city with major walls. The FAMPTM excavated there from 2018 to 2020. It is an inland river port settlement located 8km east from Aw Gyi. It is established upon low elevated hills surrounded by small rivers connected to the Kra river. The Kra River is the means to

access both the Bay of Bengal and the beginning of the major transpeninsular route leading to KSK on the east coast (Map 05).

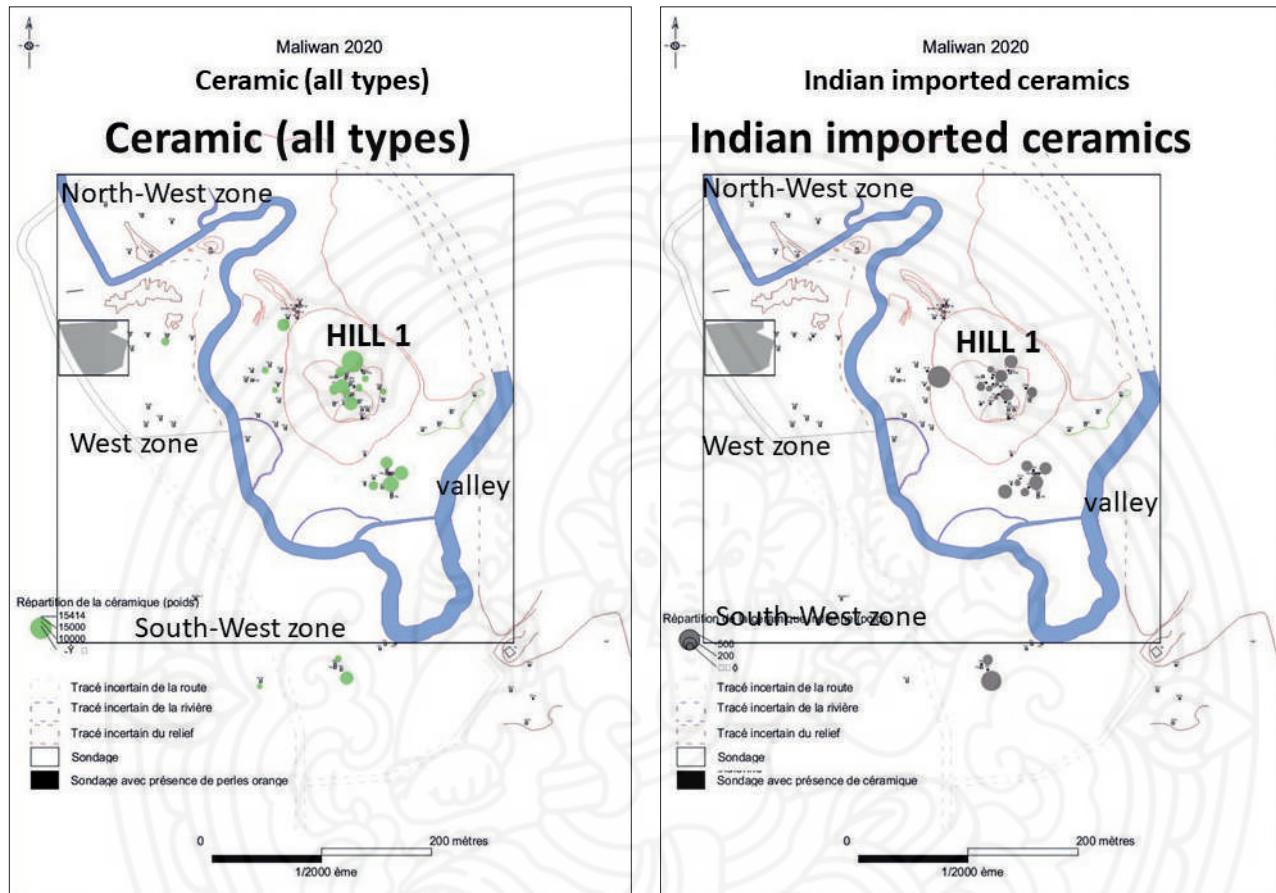
- Map 05: Maps of Maliwan indicating its location (left) and the walls excavated and a proposed restitution of the walls that may have been destroyed with the terracing of the hills

The configuration is quite comparable to KSK and KK port-cities in Thailand on the east coast.

Maliwan shares similarities with the walls at KSK, like its irregular shape. The city wall did not display a geometric design. But the construction mode was different than at KSK. At KSK only eroded bedrock was used to build walls as well as wooden palisades. At Maliwan, different materials found in the immediate vicinity were used. Unlike KSK, we have not found evidence for internal walls delimiting specialized zones. But excavations were only stating there.

The site clearly has different zones of occupation. A way to approach the varying density of the occupation is to look at the material distribution, and in particular ceramic distribution. It should be specified that not all zones of the site were investigated and not all the ceramic excavated was recorded during the last season. As an illustration, the hills in the southern part of the site in 2020 only began to be investigated whilst these hills are big but were also severely looted. Despite these caveat, looking at the map of the distribution of the ceramic all types included, it clearly appears that there

were varying densities. To summarise: the most densely occupied zones are located on the plateau of Hill 1 and in the valley bordering the stream (Map 06).

• Map 06: Maliwan: distribution of ceramic of all types (left) and Indian Fine Ware (right)

Interestingly, the Western zone of the site bordering the modern road did not yield foreign ceramics and almost no beads. Further research is needed, but it is possible that this zone represented a sort of suburb. Hill 1, on the contrary showed a denser occupation. Habitation sites yielded evidence for stone ornament production involving South Asian techniques and imported raw materials. The valley yielded evidence for several habitations and craft work. The test pits open along what is currently a stream revealed dense levels of occupancy. They extend over a period that cannot yet be appreciated. Several structures such as fireplaces, pits, ditches filled with refusal and post holes are associated with these occupations. There was a particularly large amount of ceramics, with a significant proportion of Indian ceramics and a large quantity of glass beads.

Maliwan, as can be expected, yielded a lot more Indian material than sites on the eastern coast. Some of the Indian ceramics bore inscriptions. As an illustration, Test Pit 68 along the stream, revealed a rich occupation (US 4 and 5) on a floor built over a platform established on the former river bank (US 8). It yielded sherds displaying Brāhmī script that H. Falk read (person. comm. to BB 18.04.2020). It read a personal name and dated the inscription of the last two BC centuries BCE. The level (US 5) that yielded this sherd was radiocarbon dated of the 4th-2nd c. BCE (364-121 BCE) (SAC-A61702) (Figure 07).

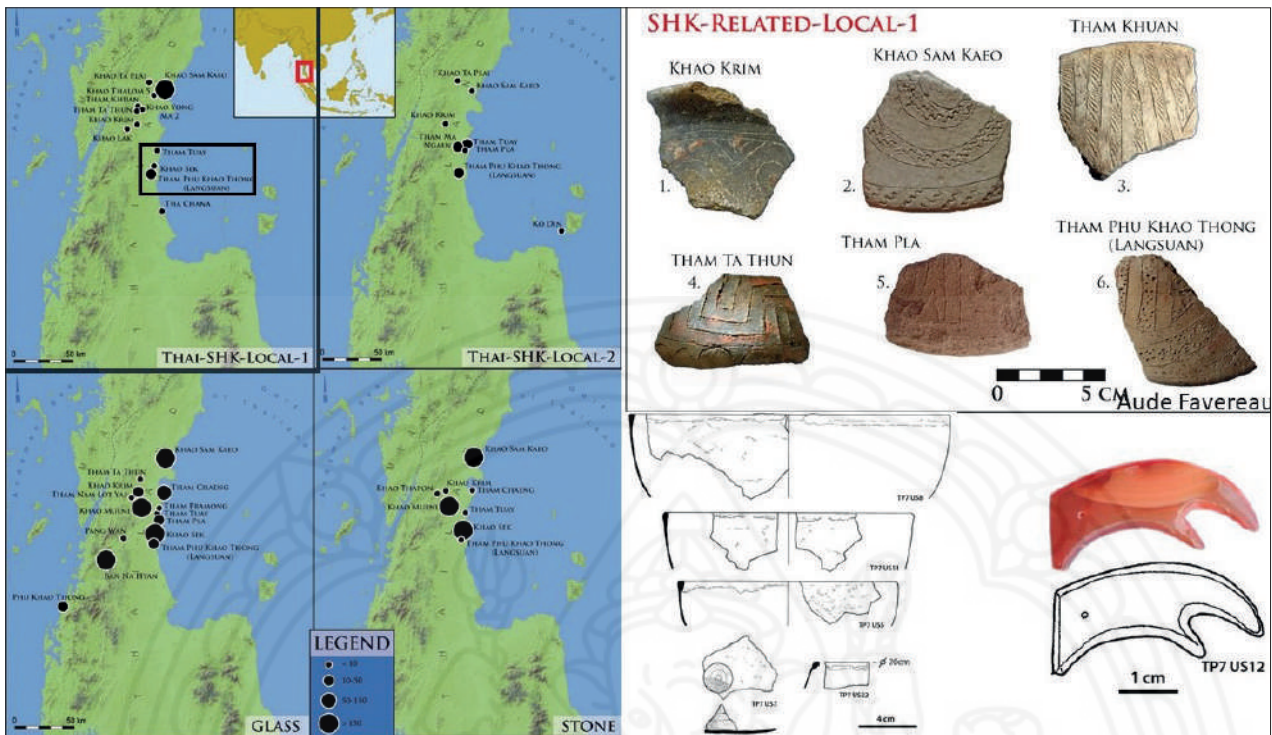

• Figure 07: Indian Fine Ware with a Brāhmī script dated of the last two centuries BCE (photo C. Lefrancq)

Out of context were found other Indian materials, such as small copper-based artefacts probably parts of ornaments. They included small symbols such as a *śrivatsa*, a moon crescent and a bell, all attributes of Hindu gods. There is probable lion, perhaps an anepigraphic Buddhist reference. Amongst metallic material are these copper coins that Joe Cribb (British Museum) and Dr Piper identified as Mauryan and post-Mauryan coins.

The 30 dates all indicate an occupation between the 4th-1st c. BCE at Maliwan. C. Castillo found that in Maliwan, the assemblage parallels the contemporaneous sites KSK and Phu Khao Thong (Ranong province). The subsistence regime is based on rice and the farming system was dryland. Whole rice grains found there were short and plump, similar to *Oryza sativa* subspecies *japonica*, the Chinese domesticate. There is also a suite of domesticated pulses originating from India which have never been reported in any site in Mainland Southeast Asia before the 4th century BC when contact with India is evident. Mung bean (*Vigna radiata*) and pigeon pea (*Cajanus cajan*) were probably brought into Mainland Southeast Asia as part of an 'Indian package', pulses normally prepared as 'dhals' in India.

During the early period, the populations lying in the vicinity are visible through manufactured goods found in the funerary deposits in neighbouring caves. These goods were partly made in the regional port (Figure 08).

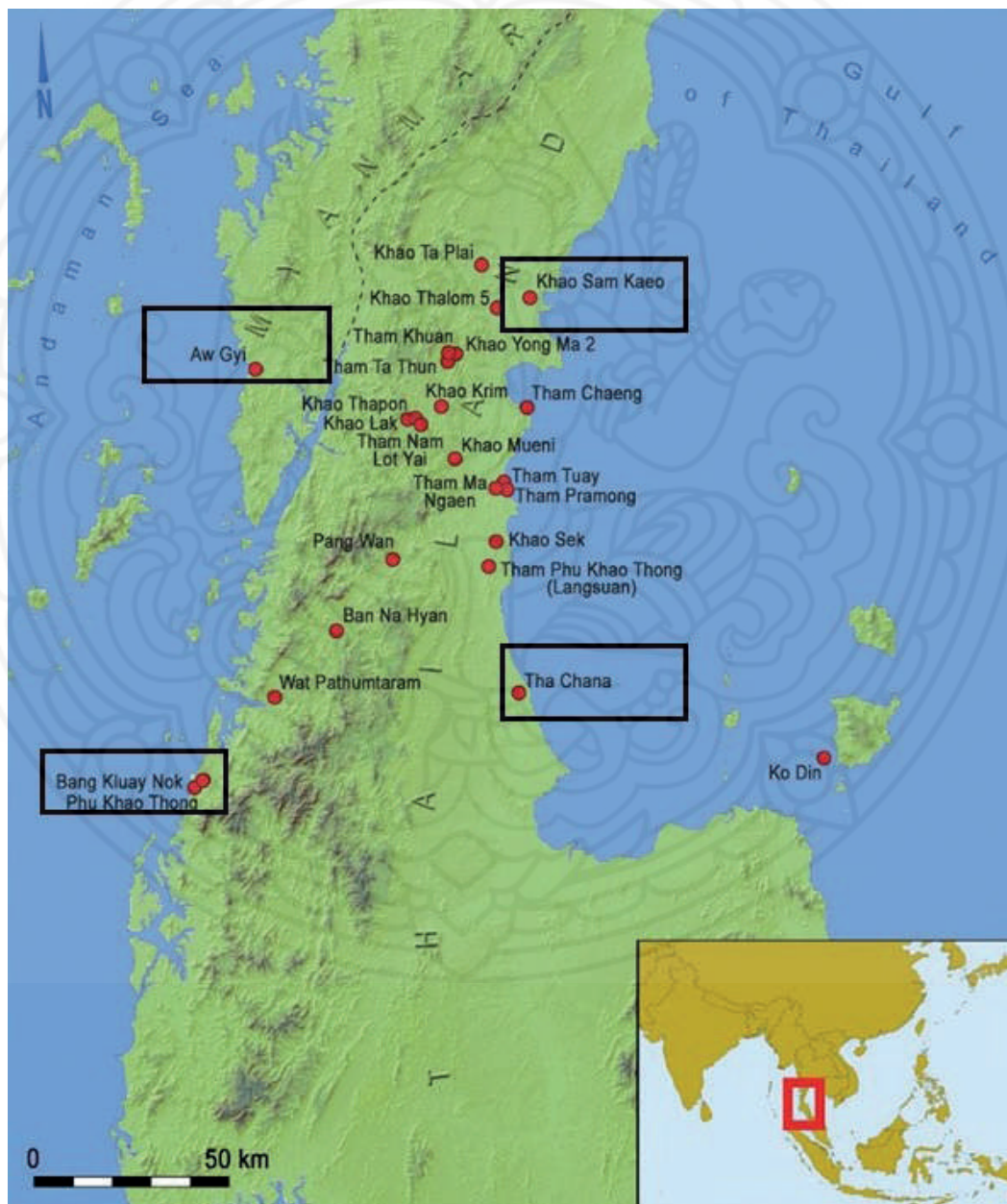

• Figure 08: funerary deposits in neighbouring caves during Period I including sa Huynh Kalanay ceramic (photos and drawing A. Favereau), high tin bronze bowl and a carnelian pendant (drawings V. Bernard)

They consisted of stone and glass ornaments, high ton bronze bowls and pottery, several may have been made to order. This might also be the case of pottery which, as A. Favereau demonstrated, despite being of the main local pottery tradition, displayed the so-called Sa Huynh-Kalanay decorative style that links to southern Vietnam and the Philippines (Favereau, 2015; Favereau and Bellina, 2016). Again, this is an artefact that forms part of the late prehistoric pan-regional style and that can be found in various sites along the SCS. Interactions between ports and neighbouring groups probably involved the exchange of agricultural foodstuff, possibly forest and mineral products, tin in particular which sources concentrate in the region near Ranong at the exit of the transpeninsular route, on the west coast. The foreign craftsmen present in Khao Sam Kaeo probably produced goods for local rulers to build their prestige but also for them to seal alliances with surrounding populations who supplied their local ports' marketplaces goods for regional trade.

Period II - late 3rd c. to the first c. CE

During the later period, perhaps from the 3rd – 2nd c. BCE to the 1st c. CE or more, exchange increased and local groups belonging to different environments appear economically and culturally better defined and are archaeologically more traceable (Map 07). During this later period, more ports have emerged: Phu Khao Thong and Ban Kluy Nok on the western coast in Thailand, possibly Khlong Thom too (Srisuchat, 1991) and possibly Aw Gyi in southern Myanmar.

• Map 07: Period II sites

During this period, ports then concentrated larger ranges of materials indicating the presence of many more social groups. In ports were then found imports from Han China (Perronet and Sachipan, 2017) and from South Asia (Bouvet, 2017), as well as more material from the SCS, the Philippines and Taiwan (Favereau *et al.*, 2017; Hung and Iizuka, 2017).

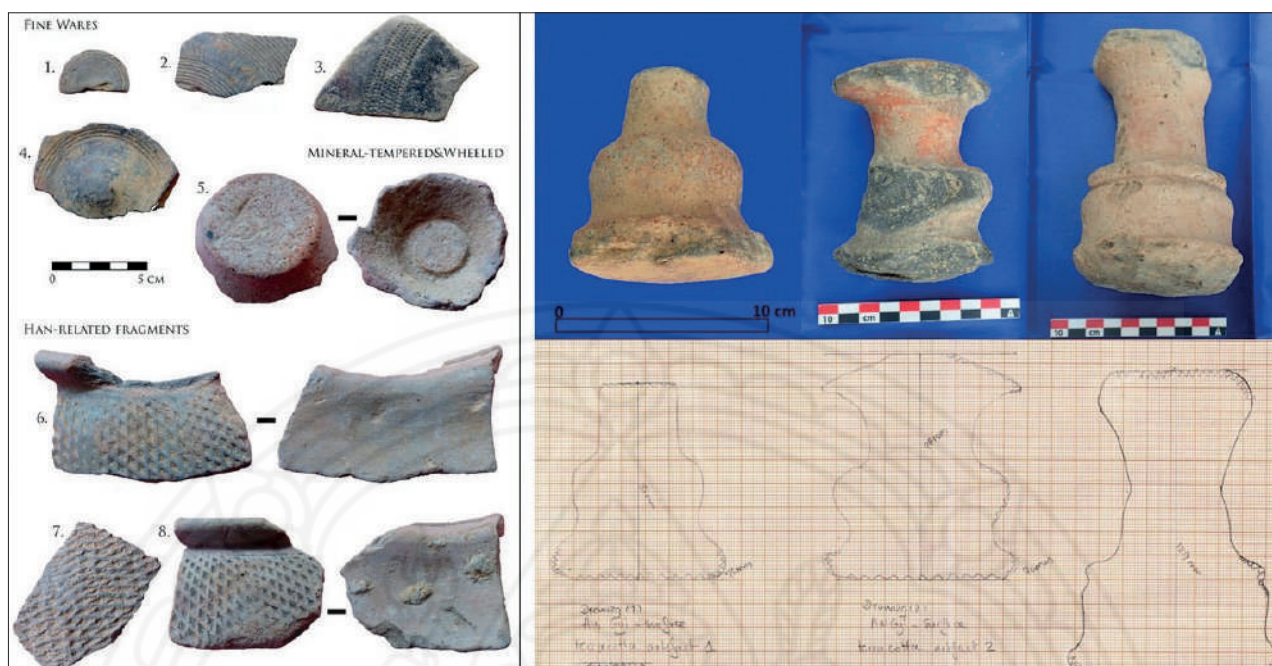
Some of the hybrid goods of the first period are no longer produced there. This is the case of glass bracelets and of lapidary glass beads. The glass beads appear to be imported as finished goods. The provenance of the raw material for glass has changed too (Dussubieux and Bellina, 2017).

The pan-regional “later Late Prehistoric South China Sea style” is especially well illustrated with stone ornaments that now includes more Indic-adapted material (group 3 in (Bellina, 2014)). Stone ornaments include many widespread morphologies alongside a wide variety of zoomorphic figurines, structures (stupa-like) and symbolic shapes, that can be related to Indic imagery.

At Aw Gyi, unfortunately very poorly preserved due to uncontrolled excavations, many more foreign groups and imports were found, some indicating links with the Western world. Patcharaporn Ngerkerd conducted geoarchaeological analysis. Based on the discovery of old beach ridge, she suggested that when Aw Gyi was active, the oldest shoreline was distant from the present one to approximately 1.2 km. The Bay was wilder during the late prehistoric period with shoreline further inland. Aw Gyi was much closer to the sea at the time of its use. Aw Gyi is established on 3 hills surrounded by sea inlets. This configuration is comparable to other contemporary sites in the region. This situation protected against attacks, tsunami and allowed a broad vision over the sea.

At Aw Gyi, the FAMPTM opened 13 2x2m test pits. All test pits were very disturbed by the looting activities and no clear stratigraphy emerged. However, given the material that eroded from the hills or was collected by villagers, it is likely that the occupation was dense. The material excavated, collected at the surface or observed at villagers clearly demonstrate the site’s involvement in long-distance trade and the presence of several on-site craft industries such as glass and stone ornament production.

Indian Fine Ware was found in large quantities. Besides the Indian Fine Ware, Aw Gyi also yielded several of terracotta objects which can possibly be interpreted as possible monument superstructures, perhaps on top of some small stupa (Figure 09).

• Figure 09: Indian Fine Ware and terracotta object from Aw Gyi
(left: A. Favereau; right Bellina and Khinsandar Kyaw)

Aw Gyi provided fragments of steatite containers. Others were found in Phu Khao Thong, a site excavated by Captain Boonyarit Chaisuwan, and at KSK. They clearly showed similarities with steatite containers in contemporary Indian sites. Similar early steatite containers were used or re-used as reliquaries and were found in stūpa complexes, for example in the region of Gandhāra. The systematic use of such containers as reliquaries, however, remains unproved until they are found in context. In South Asia, these were often and primarily used as household containers for cosmetics, scents, spices, and jewels.

Aw Gyi also yielded some glass working evidence consisting of blocks of melted glass, agglomerated fused beads and fused glass looking like foam that L. Dussubieux analysed using LA-IC-MS. The glass belonged to a more recent period and showed connections with southern India and even with the Mediterranean world (Dussubieux *et al.*, 2020).

Aw Gyi also hosted semi-precious stone craft activities. There were several cornelian ornament manufacturing debris as well as a bead polisher. It is very likely that carnelian was imported from the Deccan. L. Dussubieux also carried LA-ICP-MS analysis to test this.

During this period, there were series of inland sites which attest significant evolutions of the groups leaving there. Inland sites are of two types. There are caves and there are open-air transshipment and collecting sites often localised at rivers' tributaries.

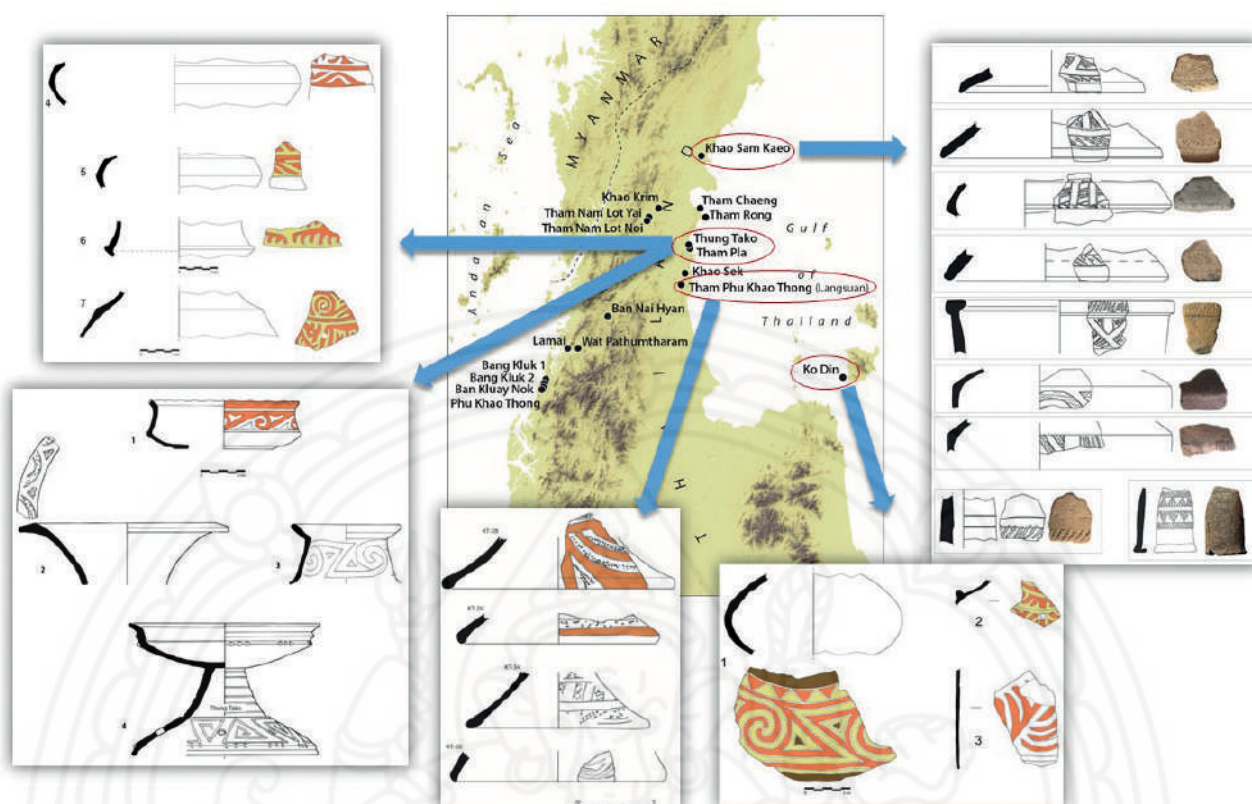
Caves sites were mainly used for funerary deposits. Material found there tells us that foreign influences appears limited. Stone beads were also made of imported raw material, appeared rather simple and did not seem Indic or SCS-influenced. They did not compare with those found in ports-of-trade. These burials never seemed to include long-distance imported material. It is likely that the inland groups may have taken forest goods at the transshipment place but may not have been directly involved in trade.

Archaeological remains in Inland sites are sparse due to numerous disturbances. Nonetheless, the FAMPTM found series of transshipment and collecting places established along the Langsuan River basin. They provided foreign goods such as Dong Son drums, glass and stone beads, Indian Fine Ware, etc., witnessing the passage of foreign merchants. The discovery of these relay stations along a major river basin thus provided crucial evidence that were missing before to support the use of transpeninsular routes for exchange.

Other parts of the peninsula attested major cultural changes: maritime groups. From this period, groups at rivers' mouth (currently mangrove) and in neighbouring offshore islands then became visible in the archaeological record. These groups' activities were currently only attested by deposits supposedly funerary.

Some of these caves yielded some specific Black and Red Jars that A. Favereau interpreted as indicators of recurrent connexions with the Philippines (Favereau and Bellina, sous presse). These caves contained some of the material also found in ports and attesting their involvement in long-distance network such as the Indian Fine Wares and Han Chinese wares and glass and stone ornaments. Villagers reported the discovery of a Dong son drum, nephrite ornaments and bronze bowls.

Caves at the mouth of the rivers and caves offshore also yielded some of the local Sa Huynh-Kalanay potteries that were probably produced upon order in the regional ports (Figure 10) (Bellina, Favereau and Dussubieux, 2019).

• Figure 10: period II: Sa Huynh-Kalanay type of ceramics found in estuarine and offshore (Photos and drawing A. Favereau)

Populations using these coastal caves seem to have been in recurrent contacts with the Philippines (Favereau, 2015). They developed a style that circulated and developed through time as a result of prolonged and repeated interactions between Thailand and the Philippines. It is conceivable that these foreign groups who acted as intermediaries doing the inter-island trade, may well have been those who brought the nephrite extracted from Taiwan in the regional ports of the peninsula where they were worked into the ornaments following the pan-regional style. It is interesting to note that these maritime groups were located at a strategic location both between ports-of-trade and river-mouth at the exit of transpeninsular networks. It seems likely that these groups played an intermediary role redistributing goods between upstream groups and regional ports. They very much compare with the sea nomads of the historical periods (Bellina, Favereau and Dussubieux, 2019).

Several artefacts now clearly evidence upstream-downstream exchanges and special connexions between a few estuarine, and inland caves upstream.

To summarise, in the course of this second period, a larger number of local groups and others who came to the peninsula from South Asia, island Southeast Asia and Mainland Southeast Asia became actively involved in exchange. The local groups in the peninsula appeared more culturally and economically defined and distinct than previously. Other groups identified in ports-of-trade and at estuaries are newcomers who played an important role in networks as intermediaries. These small groups who were very mobile moving freely from the peninsula to the Philippines also contributed to spread common regional cultural traits. I interpret these groups as early sea nomads who also may have specialised with Maritime Silk Road as intermediaries.

Conclusion

In conclusion, the research conducted in the Isthmus of Kra proposes to envision this past globalization through the lenses of “co-constructions” within networks of confederated port-cities and their hinterland. This hinterland was extensive and composed of variously organized groups for a time allied in a larger connected regional space embracing the two sea basins. This structure could explain the spread of a pan-regional style whose hybrid nature indeed reflected the various groups that were part of this political structure. The emergence of this centralised structure also contributed to cultural differentiation between groups and the economic specialization of some of them. Amongst the groups concerned, some usually referred to as marginal groups, the earliest sea nomads, emerge as key actors as economic and cultural intermediary within this network (Bellina, Favereau and Dussubieux, 2019; Bellina, Blench and Galipaud, 2021).

This model offers a more balanced representation of exchanges and of the globalization beyond cores and peripheries. It draws dynamic networks with fast configurations in which an active chain of intermediaries with probably fluctuating allegiances were involved and played an active economic and cultural role.

References

- Bellina, B. (2014) 'Maritime Silk Roads' Ornament Industries: Socio-political Practices and Cultural Transfers in the South China Sea', *Cambridge Archaeological Journal*, 24(03), pp. 345–377. doi:10.1017/S0959774314000547.
- Bellina, B. (ed.) (2017) *Khao Sam Kaeo: an early port-city between the Indian Ocean and the South China Sea*. Paris: École Française d'Extrême Orient (Mémoires archéologiques, 28).
- Bellina, B. (2018a) 'Development of maritime Trade Politics and diffusion of the "South China Sea Sphere of Interaction pan-regional culture": The Khao Sek excavations and industries' studies contribution', *Archaeological Research in Asia*, 13, pp. 1–12. doi:10.1016/j.ara.2017.06.004.
- Bellina, B. et al. (2018) 'Myanmar's earliest Maritime Silk Road port-settlements revealed', *Antiquity*, 92(366), p. e6. doi:10.15184/aqy.2018.247.
- Bellina, B. (2018b) 'The elaboration of political models in maritime Southeast Asia and of pan-regional culture: Contribution from Khao Sek stone ornament craft system study', *Archaeological Research in Asia*, 13, pp. 13–24. doi:10.1016/j.ara.2017.06.002.
- Bellina, B. and Bernard, V. (2017) 'The settlement of Khao Sam Kaeo', in *Khao Sam Kaeo: a late prehistoric early port-city between the Indian Ocean and the South China Sea*. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient (Mémoires archéologiques, 28), p. 145–201.
- Bellina, B., Blench, R. and Galipaud, J.-C. (2021) 'Sea Nomadism from the Past to the Present', in *Sea Nomads of Southeast Asia. From the Past to the Present*. Bérénice Bellina, Roger Blench and Jean-Christophe Galipaud. Singapore: National University of Singapore Press, pp. 1–27.
- Bellina, B., Favereau, A. and Dussubieux, L. (2019) 'Southeast Asian early Maritime Silk Road trading polities' hinterland and the sea-nomads of the Isthmus of Kra', *Journal of Anthropological Archaeology*, 54, pp. 102–120. doi:10.1016/j.jaa.2019.02.005.
- Bouvet, P. (2017) 'Indian Fine Wares', in *Khao Sam Kaeo: an early port-city between the Indian Ocean and the South China Sea*. Bellina, Bérénice. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient (Mémoires archéologiques, 28), pp. 283–343.
- Chakrabarty, D. (2009) *Provincialiser l'Europe : la pensée postcoloniale et la différence historique*. Paris: Éd. Amsterdam.
- Dussubieux, L. et al. (2020) 'First elemental analysis of glass from Southern Myanmar: replacing the region in the early Maritime Silk Road', *Archaeological and Anthropological Sciences*, 12(7), p. 139. doi:10.1007/s12520-020-01095-1.
- Dussubieux, L. and Bellina, B. (2017) 'Glass from an Early Southeast Asian Producing and Trading Centre', in *Khao Sam Kaeo: an early port-city between the Indian Ocean and the*

- South China Sea*. Bellina, Bérénice. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient (Mémoires archéologiques, 28), pp. 549–585.
- Dussubieux, L. and Bellina, B. (2018) 'Glass ornament production and trade polities in the Upper-Thai Peninsula during the Early Iron Age', *Archaeological Research in Asia*, 13, pp. 25–36. doi:10.1016/j.ara.2017.08.001.
- Favereau, A. (2015) *Interactions et modalités des échanges en Mer de Chine méridionale (500 avant notre ère – 200 de notre ère) : approche technologique des assemblages céramiques*. Thèse de Doctorat. Muséum d'Histoire Naturelle.
- Favereau, A. et al. (2017) 'The South China Sea-Related Ceramics', in *Khao Sam Kaeo. An early Port-City between the Indian Ocean and the South China Sea*. Bérénice Bellina. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient (Mémoires archéologiques, 28), pp. 373–390.
- Favereau, A. (2018) 'The analysis of Khao Sek pottery: Insight into the circulations and the politico-economic context of the Thai-Malay Peninsula during the second half of the 1st millennium BC', *Archaeological Research in Asia*, 13, pp. 37–49. doi:10.1016/j.ara.2017.09.003.
- Favereau, A. and Bellina, B. (2016) 'Thai-Malay Peninsula and South China Sea networks (500 BC–AD 200), based on a reappraisal of "Sa Huynh-Kalanay"-related ceramics', *Quaternary International*, 416, pp. 219–227. doi:10.1016/j.quaint.2015.09.100.
- Favereau, A. and Bellina, B. (sous presse) 'Reviewing the connections between the Upper Thai-Malay Peninsula and the Philippines during the Late Prehistoric period (500 BC-AD 500)', in *Taiwan Maritime Landscapes from Neolithic to Early Modern Times*. Calanca, P., Liu Yi-ch'ang, and Muyard, F. EFEO, Institute of History and Philology, Academia Sinica.
- Glover, I. (1990) 'Early Trade Between India and Southeast Asia - a Link in the Development of a World Trading System. (2nd revised ed.)'. University of Hull: Centre for Southeast Asian Studies.
- Hodos, T. (2017) 'Globalization. Some introduction to The Routledge handbook of archaeology and globalization', in Hodos, T. and Geurds, A. (eds) *The Routledge handbook of archaeology and globalization*. London New York: Routledge, pp. 3–11.
- Hung, H. and Iizuka, Y. (2017) 'Nephrite and Mica Industries: A link towards the Austronesian World.', in *Khao Sam Kaeo. An Early Port-City between the Indian Ocean and the South China Sea*. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient (Mémoires archéologiques, 28).
- Jacq-Hergoualc'h, M. and Hobson, V. (2002) *The Malay Peninsula: crossroads of the maritime silk road (100 BC-1300 AD)*. Leiden; Boston: Brill (Handbook of oriental studies. Section 3, South-East Asia, Handbuch der Orientalistik, v. 13 =).
- Jennings, J. (2011) *Globalizations and the ancient world*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press.

- Junker, L.L. and White, L. (2017) 'Farmer and Forager Interactions in Southeast Asia', in *Handbook of East and Southeast Asian Archaeology*. Springer New York. New York, pp. 619–632.
- Knappett, C. (2017) 'Globalization, connectivities and networks: an archaeological perspective', in *The Routledge Handbook of Archaeology and Globalization*. Tamar Hodos. London and New York: Routledge, pp. 29–41.
- Malakie, J. and Bevan, A. (2017) 'Spatial Analysis Sequence of the Occupation', in *Khao Sam Kaeo: an early port-city between the Indian Ocean and the South China Sea*. Bellina Bérénice. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient (Mémoires archéologiques, 28), pp. 209–227.
- Manguin, P.-Y. (1983) 'Comments on the concept of Trans-Peninsular Routes', in *SPAFA, Final Report, Consultative Workshop on Archaeological and Environmental Studies on Srivijaya (T-W3)*. Bangkok, pp. 297–98.
- Manguin, P.-Y. et al. (eds) (2011) *Early interactions between South and Southeast Asia: reflections on cross-cultural exchange*. Singapore New Delhi: Institute of Southeast Asian Studies; Manohar India (Nalanda-Sriwijaya series, 2).
- Murphy, S. and Leffert, L.H. (2017) 'Globalizing Indian religious and Southeast Asian localisms. Incentives for the adoption of Buddhism and Brahmanism in first millennium CE Southeast Asia', in *The Routledge Handbook of Archaeology and Globalization*. Tamar Hodos. London and New York: Routledge.
- Perronet, S. and Sachipan, S. (2017) 'The Han Ceramics', in *Khao Sam Kaeo: an early port-city between the Indian Ocean and the South China Sea*. Bellina, Bérénice. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient (Mémoires archéologiques, 28), pp. 393–421.
- Pollock, S.I. (2009) *The language of the gods in the world of men: Sanskrit, culture, and power in premodern India*. 1. paperback print. Berkeley: University of California Press.
- Pouchepadass, J. (2000) 'Les Subaltern Studies ou la critique postcoloniale de la modernité', *L'Homme*, (156), pp. 161–186. doi:10.4000/lhomme.75.
- Pryce, T.O. and Bellina, B. (2018) 'High-tin bronze bowls and copper drums: Non-ferrous archaeometallurgical evidence for Khao Sek's involvement and role in regional exchange systems', *Archaeological Research in Asia*, 13, pp. 50–58. doi:10.1016/j.ara.2017.07.002.
- Smith, M. (1999) "'Indianization" from the Indian Point of View: Trade and Cultural Contacts with Southeast Asia in the Early First Millennium C.E.', *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 42(1), pp. 1–26.
- Srisuchat, A. (1991) 'Merchants, Merchandise, Markets: Archaeological Evidence in Thailand Concerning Maritime Trade Interaction Between Thailand and Other Countries before the 16th A.D.' *Integral study of the Silk Roads of dialogue*, Bangkok, 21 January.

ภาพเขียนสี ในแหล่งโบราณคดีฝั่งอันดามัน

นายรัชชัย ชื่นไพศาลศิลป์^๔

ความเป็นมา

ภาพเขียนสี หรือ ศิลปะถ้ำ (Rock Art / Cave Art) หมายถึงภาพศิลปะที่เกิดจากการวาด เขียนเส้นสี หรือทำรูปรอยลงบนพื้นหินซึ่งเป็นส่วนของถ้ำ เพิงผา ผงหิน หรือก้อนหินขนาดใหญ่ เป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ในสมัยโบราณ ซึ่งสะท้อนจินตนาการ สุนทรียภาพ รสนิยมทางศิลปะ คตินิยม ตลอดจนเรื่องราวในวิถีชีวิตของกลุ่มชนเจ้าของงานศิลปะนั้น ๆ^๖

สามารถจำแนกตามวิธีการทำออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ การลงสี (Pictograph) และการทำรูปรอยลงบนหิน (Petroglyph)

วิธีการลงสีสามารถแบ่งย่อยตามตามวิธีการทำออกเป็น ๔ เทคนิค ได้แก่

๑. การระบาย (painting)
๒. การวาดหรือเขียน (drawing)
๓. การทาบหรือพิมพ์ (imprinting)
๔. การพ่น (stenciling)

เทคนิคในการลงสี สามารถจำแนกได้ดังนี้

- เงาทึบ (silhouette) เป็นการเขียนภาพที่ให้สัดส่วนใกล้เคียงความจริง มีความชัดเจน และสามารถสื่อได้ว่าเป็นภาพอะไร
- โครงร่างภายนอก (outline) เป็นการเขียนที่สื่อให้เห็นถึงเค้าโครงที่ไม่เน้นรายละเอียดมากนัก แต่ยังสามารถสื่อได้ว่าเป็นภาพอะไร และอาจมีการแต่งเติมรายละเอียดภายในภาพด้วย ซึ่งบางครั้งการเขียนแบบนี้เรียกว่าแบบเอ็กซ์เรย์ (x-ray) ที่เป็นมุมมองสื่อถึงการมองเห็นสิ่งที่อยู่ภายใน

^๔ นักโบราณคดีชำนาญการ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช กรมศิลปากร.

^๖ อมรา ศรีสุชาติ, ศิลปะถ้ำสมัยประวัติศาสตร์ ภาคกลาง ภาคใต้, กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๔, ๖.

- กลุ่มภาพสีแดง แหล่งภาพเขียนสี
เกาะปันหยี่ จังหวัดพังงา
- กลุ่มภาพสีแดง แหล่งภาพเขียนสี
เขาเกาะยอ จังหวัดกระบี่
- บุคคลมีเขาสวมชุดคลุมยาว
แหล่งภาพเขียนสีถ้ำผีหัวโต จังหวัดกระบี่

– เงาที่บางส่วน (partial silhouette) เป็นการเขียนเค้าโครงภายนอกและลวดลายประกอบภายใน คือการเขียนแบบเงาที่บดผสมกับลายเส้น

– กิ่งไม้ (stick man) โดยมากใช้เขียนภาพบุคคลแบบลักษณะเฉพาะ เป็นการเขียนเฉพาะส่วนแกนเพื่อลดทอนจากภาพเหมือนจริงแบบง่าย ๆ แต่สามารถสื่อได้ว่าเป็นภาพบุคคลหรือภาพอื่น ๆ

การเลือกพื้นที่มักเลือกผนังและเพดานของถ้ำและเพิงผาที่มีพื้นผิวค่อนข้างเรียบตามธรรมชาติหรือบางแห่งอาจมีการเตรียมพื้นผิวโดยการกะเทาะขัดแต่งผิวให้เรียบก่อนการทำภาพ จากนั้นจึงลงสีซึ่งต้องเตรียมวัตถุดิบจากธรรมชาตินำมาใช้เป็นสี เช่น สีแดงจากแร่เฮมาไทต์ ดินเทศ นำมาบดละเอียดผสมกาว ยางไม้ ไช้สัตว์ หรือของเหลวอื่น ๆ อุปกรณ์ที่ใช้ลงสี เช่น พู่กัน ซึ่งอาจใช้ขนสัตว์มัดรวมกันหรือเปลือกไม้นำมาทุบให้เป็นเส้นหรือทุบปลายให้มีลักษณะคล้ายพู่กัน

ประวัติการศึกษาแหล่งภาพเขียนสีภาคใต้

พ.ศ. ๒๔๕๕ เริ่มจากการกล่าวถึงภาพเขียนสีในอ่าวพังงา-อ่าวลึก ในบทความเรื่อง Eassai d' Inventaire Archeologique du Siam ของนายเอเตียน เอ็ดมองต์ ลูเน็ต เดอ ลางงกีแยร์ (E.E.Lunet de Lajonquiere) นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ตีพิมพ์ที่กรุงปารีส

พ.ศ. ๒๔๖๗ เอ.เอฟ.จี.คาร์ (A.F.G.Kerr) ตีพิมพ์บทความเรื่อง Note on some Rock-Painting in Eastern Siam ลงในวารสารของสยามสมาคมเล่มที่ ๑๘ ภาค ๒ และให้ความเห็นเป็นครั้งแรกว่าภาพเขียนบนเพิงผาหินของอ่าวพังงาเป็นศิลปะถ้ำสมัยก่อนประวัติศาสตร์^๗

^๗ กรมศิลปากร, สำนักงานศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี, ศิลปะถ้ำเขาสามร้อยยอด, กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, ๒๕๔๗, ๗๑.

• แหล่งภาพเขียนสีเขาเขียน จังหวัดพังงา

• แหล่งภาพเขียนสีถ้ำผีหัวโต จังหวัดกระบี่

พ.ศ. ๒๕๒๒ Prof. Douglas Anderson ดร.พรชัย สุจิตต์ และคณะสำรวจจาก
กองโบราณคดี กรมศิลปากร สำรวจภาพเขียนสีถ้ำผีหัวโต

พ.ศ. ๒๕๒๗ โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) ร่วมกับหน่วยศิลปากรที่ ๘
นครศรีธรรมราช โดยเขมชาติ เทพไชยและคณะ ถ่ายภาพและคัดลอกภาพที่ถ้ำผีหัวโต

พ.ศ. ๒๕๒๘ นายชอง บูลเบต์ (Jean Boulbet) สำรวจศึกษาแหล่งภาพเขียนสีในจังหวัด
พังงาและกระบี่ และสำรวจพบแหล่งภาพเขียนสีมากกว่า ๑๐ แหล่ง และได้ตีพิมพ์บทความเรื่อง
Un Heritage Etrange: Les Roches Peintes Sites Inedits de Thailande Du Sud Provinces
de Phangnga et Krabi

พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๔ กรมศิลปากร ภายใต้การดำเนินงานของโครงการสำรวจแหล่งโบราณคดี
(ภาคใต้) ได้ทำการสำรวจแหล่งภาพเขียนสียุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้อย่างต่อเนื่อง

• สำรวจและคัดลอกภาพ แหล่งภาพเขียนสีเขาเขียน จังหวัดพังงา พ.ศ. ๒๕๓๑

พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๒ สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต และต่อมาเป็นสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช สํารวจแหล่งภาพเขียนสี ซึ่งพบเพิ่มเติมในพื้นที่อำเภออ่าวลึก อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ และอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

• สํารวจแหล่งภาพเขียนสีเขาขาว จังหวัดกระบี่
พ.ศ. ๒๕๕๖

• สํารวจแหล่งภาพเขียนสีเขาเกาะยอ จังหวัดกระบี่
พ.ศ. ๒๕๕๗

• สํารวจแหล่งภาพเขียนสีเขาช่องลม จังหวัดกระบี่
พ.ศ. ๒๕๖๑

• สํารวจชั้นตะเบียนแหล่งภาพเขียนสีแหลมท้ายแรด จังหวัดกระบี่
พ.ศ. ๒๕๖๒

พ.ศ. ๒๕๖๓ สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช สํารวจแหล่งภาพเขียนสีร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา พบแหล่งภาพเขียนสียุคก่อนประวัติศาสตร์เพิ่มเติมอีก ๕ แหล่ง คือ เกาะเขาเต่า เกาะทะลุนอก ถ้ำนกรกระเรียน เกาะไข่ และเกาะยางแดง

พ.ศ. ๒๕๖๔ สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช สํารวจแหล่งภาพเขียนสีในพื้นที่อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบแหล่งภาพเขียนสียุคก่อนประวัติศาสตร์เพิ่มเติมอีก ๒ แหล่ง คือ เกาะร่าปูไถ และเกาะร่าปูพัง

• สำรวจแหล่งภาพเขียนสีในพื้นที่อ่าวพังงา จังหวัดพังงา พ.ศ. ๒๕๖๓

• สำรวจแหล่งภาพเขียนสีเกาะร่ำปูเล จังหวัดกระบี่ พ.ศ. ๒๕๖๔

ภูมิศาสตร์ภาคใต้ฝั่งอันดามัน

บริเวณพื้นที่ภาคใต้ฝั่งอันดามันมีเทือกเขาในพื้นที่ ได้แก่ เทือกเขาภูเก็ต ยาว ๕๑๗ กม. มีแนวเขตในพื้นที่ระนอง สุราษฎร์ธานี พังงา และกระบี่

บริเวณคาบสมุทรภาคใต้ฝั่งตะวันตกหรือชายฝั่งทะเลอันดามัน มีรูปร่างพื้นที่ทอดตัวเป็นแนวยาวตามแนวเหนือ-ใต้ มีลักษณะภูมิสัณฐานเป็นทิวเขาสูงติดชายฝั่งทะเล มีแนวเทือกเป็นแนวยาวฝั่งทะเลแบบยุบตัว ที่ราบชายฝั่งแคบ มีหน้าผาชันเว้าแหว่ง เกิดอ่าวใหญ่ น้อย เกาะต่าง ๆ มียอดเขาหินปูนไหลลงพื้นน้ำกลายเป็นเกาะจำนวนมาก

ภูเขาและหมู่เกาะเป็นเขาหินปูน มีเฟิงผาและถ้ำซึ่งมนุษย์ในอดีตสามารถใช้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและพักพิงชั่วคราวได้ และยังใช้เป็นแหล่งอาหารที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในธรรมชาติของพื้นที่ชายฝั่ง โดยบริเวณที่ปรากฏแหล่งภาพเขียนสีหนาแน่นมีลักษณะภูมิประเทศดังนี้

- ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงลักษณะภูมิประเทศภาคใต้

- สภาพพื้นที่อ่าวพังงา จังหวัดพังงา

- สภาพพื้นที่อ่าวลึก จังหวัดกระบี่

พื้นที่อ่าวพังงา จังหวัดพังงา

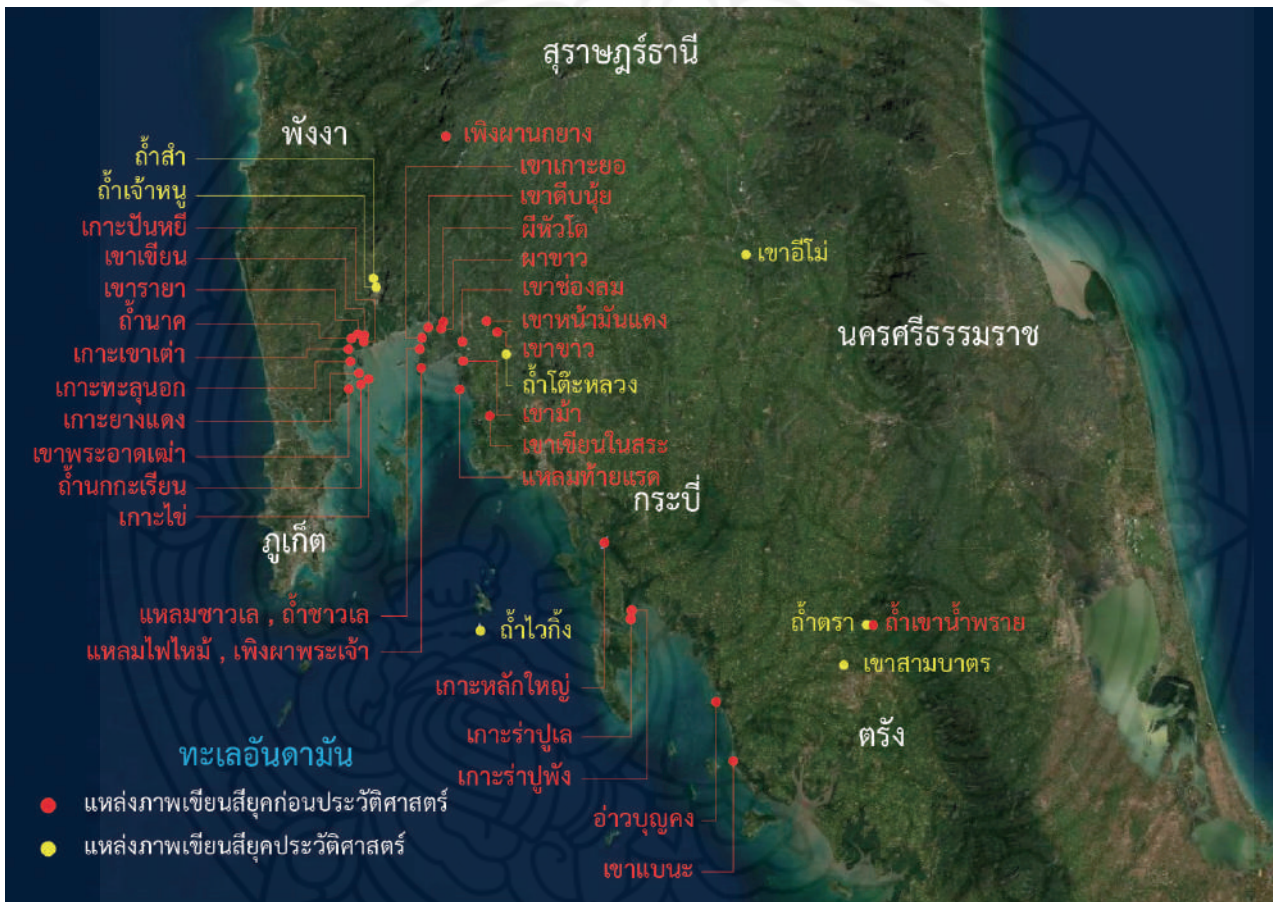
มีลักษณะภูมิประเทศแบบคาสต์ (Karst) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการกร่อนของเขาคหินปูน โดยจะมีเขาโดด ๆ รูปร่างต่าง ๆ มีถ้ำและเพิงผา ซึ่งภายในพบหินงอกหินย้อย และบางแห่งพบร่องรอยภาพเขียนสีของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมนุษย์ในอดีตสามารถใช้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย และพักพิงชั่วคราว และยังใช้เป็นแหล่งอาหารที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในธรรมชาติ

แหล่งภาพเขียนสีหรือแหล่งศิลปะถ้ำ พบหนาแน่นบริเวณอ่าวพังงา ในพื้นที่อำเภอเมืองพังงา และอำเภอตะกั่วทุ่ง ซึ่งบริหารจัดการโดยอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยสามารถนับจำนวนรวมได้ ๑๐ แห่ง ได้แก่ เกาะปันหยี ถ้ำนาค เขารายา เขาเขียน เขาพระอาดเต่า เกาะทะเลนอก เกาะเขาเต่า ถ้ำนกระเรียน เกาะไข่ และเกาะยางแดง

พื้นที่จังหวัดกระบี่

พื้นที่ชายฝั่งส่วนใหญ่ของอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ บริหารจัดการโดยอุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช บางส่วนมีสภาพพื้นที่เป็นเขาสูงชันที่ทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ บางส่วนมีลักษณะแบบคาร์ส (Karst Topography) มีเขาโดดเป็นหน้าผาสูงชันกระจายอยู่ทั่วไป และพื้นที่บางส่วนเป็นหมู่เกาะ

จังหวัดกระบี่พบแหล่งภาพเขียนสีเป็นจำนวนมาก พบหนาแน่นในพื้นที่อำเภออ่าวลึก โดยเฉพาะบริเวณเพิงผาตามเกาะหรือภูเขาริมชายฝั่งทะเล ได้แก่ ถ้ำผีหัวโต เขาตีบน้อย เขาเกาะยอ แหลมไฟไหม้ เพิงผาพระเจ้า แหลมชาวเล ถ้ำชาวเล เขาม้า และหลมท้ายแรด (กาโรส) และยังพบแหล่งภาพเขียนสีสำคัญในพื้นที่ตอนในด้วยอีกจำนวนหนึ่ง ได้แก่ เขาขาว เขาหน้ามันแดง เขาช่องลม และผาขาว และมีการสำรวจพบต่อเนื่องลงไปในพื้นที่อำเภอเมือง ได้แก่ เขาเขียนในสระ เกาะในอำเภอเหนือคลอง ได้แก่ เกาะหลักใหญ่ และอำเภอเกาะลันตา ได้แก่ เกาะร่าปูเล และเกาะร่าปูพัง

- แผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งภาพเขียนสีในพื้นที่ฝั่งอันดามัน

แหล่งภาพเขียนสีสำคัญ

ในบทความนี้จะขอยกตัวอย่างแหล่งภาพเขียนสีหรือแหล่งศิลปะถ้ำที่มีความสำคัญ โดดเด่น สามารถใช้เป็นตัวแทนในการศึกษาแหล่งภาพเขียนสีในพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน ดังนี้

๑. แหล่งภาพเขียนสีเขาพระอาดเต่า ตั้งอยู่ที่บ้านหินร่ม หมู่ ๒ ตำบลคลองเคียน อำเภอ ตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา พื้นที่ทั่วไปมีกองเปลือกหอยจำนวนมากที่ถมเป็นชั้นหนามากกว่า ๒-๓ เมตร ด้านทิศตะวันตกมีคลองปละป่าชายเลน ผนังเพิงผาด้านทิศตะวันตกของเขา ปรากฏร่องรอยภาพเขียน

สีแดง ๒ กลุ่ม เป็นภาพโครงร่างภายนอกและตกแต่งลวดลายภายใน เป็นภาพปลา กุ้ง บุคคล สัตว์
เลื้อยคลาน และภาพเรขาคณิต

• กลุ่มภาพปลา กุ้ง และบุคคล

• ภาพปลา

• ภาพสัตว์เลื้อยคลานและบุคคล

๒. แหล่งภาพเขียนสีเกาะปันหยี ตั้งอยู่บนเกาะปันหยี บ้านเกาะปันหยี หมู่ ๒ ตำบล
เกาะปันหยี อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา อยู่บริเวณปากอ่าวสามารถเดินทางออกสู่ทะเลได้ สูงจาก
ระดับน้ำทะเลปานกลาง ๓-๕ เมตร ปรากฏกลุ่มภาพเขียนสีแดงเต็มผนังของเพิงผา ซึ่งลอบเลื่อนไป
บางส่วน เป็นภาพคล้ายเรือมองจากด้านหน้า ภาพบุคคลในท่านั่งและยืน บางบุคคลมีแขนขยาย
แสดงท่าทางต่าง ๆ ภาพปลา และภาพเรขาคณิต

• กลุ่มภาพบุคคล

• ภาพเรือและบุคคล

• ภาพเรือและบุคคล

๓. แหล่งภาพเขียนสีเขาเขียน ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะปันหยี หมู่ ๒ ตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ปรากฏกลุ่มภาพเขียนสีบริเวณเพิงผาด้านทิศตะวันออกเป็นระยะจำนวนหลายกลุ่มภาพเขียนด้วยสีแดง ส้ม เหลือง น้ำตาล เป็นภาพบุคคลเขียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ ทั้งเงาทึบและโครงร่าง บางภาพแสดงดวงตาและปาก บางภาพถือปลาหรือสิ่งของ ภาพปลาขนาดใหญ่ ภาพสัตว์ต่าง ๆ เช่น นก ลิง สัตว์เลื้อยคลาน และช้าง ภาพลายเส้น ภาพเรขาคณิต และภาพคล้ายสัญลักษณ์

• กลุ่มภาพบุคคล ปลา สัตว์ และเรขาคณิต

• กลุ่มภาพบุคคลและสัตว์

๔. แหล่งภาพเขียนสีเกาะทะเลนอก ตั้งอยู่บนเกาะทะเลนอก ตำบลกะไหล อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา ภาพเขียนมีจำนวน ๓ กลุ่ม ระดับบนสุดบริเวณผนังของเพิงผาขนาดใหญ่ ปรากฏกลุ่มภาพสีแดงเข้มในแนวตั้ง เป็นภาพฝูงวัวแบบเงาทึบ ภาพบุคคลเขียนแบบง่าย ๆ ภาพคล้ายปลา และภาพเรขาคณิต

• กลุ่มภาพวัวและบุคคล

• กลุ่มภาพวัวและบุคคล

• กลุ่มภาพวัวและบุคคล

๕. แหล่งภาพเขียนสีเขาเกาะยอ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ บ้านอ่าวน้ำ ตำบลแหลมสัก อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ด้านทิศใต้และทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะเป็นเพิงผาที่สูงชัน ปรากฏกลุ่มภาพเขียนสีแดงจำนวน ๓ กลุ่ม เป็นภาพคล้ายบุคคล ภาพสัตว์ ภาพปลา ภาพเรือ และภาพเรขาคณิต

• กลุ่มภาพบุคคล

• กลุ่มภาพบุคคล สัตว์ และเรือ

• กลุ่มภาพปลา เรือ และเรขาคณิต

๖. แหล่งภาพเขียนสีเขาช่องลม ตั้งอยู่ที่หมู่ ๖ บ้านคีรีวงค์ ตำบลอ่าวลึกน้อย อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ปรากฏร่องรอยภาพเขียนสีบริเวณผนังถ้ำและเพิงผาจำนวน ๔ กลุ่มใหญ่ เรียงไปตามลักษณะของเพิงผาที่วางตัวเป็นแนวยาว ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเทือกเขา มีการเขียนภาพด้วยสีแดง สีดำ และสีน้ำตาล เป็นภาพบุคคล ภาพคล้ายเรือ ภาพสัตว์ เช่น ช้าง ลิง ปู หรือนกเต่า และภาพเรขาคณิต

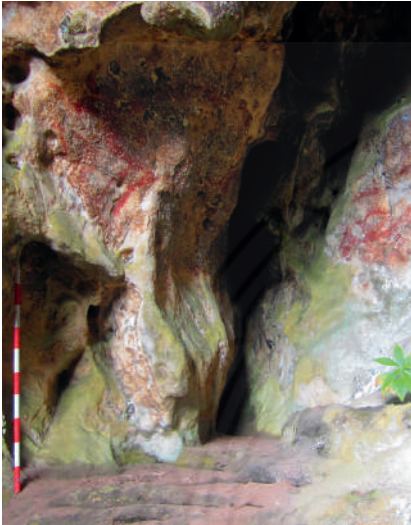

• กลุ่มภาพบุคคล สัตว์ และเรขาคณิต

• กลุ่มภาพช้างและลิงเขียนสีดำ

๗. แหล่งภาพเขียนสีเขาหน้ามันแดง ตั้งอยู่ที่เขาชาย หมู่ที่ ๖ บ้านถ้ำเพชร ตำบล อ่าวลึกเหนือ อำเภ่อ่าวลึก จังหวัดกระบี่ บริเวณที่ปรากฏภาพเขียนสีมีลักษณะเป็นถ้ำขนาดใหญ่แต่ไม่ลึก ที่ผนังถ้ำปรากฏเป็นภาพโครงร่างสัตว์สี่เท้ามีเขาขนาดใหญ่และเล็กคล้ายวัวหรือกระทิง ภาพคล้ายบุคคลยืนเรียงต่อกัน และภาพเรขาคณิต

• กลุ่มภาพสีแดงที่ผนังถ้ำ

• กลุ่มภาพวัว

• กลุ่มภาพบุคคล

๘. แหล่งภาพเขียนสีเกาะราปูเล ตั้งอยู่ที่เกาะราปูเล ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ ปรากฏกลุ่มภาพเขียนสีแดงบริเวณเพิงผาด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของเกาะ เป็นภาพบุคคลสวมใส่หน้ากาก ภาพเรือที่มีบุคคลอยู่ในเรือ ภาพคล้ายปลา ภาพเต่าทะเล ภาพลายเส้นซิกแซ็กในแนวตั้ง และมีภาพบุคคลและภาพเรขาคณิตกระจายอยู่บริเวณผนัง

• ภาพบุคคลสวมใส่หน้ากาก

• ภาพเต่าทะเล

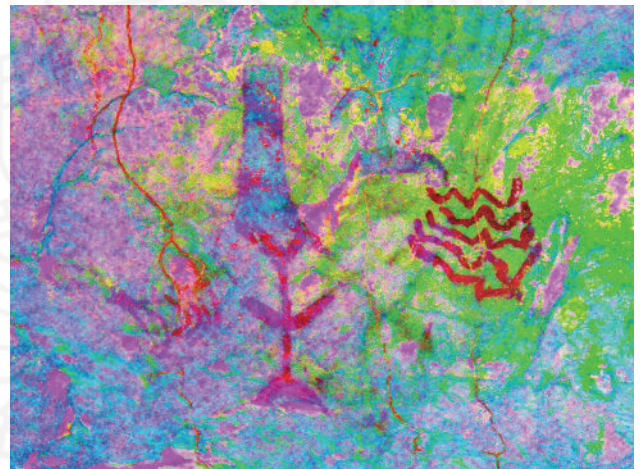
• กลุ่มภาพบุคคลและลายเส้นซิกแซ็ก

การศึกษาเปรียบเทียบ

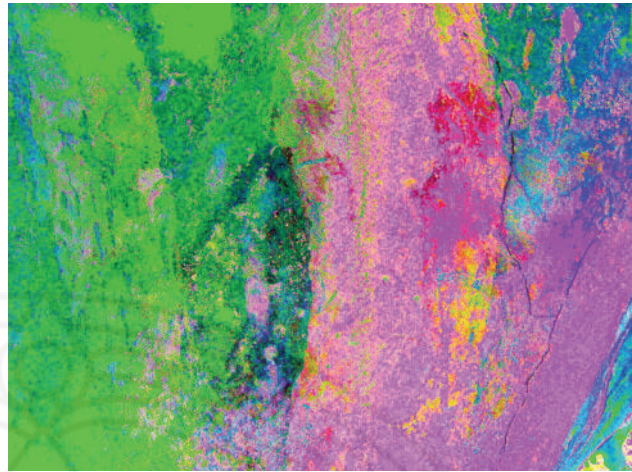
ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบภาพเขียนสีฝ่งอันตามัน พบว่าภาพส่วนมากมีความชัดเจนของสี บางภาพมีการเขียนซ้อนทับภาพหลายช่วงระยะเวลาด้วยสีหลากหลายสี เช่นที่เขาเขียน จังหวัดพังงา บางภาพค่อนข้างเลือนราง ซึ่งจำเป็นต้องใช้เครื่องมือซึ่งเป็นโปรแกรมประยุกต์ช่วยในการประมวลผลและดึงค่าสีที่ตาเปล่ามองไม่เห็น ให้สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น เพื่อให้ไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป ได้อย่างถูกต้อง

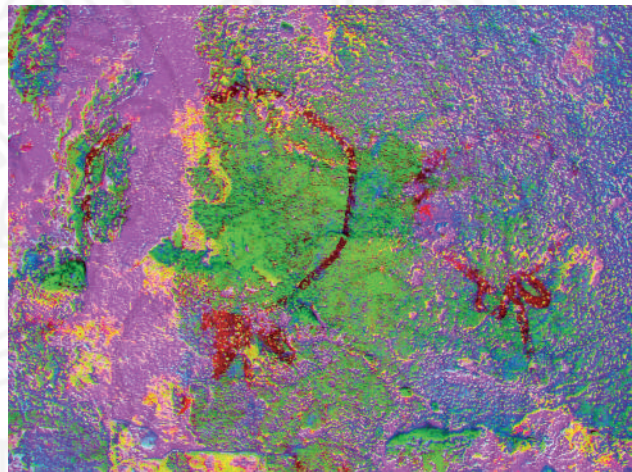
- กลุ่มภาพที่มีการเขียนซ้อนทับภาพหลายช่วงระยะเวลาด้วยสีหลากหลายสี แหล่งภาพเขียนสีเขาเขียน จังหวัดพังงา

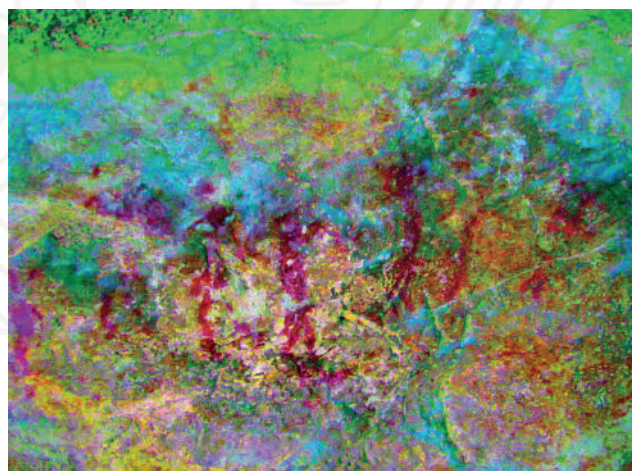
- ตัวอย่างการใช้โปรแกรมประยุกต์เพื่อดึงค่าสีให้ชัดเจนขึ้น แหล่งภาพเขียนสีเกาะเขาเต่า จังหวัดพังงา

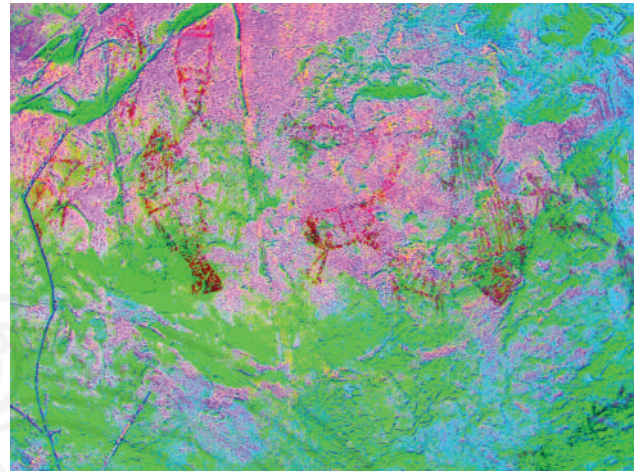
- ตัวอย่างการใช้โปรแกรมประยุกต์เพื่อดึงค่าสีให้ชัดเจนขึ้น แหล่งภาพเขียนสีเกาะเขาเต่า จังหวัดพังงา

- ตัวอย่างการใช้โปรแกรมประยุกต์เพื่อดึงค่าสีให้ชัดเจนขึ้น แหล่งภาพเขียนสีแหลมไฟไหม้ จังหวัดกระบี่

- ตัวอย่างการใช้โปรแกรมประยุกต์เพื่อดึงค่าสีให้ชัดเจนขึ้น แหล่งภาพเขียนสีเขาหน้ามันแดง จังหวัดกระบี่

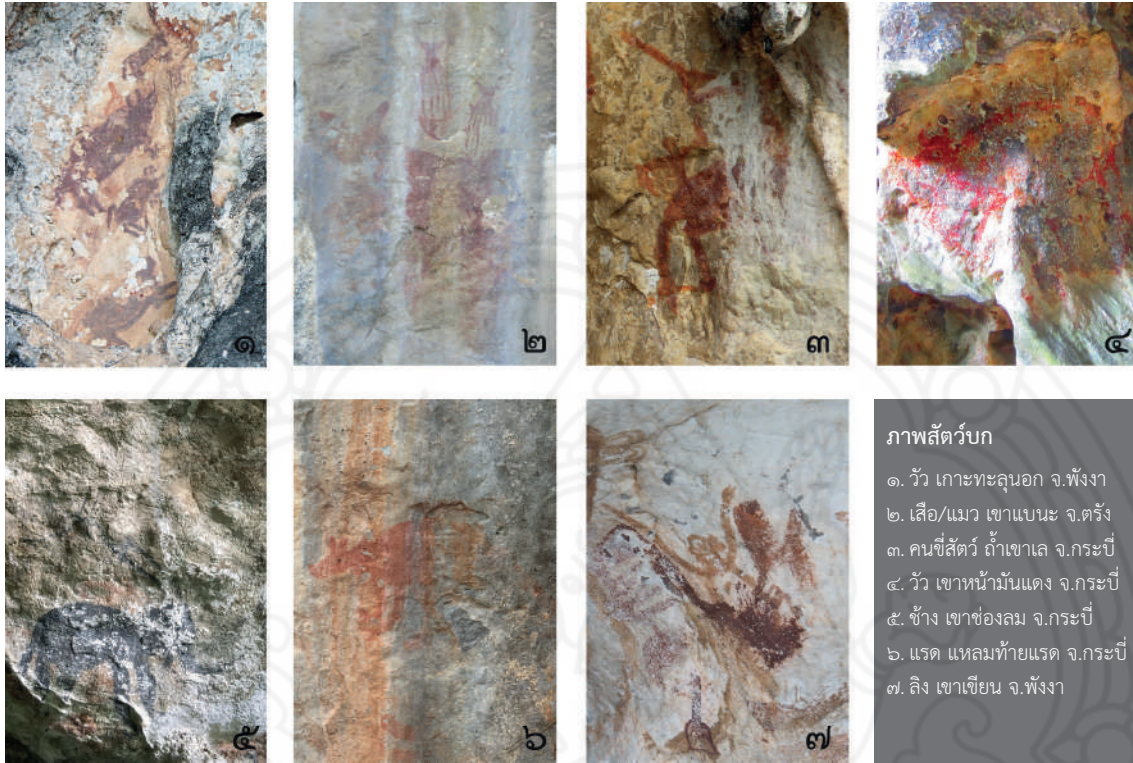
- ตัวอย่างการใช้โปรแกรมประยุกต์เพื่อดึงค่าสีให้ชัดเจนขึ้น แหล่งภาพเขียนสีอ่าวบุญคง จังหวัดตรัง

ภาพบุคคล มักปรากฏเป็นภาพแบบเงาที่ขบ ภาพโครงร่างหลายภาพจากหลายแหล่งมีการตกแต่งแสดงรายละเอียดหน้าตา เส้นผม ที่น่าจะเป็นข้อแตกต่างจากภาพเขียนสีที่ภูมิภาคอื่น ส่วนภาพมือในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งตะวันตกพบเพียงมือคู่เดียว ที่ใช้เทคนิคเขียนและระบายเป็นภาพมือยาวถึงแขน ไม่ใช่การทาหรือพิมพ์มือ ภาพบุคคลบางภาพเขียนขึ้นแต่งเติมจากภาพเหมือนจริง ซึ่งอาจสื่อถึงความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของกลุ่มชน

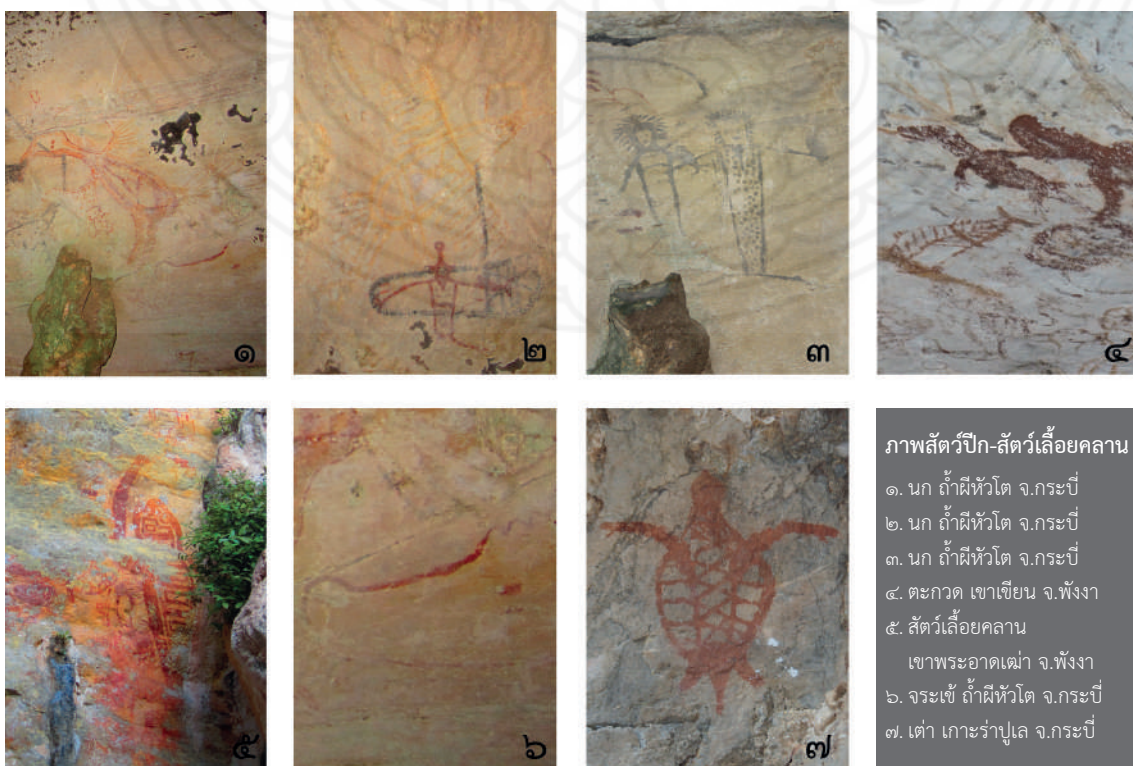

- ภาพบุคคลและมือ**
๑. เกาะปันหยี จ.พังงา
 ๒. เพ็งผาพระเจ้า จ.กระบี่
 ๓. ถ้ำผีหัวโต จ.กระบี่
 ๔. เขาขาว (ถ้ำช้างนอก) จ.กระบี่
 ๕. เขาช่องลม จ.กระบี่
 ๖. ถ้ำผีหัวโต จ.กระบี่
 ๗. ถ้ำผีหัวโต จ.กระบี่

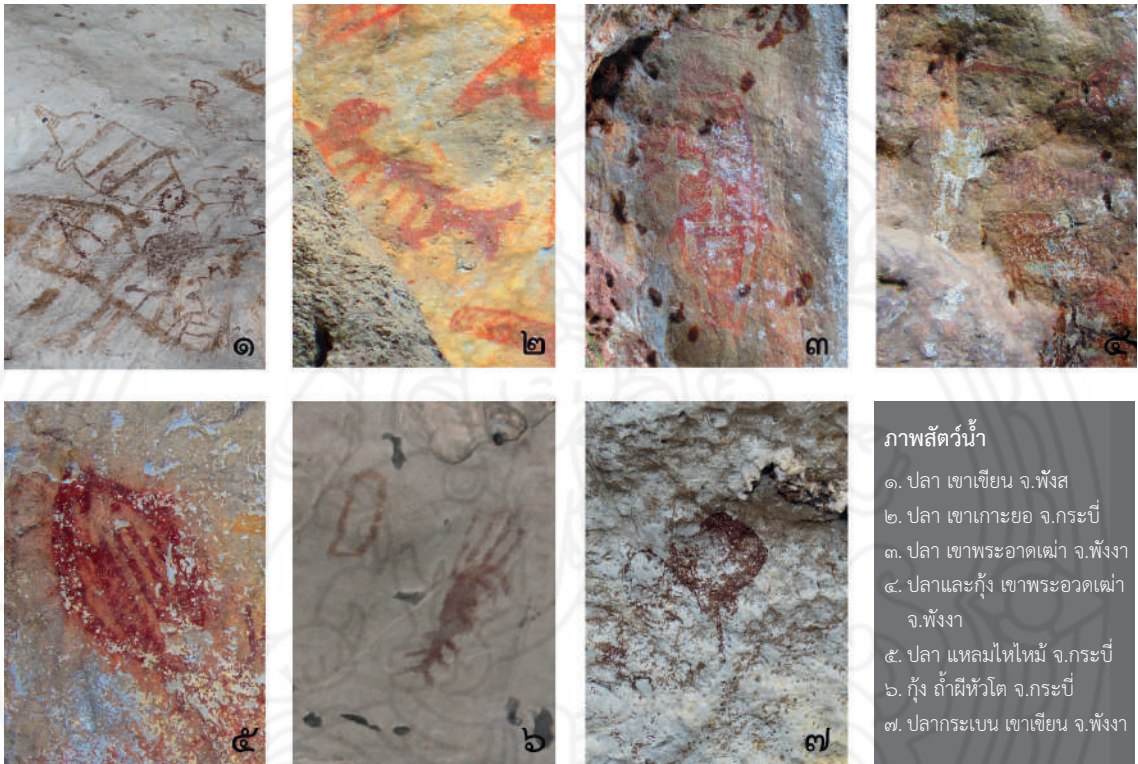
ภาพสัตว์บก โดยมากเป็นสัตว์สี่เท้าขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับภาพบุคคล เช่น วัว ช้าง แรด และมีภาพสัตว์ขนาดเล็ก เช่น ลิง แม่น เสือหรือแมว และกิ้งกือหรือตะขาบ เป็นต้น

ภาพสัตว์ปีก พบภาพนกขนาดใหญ่ที่ถ้ำผีหัวโต และมีภาพนกขนาดเล็กที่แขนของบุคคล ซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องในการช่วยหาตำแหน่งแหล่งของสัตว์น้ำ นอกจากนี้ยังพบภาพสัตว์เลื้อยคลานด้วย เช่น ตะกวด จระเข้ และเต่า เป็นต้น

ภาพสัตว์น้ำ ภาพปลา พบเกือบทุกแหล่ง ปรากฏทั้งภาพเดี่ยวและกลุ่ม โดยมากมีขนาดใหญ่กว่าภาพของบุคคลที่อยู่ในกลุ่มภาพ ยกเว้นภาพปลาที่อยู่ในมือหรือบนแขนของบุคคลที่สื่อถึงการออกหาปลาและอาจสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ ภาพปลาที่พบมีหลากหลายสายพันธุ์ ที่ชัดเจนน่าจะเป็นภาพปลาโลมาปากขวด และปลากะเบนที่คล้ายแมงกะพรุน และยังพบภาพสัตว์น้ำอื่น ๆ ที่แสดงถึงสภาพแวดล้อมในอดีตบริเวณชายฝั่งทะเลด้วย ได้แก่ กุ้ง และ ปู

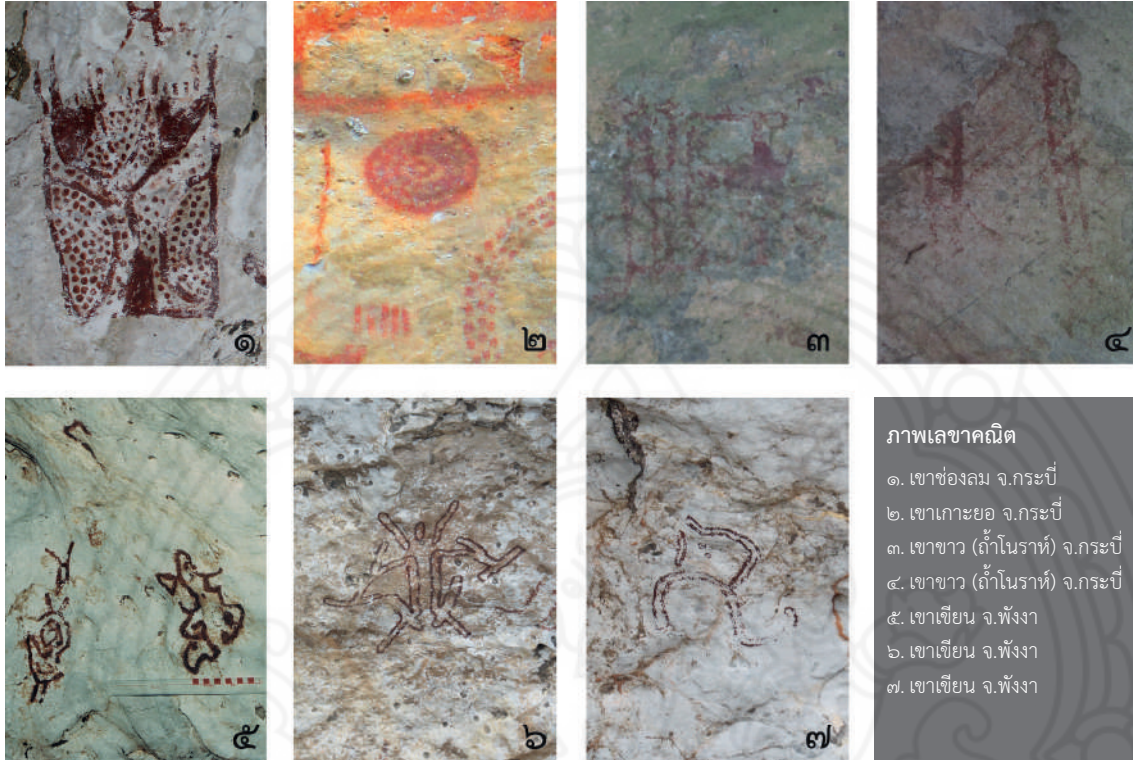
พืชพันธุ์ตามธรรมชาติ พบเป็นบางแหล่งโดยปรากฏเป็นภาพลายเส้นคล้ายดอกหญ้าหรือดอกไม้และสาหร่าย

- ภาพดอกหญ้าหรือดอกไม้ แหล่งภาพเขียนสีเกาะยางแดง จังหวัดพังงา

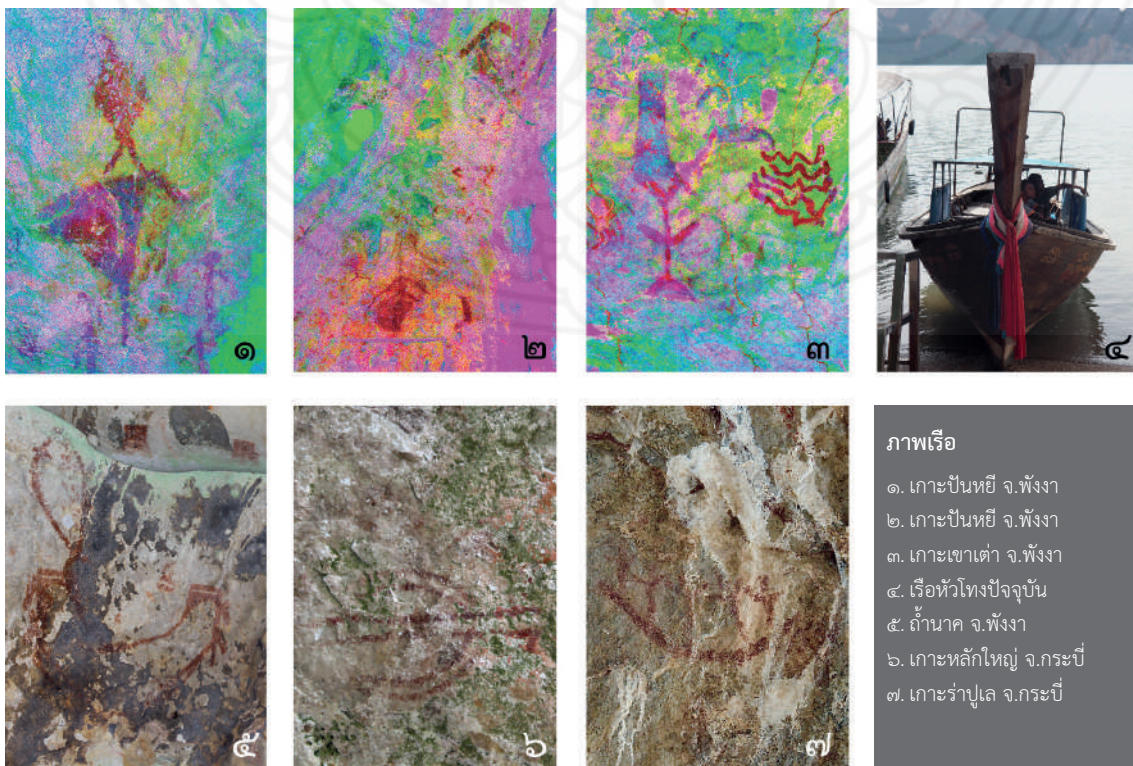
- ภาพลายเส้นคล้ายสาหร่าย แหล่งภาพเขียนสีเพิงผาพระเจ้า จังหวัดกระบี่

ภาพเรขาคณิต พบได้ทั่วไปในทุกแหล่ง อาจใช้เป็นภาพหรือลวดลายประกอบ ซึ่งบางภาพไม่สามารถสื่อความหมายได้ จึงอาจตีความได้ว่าเป็นภาพเชิงสัญลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน

ภาพเลขาคณิต
 ๑. เขาช่องลม จ.กระบี่
 ๒. เขาเกาะยอ จ.กระบี่
 ๓. เขาขาว (ถ้ำโนราห์) จ.กระบี่
 ๔. เขาขาว (ถ้ำโนราห์) จ.กระบี่
 ๕. เขาเขียน จ.พังงา
 ๖. เขาเขียน จ.พังงา
 ๗. เขาเขียน จ.พังงา

ภาพเรือ ที่พบสามารถเทียบเคียงรูปลักษณ์ได้กับเรือที่มีอยู่ในพื้นที่ คือ เรือหัวโทง ซึ่งเป็นเรือประมงพื้นบ้าน มีลักษณะหัวเรือที่สูงงอนขึ้น เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเลที่ช่วยในการทรงตัวของเรือ ซึ่งยังคงใช้งานและพบเห็นได้ในทุกวันนี้

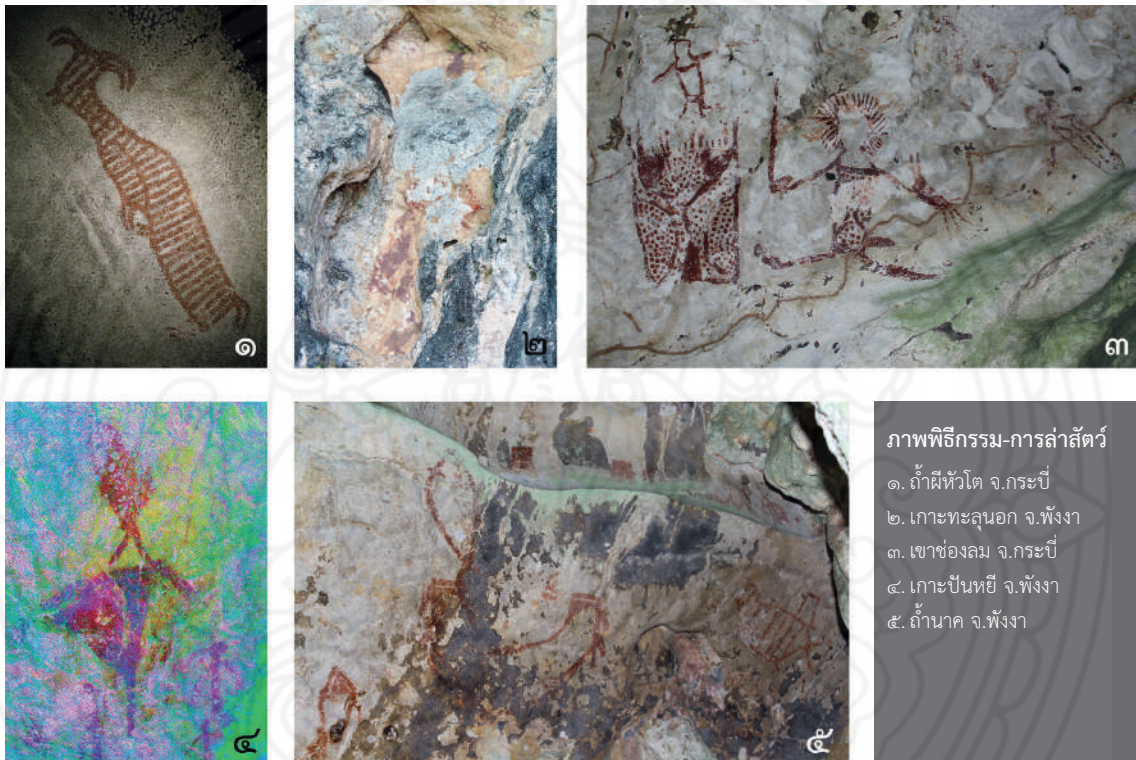

ภาพเรือ
 ๑. เกาะปันหยี จ.พังงา
 ๒. เกาะปันหยี จ.พังงา
 ๓. เกาะเขาเต่า จ.พังงา
 ๔. เรือหัวโทงปัจจุบัน
 ๕. ถ้ำนาค จ.พังงา
 ๖. เกาะหลักใหญ่ จ.กระบี่
 ๗. เกาะร่าปูเล จ.กระบี่

การตีความในภาพรวมของกลุ่มภาพที่สื่อถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ และการประกอบพิธีกรรมของกลุ่มชน

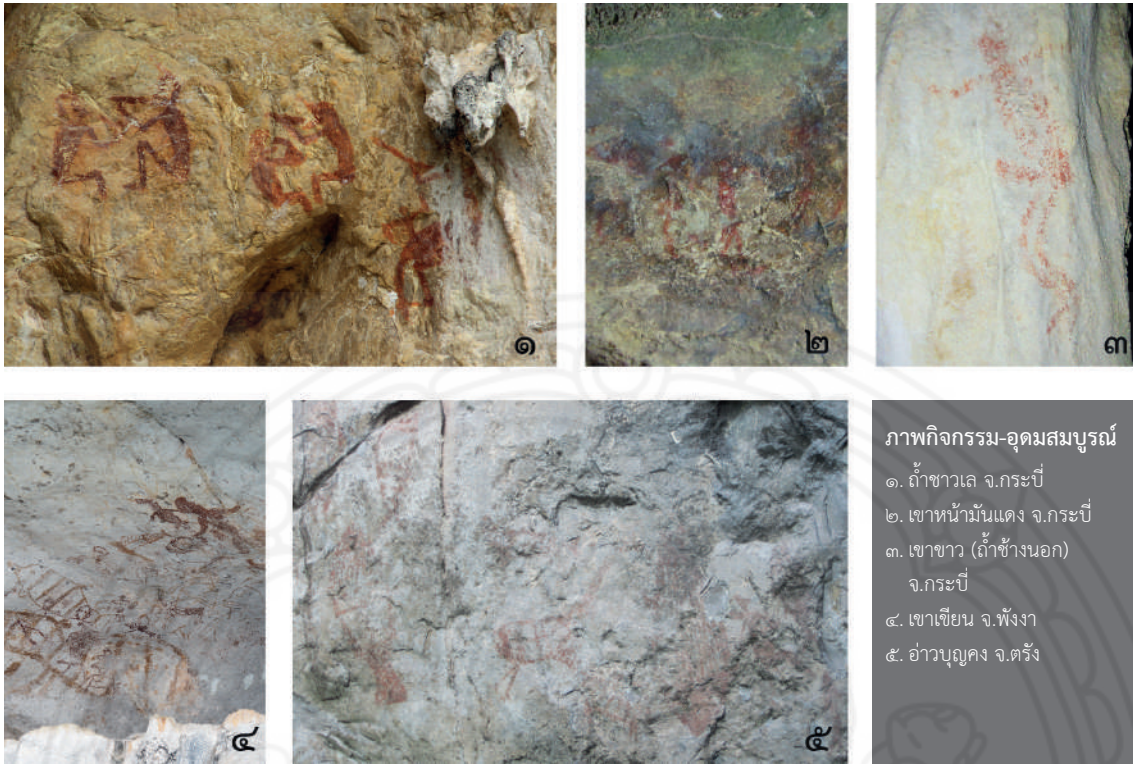
ภาพที่สื่อถึงการประกอบพิธีกรรม ที่รู้จักมากที่สุด ได้แก่ ภาพบุคคลสวมชุดคลุมยาวและมีเขา ที่ถ้ำผีหัวโต

ภาพที่สื่อถึงการล่าสัตว์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ ภาพการต้อนหรือล่าฝูงวัวกระทิง ภาพการออกเรือไปในทะเล ภาพขบวนเรือและฝูงปลา และภาพการจับสัตว์น้ำ

ภาพที่สื่อถึงการประกอบกิจกรรม มีทั้งการร่ายรำ บุคคลนั่งเป็นคู่คล้ายกำลังเป่าหรือสูบบุคคลขี่สัตว์สี่เท้า

ภาพที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ เช่น ภาพบุคคลมีนหรือปลาอยู่ที่แขน ภาพบุคคลที่แสดงอวัยวะเพศชาย ภาพสัตว์ขนาดใหญ่ และฝูงสัตว์จำนวนมากที่อาจเขียนภาพบุคคลแทรกอยู่

ผู้เขียนภาพ

จากการศึกษาวิเคราะห์และตีความที่ผ่านมา มีความเป็นไปได้สูงว่า บุคคลหรือกลุ่มคนที่เขียนภาพเหล่านั้น คือ “ชาวน้ำหรือชาวลี” ที่อาจเป็นบรรพบุรุษของชาวลีปัจจุบัน ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณใกล้ชายฝั่ง เป็นกลุ่มคนที่มีความผูกพันกับทะเล และมีความรู้เรื่องทะเลมากที่สุด และน่าจะมีการเดินทางสัญจรไปมาใน ท้องทะเลอันกว้างใหญ่ แวะหลบพัดคลื่นลมมรสุมตามเกาะแก่งต่าง ๆ และอาจสร้างเพิงพักอย่างง่าย ๆ เมื่อคลื่นลมสงบจึงเดินทางต่อไป สามารถเดินทางจากทะเลเข้าสู่พื้นที่ริมชายฝั่งหรือแผ่นดินตอนใน เพื่อติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มคนกลุ่มอื่น ๆ ดำรงชีพด้วยการใช้และหาทรัพยากรทางชายฝั่งทะเล ซึ่งพบหลักฐานตามถ้ำและเพิงผาหลายแห่งในเขตอ่าวพังงาและอ่าวลึก

บริเวณที่พบหลักฐานภาพเขียนสีอาจเป็นทางผ่านหรือจุดแวะพัก คนโบราณจึงอาจใช้เพิงผาเป็นแหล่งพักพิงชั่วคราวหรือประกอบกิจกรรม และเขียนภาพไว้บริเวณนี้ เพื่อสื่อสารถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อบางอย่าง หรือเป็นภาพเชิงสัญลักษณ์ของกลุ่ม ซึ่งอาจมีแรงบันดาลใจในการเขียนภาพจากสิ่งที่พบเห็นรอบตัวในชีวิตประจำวัน สะท้อนออกมาเป็นภาพเสมือนจริงและภาพจินตนาการ

บริเวณที่พบหลักฐานภาพเขียนสีอาจเป็นทางผ่านหรือจุดแวะพัก และเขียนภาพไว้เพื่อสื่อสารถ่ายทอดเรื่องราว วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อบางอย่าง ที่มีความเชื่อในเรื่องการบูชาบรรพบุรุษ ที่ใช้ตัวแทนเป็นภาพบุคคลที่มีลักษณะผสมระหว่างคนและสัตว์ ภาพของสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น นก ปลากระเบน และปลาฉลาม ตามตำนานและความเชื่อ

- วิถีชีวิตบริเวณชายฝั่งทะเลอันตามันปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผีसाงเทวดา และมีความเชื่อในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งทั้งหมดต้องมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความเชื่อเหล่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาของประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์ ซึ่งได้วิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวเลที่สัมพันธ์กับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเล และอาจสะท้อนออกมาเป็นภาพเขียนสีได้ในเรื่องดังต่อไปนี้^๔

๑. ความเชื่อในเรื่องการเคารพบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor worship) โดยการศึกษาจากภาพเขียนสีภาพบุคคลที่มีลักษณะผสมระหว่างคนและสัตว์ และภาพนกซึ่งเชื่อว่าเป็นตัวแทนของ “โต๊ะบุหร่ง”

๒. ความเชื่อในการนับถือสัตว์เป็นบรรพบุรุษ (Totemism) โดยการศึกษาจากภาพเขียนสีภาพปลาชนิดต่าง ๆ เช่น ภาพปลากระเบนยักษ์เป็นผีบรรพบุรุษในนามของ “โต๊ะอีซังกะอู” ปลาฉลามเป็นสัญลักษณ์ของ “โต๊ะปิงง” เป็นต้น และภาพนกเป็นสัญลักษณ์ของโต๊ะบุหร่ง

๓. ความเชื่อในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ โดยการศึกษาจากภาพเขียนสีภาพบุคคลที่มีนกหรือปลาเกาะแขน และภาพบุคคลที่แสดงอวัยวะเพศ ภาพปลาที่มีขนาดใหญ่ และภาพมือ

๔. ความเชื่อในเรื่องผีสางเทวดา (Animism) โดยการศึกษาจากภาพเขียนสีภาพบุคคลและภาพสัตว์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ ซึ่งสามารถทำอันตรายแก่มนุษย์ได้ รวมไปถึงภาพเรือ

จากลักษณะความเชื่อดังกล่าวทั้ง ๔ ข้อดังกล่าวข้างต้นเหล่านี้ ย่อมต้องมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความเชื่อเหล่านั้น เหมือนดังเช่นที่มีการพบเห็นในชนเผ่าแบบดั้งเดิมที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน คือมักจะมีพิธีกรรมก่อนจะออกไปหาอาหาร หรือออกไปล่าสัตว์ พิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ภายในชุมชน พิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อในเรื่องการนับถือผีสางเทวดาและความเชื่อในเรื่องการเคารพบูชาบรรพบุรุษหรือเป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากการฉลอง

^๔ ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์, “พิธีกรรมและความเชื่อของชาวเล : ศึกษาจากภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้ของประเทศไทย” (สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔), ๑๑๘-๑๑๙.

ความสำเร็จภายหลังจากการล่าสัตว์ แต่ที่แน่นอนที่สุด ผู้วาดพยายามที่จะบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของพวกตนให้ผู้อื่นได้รับรู้อย่างแน่นอน

• ภาพนก แหล่งภาพเขียนสีถ้ำหัวโต จังหวัดกระบี่

• ภาพปลากะเบน แหล่งภาพเขียนสีเขาเขียน จังหวัดพังงา

การกำหนดอายุ

การกำหนดอายุภาพเขียนสีในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งอันดามัน จึงอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบกับหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในพื้นที่ใกล้เคียงและการศึกษาทางธรณีวิทยาเท่านั้น โดยสามารถพิจารณาและเปรียบเทียบได้กับระยะเวลาของการเกิดรอยบาก (Notch) หรือเพิงผาที่มีภาพเขียนสีปรากฏอยู่ รอยบากนี้เกิดจากการกระทำของคลื่นในช่วงระดับน้ำทะเลขึ้นสูงสุดประมาณ ๕,๐๐๐ กว่าปีก่อน ซึ่งอายุของภาพเขียนสีนั้นต้องไม่เก่าไปกว่าอายุสมัยของการเกิดรอยบาก

จึงอนุมานได้ว่าภาพเขียนสีเหล่านี้มีอายุอยู่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ ๕,๐๐๐-๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว สอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีที่พบได้ในบางแหล่ง และสามารถเชื่อมโยงข้อมูลกับแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงได้

• รอยบาก (Notch) แหล่งภาพเขียนสีเกาะปันหยี จังหวัดพังงา

• รอยบาก (Notch) แหล่งภาพเขียนสีแหลมไผ่ใหม่ จังหวัดกระบี่

ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นโบราณคดี ณ เมืองโบราณไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นางสาวนภักดมน ทองเฟื้อ^๙

ความสำคัญของเมืองโบราณไชยาจากการศึกษาค้นคว้าที่ผ่านมา

“เมืองโบราณไชยา” ตั้งอยู่ในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเมืองโบราณสำคัญในภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย ซึ่งปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และมีการใช้พื้นที่มาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในสมัยศรีวิชัย หรือราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ ซึ่งถือเป็นช่วงเวลา que เมืองโบราณไชยาเจริญรุ่งเรืองสูงสุด

การเจริญขึ้นของเมืองโบราณไชยาพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ สัมพันธ์กับการเกิดขึ้นของ “อาณาจักรศรีวิชัย”^{๑๐} ซึ่งมีบทบาทในการติดต่อค้าขายกับต่างชาติ เช่น อินเดีย จีน ตะวันออกกลาง และมีการนับถือพุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาประจำ ดั้งนั้นหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในเมืองโบราณไชยาในช่วงเวลาดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมศรีวิชัย ทั้งด้านการนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน และการติดต่อค้าขายกับต่างชาติ โดยสันนิษฐานว่าในสมัยศรีวิชัย ศูนย์กลางพุทธศาสนานิกายมหายานของภาคใต้น่าจะอยู่บริเวณเมืองโบราณไชยา เนื่องจากมีการค้นพบหลักฐานที่สร้างขึ้นเนื่องในนิกายมหายานเป็นจำนวนมาก ทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่น วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ๒ กร และพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ๘ กร นอกจากนั้นหลักฐานที่พบยังแสดงให้เห็นว่าเมืองโบราณไชยามีบทบาทเป็นเมืองทำการค้าสำคัญของภาคใต้ที่มีการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากับบรรดาพ่อค้านักเดินเรือจากต่างชาติ เช่น จีน อินเดีย และตะวันออกกลางด้วย ดังมีการค้นพบสินค้าจากต่างชาติ เช่น ลูกปัด เครื่องแก้วจากตะวันออกกลาง เครื่องถ้วยสมัยจีนสมัยราชวงศ์ถังถึงสมัยราชวงศ์ซ่ง เหรียญอาหรับ และเครื่องเคลือบเปอร์เซีย กระจายตัวในหลายพื้นที่ของเมืองโบราณไชยา การค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าว จึงทำให้นักวิชาการสันนิษฐานว่าในสมัยศรีวิชัย เมืองโบราณไชยาอาจเคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

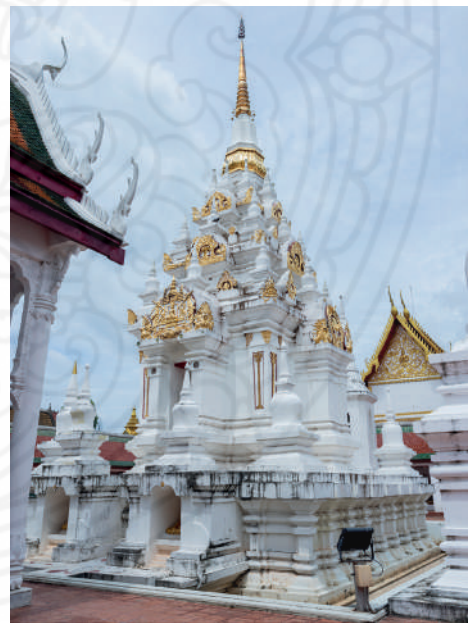
^๙ นักโบราณคดีชำนาญการ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช

^{๑๐} อาณาจักรศรีวิชัย เป็นชื่อของอาณาจักรโบราณ สันนิษฐานว่ามีอิทธิพลครอบคลุมคาบสมุทรมหาภาคใต้ของไทย ลงไปถึงแหลมมลายูและหมู่เกาะในอินโดนีเซีย อาณาจักรนี้เจริญขึ้นจากการควบคุมเส้นทางการค้าทางทะเลบริเวณช่องแคบมะละกาปลายแหลมมลายู และช่องแคบซุนดาระหว่างเกาะสุมาตราและเกาะชวาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ โดยมีบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลางในการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดีย จีน ตะวันออกกลาง และมีการนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานเป็นศาสนาหลัก

- แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของเมืองโบราณไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ที่มา : ดัดแปลงจากภาพในโปรแกรม Google Earth)

นอกจากนั้น ชื่อของเมืองโบราณไชยายังถูกโยงเข้ากับชื่อ “รัฐตุนซุน” (หรือเตียนซุน) ซึ่งเป็นชื่อรัฐโบราณที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานเอกสารของจีนที่เขียนขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ เช่น จดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์เหลียง (พ.ศ. ๑๐๔๕-๑๐๙๙) พงศาวดารจีนสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. ๑๑๖๑-๑๔๔๙) และพงศาวดารจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง (เขียนขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒) โดยระบุว่ารัฐนี้เป็นรัฐโบราณบนคาบสมุทรมาเลย์ที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ภายในรัฐมีครอบครัวพ่อค้าชาวอินเดีย ๕๐๐ ครอบครัวและพราหมณ์อินเดียอีกกว่า ๑,๐๐๐ คนเข้ามาติดต่อค้าขายและตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๘^{๑๑} ทำให้มีการสันนิษฐานว่ารัฐตุนซุนน่าจะตั้งอยู่ในบริเวณเมืองโบราณไชยา เนื่องจากมีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีที่สอดคล้องกับเอกสาร อีกทั้งยังมีอาณาเขตกว้างขวางติดทะเลทั้งสองด้าน และ

- วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

^{๑๑} Wheatley, *The Golden Khersonese*. (Kuala Lumpur: University of Malaya Press, 1966), 16-19.

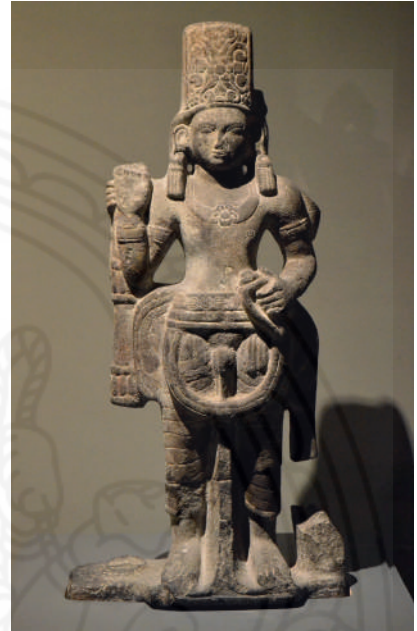
อยู่ในเส้นทางการเดินเรือระหว่างอินเดีย อาหรับ และจีน ทั้งยังพบร่องรอยหลักฐานการนับถือศาสนา พราหมณ์ที่เก่าแก่ที่สุดในคาบสมุทรภาคใต้ คือ ประติมากรรมรูปพระวิษณุศิลา พบที่วัดศาลาทิง อำเภอลำโพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑^{๑๒}

• พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ๒ กร
อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔

• พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ๘ กร
อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔

• พระวิษณุศิลา พบที่วัดศาลาทิง
อำเภอลำโพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑

นอกเหนือจากความสำคัญของเมืองโบราณไชยดั่งกล่าว เมื่อพิจารณาตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ พบว่าเมืองโบราณแห่งนี้ตั้งอยู่ในเส้นทางข้ามคาบสมุทร ซึ่งเป็นเส้นทางที่พ่อค้านักเดินเรือจากต่างชาติใช้เดินทางตัดข้ามจากฝั่งตะวันออกมาสู่ฝั่งอ่าวไทยได้โดยการใช้ทั้งเส้นทางบกและเส้นทางน้ำ ดังปรากฏข้อความในหลักฐานเอกสารของจีน คือ จดหมายเหตุจีนเฉียนอันชู ซึ่งได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินเรือของจีนไปยังอินเดียเมื่อราว พ.ศ. ๔๐๐-๔๕๐ (หรือราวพุทธศตวรรษที่ ๕) ว่าไม่ได้เดินทางอ้อมแหลมมลายูไปยังมหาสมุทรอินเดียโดยตรง แต่ได้ขึ้นฝั่งแถบคอคอดกระบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย ใช้เวลาในการเดินบกราว ๑๐ วัน แล้วลงเรือเลียบชายฝั่งต่อไปยังอินเดียอีก ๒ เดือน^{๑๓}

^{๑๒} ผาสุข อินทรารุช, “ร่องรอยวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้,” ใน โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ฉบับคู่มือครูสังคัมศึกษา. (กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), ๑๕๒-๑๕๓.

^{๑๓} นงคราญ สุขสม, ประวัติศาสตร์และโบราณคดีสุราษฎร์ธานี. (กรุงเทพฯ : อาทิตย์คอมมูนีเคชั่น, ๒๕๔๕), ๒๓.

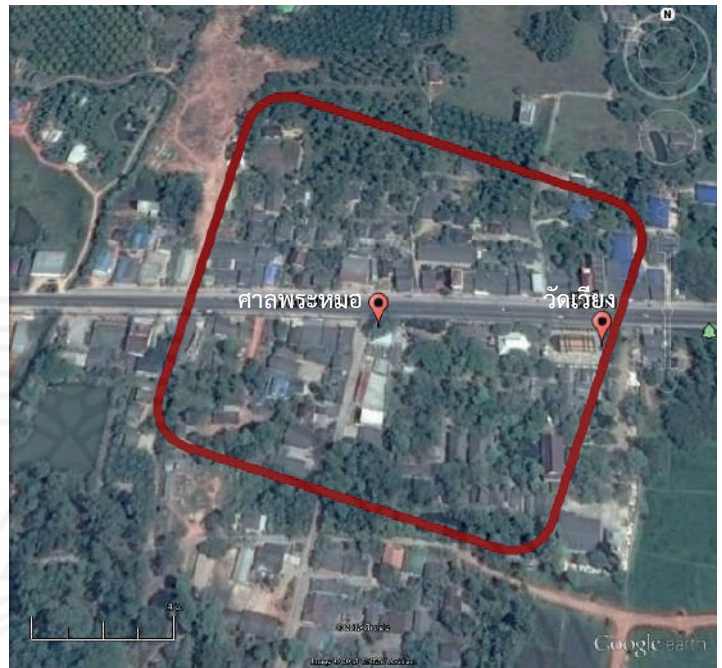
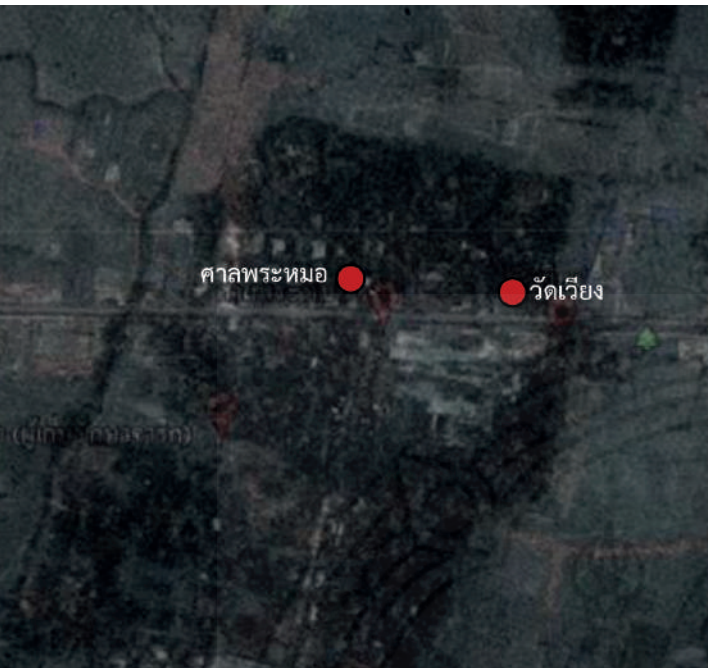
จากข้อความในเอกสาร แสดงให้เห็นว่าเส้นทางข้ามคาบสมุทรในภาคใต้ น่าจะเกิดมาแล้วตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๕ เส้นทางที่ใช้ข้ามคาบสมุทรในภาคใต้ มีผู้เสนอไว้หลายเส้นทาง สำหรับเส้นทางที่ต้องเดินทางตัดผ่านเมืองโบราณไชยา ได้แก่ เส้นทางสายคลองปากลาว-อ่าวบ้านดอน เส้นทางสายปะกาไสย-อ่าวบ้านดอน เส้นทางสายคลองท่อม-อ่าวบ้านดอน โดยเฉพาะเส้นทางสายตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน ซึ่งมีการสันนิษฐานว่าเป็นเส้นทางที่มีหลักฐานทางโบราณคดีรองรับมากที่สุด^{๑๔} เนื่องจากพบเมืองท่าริมชายฝั่งทะเลที่มีอายุร่วมสมัยกันทั้งสองฝั่ง และมีแหล่งโบราณคดีหรือโบราณสถานที่มีอายุร่วมสมัยกระจายตัวตามเส้นทางแม่น้ำภายในคาบสมุทรตลอดทั้งเส้นทาง^{๑๕} นอกจากนี้จากการสำรวจทางโบราณคดีได้มีการค้นพบร่องรอยของแนวคูเมืองเก่าของเมืองโบราณไชยา ซึ่งปัจจุบันยังคงปรากฏแนวคูเมืองหลงเหลือร่องรอยเด่นชัดทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้บริเวณวัดเวียง

• แผนที่เส้นทางข้ามคาบสมุทรในภาคใต้ของไทย

^{๑๔} บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ และเรไร นัยวัฒน์, พงศ์กิติ เมืองท่าการค้าสมัยโบราณ. (ภูเก็ต : สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต, ๒๕๕๐), ๑๔๒.

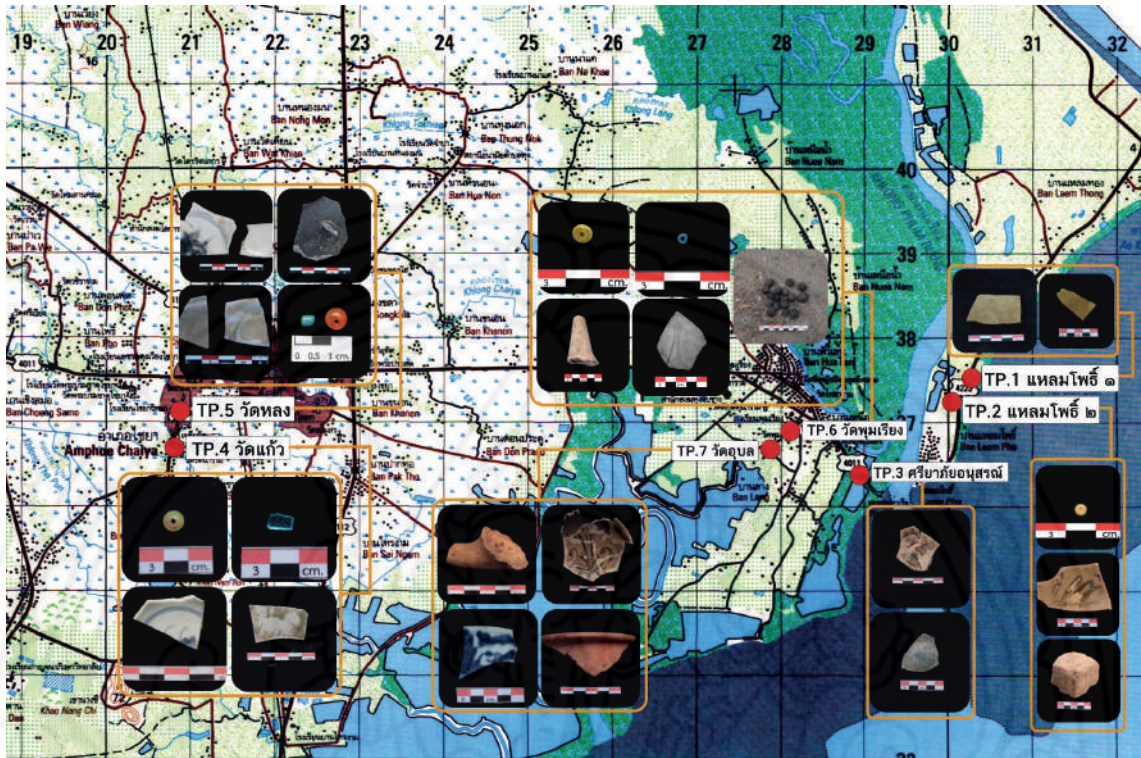
^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, ๑๔๒-๑๖๐.

- ภาพถ่ายทางอากาศ (ปี ๒๕๑๖) แสดงร่องรอยของแนวคูเมืองเก่าของเมืองโบราณไชยา (ภาพซ้าย) และภาพสัณนิษฐานแนวคูเมือง ดัดแปลงจากโปรแกรม Google Earth (ภาพขวา)

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นความสำคัญของเมืองโบราณไชยา ทั้งด้านการค้า ศาสนา รวมทั้งข้อสันนิษฐานเรื่องศูนย์กลางอาณาจักรศรีวิชัยและความสัมพันธ์กับ ราชอาณาจักรสุโขทัยในเอกสารโบราณของจีน ทั้งนี้จากการทบทวนผลการศึกษาค้นคว้าที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับเมืองโบราณไชยาพบว่า นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของเมืองไชยาอย่างต่อเนื่อง แต่สำหรับงานขุดค้นทางโบราณคดีนั้นพบว่ามี การดำเนินงานในพื้นที่ค่อนข้างน้อย และการขุดค้นทางโบราณคดีครั้งหลังสุดเกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านโบราณคดีภาคใต้ตอนบน ในปีงบประมาณ ๒๕๖๔ สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช โดยกลุ่มโบราณคดี จึงได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีใน พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาชุมชนโบราณในเส้นทางข้าม คาบสมุทรในภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย เพื่อตรวจสอบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีของเมือง โบราณไชยาซึ่งตั้งอยู่ในเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทร และเพื่อศึกษาเพื่อศึกษาลำดับพัฒนาการทาง วัฒนธรรม ทั้งด้านการค้า ศาสนา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในเมืองโบราณไชยา โดยทำการ ขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน ๗ หลุม ได้แก่ (TP.1) หลุมขุดค้นที่ ๑ แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๑ (TP.2) หลุมขุดค้นที่ ๒ แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๒ (TP.3) หลุมขุดค้นที่ ๓ แหล่งโบราณคดี ศรียาภัยอนุสรณ์ (TP.4) หลุมขุดค้นที่ ๔ โบราณสถานวัดแก้ว (TP.5) หลุมขุดค้นที่ ๕ โบราณสถาน วัดหลง (TP.6) หลุมขุดค้นที่ ๖ โบราณสถานวัดพุ่มเรียง และ หลุมขุดค้นที่ ๗ (TP.7) โบราณสถาน วัดอุบล

การขุดค้นทางโบราณในเมืองโบราณไชยา ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔

- แผนที่แสดงตำแหน่งหลุมขุดค้นทางโบราณคดีในเมืองโบราณไชยา พ.ศ. ๒๕๖๔ และหลักฐานโบราณคดีที่พบ (ดัดแปลงจาก : กรมแผนที่ทหาร, อำเภอไชยา ราวปี ๔๘๒๗ IV, แผนที่ประเทศไทย ลำดับชุดที่ L๗๐๑๘ มาตรฐาน ๑ : ๕๐,๐๐๐)

หลุมขุดค้นที่ ๑ (TP.1) แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๑

แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ตั้งอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเมืองท่าริมชายฝั่งทะเลที่สำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณอ่าวบ้านดอน จากการขุดค้นโดยกรมศิลปากรในปี ๒๕๓๑^{๑๖} พบหลักฐานสำคัญที่สนับสนุนบทบาทการเป็นเมืองท่าการค้าในสมัยศรีวิชัยของแหลมโพธิ์ เช่น เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง เครื่องถ้วยเปอร์เซีย ขวดแก้วอาหรับ และลูกปัด ซึ่งพบทั้งลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว จากหลักฐานที่พบแสดงให้เห็นว่าแหลมโพธิ์เป็นเมืองท่าการค้าที่มีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวอินเดีย จีน และดินแดนตะวันออกกลางในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕^{๑๗}

การขุดค้นทางโบราณคดีในปี ๒๕๖๔ ดำเนินการขุดค้นบริเวณสันทรายแหลมโพธิ์ ซึ่งเป็นบริเวณที่เคยมีการสำรวจพบหลักฐานทางโบราณคดีกระจายตัวบนพื้นผิวดิน เช่น ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา

^{๑๖} เขมชาติ เทพไชย, แหลมโพธิ์ แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.

^{๑๗} เรืองเดี๋ยวกัน, ๑๙๗๗.

และลูกปัดต่าง ๆ โดยทำการขุดค้นจำนวน ๑ หลุม ขนาด ๒ x ๒ เมตร ผลการขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี เช่น ชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ รูปแบบที่พบ เช่น ชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนเนื้อแกร่งและเคลือบเขียว และชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนเนื้อแกร่งมีการแต่งลายเซาะร่องและเคลือบเขียว

- การขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้น TP.1 แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๑

- ชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕
พบจากการขุดค้นโบราณคดีในหลุมขุดค้น TP.1 แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๑

หลุมขุดค้นที่ ๒ (TP.2) แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๒

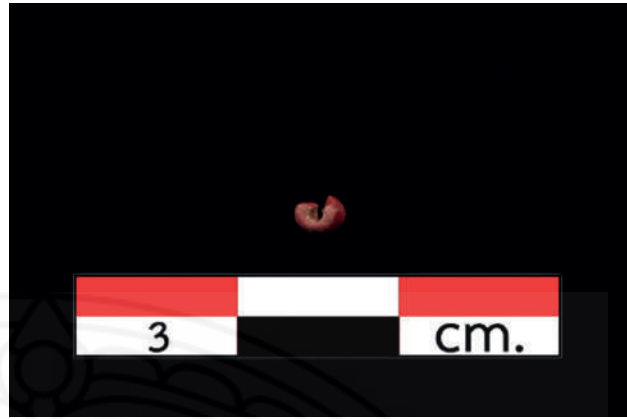
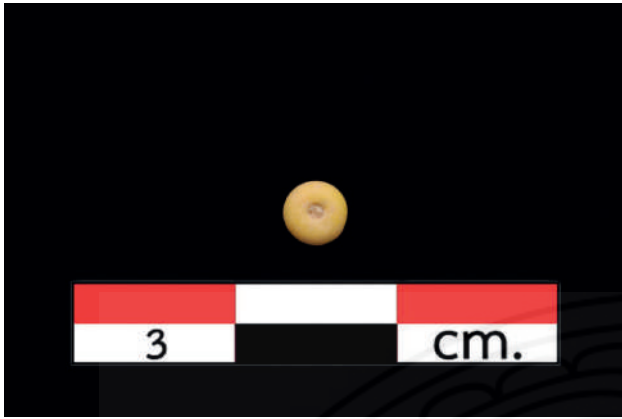
หลุมขุดค้นที่ ๒ (TP.2) มีขนาด ๒ x ๒ เมตร อยู่ในบริเวณสันทรายแหลมโพธิ์ ใกล้กับสุสานมุสลิม ซึ่งอยู่ห่างจากหลุมขุดค้นที่ ๑ (TP.1) มาทางด้านทิศตะวันตกประมาณ ๑๐๐ เมตร ผลการขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี เช่น ลูกปัดแก้ว ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ รูปแบบที่พบ เช่น ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนเนื้อแกร่งและเคลือบเขียว และชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนเนื้อแกร่งมีการแต่งลายเซาะร่องและเคลือบเขียว และอิฐดินเผา นอกจากนี้จากการสำรวจพื้นที่บริเวณโดยรอบหลุมขุดค้นพบโบราณวัตถุอื่น ๆ เช่น ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

- สภาพทั่วไปบริเวณหลุมขุดค้น TP.2 แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๒

- การขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้น TP.2 แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๒

- ลูกปัดแก้ว พบจากการขุดค้นโบราณคดีในหลุมขุดค้น TP.1 แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๑

- ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕
พบจากการสำรวจบริเวณโดยรอบหลุมขุดค้น TP.1 แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๑

- อิฐดินเผา พบจากการขุดค้นโบราณคดีในหลุมขุดค้น TP.1
แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๑

- ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕
พบจากการขุดค้นโบราณคดีในหลุมขุดค้น TP.1 แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ๑

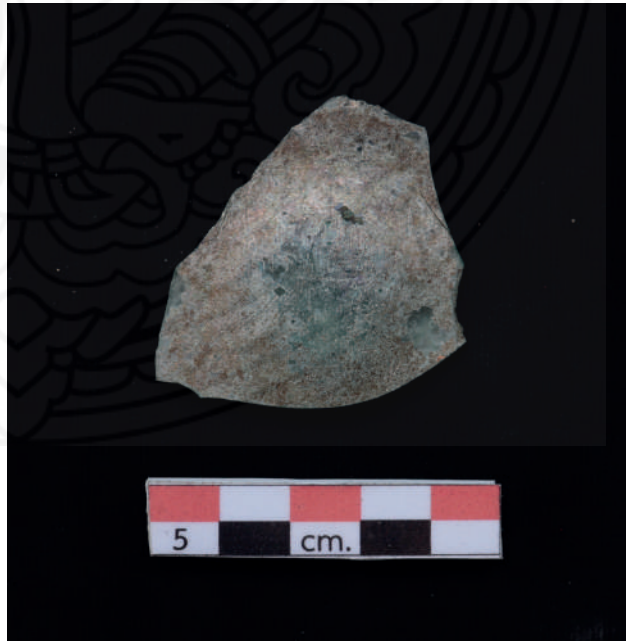
หลุมขุดค้นที่ ๓ (TP.3) แหล่งโบราณคดีศรีวิชัยอนุสรณ์

ศรีวิชัยอนุสรณ์ ตั้งอยู่ที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นสุสานของตระกูลเจ้าเมืองไชยาในตระกูลศรีวิชัย ภายในมีเจดีย์บรรจุกระดูกของคนในตระกูลศรีวิชัย โดยตั้งอยู่ติดกับถนนสายหลักของอำเภอไชยา จากการสำรวจบริเวณโดยรอบสุสานศรีวิชัยอนุสรณ์ปรากฏหลักฐานโบราณคดีในสมัยศรีวิชัยกระจายตัวหนาแน่น เช่น ลูกปัดซึ่งพบเป็นจำนวนมาก ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาแบบพื้นเมือง และชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง ถึงสมัยราชวงศ์หมิง

การขุดค้นทางโบราณคดีในปี ๒๕๖๔ ในศรีวิชัยอนุสรณ์ ดำเนินการขุดค้นจำนวน ๑ หลุม ขนาด ๒ x ๒ เมตร ผลการขุดค้นพบหลักฐานโบราณคดี เช่น ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาแบบเนื้อดิน ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ ชิ้นส่วนเครื่องแก้วสีฟ้าจาก ตะวันออกกลาง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔

- การขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๓ (TP.3) แหล่งโบราณคดีศรียาภัยอนุสรณ์

- ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ และชิ้นส่วนเครื่องแก้วสีฟ้าพบจากการขุดค้นหลุมขุดค้นที่ ๓ (TP.3) แหล่งโบราณคดีศรียาภัยอนุสรณ์

หลุมขุดค้นที่ ๔ (TP.4) โบราณสถานวัดแก้ว

โบราณสถานวัดแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ บ้านวัดแก้ว ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นวัดโบราณคู่กับวัดหลง มีโบราณสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์ทรงปราสาท ศิลปะศรีวิชัย โครงสร้างก่ออิฐไม่สอปูน อยู่ในผังรูปกากบาทประกอบด้วยเรือนธาตุและมุขทั้งสี่ด้าน ฐานชั้นล่างสุดเป็นฐานเชิงรูปกากบาท ลักษณะเป็นฐานประทักษิณ มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกผนังด้านนอกอาคารมีการตกแต่งด้วยเสาดัดผนังและซากร่องผ่ากลางเสาจากโคนไปถึงยอดเสา ลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกับจันทิกะลาสันในศิลปะชวาภาคกลาง ประเทศอินโดนีเซีย

• โบราณสถานวัดแก้ว

และปราสาทมิเชน และปราสาทตงเตื่อง ในศิลปะจาม ประเทศเวียดนาม จึงกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ ส่วนโบราณวัตถุสำคัญอื่น ๆ ได้แก่ พระพุทธรูปต่าง ๆ มีทั้งพระพุทธรูปในศิลปะลพบุรี ศิลปะอู่ทอง และศิลปะอยุธยา รูปเคารพในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เช่น ชิ้นส่วนประติมากรรมรูปมือถือดอกบัว สลักจากหินทรายสีเขียว ค้นพบในห้องโถงกลาง สันนิษฐานว่าอาจเป็นพระหัตถ์ซ้ายของพระโพธิสัตว์ปัทมปาณี รูปเคารพในศาสนาพราหมณ์ เช่น ศิวลึงค์ศิลา และพระคเณศศิลาทราย ปัจจุบันโบราณสถานแห่งนี้ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๓ หน้า ๑,๕๓๒ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๓๙

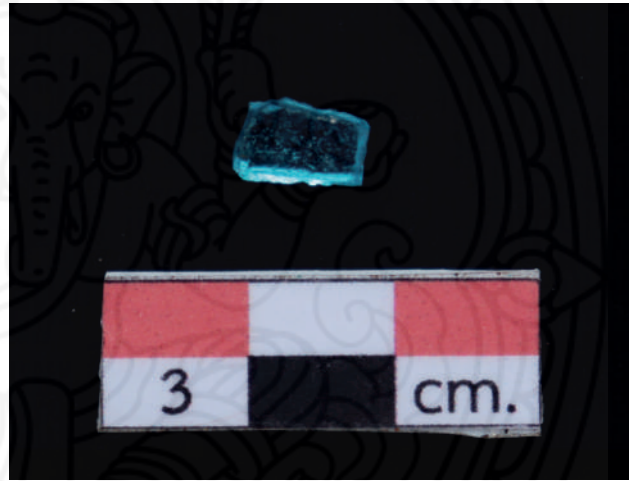
การขุดค้นทางโบราณคดีในปี ๒๕๖๔ หลุมขุดค้นที่ ๔ (TP.4) โบราณสถานวัดแก้ว ดำเนินการขุดค้นบริเวณมุขฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ จำนวน ๑ หลุม ขนาดหลุมขุดค้น ๒ x ๒ เมตร ผลการขุดค้นพบหลักฐานโบราณคดี เช่น ลูกปัดแก้ว ชิ้นส่วนเครื่องแก้ว ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาแบบเนื้อดิน ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง อายุพุทธศตวรรษที่ ๒๒ และชิ้นส่วนอิฐดินเผา

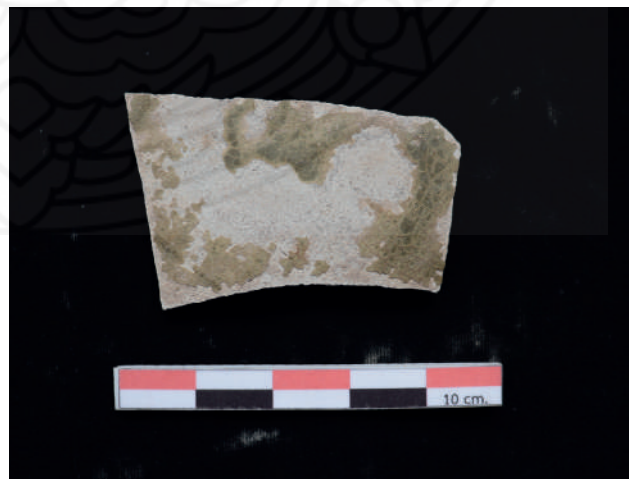
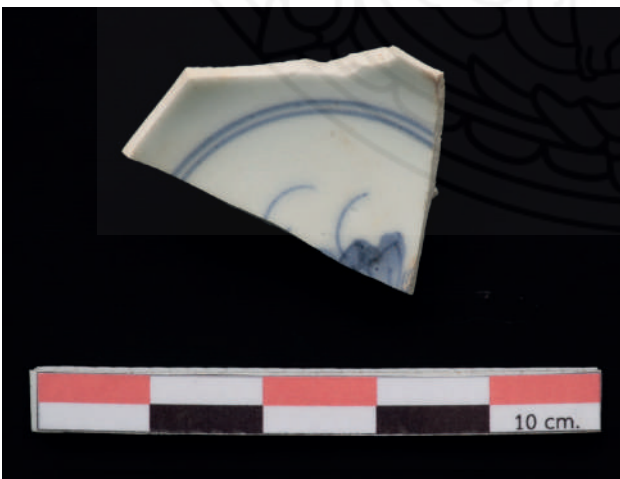
• การขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๔ (TP.4) โบราณสถานวัดแก้ว

- การขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๔ (TP.4) โบราณสถานวัดแก้ว

- ลูกปัดแก้วและชิ้นส่วนเครื่องแก้ว พบจากการขุดค้น หลุมขุดค้นที่ ๔ (TP.4) โบราณสถานวัดแก้ว

- ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีน พบจากการขุดค้น หลุมขุดค้นที่ ๔ (TP.4) โบราณสถานวัดแก้ว

หลุมขุดค้นที่ ๕ (TP.5) โบราณสถานวัดหลง

โบราณสถานวัดหลง ตั้งอยู่ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหนึ่งในศาสนสถานเนื่องในพุทธศาสนานิกายมหายานที่สำคัญของภาคใต้ และยังเป็นสถาปัตยกรรมสมัยศรีวิชัยที่มีขนาดใหญ่ที่สุดที่พบในเมืองโบราณไชยา วัดหลงตั้งอยู่ระหว่างวัดเวียงกับวัดแก้ว ด้านทิศใต้มีคลองไชยาไหลผ่าน ชื่อวัดหลงสันนิษฐานว่าคงมาจากคำว่า “วัดหลวง” โบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ฐานเจดีย์หรือฐานปราสาท ประกอบด้วยฐานล่างสุดเป็นฐานบัวลูกแก้ว ๑ ชุด อยู่ในผังรูปกากบาท สันนิษฐานว่าฐานอาคารเดิมคงสร้างขึ้นในสมัยเดียวกับวัดแก้ว ประมาณ

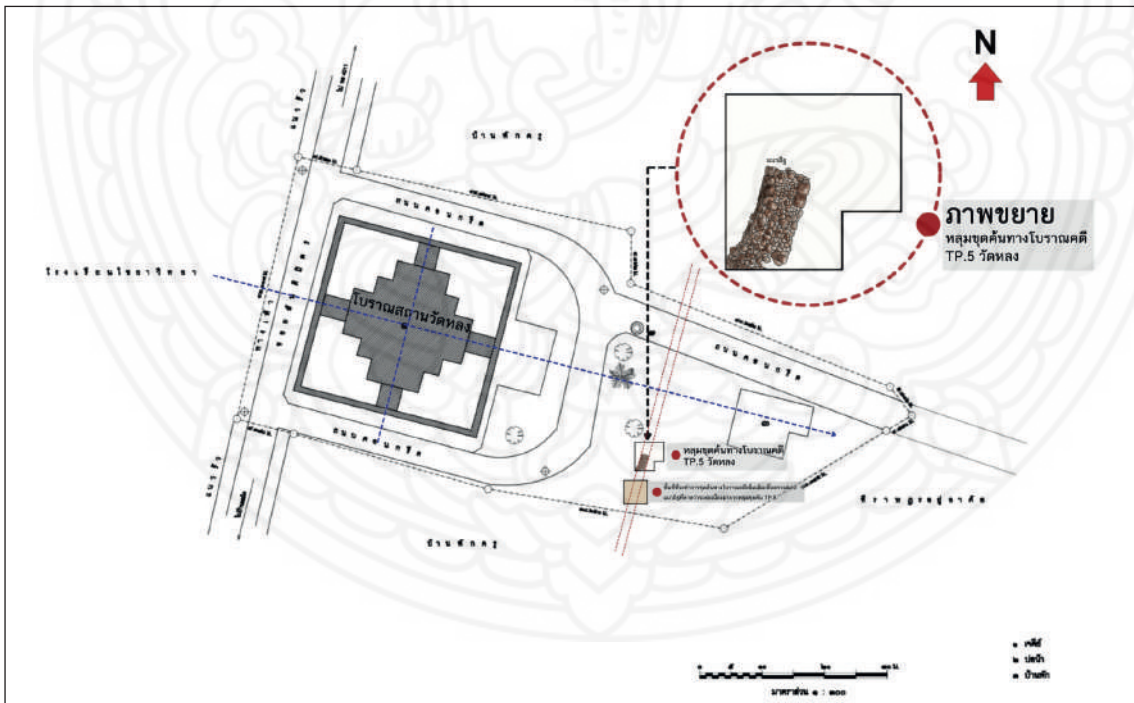
• โบราณสถานวัดหลง

พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ เนื่องจากมีรูปแบบแผนผังคล้ายคลึงกัน ส่วนศาสนสถาน que เพิ่มเติมในยุคหลังน่าจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒ หลักฐานทางโบราณคดีสำคัญอื่น ๆ ได้แก่พระพิมพ์ดินดิบ ลักษณะเป็นแผ่นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว มีพระพุทธรูป ๑๐ องค์ประทับอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว องค์ประธานประทับยืนปางแสดงธรรม อิทธิพลศิลปะทวารวดีและขอมปนกัน โดยพบบริเวณรอบฐานอาคารศาสนสถาน นอกจากนี้ยังพบเศษภาชนะดินเผากระจายตัวอีกเป็นจำนวนมาก เช่น เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่งและหยวน เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงและชิง เครื่องถ้วยสุโขทัย และภาชนะดินเผาเนื้อดิน อันแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการการใช้พื้นที่ศาสนสถานแห่งนี้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ปัจจุบันวัดหลงได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๓ หน้า ๑๕๓๒ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๙

การขุดค้นทางโบราณคดีในปี ๒๕๖๔ ทำการขุดค้นบริเวณด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของโบราณสถานวัดหลง ผลการขุดค้นพบ “แนวอิฐ” ตั้งอยู่ห่างจากเจดีย์วัดหลงมาประมาณ ๒๖ เมตร แนวอิฐดังกล่าวอยู่ลึกจากผิวดินปัจจุบันประมาณ ๗๐ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๗๓ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑๖๐ เซนติเมตร วางตัวยาวตามแนวทิศเหนือ-ใต้ ขนานกับแนวกำแพงกันดินสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่ก่อล้อมรอบฐานเจดีย์ ซึ่งนักวิชาการสันนิษฐานว่าแนวกำแพงกันดินข้างต้นน่าจะถูกสร้างเพิ่มเติมในสมัยอยุธยา และที่น่าสนใจคือพบว่าแนวอิฐที่พบใหม่นี้มีขนาดความกว้างของแนวอิฐเท่ากับแนวกำแพงกันดิน (คือกว้างประมาณ ๗๓ เซนติเมตร) รวมทั้งมีเทคนิคการก่ออิฐและการวางเรียงอิฐรูปแบบเดียวกัน คือเป็นการก่ออิฐแบบไม่สอปูน และวางเรียงอิฐด้วยการนำอิฐที่มาเรียงเป็นกรอบแล้วถมอัดด้านในด้วยเศษอิฐหักและอิฐปนขนาดเล็ก ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการนำเศษอิฐหักจากส่วนประกอบของโครงสร้างเจดีย์วัดหลงมาใช้ในการก่อสร้าง นอกจากนี้ในการขุดค้นครั้งนี้ยังพบโบราณวัตถุสมัยอยุธยาในระดับชั้นดินเดียวกันกับแนวอิฐ เช่น ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง (พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒) จากข้อมูลดังกล่าวในเบื้องต้นจึงสันนิษฐานว่าแนวอิฐที่พบใหม่นี้จะเป็น

“ฐานอาคารโบราณสถาน” หรืออาจเป็น “แนวกำแพงแก้ว” ของโบราณสถานวัดหลง ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ในระยะเดียวกับการก่อสร้างแนวกำแพงกันดินล้อมรอบเจดีย์ อย่างไรก็ตาม จะมีการดำเนินการขุดตรวจแนวอิฐที่ต่อเนื่องมาจากหลุมขุดค้นเดิมลงมาทางด้านทิศใต้อีกครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบขอบเขตของแนวอิฐ และเพื่อให้ทราบถึงลักษณะของโบราณสถานดังกล่าวได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สำหรับโบราณวัตถุอื่น ๆ ที่พบจากการขุดค้นในครั้งนี้ เช่น ลูกปัดแก้วสีเขียวและลูกปัดหินคาร์เนเลียน ซึ่งมีการศึกษาพบว่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลูกปัดแก้วแบบสีเขียวส่วนใหญ่มักพบร่วมกับลูกปัดหินคาร์เนเลียนและหินอาเกตที่มีแหล่งผลิตในประเทศอินเดีย จึงมีการสันนิษฐานว่าในระยะแรกลูกปัดแก้วเหล่านี้คงถูกนำเข้ามาจากแหล่งผลิตในอินเดียภาคเหนือและอินเดียภาคใต้ โดยมีแหล่งผลิตที่เป็นศูนย์กลางการส่งออกลูกปัดแก้วที่สำคัญในสมัยอินโด-โรมัน (พุทธศตวรรษที่ ๕-๙) เช่น เมืองเนวาซ และเมืองโกณฑปุระ ต่อมาภายหลังจึงเริ่มมีการผลิตลูกปัดขึ้นเองภายในท้องถิ่น แหล่งผลิตลูกปัดแก้วที่สำคัญในภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ ซึ่งทั้งลูกปัดแก้วแบบสีเขียวและลูกปัดหินคาร์เนเลียนรูปแบบที่พบในเมืองโบราณไชยานี้ สามารถพบได้ทั่วไปในชุมชนเมืองท่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายถึงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร และแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จังหวัดพังงา

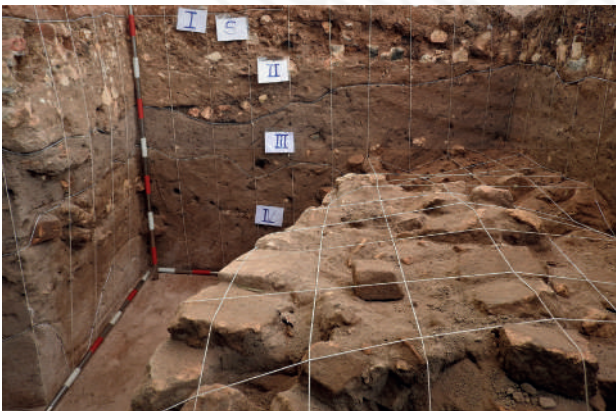
- แผนผังแสดงตำแหน่งหลุมขุดค้นที่ ๕ (TP.5) โบราณสถานวัดหลง

^{๑๘} ผาสุข อินทรารุช, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี. (กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), ๔๘-๔๙.

นอกจากนั้นยังพบชิ้นส่วนเครื่องแก้วสีเขียว อิฐบัว ชิ้นส่วนอิฐดินเผา ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา เนื้อดินมีลายกดประทับ ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเงินสมัยราชวงศ์สูง (พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๙) ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเงินสมัยราชวงศ์หยวน (พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐) เครื่องถ้วยเงินสมัยราชวงศ์หมิง (พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒) และเครื่องถ้วยเงินสมัยราชวงศ์ชิง (พุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๕) จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงร่องรอยหลักฐานการใช้พื้นที่ของโบราณสถานวัดหลงซึ่งปรากฏมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย และมีการใช้พื้นที่มาอย่างต่อเนื่องมาถึงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

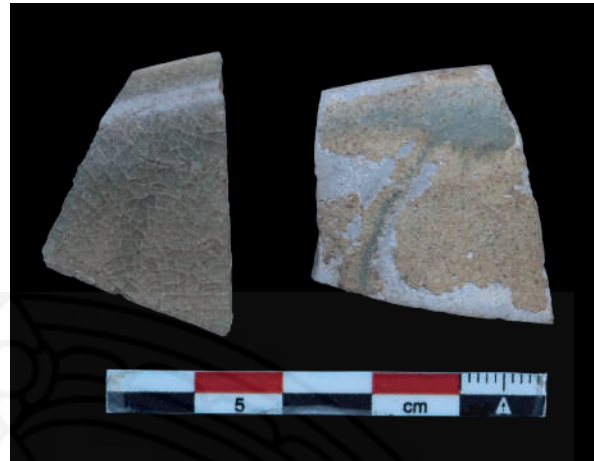
• การขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๕ (TP.5) โบราณสถานวัดหลง

• แนวอิฐที่พบจากการขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๕ (TP.5) โบราณสถานวัดหลง

• ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินตบแต่งด้วยลายกดประทับ

• ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง

• ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง

• ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง

• ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว

• ชิ้นส่วนอิฐดินเผาขนาดใหญ่

หลุมขุดค้นที่ ๖ (TP.6) โบราณสถานวัดพุมเรียง

โบราณสถานวัดพุมเรียง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่บนสันทรายด้านทิศเหนือมีคลองพุมเรียงไหลผ่าน วัดพุมเรียงไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างขึ้นเมื่อสมัยใด ตามหนังสือประวัติวัดที่วราชอาณาจักร เล่ม ๒๓ กล่าวว่าวัดพุมเรียงสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา และได้ร้างไปเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ จนเมื่อสงครามสงบลง ประชาชนกลับมาตั้งถิ่นฐาน บ้านเมืองได้รับการพัฒนาฟื้นฟู จึงได้มีการปฏิสังขรณ์วัดขึ้นมาใหม่ ราวรัชกาล

• โบราณสถานวัดพุมเรียง

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในวัดพุมเรียงปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ เช่น เจดีย์ก่ออิฐ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่จากการศึกษาค้นคว้าที่ผ่านมาพบว่ามีบริเวณด้านทิศตะวันออกของอุโบสถวัดพุมเรียงเคยมีการสำรวจพบโบราณวัตถุที่เก่าถึงสมัยอยุธยา เช่น ชิ้นส่วนกระเบื้องกาบกล้วย ชิ้นส่วนใบเสมาทำจากหินทรายแดง แผ่นจารึกป้ายหลุมศพ สลักด้วยอักษรจีนกำหนดอายุราว พ.ศ. ๒๒๗๖ ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด กระเบื้องเชิงชายลายดอกบัวผสมลายใบไม้คล้ายใบนกก ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน กระปุกลายคราบของญี่ปุ่นสมัยเอโดะ กลุ่มเตาอิฐและคนโทไม้เคลือบจากเตาบางระจัน (แม่น้ำน้อย) จังหวัดสิงห์บุรี ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒

การขุดค้นทางโบราณคดีในปี ๒๕๖๔ ทำการขุดค้นในบริเวณป่าข้างนา ซึ่งอยู่ห่างจากอุโบสถวัดพุมเรียงมาทางด้านทิศใต้ประมาณ ๘๓ เมตร จำนวน ๑ หลุม ขนาดหลุมขุดค้น ๓ x ๓ เมตร ผลการขุดค้นพบร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ไฟ โดยพบดินที่มีร่องรอยการเผาไฟกระจายตัวเป็นบริเวณกว้าง และมีลักษณะเป็นหลุมลึก ปะปนกับชิ้นส่วนถ่าน ภาชนะดินเผาที่มีร่องรอยการเผาไฟ และกระสุนดินเผาซึ่งพบเป็นจำนวนมาก กระสุนดินเผาที่มีลักษณะเป็นดินเผา รูปทรงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑ เซนติเมตร เชื่อว่าน่าจะใช้คู่กับอาวุธประเภทคันธนู เป็นเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์ซึ่งน่าจะใช้สืบทอดการใช้งานมาจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์^{๑๔} นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนภาชนะประเภทเนื้อดินที่มีร่องรอยการเผาไฟหนาแน่นทั่วทั้งหลุมขุดค้น เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ ชิ้นส่วนกุนชี่ดินเผา ลูกปัดแก้ว ชิ้นส่วนโลหะ ลักษณะรูปทรงคล้ายมีดปลายแหลม ชิ้นส่วนทองคำ และชิ้นส่วนอิฐมีการตกแต่งลวดลาย

^{๑๔} ธารพงศ์ ศรีสุชาติ, “โบราณวัตถุสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์รัฐโบราณ : ในภาคใต้,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ๙ (๒๕๔๒) : ๔๑๘๙.

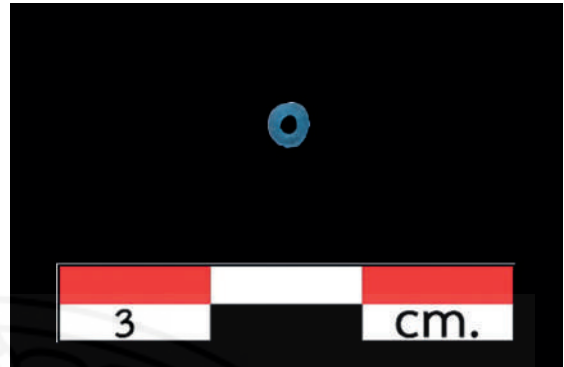
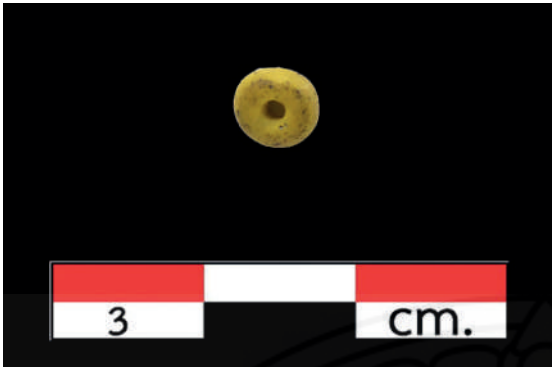
• การขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๖ (TP.6) โบราณสถานวัดพุ่มเรียง

• การขุดค้นทางโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๖ (TP.6) โบราณสถานวัดพุ่มเรียง และการเก็บตัวอย่างดิน

• ร่องรอยตะกรันดินเผาไฟ

• ลูกปัดแก้ว

• ชิ้นส่วนกุกษติดินเผา

• ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา

• ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน

• ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง

• ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง

• กระสุนดินเผา

หลุมขุดค้นที่ ๗ (TP.7) โบราณสถานวัดอุบล

โบราณสถานวัดอุบล ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ บ้านล่าง ตำบล พุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ปัจจุบันวัดแห่งนี้มีสภาพเป็นวัดร้างอยู่ในความปกครองของวัด พุมเรียง หลักฐานทางโบราณคดี ที่สำคัญที่พบในวัดอุบล ได้แก่ โบสถ์ก่ออิฐถือปูน หน้าบันเป็นไม้แกะสลักลายพันธุ์พฤกษาลงรัก ปิดทองกรูกระจก มีประตูทางเข้า ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก ด้านละสองประตู ผนังเจาะหน้าต่าง ด้านละ ๓ ช่อง กรอบประตู หน้าต่างลงรักปิดทองกรูกระจก

• โบราณสถานวัดอุบล

ภายในอุโบสถประดิษฐาน พระพุทธรูปปางมารวิชัยปูนปั้นลงรักปิดทอง เพดานเขียนลายดอกไม้ ดาวเพดาน และภาพเทวดา นางฟ้า รอบโบสถ์ด้านนอกมีใบเสมาหินทรายสีแดงนึ่งแทนบัวยมุมโดยรอบ ด้านทิศตะวันออกของ อุโบสถมีสระน้ำ ๑ สระ ในสระมีเสาไม้ซึ่งเดิมเป็นเสารองรับหอไตรกลางน้ำปรากฏอยู่ ปัจจุบัน วัดอุบลได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๑ ตอนพิเศษ ๕๓ ง หน้า ๑ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๗ พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๖ ไร่ ๒ งาน ๘๐ ตารางวา

การขุดค้นทางโบราณคดีในปี ๒๕๖๔ ทำการขุดค้นบริเวณด้านทิศเหนือของอุโบสถวัดอุบล ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับโบราณสถานวัดพุมเรียง สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบ และมีต้นยางนาขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ทั่วไป โดยทำการขุดค้นจำนวน ๑ หลุม ขนาดหลุมขุดค้น ๓ x ๓ เมตร ผลการขุดค้น พบหลักฐานทางโบราณคดี เช่น ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน ชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง ชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิง ตะกรันดินเผาไฟ และชั้นส่วนกุ่มซีดินเผา หรือชั้นส่วนหม้อน้ำ มีพวย ซึ่งหม้อน้ำประเภทนี้เชื่อว่าน่าจะได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบมาจากอินเดีย ใช้ประโยชน์ทั้งในชีวิตประจำวัน และใช้ในพิธีกรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘^{๒๐}

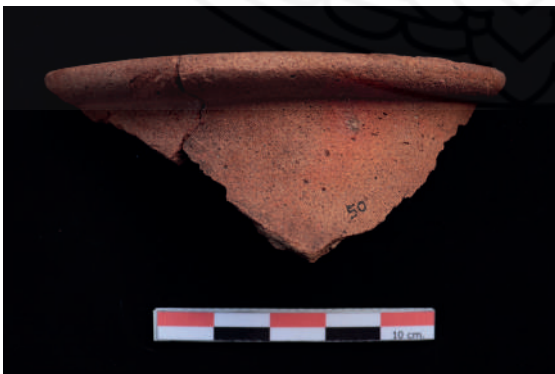
^{๒๐} ผาสุข อินทรารุช, “กุ่มซี : ที่พบในภาคใต้,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ๑ (๒๕๔๒) : ๔๓๓-๔๓๖.

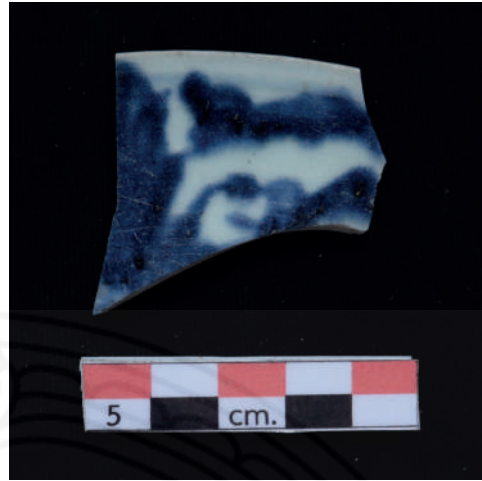
- การขุดค้นโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๗ (TP.7) โบราณสถานวัดอุบล

- โบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดี

- ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินตกร่างด้วยลายกตประทับ
- ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง

• ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง

• ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ชิง

สรุปผลการขุดค้นทางโบราณคดี

ผลการขุดค้นทางโบราณคดีเมืองโบราณไชยา ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ พบร่องรอยการใช้พื้นที่บริเวณเมืองโบราณไชยาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย หรือประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ ซึ่งเป็นระยะที่พบหลักฐานการติดต่อค้าขายกับชุมชนภายนอกทั้งจากซีกโลกตะวันออกและซีกโลกตะวันตก ได้แก่ อินเดีย จีน และตะวันออกเฉียงใต้ ดังมีการค้นพบหลักฐาน คือ ลูกปัดแก้วแบบสีเดียว และลูกปัดหินคาร์เนเลียน ซึ่งคล้ายคลึงกับลูกปัดที่พบในประเทศอินเดีย ชุมชนโบราณสมัยทวารวดีทางภาคกลางของประเทศไทย และชุมชนเมืองท่าร่วมสมัยหลายแห่งในภาคใต้ นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนเครื่องแก้วสีฟ้า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับตะวันออกเฉียงใต้ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๔ รวมถึงหลักฐานที่แสดงถึงการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ไฟ การทำกระสุนดินเผา ดังหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดีวัดพุ่มเรียง หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้า วิถีชีวิตประจำวันทั่วไป และหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาแบบพื้นเมือง ชิ้นส่วนกุณฑล อิฐดินเผา ชิ้นส่วนแผ่นทองคำ และชิ้นส่วนเครื่องมือโลหะ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงใช้พื้นที่กิจกรรมของมนุษย์ที่มีความหลากหลาย

นอกจากนั้น จากการค้นพบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนที่ต่อเนื่องตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ (หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย) จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้แก่ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง (อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕) เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง (อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๙) เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หยวน (อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐) เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง (อายุพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒) และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ชิง (อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๕) ยังบ่งชี้ว่าผู้คนในเมืองโบราณไชยาน่าจะมีการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับจีนและมีการใช้พื้นที่มาอย่างต่อเนื่องถึงสมัยอยุธยา และสันนิษฐานว่าคงมีการใช้พื้นที่สืบเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ด้วย

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. โครงการขุดแต่งและบูรณะวัดหลง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : หน่วยศิลปากรที่ ๑๔ กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๒๕.

_____. รายงานการปฏิบัติงานโครงการขุดแต่งและบูรณะวัดหลง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : หน่วยศิลปากรที่ ๑๔ กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๒๖.

_____. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีศรีวิชัย ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๒๕-๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๒๕.

เขมชาติ เทพไชย. แหลมโพธิ แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.

จันทร์จิรายุ รัชณี. “เรื่องอาณาจักรศรีวิชัยที่นครไชยา.” ศิลปวัฒนธรรม ๕, ๑ (พฤษภาคม-ตุลาคม ๒๕๒๗) : ๖๒-๗๕.

บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ. ฟุ้งติกเมืองท่าการค้าโบราณ. ภูเก็ต : สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต, ๒๕๕๐.

ผาสุข อินทรารุช. “ร่องรอยวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.” ใน โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ฉบับคู่มือครูสังคัมศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.

_____. สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี. กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

เพลงเมธา ขาวหนูนา. พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๒๓. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๗.

การสำรวจ และขุดค้นทางโบราณคดี

บริเวณพื้นที่โครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีงบประมาณ ๒๕๖๑-๒๕๖๔

นายจักรพันธ์ เพ็งประไพ^{๒๑}

๑. ที่มาและความสำคัญของโครงการ

สืบเนื่องจากคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๐ อนุมัติให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมชลประทาน) ดำเนินโครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเร่งรัดให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลา ๓ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๖๑-๒๕๖๓) ซึ่งการดำเนินการตามโครงการดังกล่าวจะต้องขุดคลองผันน้ำสายใหม่ และขุดลอกคลองธรรมชาติเดิม ในพื้นที่ของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และอำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช มีรายละเอียดดังนี้

๑. ขุดคลองผันน้ำใหม่ : สาย ๑ จากคลองท่าดี ไปคลองวังวัว ๔.๗๐ กิโลเมตร, สาย ๒ จากคลองหยวด ไปคลองวังวัว ๐.๗๐ กิโลเมตร และสาย ๓ จากคลองหัวตรุดออกทะเล ๑๒.๕๐ กิโลเมตร

๒. ขุดขยายคลองเดิม : ขุดขยายคลองวังวัว ๕.๙๐ กิโลเมตร, ขุดขยายคลองหัวตรุด ๖.๐๐ กิโลเมตร และขุดขยายคลองหยวด ๑.๓๐ กิโลเมตร

๓. สร้างประตูระบายน้ำ : จำนวน ๖ แห่ง

การขุดลอกคลองและสร้างประตูระบายน้ำดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องผ่านพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดี ซึ่งมีความเสี่ยงที่โบราณสถานและโบราณวัตถุจะได้รับผลกระทบหรือถูกทำลาย

จากฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีของสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช พบว่าในบริเวณตำแหน่งที่ตั้งโครงการฯ เคยมีการสำรวจพบแหล่งโบราณคดี จำนวนทั้งสิ้น ๑๓ แห่ง แยกเป็นในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชพบ จำนวน ๗ แห่ง ได้แก่ วัดนาคู (ร้าง) ตำบลไชยมนตรี แหล่งโบราณคดีวัดหัวมินา (ร้าง) คลองท่าเรือและคลองสาขา วัดโพธิ์ท่าเรือ (ร้าง) แหล่งโบราณคดีบ้านพังสิงห์ แหล่งโบราณคดีบ้านเกียกกาย และแหล่งโบราณคดีบ้านจันทุน ตำบลท่าเรือ ในเขตอำเภอพระพรหมพบจำนวน ๖ แห่ง ได้แก่ วัดพระเพรง วัดพระเพรง (ร้าง) วัดพราง (ร้าง) วัดคันทาราม (วัดหัวนา) แหล่งโบราณคดีตำบลนาสาร และจุดพบโบราณวัตถุบริเวณคลองคูพาย ตำบลนาสาร แหล่งโบราณคดีเหล่านี้สามารถกำหนดอายุอยู่ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์-สมัยประวัติศาสตร์ มีความสำคัญในฐานะเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชมาแต่โบราณ

^{๒๑} นักโบราณคดีปฏิบัติการ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช

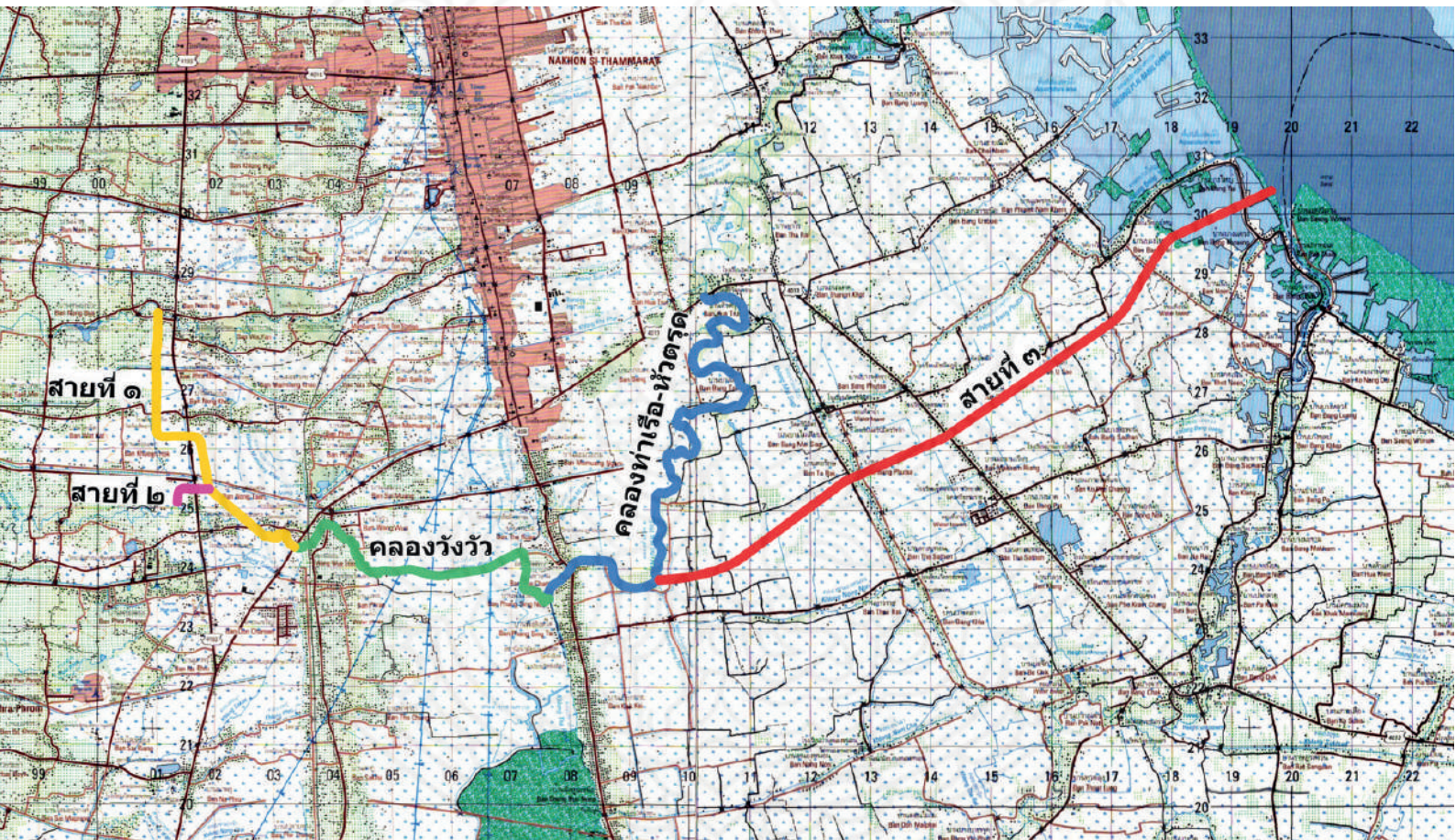
ทั้งนี้บริเวณที่อ่อนไหวต่อการทำลายหลักฐานทางโบราณคดีที่สุด คือ บริเวณแหล่งโบราณคดี คลองท่าเรือ และคลองสาขา ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการค้นพบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญอยู่ในกันคลอง ริมตลิ่ง และบริเวณใกล้เคียง เช่น กลองมโหระทึกสำริด เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง สมัยห้าราชวงศ์ สมัยราชวงศ์ซ่ง สมัยราชวงศ์หยวน เป็นต้น เหตุที่พบเครื่องถ้วยจีนและโบราณวัตถุต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เนื่องจากในอดีตคลองเหล่านี้เป็นเส้นทางคมนาคมสัญจรของเหล่าพ่อค้า นักบวช นักเดินทาง จากแดนไกล ได้แก่ จีน อินเดีย และอาหรับเปอร์เซีย ที่ล่องเรือเดินทางมาติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยน วัฒนธรรม รวมทั้งตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนโบราณในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช มาตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม ประวัติศาสตร์ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ควรตระหนัก และให้ความสำคัญเพื่อป้องกันรักษา บรรเทา และลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ที่จะเกิดขึ้นกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ

สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช จึงได้จัดทำ แผนงานสำรวจ และขุดค้นแหล่ง โบราณคดีในพื้นที่โครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัด นครศรีธรรมราช เสนอต่อสำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน เป็นแผนการดำเนินงานต่อเนื่อง เป็นระยะเวลา ๓ ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๖๑-๒๕๖๓ ซึ่งในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ได้รับจัดสรร งบประมาณเป็นเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนบาทถ้วน) เพื่อใช้ดำเนินการตาม แผนงานสำรวจ และขุดค้นแหล่งโบราณคดีในพื้นที่โครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจาก พระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ โดยได้ดำเนินการสำรวจ และขุดค้น ทางโบราณคดี บริเวณพื้นที่ภายในรัศมี ๕๐๐ เมตร จากแนวขุดลอกคลอง ผลปรากฏว่าพบแหล่ง โบราณคดีเพิ่มเติมจากฐานข้อมูลเดิม ที่สำคัญคือ วัดหัวตลิ่ง (ร้าง) ตั้งอยู่บริเวณบ้านท่าเรือ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งขุดค้นพบแนวโบราณสถานก่อด้วยอิฐเป็น รูปวงกลม อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ นอกจากนี้ยังพบโบราณวัตถุอีกหลายรายการ จากการสำรวจตรวจตราจุดที่ดินที่ถูกขุดขึ้นมาจากคลองในระหว่างการขุดลอกคลองท่าเรือ-หัวตรุด ส่วนมากเป็นเศษภาชนะดินเผา และเศษเครื่องถ้วยจีน

ต่อมาในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ ได้รับจัดสรรงบประมาณเป็นเงิน ๗๕๐,๐๐๐ บาท (เจ็ดแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) เพื่อใช้ดำเนินการตามแผนงานสำรวจ และขุดค้นแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ โครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีงบประมาณ ๒๕๖๒

ในปีนี้ได้ดำเนินการสำรวจ และขุดค้นทางโบราณคดี บริเวณพื้นที่ภายในรัศมี ๒,๐๐๐ เมตร จากแนวขุดลอกคลองเดิม และแนวคลองผันน้ำขุดใหม่ ผลปรากฏว่า พบแหล่งโบราณคดีใหม่และ ศาสนสถานสำคัญเพิ่มเติมจากการสำรวจในปีที่ผ่านมา โดยพบแหล่งโบราณคดีจำนวน ๓ แห่งอยู่ใน พื้นที่ตั้งโครงการฯ ได้แก่ วัดหูล่อง (ร้าง) วัดโพธิ์ (ร้าง) และแหล่งโบราณคดีโคกวัด อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้จากการขุดค้นบริเวณแหล่งโบราณคดีโคกวัด พบร่องรอยกองอิฐของ โบราณสถานที่พังลงมา สามารถกำหนดอายุได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘

สำหรับแผนงานสำรวจ และขุดค้นแหล่งโบราณคดีในพื้นที่โครงการบรรเทาอุทกภัย เมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ไม่ได้รับงบประมาณจึงเลื่อนแผนการดำเนินงานในปีดังกล่าวมาดำเนินการใน ปีงบประมาณ ๒๕๖๔ แทน โดยเป็นการดำเนินการขุดค้นเพื่อค้นหาโบราณสถานบริเวณแหล่งโบราณคดีโคกวัด ตำบลนาสาร อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากโบราณสถานแห่งนี้เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ตั้งโครงการฯ ซึ่งจะได้รับผลกระทบ ถูกทำลาย จากการขุดคลองโดยตรง จึงต้องดำเนินการขุดค้นอย่างเร่งด่วน เพื่อรวบรวมหลักฐานทางโบราณคดีใช้ประกอบการพิจารณาหาแนวทางในการลดผลกระทบ และป้องกันมิให้โบราณสถานแห่งนี้ถูกทำลายต่อไป

- แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการฯ (ดัดแปลงจาก แผนที่ทหารประเทศไทย WGS84, มาตรฐาน ๑ : ๕๐,๐๐๐, นครศรีธรรมราช, พิมพ์ครั้งที่ 1 – RTSD, ลำดับชุด L 7018, ระบาย 4925 I และ อำเภอปากพนัง, พิมพ์ครั้งที่ 1 – RTSD, ลำดับชุด L 7018, ระบาย 5025 IV)

๒. ผลการสำรวจทางโบราณคดี

การสำรวจทางโบราณคดีดำเนินการระหว่างปีงบประมาณ ๒๕๖๑-๒๕๖๒ โดยดำเนินการสำรวจภายในระยะรัศมี ๕๐๐ เมตรจากพื้นที่ตั้งโครงการฯ ในปีแรก และครอบคลุมระยะ ๒,๐๐๐ เมตรในปีต่อมา ผลการสำรวจปรากฏดังนี้

๒.๑ ผลการสำรวจทางโบราณคดีภายในระยะรัศมี ๕๐๐ เมตร จากบริเวณที่ตั้งโครงการฯ

ในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ได้ดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณคดี จุดพบโบราณวัตถุ และศาสนสถานสำคัญในรัศมี ๕๐๐ เมตร จากบริเวณพื้นที่ตั้งโครงการฯ พบทั้งหมดจำนวน ๑๔ แห่ง ได้แก่ บริเวณคลองหัวตรุด จำนวน ๖ แห่ง บริเวณคลองวังวัว จำนวน ๔ แห่ง บริเวณแนวขุดคลองผันน้ำใหม่สายที่ ๑ จำนวน ๓ แห่ง และบริเวณแนวขุดคลองผันน้ำใหม่สายที่ ๒ จำนวน ๑ แห่ง ส่วนแนวขุดคลองผันน้ำใหม่สายที่ ๓ สำรวจไม่พบโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งโบราณคดี หรือศาสนสถานสำคัญแต่อย่างใด

ผลจากการสำรวจพบว่า บริเวณคลองท่าเรือ-หัวตรุดพบหลักฐานโบราณคดีประเภทเศษภาชนะดินเผาต่าง ๆ จมอยู่ภายในคลองเป็นจำนวนมาก และถูกขุดขึ้นมาจากการขุดลอกคลอง ในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ เครื่องถ้วยจีนที่พบสามารถกำหนดอายุได้แก่ที่สุดสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘) และใหม่สุดสมัยสาธารณรัฐ (ครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๕) แสดงให้เห็นการใช้พื้นที่บริเวณคลองท่าเรือ-หัวตรุด และคลองสาขา ว่ามีการอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์จากคลองแห่งนี้อย่างต่อเนื่องหลายสมัยสืบมากระทั่งปัจจุบัน

บริเวณที่คลองท่าเรือ-หัวตรุดไหลตัดผ่านสันทรายในเขตบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบริเวณที่พบแหล่งโบราณคดี และศาสนสถานสำคัญหนาแน่นกว่าบริเวณอื่น ๆ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีคลองท่าเรือ และคลองสาขา วัดโพธิ์ท่าเรือ (ร้าง) วัดหัวตลิ่ง (ร้าง) มัสยิดดารุลมุสตากิน มัสยิดอัตตักวา และจุดพบโบราณวัตถุบ้านท่าสัมป่อย ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน กล่าวคือเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง มีแนวลำคลองต่าง ๆ ไหลมาบรรจบกัน เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อค้าขาย และแหล่งอาหารสำคัญ นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ถัดขึ้นไปทางเหนือบนสันทรายเดียวกันนี้เอง ในอดีตเป็นที่ตั้งของโบราณสถานต่าง ๆ ในเขตเมืองโบราณพระเวียงและเมืองนครศรีธรรมราช ที่สำคัญคือพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งอยู่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช ในปัจจุบัน ส่วนบริเวณสันทรายในเขตตำบลนาสาร พบว่าเป็นที่ตั้งของวัดพราง (ร้าง) เป็นโบราณสถานเก่าแก่ ซึ่งพบเทวรูปพระวิษณุ กำหนดอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงแนวขุดคลองผันน้ำใหม่สายที่ ๒

ทั้งนี้พบว่ามัสยิดและมัสยิดซึ่งกำหนดอายุช่วงสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ บางแห่งร้างไปแล้ว ได้แก่ วัดโพธิ์ท่าเรือ (ร้าง) และวัดโพธิ์ (ร้าง) และหลายแห่งยังคงมีการใช้งานมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ได้แก่ วัดหัวตรุดเก่า วัดศิริวัฒนาราม มัสยิดอัตตักวา มัสยิดดารุลมุสตากิน วัดแพร่ วัดหนองแต่น และวัดน้ำรอบ วัด และมัสยิด เหล่านี้ล้วนเป็นศาสนสถานสำคัญที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเลือก

ทำเลที่ตั้งอยู่บริเวณติดกับคลอง หรือห่างจากคลองในระยะ ๕๐๐ เมตร เนื่องจากแต่เดิมใช้คลองเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อไปมาระหว่างกันของผู้คนในชุมชนต่าง ๆ

ตารางแสดงแหล่งโบราณคดี และศาสนสถาน ที่พบในรัศมี ๕๐๐ เมตร จากพื้นที่ตั้งโครงการฯ				
ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ที่ตั้ง		ระยะห่าง (เมตร) / จากที่ตั้งโครงการฯ
		ตำบล	อำเภอ	
๑.	วัดหัวตรุด (เก่า)	ปากนคร	เมืองนครศรีฯ	๕๐๐ เมตร (คลองท่าเรือ-หัวตรุด)
๒.	วัดสิริวัฒนาราม	ท่าไร่	เมืองนครศรีฯ	๓๖๐ เมตร (คลองท่าเรือ-หัวตรุด)
๓.	จุดพบโบราณวัตถุบ้าน บางแตน	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๒๐๐ เมตร (คลองท่าเรือ-หัวตรุด)
๔.	จุดพบโบราณวัตถุบ้าน ท่าส้มป่อย	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๐ เมตร (คลองท่าเรือ-หัวตรุด)
๕.	แหล่งโบราณคดีคลอง ท่าเรือ และคลองสาขา	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๐ เมตร (คลองท่าเรือ-หัวตรุด)
๖.	วัดหัวตลิ่ง (ร้าง)	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๑๐๐ เมตร (คลองท่าเรือ-หัวตรุด)
๗.	วัดโพธิ์ท่าเรือ (ร้าง)	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๒๕๐ เมตร (คลองวังวัว)
๘.	มัสยิดดารุลมุตตากีน	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๑๕๐ เมตร (คลองวังวัว)
๙.	มัสยิดอัสตัด์กาวา	ช้างซ้าย	พระพรหม	๕๐ เมตร (คลองวังวัว)
๑๐.	วัดแพร์	ช้างซ้าย	พระพรหม	๔๙๐ เมตร (คลองวังวัว)
๑๑.	วัดหนองแตน	ช้างซ้าย	พระพรหม	๒๑๐ เมตร (คลองผันน้ำใหม่สายที่ ๑)
๑๒.	วัดโพธิ์ (ร้าง)	ช้างซ้าย	พระพรหม	๐ เมตร (คลองผันน้ำใหม่สายที่ ๑)
๑๓.	วัดน้ำรอบ	ไชยมนตรี	พระพรหม	๕๐๐ เมตร (คลองผันน้ำใหม่สายที่ ๑)
๑๔.	วัดพราง (ร้าง)	นาสาร	พระพรหม	๓๐๐ เมตร (คลองผันน้ำสายที่ ๒)

๒.๒ ผลการสำรวจทางโบราณคดีภายในระยะรัศมี ๒,๐๐๐ เมตร จากบริเวณที่ตั้งโครงการฯ

ในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ ได้ดำเนินการสำรวจทางโบราณคดีภายในระยะรัศมี ๒,๐๐๐ เมตร จากการสำรวจพบโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี และศาสนสถานสำคัญ จากบริเวณพื้นที่ตั้งโครงการฯ เพิ่มเติมจากการสำรวจในครั้งก่อน ทั้งหมดจำนวน ๒๔ แห่ง ได้แก่ บริเวณคลองท่าเรือจำนวน ๖ แห่ง บริเวณคลองวังวัวจำนวน ๔ แห่ง บริเวณแนวขุดคลองผันน้ำใหม่สายที่ ๑ จำนวน ๘ แห่ง บริเวณแนวขุดคลองผันน้ำใหม่สายที่ ๒ จำนวน ๑ แห่ง และบริเวณแนวขุดคลองผันน้ำใหม่สายที่ ๓ จำนวน

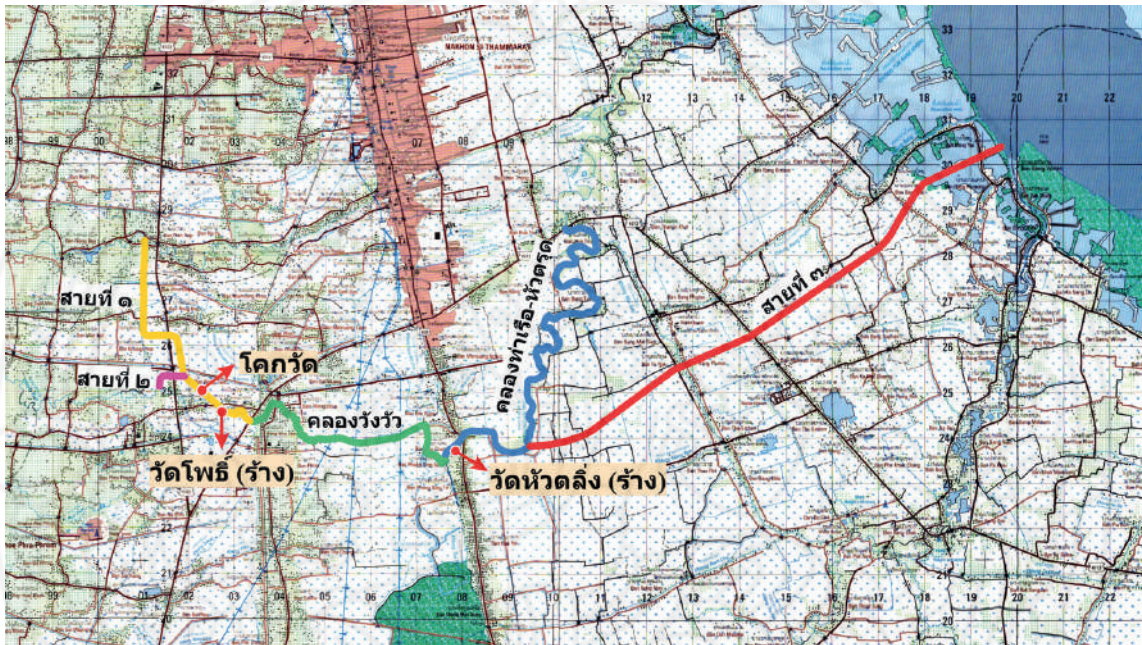
๕ แห่ง ในจำนวนนี้พบแหล่งโบราณคดีและศาสนสถานสำคัญจำนวน ๓ แห่งตั้งอยู่บนพื้นที่ดำเนินการ ขุดขยายคลองเดิม และขุดคลองผันน้ำสายใหม่ และในบริเวณรัศมีไม่เกิน ๑๐๐ เมตร ได้แก่ วัดหูล่อง (ร้าง) ศาลพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ และแหล่งโบราณคดีโคกวัด ซึ่งทั้ง ๓ แห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอ พระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช ในจำนวนนี้มีแหล่งโบราณคดี ๑ แห่งที่สำรวจพบในปีงบประมาณ นี้ และตั้งอยู่ภายในแนวคลองผันน้ำสายที่ ๑ คือ แหล่งโบราณคดีโคกวัด ตำบลนาสาร อำเภอ พระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช

การสำรวจในปีงบประมาณนี้เป็นการสำรวจแหล่งโบราณคดีครอบคลุมพื้นที่รัศมี ๒,๐๐๐ เมตร จากที่ตั้งโครงการฯ ซึ่งเป็นการสำรวจต่อเนื่องจากการสำรวจเมื่อปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ที่เน้นสำรวจแหล่งโบราณคดีครอบคลุมพื้นที่รัศมี ๕๐๐ เมตร จากที่ตั้งโครงการฯ โบราณสถาน แหล่ง โบราณคดี และศาสนสถานสำคัญที่พบส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่ห่างจากที่ตั้งโครงการฯ ตั้งแต่ระยะ ๕๐๐- ๒,๐๐๐ เมตร จึงไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินโครงการฯ

ตารางแสดงแหล่งโบราณคดี และศาสนสถาน ที่พบในรัศมี ๒,๐๐๐ เมตร จากพื้นที่ตั้งโครงการฯ				
ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ที่ตั้ง		ระยะห่าง (เมตร) / จากที่ตั้งโครงการฯ
		ตำบล	อำเภอ	
๑.	วัดบางใหญ่	บางจาก	เมืองนครศรีฯ	๕๕๐ เมตร (คลองผันน้ำสายที่ ๓)
๒.	วัดมัจฉิมภูมิ	บางจาก	เมืองนครศรีฯ	๗๑๐ เมตร (คลองผันน้ำสายที่ ๓)
๓.	วัดท่าสะท้อน	บางจาก	เมืองนครศรีฯ	๒,๐๐๐ เมตร (คลองผันน้ำสายที่ ๓)
๔.	วัดสระแก้ว (ร้าง)	บางจาก	เมืองนครศรีฯ	๑,๐๐๐ เมตร (คลองผันน้ำสายที่ ๓)
๕.	วัดตรีนิมิต	บางจาก	เมืองนครศรีฯ	๑,๑๘๐ เมตร (คลองผันน้ำสายที่ ๓)
๖.	แหล่งโบราณคดีวัดหัวมินา (ร้าง)	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๕๗๐ เมตร (คลองวังวัว)
๗.	แหล่งโบราณคดีบ้านพังสิงห์	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๑,๔๐๐ (คลองท่าเรือ)
๘.	วัดพังสิงห์	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๑,๔๐๐ (คลองท่าเรือ)
๙.	มัสยิดนุรุดดีสลาม (สุเหร่ากอจันท์)	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๙๒๐ เมตร (คลองท่าเรือ)
๑๐.	แหล่งโบราณคดีบ้านกอจันท์	ท่าเรือ	เมืองนครศรีฯ	๕๕๐ เมตร (คลองท่าเรือ)
๑๑.	มัสยิดนุรุดดีน	ปากนคร	เมืองนครศรีฯ	๑,๑๔๐ (คลองท่าเรือ)
๑๒.	มัสยิดนุรุดเอี้ยะसान	ปากนคร	เมืองนครศรีฯ	๑,๓๐๐ (คลองท่าเรือ)
๑๓.	วัดหูล่อง (ร้าง)	ช้างซ้าย	พระพรหม	๑๐๐ เมตร (คลองวังวัว)
๑๔.	ศาลพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์	ช้างซ้าย	พระพรหม	๑๐๐ เมตร (คลองวังวัว)
๑๕.	วัดสระนางหงส์ (ร้าง)	นาพรุ	พระพรหม	๙๕๐ เมตร (คลองวังวัว)

๓. ผลการชุดคั่นทางโบราณคดี

การชุดคั่นทางโบราณคดีเป็นการดำเนินงานต่อเนื่องมาจากการสำรวจ เพื่อตรวจสอบรวบรวมหลักฐานทางโบราณคดีเพิ่มเติมบริเวณ แหล่งโบราณคดีสำคัญที่สำรวจพบจากการดำเนินงานที่ผ่านมา แหล่งโบราณคดีเหล่านี้ตั้งอยู่ภายในบริเวณที่ตั้งโครงการฯ และใกล้เคียง ซึ่งอาจถูกทำลายหรือเกิดความเสียหายจากการดำเนินโครงการชุดคลองตัดผ่านหรือเฉียดใกล้ตัวแหล่ง โดยผลการชุดคั่นทางโบราณคดีบริเวณแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ ได้แก่ วัดหัวตลิ่ง (ร้าง) วัดโพธิ์ (ร้าง) และแหล่งโบราณคดีโคกวัด ผลปรากฏดังนี้

- แผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งโบราณคดีสำคัญที่ดำเนินการชุดคั่นทางโบราณคดี (ดัดแปลงจาก แผนที่ทหารประเทศไทย WGS84, มาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐, นครศรีธรรมราช, พิมพ์ครั้งที่ 1 – RTSD, ลำดับชุด L 7018, ระบาย 4925 I และอำเภอปากพนัง, พิมพ์ครั้งที่ 1 – RTSD, ลำดับชุด L 7018, ระบาย 5025 IV)

๓.๑ วัดหัวตลิ่ง (ร้าง)

๓.๑.๑ ที่ตั้ง

หมู่ที่ ๒ บ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๑.๒ พิกัดภูมิศาสตร์

รุ้ง ๐๘ องศา ๒๑ ลิปดา ๒๑.๐๕ ฟลิปดา เหนือ

แวง ๙๙ องศา ๕๘ ลิปดา ๔๙.๗๕ ฟลิปดา ตะวันออก

UTM	WGS 1984 DATUM โซน 47	607958	ตะวันออก	923772	เหนือ
-----	-----------------------	--------	----------	--------	-------

๓.๑.๓ สภาพทั่วไปของแหล่ง

วัดห้วยตลิง (ร้าง) มีสภาพทั่วไปเป็นเนินดินสูงจากพื้นที่โดยรอบ มีต้นไม้ใหญ่ และ วัชพืชต่าง ๆ ขึ้นปกคลุม บนเนินดินมีเศษอิฐ เศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา กระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ มีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อเนื่องจากการขุดหาสมบัติ และขุดเอาต้นไม้ไปขาย โดยเฉพาะบริเวณจอม ปลวกซึ่งตั้งอยู่บนเนินมีสภาพถูกขุดเป็นโพรง เล่ากันว่ามีคนเคยขุดได้สมบัติจากบริเวณดังกล่าว

• สภาพทั่วไปบริเวณวัดห้วยตลิง (ร้าง)

• สภาพบริเวณเนินโบราณสถานวัดห้วยตลิง (ร้าง)

๓.๑.๔ ประวัติความเป็นมา

จากคำบอกเล่าของประชาชนในพื้นที่เล่าว่า วัดห้วยตลิงเป็นวัดเก่าแก่ถูกปล่อยร้างมา นานแล้วเดิมบริเวณเนินดินที่ตั้งวัดมีอาคารก่ออิฐ และมีเศษก้อนอิฐกระจายอยู่มากกว่าในปัจจุบัน แต่ เมื่อครั้งที่เมื่อมีการเริ่มสร้างวัดอุ้มงคลจตุคามรามเทพ รุ่นแรก ประมาณปี ๒๕๓๐ และช่วงที่กระแส จตุคามกำลังเป็นที่นิยม ประมาณปี ๒๕๕๐ ได้มีการมาขุดเอาอิฐที่วัดแห่งนี้ไปทำเป็นมวลสารจนหมด ส่วนพื้นที่ทางทิศตะวันตกของเนินโบราณสถาน บริเวณสถานที่ที่ปัจจุบันเป็นคอกวัว เดิมมีต้นมะม่วง ใหญ่ขึ้นอยู่บริเวณนี้เคยเป็นที่ค้ำศพของคนสมัยก่อน ประชาชนในพื้นที่เล่าว่ามีการนำศพไปแขวนไว้ บนต้นมะม่วงอีกด้วย

๓.๑.๕ หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการขุดค้น

ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณวัดห้วยตลิง (ร้าง) จำนวน ๒ หลุม หลุมขุดค้น ขนาด ๒ x ๒ เมตร ลึก ๒ เมตร โดยเลือกขุดบริเวณกลางเนินโบราณสถาน พบหลักฐานทาง โบราณคดี ดังนี้

- ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงตำแหน่งหลุมขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณวัดหัวตลิ่ง (ร้าง)
(ดัดแปลงจาก ระบบภูมิสารสนเทศ แหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรม กรมศิลปากร)

๑) โบราณสถาน วัดหัวตลิ่ง (ร้าง) เป็นบริเวณที่พบโบราณสถาน หรือส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ลักษณะเป็นแนวอิฐก่อเป็นวงโค้ง สันนิษฐานว่าเป็นส่วนฐานรองรับน้ำหนักเสอาอาคาร ตั้งอยู่บนภูมิประเทศที่เป็นสันทรายในเขตบ้านท่าเรือ ห่างจากคลองท่าเรือ-หัวตลิ่ง ประมาณ ๑๐๐ เมตร แม้ไม่สามารถระบุลักษณะของโบราณสถานได้ชัดเจน แต่ก็ช่วยยืนยันว่าพื้นที่บริเวณนี้เป็นภูมิประเทศสำคัญที่คนในอดีตเลือกตั้งถิ่นฐาน และศาสนสถานของชุมชน

- แนวอิฐก่อเป็นวงโค้งภายในหลุมขุดค้นที่ ๖ (TP.6)

- ขณะดำเนินการขุดค้น

๒) โบราณวัตถุ จากการดำเนินการขุดค้นพบโบราณวัตถุสำคัญมี เศษกษัตริย์ดินเผา ภาชนะมีพวย กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา ลูกปัดแก้ว เศษเครื่องถ้วยจีน เป็นต้น

- เศษกษัตริย์ดินเผา พบเพียงชิ้นเดียวเป็นชิ้นส่วนบริเวณพวยของกษัตริย์ นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนพวยภาชนะอีก ๒ ชิ้น แต่ไม่สามารถระบุทรงได้

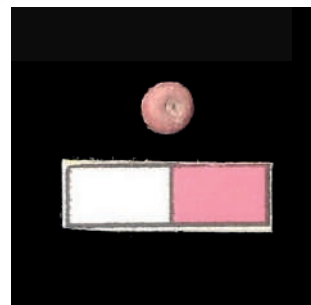
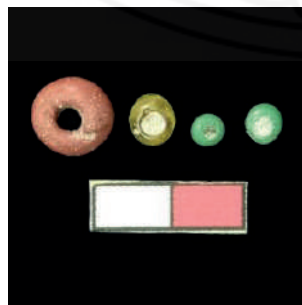
• เศษกษัตริย์ดินเผา

- กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา พบสภาพสมบูรณ์เพียงชิ้นเดียว ลักษณะเป็นกระเบื้องชายพับ ปลายตัด มีลอน กระเบื้องรูปแบบนี้คงใช้เป็นกระเบื้องมุงหลังคาของโบราณสถานที่เคยตั้งอยู่บริเวณนี้มาก่อน

- ลูกปัดแก้ว พบลูกปัดแก้วสีส้มต่าง ๆ ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีฟ้า ลักษณะเป็นลูกปัดทรงวงแหวน (Annular) และลูกปัดทรงเชิงกลม (Plinth)

• กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา

• ลูกปัดแก้ว

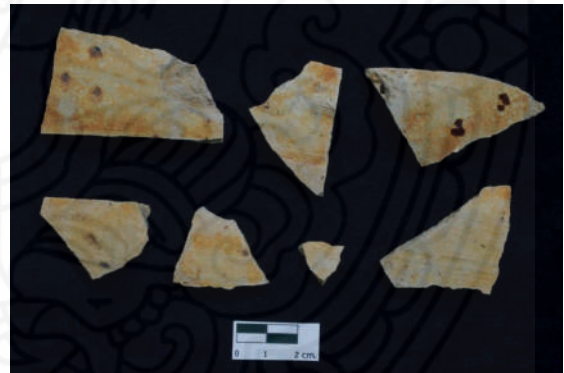
- **เศษเครื่องถ้วยจีน** พบเศษเครื่องถ้วยจีนประเภทเคลือบน้ำตาล ประเภทเคลือบเขียว และประเภทเคลือบขาว กำหนดอายุเก่าสุดสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ และใหม่สุดสมัยราชวงศ์เยวี่ยน ได้แก่

เศษเครื่องถ้วยจีน เคลือบเขียวไม่จรดเชิง ตกแต่งด้านในด้วยการสลักลายใต้เคลือบ รูปทรงขาม ผลิตจากกลุ่มเตาเหลียงเจียง มณฑลฝูเจี้ยน สมัยราชวงศ์ซ่งใต้ กำหนดอายุประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘

• เศษเครื่องถ้วยจีน เคลือบเขียวไม่จรดเชิง

เศษเครื่องถ้วยจีน เคลือบน้ำตาล ตกแต่งลายมังกรบริเวณไหล่ ผลิตจากกลุ่มเตาฉือเจ้า มณฑลฝูเจี้ยน สมัยราชวงศ์ซ่งใต้ กำหนดอายุประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘

เครื่องถ้วยจีนเคลือบขาว ขุดสลักลายใต้เคลือบ ผลิตจากกลุ่มเตาหนานอัน มณฑลฝูเจี้ยน สมัยราชวงศ์ซ่งใต้ กำหนดอายุประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘

• เศษเครื่องถ้วยจีน เคลือบน้ำตาล ตกแต่งลายมังกรบริเวณไหล่

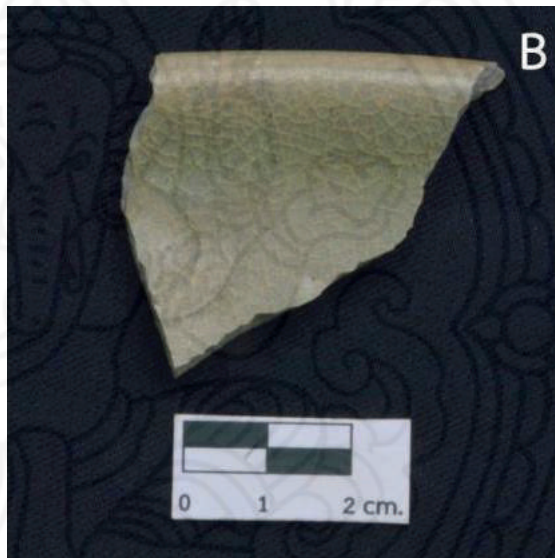
• เศษเครื่องถ้วยจีนเคลือบขาว ขุดสลักลายใต้เคลือบ

ตลับเคลือบขาว
(ไม่พบฝา) ผลิตจากกลุ่มเตาหย่งซุน มณฑลฝูเจี้ยน สมัยราชวงศ์ซ่งใต้ กำหนดอายุประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘

• ตลับเคลือบขาว (ไม่พบฝา)

เศษเครื่องถ้วยจีน
เคลือบเขียว สลักลายใต้เคลือบ ผลิตจากกลุ่มเตาหลงเฉียว มณฑลเจ้อเจียง สมัยราชวงศ์เยวี่ยน กำหนดอายุประมาณกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙

• เศษเครื่องถ้วยจีนเคลือบเขียว สลักลายใต้เคลือบ

๓.๑.๖ สรุปผลการขุดค้น

จากการขุดค้นพื้นที่บริเวณวัดหัวตลิ่ง (ร้าง) บริเวณหลุมขุดค้นที่ ๕ (TP.5) และหลุมขุดค้นที่ ๖ (TP.6) ปรากฏร่องรอยการใช้พื้นที่บริเวณนี้ ๒ สมัย สมัยแรกเป็นสมัยที่พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินจากแหล่งเตาพื้นเมือง ลูกปัดแก้ว เศษเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ ซึ่งสามารถกำหนดอายุได้ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และมีการเข้ามาก่อสร้างโบราณสถานโดยปรากฏร่องรอยวงอิฐขนาดใหญ่ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นฐานรากที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับน้ำหนักของเสาขนาดใหญ่ โดยต่อมาพื้นที่บริเวณนี้ได้ถูกทิ้งร้างไประยะหนึ่งก่อนที่จะปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างสถาปัตยกรรม ในสมัยที่ ๒ ได้แก่ เศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา เศษอิฐปูพื้น และเศษก้อนอิฐ สันนิษฐานว่าเป็นวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างอาคารสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดหัวตลิ่ง (ร้าง) ตามคำบอกเล่าของประชาชนในพื้นที่

๓.๒ วัดโพธิ์ (ร้าง)

๓.๒.๑ ที่ตั้ง

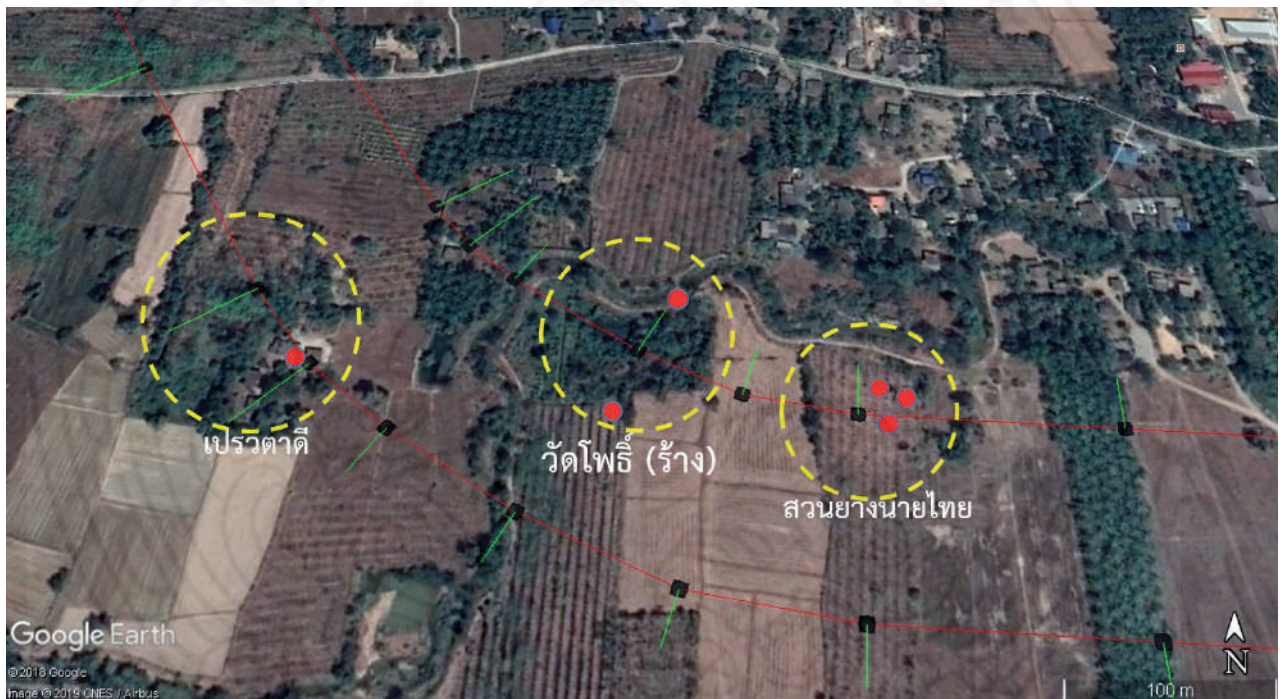
หมู่ ๓ บ้านพระเพรง ตำบลนาสาร อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๒.๒ พิกัดภูมิศาสตร์

รุ้ง ๐๘ องศา ๒๑ ลิปดา ๔๔.๖๗ ฟลิปดา เหนือ

แวง ๙๙ องศา ๕๖ ลิปดา ๓.๕๐ ฟลิปดา ตะวันออก

UTM	WGS 1984 DATUM โซน 47	602872.52	ตะวันออก	924482.59	เหนือ
-----	-----------------------	-----------	----------	-----------	-------

- ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงที่ตั้งวัดโพธิ์ (ร้าง) (ดัดแปลงจากโปรแกรม Google Earth)

๓.๒.๓ สภาพทั่วไปของแหล่ง

วัดโพธิ์ (ร้าง) ตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราชไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ระยะทางประมาณ ๗ กิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่ ๓ ส่วน ดังนี้

- **เนินโบราณสถานวัดโพธิ์ (ร้าง)** มีขนาดโดยประมาณ กว้าง ๗๐ เมตร ยาว ๗๐ เมตร มีคลองหยวดไหลผ่านด้านทิศเหนือ บนเนินมีต้นไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่น กลางเนิน มีซากบ้านร้าง ได้แก่ ฐานอาคาร เสาบ้าน บ่อน้ำ และบ่อส้วมซึม ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเนิน เป็นที่ตั้งของสระน้ำโบราณ

- **เปรวตาดิ** ตั้งอยู่ห่างจากเนินโบราณสถานไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒๐๐ เมตร คำว่า “เปรว” เป็นคำใช้เรียกป่าช้า หรือที่เผาศพในภาษาใต้ บริเวณนี้มีลักษณะเป็นเนินสูงกว่าพื้นที่โดยรอบ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งบ้านเรือนราษฎร ทุ่งนา สวนยางพารา และสวนปาล์ม
- **จุดพบโบราณวัตถุสวนยางนายไทย** ตั้งอยู่ห่างจากเนินโบราณสถานไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๐๐ เมตร สภาพทั่วไปเป็นสวนยางพารา สํารวจพบเศษเครื่องถ้วยจีนบนผิวดิน

- สภาพทั่วไปบริเวณโบราณสถานวัดโพธิ์ (ร้าง)
- เนินโบราณสถานวัดโพธิ์ (ร้าง) ภายหลังการถากถาง ก่อนการขุดค้น

๓.๒.๔ ประวัติความเป็นมา

วัดโพธิ์ มีสภาพเป็นวัดร้างมานานแล้ว ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง หรือปีที่ตั้งวัด แต่มีปริศนาลายแทงที่เล่าสืบต่อกันมาว่า “วัดโพธิ์มีโดหน้าพระ ประออกมีสระ ประตกเจดีย์ วัดเข้า ๓ ศอก วัดออก ๓ ที่ ผู้ใดคิดดีกินไม่รู้จักสิ้น” ข้อความในลายแทงดังกล่าวแสดงให้เห็นสภาพของวัดโพธิ์ (ร้าง) ในอดีต ได้เป็นอย่างดี และเป็นเหตุให้ผู้มาขุดหาสมบัติบริเวณเนินโบราณสถาน แต่ไม่พบสิ่งใด

๓.๒.๕ สิ่งสำคัญ/หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการสำรวจ

- ๑) **สระน้ำโบราณ** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเนินโบราณสถาน ขนาดประมาณ กว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๒ เมตร หน้าแล้งน้ำแห้ง และมีน้ำเต็มสระในหน้าฝน
- ๒) **เศษอิฐ** พบบริเวณเนินโบราณสถาน และพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ บริเวณถนนลูกรัง บริเวณตลิ่งริมคลองหยวด และบริเวณสวนยางด้านทิศใต้ของเนินโบราณสถาน ความหนาประมาณ ๗ เซนติเมตร

๓) เปรวตาดิ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเปรวตาดิ เล่าว่าบริเวณนี้เป็นป่าช้า หรือที่เผาศพเก่าของวัดโพธิ์ (ร้าง) แต่ก่อนในขณะที่ขุดดินทำแปลงผัก เคยพบกระดูกดินเผาและเศษอิฐดินเผา แต่ไม่ได้เก็บรักษาไว้ สํารวจพบเศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน และเศษเครื่องถ้วยจีน โดยพบมากบริเวณตลิ่งริมคลองหยวด ซึ่งไหลผ่านทางทิศตะวันออกของเปรวตาดิ

๔) จุดพบโบราณวัตถุบริเวณสวนยางนายไทย พบเศษเครื่องถ้วยจีน กระจายทั่วไปบนผิวดิน

• ขณะดำเนินการสำรวจวัดโพธิ์ (ร้าง)

• ขณะดำเนินการขุดค้นวัดโพธิ์ (ร้าง)

๓.๒.๖ หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการขุดค้น

๑) โบราณสถาน

จากการขุดค้นพบเพียงส่วนของแนวก่ออิฐ ฐานรากอาคาร ซึ่งเหลือความสูง ๑-๒ ก้อนอิฐเท่านั้น โดยพบร่องรอยของเสา ก่ออิฐที่ตั้งใจก่อเป็นฐานกลมจำนวน ๒ จุด บนแนวฐานรากดังกล่าว ดังนั้นจึงไม่สามารถ ระบุแผนผังหรือลักษณะของตัวอาคารได้

- แนวอิฐที่พบบริเวณโบราณสถาน วัดโพธิ์ (ร้าง) ภายในหลุมขุดค้นที่ ๖, ๑๑, ๑๒, ๑๓

• เสาก่ออิฐ ภายในหลุมขุดค้นที่ ๑๑

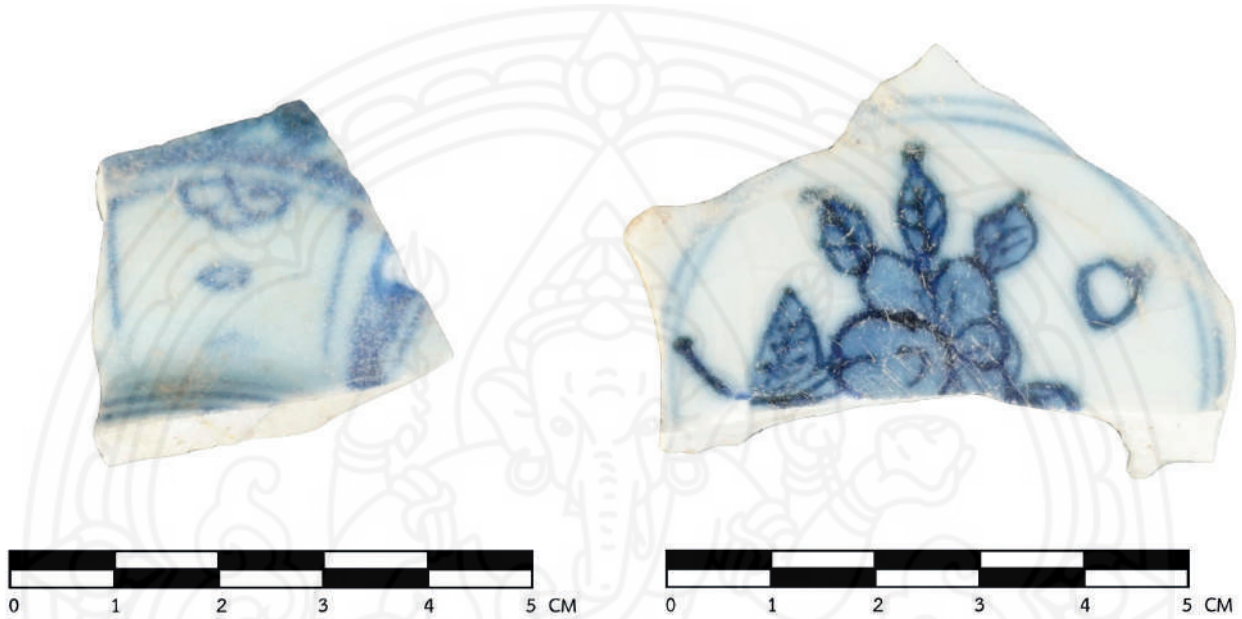
• เสาก่ออิฐ ภายในหลุมขุดค้นที่ ๖

• แนวอิฐพบในหลุมขุดค้นหมายเลข ๑๔

๒) โบราณวัตถุ จากการดำเนินการขุดค้นพบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ ได้แก่ เศษเครื่องถ้วยจีน

เศษเครื่องถ้วยจีน พบเครื่องถ้วยจีนลายสีครามใต้เคลือบ สมัยราชวงศ์
หมิง ผลิตจากกลุ่มเตาจิ้งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี จำนวน ๒ ชิ้น กำหนดอายุได้ประมาณต้นถึงกลาง
พุทธศตวรรษที่ ๒๑ และปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ตามลำดับ

- เศษเครื่องถ้วยจีนลายคราม ผลิตจากกลุ่มเตาจิ้งเต๋อเจิ้น กำหนดอายุประมาณต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑
- เศษเครื่องถ้วยจีนลายคราม ผลิตจากกลุ่มเตาจิ้งเต๋อเจิ้น กำหนดอายุประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒

๓.๒.๗ สรุปผลการขุดค้น

จากการขุดค้นทางโบราณคดีวัดโพธิ์ (ร้าง) สันนิษฐานว่ามีการเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้
ครั้งแรกประมาณต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นอย่างน้อย โดยมีการสร้างโบราณสถานขึ้น
ดังปรากฏส่วนของแนวก่ออิฐฐานรากอาคารหลงเหลืออยู่ โบราณสถานแห่งนี้คงถูกใช้งานต่อมาอีก
ระยะหนึ่งจึงมีการทิ้งร้างไป ภายหลังจึงมีการเข้ามาใช้พื้นที่อีกครั้งประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๕
ถึงปัจจุบัน

๓.๓ แหล่งโบราณคดีโคกวัด

๓.๓.๑ ที่ตั้ง

หมู่ที่ ๓ บ้านพระพร่ง ตำบลนาสาร อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๓.๒ พิกัดทางภูมิศาสตร์

รุ้ง ๐๘ องศา ๒๒ ลิปดา ๐๐.๑๒ ฟิลิปดา เหนือ

แวง ๙๙ องศา ๕๕ ลิปดา ๔๘.๙๖ ฟิลิปดา ตะวันออก

UMT	WGS 1984 DATUM โซน 47	0602415	ตะวันออก	0924938	เหนือ
-----	-----------------------	---------	----------	---------	-------

- ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีโคกวัด (ดัดแปลงจาก Google Earth)

๓.๓.๓ สภาพทั่วไปของแหล่ง

แหล่งโบราณคดีโคกวัด ตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราชไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ระยะทางประมาณ ๗ กิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือของคลองหอยวัด สภาพปัจจุบันมีลักษณะเป็นเนินสูงจากพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบ บนเนินมีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุม มีกองดินที่ถูกขุดขึ้นมากองทิ้งไว้บนเนิน และมีเศษอิฐกระจายอยู่ทั่วไป บริเวณพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบพบเศษภาชนะดินเผาและเศษเครื่องถ้วยจีนกระจายอยู่ทั่วไป ห่างออกไปทางทิศตะวันออกของเนินระยะทางประมาณ ๓๐๐ เมตร เป็นที่ตั้งของโคกเปรว ลักษณะเป็นเนินสูงจากพื้นที่โดยรอบ

เช่นเดียวกับโคกวัด ประชาชนในพื้นที่เชื่อว่าเป็นสถานที่เผาศพในอดีต ส่วนโคกวัดเชื่อกันว่าเป็นพื้นที่
วัดร้าง

• สภาพทั่วไปของแหล่งโบราณคดีโคกวัด

• สภาพพื้นที่ภายในแหล่งโบราณคดีโคกวัด

๓.๓.๔ ประวัติความเป็นมา

นายเจริญ วัชณะพันธุ์ อายุ ๗๔ ปี ประชาชนในพื้นที่ เล่าว่า ในอดีตพื้นที่บริเวณ
โคกวัด เคยเป็นที่ตั้งของวัดโบราณ แต่ร้างไปนานแล้ว มีต้นมะม่วงใหญ่ขึ้นอยู่กลางโคก บริเวณรอบ
โคนต้นมะม่วงใหญ่พบเศษอิฐกองรวมกันเป็นจำนวนมาก ต่อมาต้นมะม่วงต้นนี้ได้ถูกโค่นลง

นางมณี ชูสุวรรณ อายุ ๗๖ ปี ประชาชนในพื้นที่ เล่าว่า ในอดีตพื้นที่บริเวณโคกวัด
เป็นที่อาศัยปลูกสร้างบ้านของตาเพียร ซึ่งต่อมาเมื่อตาเพียรเสียชีวิตไปบ้านก็ถูกทิ้งร้างผูกพัน ไม่มีใคร
เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้อีก โคกวัดจึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า โคกตาเพียร ตามชื่อตาเพียรซึ่งเคย
ตั้งบ้านอยู่บนโคกแห่งนี้ ส่วนในฤดูน้ำหลากพื้นที่บริเวณทุ่งนาโดยรอบโคกวัดจะถูกน้ำท่วมหมด แต่
บริเวณโคกวัดน้ำจะไม่ท่วม ประชาชนที่ประกอบอาชีพเลี้ยงวัวจึงมักนำวัวมาอาศัยอยู่บริเวณโคกวัด
เพื่อหนีน้ำ

นายปานเทพ รัสมโน กำนันตำบลนาสาร เล่าว่า คนงานของตนได้ใช้รถตักดิน ขุด
ตักดินบริเวณบ่อดิน หรือสระน้ำด้านทิศตะวันตกของโคกวัดในปัจจุบัน พบขามเคลือบเขียว ลายกลีบบ
บัว จึงนำมามอบให้ตนเก็บรักษาไว้ที่บ้าน

๓.๓.๕ สิ่งสำคัญ/หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการสำรวจ

๑) อิฐ พบกระจายอยู่ทั่วไปบริเวณโคกวัด ลักษณะเป็นอิฐทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า
อิฐสมบูรณ์ ขนาดกว้าง ๘ เซนติเมตร ยาว ๒๖ เซนติเมตร และหนา ๕.๕ เซนติเมตร

๒) เศษภาชนะดินเผา พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน เนื้อแกร่ง กระจายอยู่ทั่วไปบริเวณแหล่งโบราณคดีโคกวัด ส่วนใหญ่มีสภาพแตกละเอียด ไม่สามารถระบุรูปทรงของภาชนะได้ และพบเศษเครื่องถ้วยจีนกระจายอยู่ทั่วไปบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบโคกวัด และบริเวณโคกเปรว

• ก้อนอิฐ และเศษอิฐที่กระจายอยู่ทั่วไป

• ลักษณะก้อนอิฐที่พบ

๓) ขาม เคลือบเขียว ลายกลีบบัว และลายปลาคู่ ผลิตจากแหล่งเตาหลงเฉวียน เมืองลี่ซูย มณฑลเจ้อเจียง สมัยปลายราชวงศ์ซ่งใต้ถึงต้นราชวงศ์เยวี่ยน (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หรือประมาณ ๘๐๐-๗๐๐ ปีมาแล้ว) พบบริเวณบ่อดิน หรือสระน้ำในปัจจุบัน ปัจจุบันอยู่ในความครอบครองของเอกชน

• ขาม เคลือบเขียว ลายกลีบบัว และลายปลาคู่

๓.๓.๖ หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการขุดค้น

แหล่งโบราณคดีโคกวัด ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดี ๒ ครั้ง ในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ และปีงบประมาณ ๒๕๖๔ เนื่องจากแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นแหล่งที่พบร่องรอยของโบราณสถาน และตั้งอยู่ในพื้นที่ที่จะดำเนินการขุดคลองผันน้ำสายที่ ๑ ซึ่งหากมีการดำเนินงาน แหล่งโบราณคดีโคกวัดจะถูกขุดทำลายกลายเป็นคลอง จากการขุดค้นทางโบราณคดีทั้งสองครั้งพบหลักฐานสำคัญ ดังนี้

- ภาพถ่ายทางอากาศแสดงพื้นที่ขุดตรวจบริเวณแหล่งโบราณคดีโคกวัด ในปีงบประมาณ ๒๕๖๔

๑) โบราณสถาน

พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีในปีงบประมาณ ๒๕๖๔ โดยพบร่องรอยโบราณสถาน ได้แก่ ร่องรอยอาคารโบราณสถาน พื้นลานอิฐ แนวกำแพงด้านเหนือ ด้านตะวันออกและด้านตะวันตก ช่องประตูทางเข้าด้านตะวันออกและด้านตะวันตก หลักฐานดังกล่าวไม่มากพอที่จะระบุรูปทรงของตัวอาคารโบราณสถานได้ เนื่องจากตัวอาคารโบราณสถานมีร่องรอยการรื้อในสมัยหลัง เหลือแต่เพียงชั้นอิฐปูพื้นเพียง ๑-๒ ชั้นอิฐเท่านั้น ส่วนกำแพงก็เช่นกัน อย่างไรก็ตามร่องรอยหลักฐานที่

- ร่องรอยอาคารโบราณสถานบริเวณกลางเนินดินของแหล่งโบราณคดีโคกวัด

เหลืออยู่สามารถสันนิษฐานแผนผังของโบราณสถานแห่งนี้ว่ามีอาคารประธานอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยแนวกำแพงในผังสี่เหลี่ยม และควรมีช่องประตูทางเข้าอยู่ด้านตะวันออก

• แนวกำแพงโบราณสถานโคกวัดด้านตะวันตก

• ร่องรอยพื้นปูอิฐบริเวณแนวกำแพงด้านตะวันออก

๒) **โบราณวัตถุ** จากการดำเนินการขุดค้นพบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญมี ชิ้นส่วนกระเบื้องชายพับ หรือกระเบื้องดินขอ ชิ้นส่วนประติมากรรมหินทราย เศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน เศษเครื่องถ้วยจีน ลูกปัดแก้ว เป็นต้น

– ชิ้นส่วนกระเบื้องชายพับ หรือกระเบื้องดินขอ พบเพียง ๙ ชิ้นซึ่งถือว่าไม่เพียงพอหากจะใช้เป็นกระเบื้องมุงหลังคาของโบราณสถาน จึงสันนิษฐานว่าแต่เดิมโบราณสถานหลังนี้น่าจะก่อด้วยอิฐทั้งหลังเนื่องจากพบเศษอิฐเป็นจำนวนมาก หรือมีลักษณะเป็นอาคารโถงหลังคาเครื่องไม้มุงด้วยวัสดุธรรมชาติ ซึ่งได้เสื่อมสลายไปแล้วตามกาลเวลา

– ชิ้นส่วนประติมากรรมรูปเคารพ สลักจากหินทราย ลักษณะเป็นส่วนพระหัตถ์ซ้ายอยู่ในอาการกำวัตรูทรวงกระบอกไว้ในมือ ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นรูปสลักของรูปเคารพในศาสนาใด

• ชิ้นส่วนประติมากรรมรูปเคารพ

- ภาชนะดินเผาเนื้อดิน พบ
เศษภาชนะดินเผาเนื้อดินที่มีลักษณะพิเศษ
ประเภทภาชนะมีสัน ไม่ทราบแหล่งผลิต
ปะปนอยู่กับเศษภาชนะดินเผาอื่น ๆ ใน
ชั้นพื้นใช้งานเดิม นอกจากนี้พบภาชนะ
ดินเผาเนื้อดินทรงกระปุก ๑ ใบ ไม่
ทราบแหล่งผลิต

• กระปุกเนื้อดิน

• เศษภาชนะดินเผาประเภทภาชนะมีสัน

- ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง

พบกระปุกดินเผาเคลือบเขียว ผลิตจาก
แหล่งเตาศรีสังขนาลัย กลุ่มเตาป่ายาง
จังหวัดสุโขทัย กำหนดอายุประมาณ
กลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑

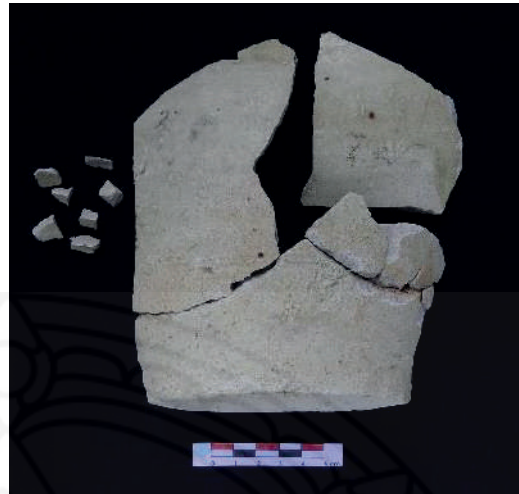

• กระปุกดินเผาเคลือบเขียว

- เศษเครื่องถ้วยจีน

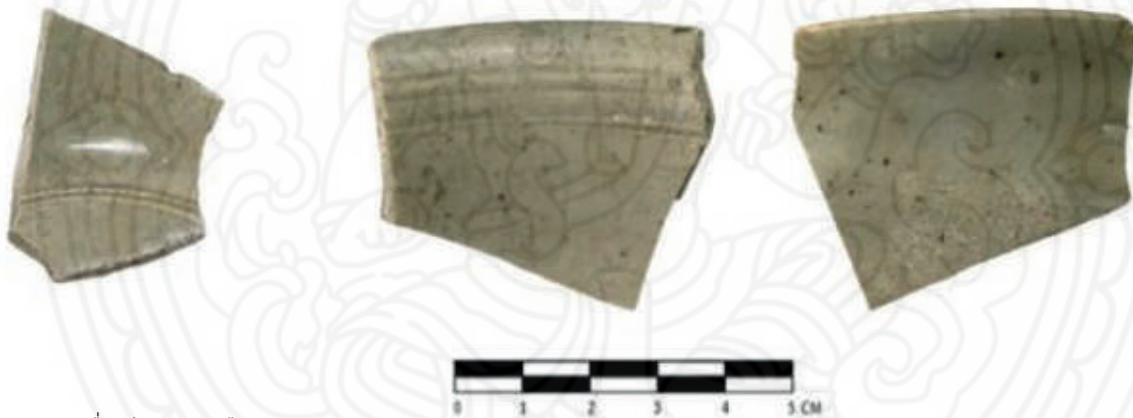
พบเศษเครื่องถ้วยจีนทั้งประเภทเคลือบเขียว และ
เขียนลายสีครามใต้เคลือบ กำหนดอายุเก่าสุดสมัย
ราชวงศ์ซ่งใต้ตอนต้น ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่
๑๗ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และกำหนดอายุใหม่
ที่สุุดสมัยสาธารณรัฐ ประมาณครึ่งหลังพุทธศตวรรษ
ที่ ๒๕

ชิ้นส่วนก้นไห ผลิตจาก
กลุ่มเตาอันซี มณฑลฝูเจี้ยน สมัยราชวงศ์ซ่งใต้ตอน
ต้น (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้นพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๘)

• ชิ้นส่วนก้นไห

เศษเครื่องถ้วยจีนเคลือบเขียว ผลิตจากกลุ่มเตาฝูเถียน มณฑลฝูเจี้ยน สมัย
ราชวงศ์เว่ยจิน กำหนดอายุประมาณกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙

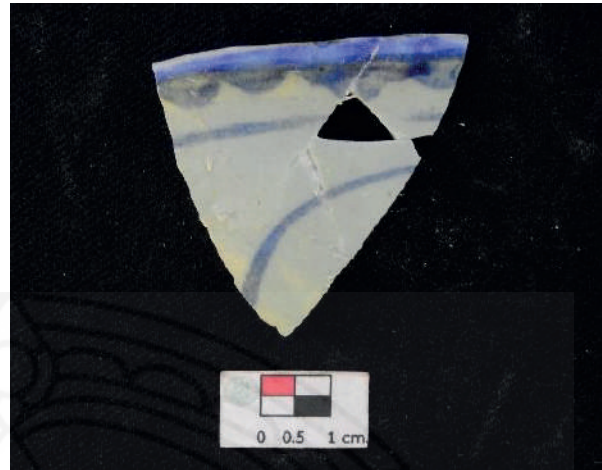
• เศษเครื่องถ้วยจีนเคลือบเขียว

เศษชามลายคราม ผลิตจากกลุ่มเตาเต๋อฮั่ว มณฑลฝูเจี้ยน สมัยราชวงศ์ซิง
กำหนดอายุประมาณกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓

• เศษชามลายคราม

เศษขามลายคราม
ผลิตจากกลุ่มเตาชิงจี เมืองตงก่วน มณฑล
กว่างตง สมัยสาธารณรัฐ กำหนดอายุประมาณ
ครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๕

• เศษขามลายคราม

- ลูกปัดแก้ว จากการขุดค้นพบลูกปัดแก้ว ได้แก่ ลูกปัดแก้วเส้นสี รั้วสีดำ
บนพื้นขาว ทรงรี และลูกปัดมีตา (Eye Beads)

• ลูกปัดแก้วรั้วสีดำบนพื้นขาว

• ลูกปัดมีตา

๓.๓.๗ สรุปผลการขุดค้น

จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่ผ่านมา พบร่องรอยโบราณสถานก่อด้วยอิฐ สันนิษฐาน
ว่ามีลักษณะเป็นโบราณสถานที่มีอาคารประธานตั้งอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยแนวกำแพงในผังสี่เหลี่ยม
โดยจากหลักฐานเศษเครื่องถ้วยจีนที่พบร่วมกับโบราณสถานสามารถกำหนดอายุได้ประมาณกลางถึง
ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งน่าจะเป็นช่วงที่มีการเข้ามาใช้พื้นที่ในการก่อสร้างโบราณสถานแห่งนี้
โดยจากชิ้นส่วนประติมากรรมรูปเคารพส่วนพระหัตถ์ที่พบ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนสถาน
ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแต่ยังไม่สามารถระบุได้ว่าเนื่องในศาสนาใด ต่อมาหลังจากมีการ
ใช้งานอยู่ระยะเวลาหนึ่ง พบว่ามีการปรับปรุงโบราณสถานบางส่วน เห็นได้จากร่องรอยการปรับถม

พื้นที่ และการสร้างซ้อนทับกันบริเวณแนวกำแพงด้านตะวันออกและตะวันตก ก่อนจะมีการทิ้งร้างไปอย่างช้าที่สุดประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ซึ่งหลังจากโบราณสถานถูกทิ้งร้างปรากฏร่องรอยการขุดหรือบริเวณอาคารโบราณสถานและแนวกำแพง สันนิษฐานว่าเป็นการรื้อเพื่อนำอิฐไปใช้ประโยชน์ในบริเวณอื่น ทำให้ร่องรอยโบราณสถานพบเหลือเพียงส่วนที่เป็นฐานรากและเศษอิฐหักที่ทับถมอยู่ด้านบนเท่านั้น ต่อมาปรากฏหลักฐานการเข้ามาใช้งานพื้นที่อีกครั้งประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ถึงปัจจุบัน เนื่องจากพบโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานในชีวิตประจำวัน เช่น จานสังกะสี แปรงสีฟัน ขวดสุรา ผานไถ ฯลฯ สันนิษฐานว่าเป็นช่วงที่มีการเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณโคกวัดตั้งบ้านเรือน (บ้านตาเพียร) และเลี้ยงสัตว์ ตามคำบอกเล่าของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งต่อมากลางกร้อถอนบ้านออกไป พื้นที่บริเวณนี้กลายเป็นที่กองดินจากบ่อดินระยะหนึ่ง กระทั่งถูกทิ้งร้างดังสภาพที่ปรากฏในปัจจุบัน

๔. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในขณะนี้ พบแหล่งโบราณคดีที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินโครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๓ แหล่ง ได้แก่ คลองท่าเรือ และคลองสาขา ตำบลท่าเรือ วัดโพธิ์ (ร้าง) และแหล่งโบราณคดีโคกวัด ตำบลนาสาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนแหล่งโบราณคดีวัดหัวตลิ่ง (ร้าง) ตั้งอยู่นอกบริเวณที่ตั้งโครงการประมาณ ๑๐๐ เมตร จึงไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง

แหล่งโบราณคดีทั้ง ๓ แหล่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตั้งโครงการฯ ซึ่งจะมีการขุดลอก สร้างประตูระบายน้ำ และขุดคลองผันน้ำผ่าน เป็นแหล่งโบราณคดีที่ได้รับผลกระทบโดยตรง และเกิดความเสียหายเนื่องจากการดำเนินการดังกล่าว เห็นได้จากการขุดลอกคลองท่าเรือ-หัวตลิ่ง และการก่อสร้างประตูระบายน้ำบริเวณคลองท่าเรือ-หัวตลิ่ง ได้พบโบราณวัตถุประเภทเศษภาชนะดินเผาเป็นจำนวนมาก เศษภาชนะดินเผาเหล่านี้บ้างก็แตกหักอยู่แต่เดิมแล้ว บ้างก็แตกหักใหม่เนื่องจากเครื่องจักรที่ใช้ในการขุดลอก ส่วนแหล่งโบราณคดีอีก ๒ แหล่ง ได้แก่ วัดโพธิ์ (ร้าง) และแหล่งโบราณคดีโคกวัด ในขณะนี้ผลจากการขุดค้นปรากฏว่ามีโบราณสถานตั้งอยู่ในอนาคตหากมีการดำเนินการขุดคลองผันน้ำในพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นการทำลายแหล่งให้ได้รับความเสียหายอย่างสิ้นเชิง

ทั้งนี้การขุดลอกหรือขุดคลองตัดผ่านโบราณสถานเป็นสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้น ดังนั้นควรหาวิธีการหรือแนวทางลดผลกระทบ เช่น การปรับเปลี่ยนเทคนิคการก่อสร้าง เพื่อเลี่ยงบริเวณพื้นที่ตั้งโบราณสถาน หรือการขุดค้นทางโบราณคดีครอบคลุมพื้นที่โบราณสถานทั้งหมด เพื่อเก็บข้อมูลและหลักฐานไว้ให้ได้มากที่สุด ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการสำรวจ และขุดค้นทางโบราณคดีที่ผ่านมา จะนำไปใช้ในการหารือร่วมกันระหว่างกรมศิลปากรกับกรมชลประทาน เพื่อหาวิธีการดำเนินการที่เหมาะสมในการปกป้อง คุ้มครอง และอนุรักษ์โบราณสถาน ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

กรมชลประทาน. “รายงานผลการดำเนินงานตามแผนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม โครงการ บรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ”. ม.ป.ท., ๒๕๖๑. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช. “รายงานผลการดำเนินงาน แผนงานการสำรวจ และขุดค้นแหล่งโบราณคดี บริเวณพื้นที่โครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีงบประมาณ ๒๕๖๑”. ม.ป.ท., ๒๕๖๑. (เอกสารอัดสำเนา)

_____. “รายงานผลการดำเนินงาน แผนงานการสำรวจ และขุดค้นแหล่งโบราณคดีบริเวณพื้นที่โครงการ บรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีงบประมาณ ๒๕๖๒”. ม.ป.ท., ๒๕๖๒. (เอกสารอัดสำเนา)

ห้างหุ้นส่วนจำกัด พีเจอรวัน. “รายงานผลการดำเนินงานการขุดค้นทางโบราณคดีโบราณสถานวัดโพธิ์ (ร่าง) ต.นาสาร อ.พระพรหม จ.นครศรีธรรมราช ตามโครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.นครศรีธรรมราช”. ม.ป.ท., ๒๕๖๒. (เอกสารอัดสำเนา)

_____. “รายงานผลการดำเนินงานการขุดค้นทางโบราณคดีแหล่งโบราณคดีโคกวัด ต.นาสาร อ.พระพรหม จ.นครศรีธรรมราช ตามโครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.นครศรีธรรมราช”. ม.ป.ท., ๒๕๖๔. (เอกสารอัดสำเนา)

ที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์

แหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลาย อยู่ในเขตพื้นที่บ้านอีแบ้ หมู่ ๔ ตำบลรับบ่อ อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร โดยแหล่งโบราณคดีตั้งอยู่บน “เขาตาพลาย” ที่มีลักษณะเป็นภูเขาหินปูน ลูกโดดขนาดเล็ก บริเวณโดยรอบเขาเป็นพื้นที่ราบทำเกษตรกรรมสวนปาล์มและสวนยางพารา ด้านทิศตะวันตกมีคลองโสมหรือคลองพะวันไหลผ่าน โดยคลองโสมจะไหลไปบรรจบกับคลองรับบ่อที่อยู่บริเวณด้านทิศเหนือห่างออกไปประมาณ ๑๐๐ เมตร^{๒๓} และคลองรับบ่อจะไหลบรรจบกับคลองกำแพงรวมเป็นคลองท่าตะเภาและไหลออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่บริเวณปากแม่น้ำชุมพร ซึ่งอยู่ห่างไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒๐ กิโลเมตร

- ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลาย

^{๒๒} นักโบราณคดีปฏิบัติการ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช

^{๒๓} สารัท ซอลสันตสิกุล, ชาคริต สิทธิฤทธิ์และอภิรัฐ เจาะเหล่า. รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ชุมพร เล่ม ๑. นครศรีธรรมราช : สำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช, ๒๕๕๗. หน้า ๗๘.

• เขาตาพलय

• คลองรับร้อ

สภาพโดยทั่วไปของแหล่งโบราณคดี

แหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพलय มีลักษณะเป็นเพิงผาขนาดใหญ่ ตั้งอยู่สูงจากพื้นราบประมาณ ๑๐ เมตร ปากทางเข้าเพิงผาอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ส่วนใหญ่ของเพิงผามีก้อนหินปูนขนาดเล็ก-ใหญ่ที่บดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ตอนกลางของเพิงผา ซึ่งสันนิษฐานว่าก้อนหินปูนขนาดใหญ่ที่บดบ้นนั้นเดิมอาจเป็นเพดานถ้ำที่พังถล่มลงมา เพิงผาเขาตาพलयมีขนาดยาว ๒๒ เมตร กว้าง ๑๗ เมตร มีความสูงเฉลี่ย ๑๐ เมตร นอกจากนั้นบริเวณด้านทิศใต้ของเพิงผาพบโพรงขนาดเล็กซึ่งสามารถเชื่อมไปยังโพรงถ้ำอีกคูหาหนึ่ง นอกจากปากทางเข้าด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว เพิงผาเขาตาพलयมีทางเข้า-ออกอีก ๒ ทาง คือ บริเวณด้านทิศตะวันตก และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ^{๒๔}

• เพิงผาเขาตาพलयบริเวณด้านทิศใต้

• ทางเข้าบริเวณด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๗๘.

การดำเนินงานทางโบราณคดี

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๒-๒๕๕๓ สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราชได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการสำรวจแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์พื้นที่ภาคใต้ตอนบน และได้ดำเนินการสำรวจศึกษาแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่จังหวัดชุมพร ซึ่งผลจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลาในครั้งนั้น พบหลักฐานทางโบราณคดีที่มีนัยสำคัญและน่าสนใจหลากหลายประเภท อาทิ เครื่องมือหินกะเทาะ ขวานหินขัด เศษภาชนะดินเผาตกแต่งลวดลาย และชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เป็นต้น ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่าแหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลา มีร่องรอยการถูกรบกวนน้อยเมื่อเทียบกับแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ทำให้ยังคงสภาพบริบทความเป็นแหล่งโบราณคดีที่ค่อนข้างสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญสำหรับโครงการขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อศึกษาร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ภาคใต้ตอนบน ดังนั้นในปี ๒๕๕๓ สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช ได้ทำการขุดค้น ณ แหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลา ระยะที่ ๑ และต่อมาในปี ๒๕๖๔ ได้ดำเนินการขุดค้นในระยะที่ ๒

การขุดค้นทางโบราณคดีระยะที่ ๑ ปี ๒๕๕๓ ได้เลือกพื้นที่บริเวณด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเพิงผาสำหรับทำการขุดค้น เนื่องจากบริเวณดังกล่าวถูกรบกวนน้อยและไม่พบก้อนหินปูนขนาดใหญ่ทับถม โดยกำหนดหลุมขุดค้นขนาด ๒ x ๒ เมตร และต่อมาได้ขยายหลุมขุดค้นตามแนวการกระจายตัวของหลักฐานทางโบราณคดีเป็น ๓ x ๓ เมตร ซึ่งในกระบวนการขุดค้นทางโบราณคดีสามารถแบ่งพื้นที่หลุมขุดค้นออกเป็น ๙ กริด โดยแต่ละกริดมีขนาด ๑ x ๑ เมตร และใช้ระบบการขุดค้นตามระดับชั้นดินสมมติ กำหนดให้แต่ละระดับชั้นมีความหนาชั้นละ ๕ เซนติเมตร การขุดค้นทางโบราณคดีในครั้งนี้สามารถขุดพื้นที่บางส่วนของหลุมขุดค้นลงไปสิ้นสุดในระดับความลึกที่ ๔๐๐ cm.dt ซึ่งผลจากการขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีหลากหลายประเภทกระจายตัวอย่างหนาแน่นในแต่ละระดับชั้น อาทิ สะเก็ดหิน เครื่องมือหินกะเทาะ ขวานหินขัด เศษภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา ประเภทหม้อสามขา เศษภาชนะดินเผาที่มีการตกแต่งลวดลายแบบ แบบ Sa Huynh – Kalanay ชิ้นส่วนสำริด ชิ้นส่วนโลหะ กระดูกสัตว์ ลูกปัดหิน ลูกปัดเปลือกหอย และลูกปัดแก้ว เป็นต้น

การขุดค้นทางโบราณคดีระยะที่ ๒ ปี ๒๕๖๔ ได้เลือกพื้นที่บริเวณด้านทิศใต้ของเพิงผาสำหรับทำการขุดค้น เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่เรียบ และยังไม่ถูกรบกวนใด ๆ โดยกำหนดหลุมขุดค้นให้มีขนาดกว้าง ๕ x ๖ เมตร (หลุมขุดค้น TP2) ซึ่งในกระบวนการขุดค้นทางโบราณคดีสามารถแบ่งพื้นที่หลุมขุดค้นออกเป็น ๒๐ กริด โดยแต่ละกริดมีขนาด ๑ x ๑ เมตร และใช้ระบบการขุดค้นตามระดับชั้นดินสมมติ กำหนดให้แต่ละระดับชั้นมีความหนาชั้นละ ๕ เซนติเมตร การขุดค้นทางโบราณคดีในครั้งนี้สามารถขุดค้นได้จำนวน ๗ กริด และขุดค้นลงไปสิ้นสุดในระดับความลึกที่ ๑๔๕ cm.dt. ยกเว้นกริด N3W4 ที่ขุดค้นถึงระดับความลึกที่ ๑๑๕ cm.dt. ผลจากการขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีหลากหลายประเภท ได้แก่ สะเก็ดหิน เครื่องมือหินกะเทาะ ชิ้นส่วนขวานหินขัด เศษภาชนะดินเผา เศษภาชนะดินเผาที่มีการทาสีแดง เศษภาชนะดินเผาที่มีการตกแต่งลวดลายแบบ Sa Huynh – Kalanay ชิ้นส่วนสำริด ชิ้นส่วนโลหะ ชิ้นส่วนกำไลเปลือกหอย กระดูกสัตว์ และลูกปัดแก้ว เป็นต้น ส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในระดับชั้นที่ ๙๐-๑๑๕ cm.dt. จากนั้นจึงพบว่า

โบราณวัตถุลดจำนวนลง ทั้งนี้ยังมีโอกาสสรุปผลการขุดค้นในครั้งนี้ได้ เนื่องจากการขุดค้นอยู่ระหว่างการดำเนินงานในระยะที่ ๓ แต่ในเบื้องต้นสันนิษฐานว่ายังอยู่ในชั้นดินช่วงสมัยโลหะ (๒,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว) เมื่อเทียบกับโบราณวัตถุและชั้นดินที่พบในหลุม TP.1

- การขุดค้นทางโบราณคดี ปี ๒๕๕๗

- หลักฐานทางโบราณคดี จากการขุดค้นทางโบราณคดี ปี ๒๕๕๗

• การขุดค้นทางโบราณคดี ปี ๒๕๖๔

หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการขุดค้น/อายุสมัย

จากการดำเนินงานทางโบราณคดีทั้งสองระยะ พบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก กระจายหนาแน่นทั่วหลุมขุดค้น อาทิ เครื่องมือหินกะเทาะ ขวานหินขัด ชิ้นส่วนภาชนะสามขา ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเขียนสีแดง เศษภาชนะดินเผาตกแต่งลวดลายแบบ Sa Huynh – Kalanay ชิ้นส่วนสำริด ชิ้นส่วนเหล็ก นอกจากนี้ยังพบหลักฐานนิเวศวัตถุ อาทิ กระดุกสัตว์ จำพวก สัตว์ ตระกูลแก้ง-กวาง กระดองเต่า เปลือกหอย เป็นต้น

สำหรับการกำหนดอายุสมัยแหล่งโบราณคดีนั้น การขุดค้นในปี ๒๕๕๗ ได้มีการนำตัวอย่างดินและเศษภาชนะดินเผาไปหาค่าอายุทางวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีเรืองแสงความร้อน (TL) ประกอบกับการเปรียบเทียบโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้น สามารถแบ่งอายุสมัยของแหล่งโบราณคดีได้เป็น ๒ สมัย คือ สมัยหินใหม่หรือสมัยโฮโลซีนตอนกลาง (๒,๘๐๐-๔,๒๐๐ ปีมาแล้ว) เป็นชั้นกิจกรรมอยู่อาศัยสมัยแรก สันนิษฐานว่ากลุ่มคนที่อยู่อาศัยในสมัยนี้ยังคงดำรงชีวิตด้วยการเก็บของป่าล่าสัตว์ และมีการใช้พื้นที่ต่อเนื่องยาวนานจนเริ่มเข้าสู่สมัยโลหะหรือสมัยโฮโลซีนตอนปลาย (๒,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว) เป็นชั้นกิจกรรมการอยู่อาศัยสมัยที่ ๒ หรือสมัยสุดท้ายก่อนที่จะถูกทิ้งร้างแล้วกลับมาใช้เป็นพื้นที่สำหรับประเพณีค่างศพเด็กอีกครั้ง ซึ่งประเพณีนี้เริ่มเสื่อมความนิยมไปเมื่อราว ๕๐ ปีที่ผ่านมา

• เครื่องมือหินกะเทาะและขวานหินขัด

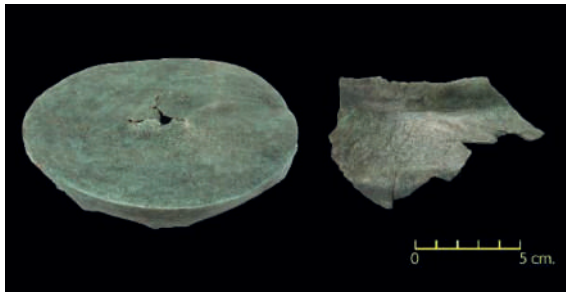
• ชิ้นส่วนภาชนะสามขา

• ภาชนะดินเผาเขียนสีแดง

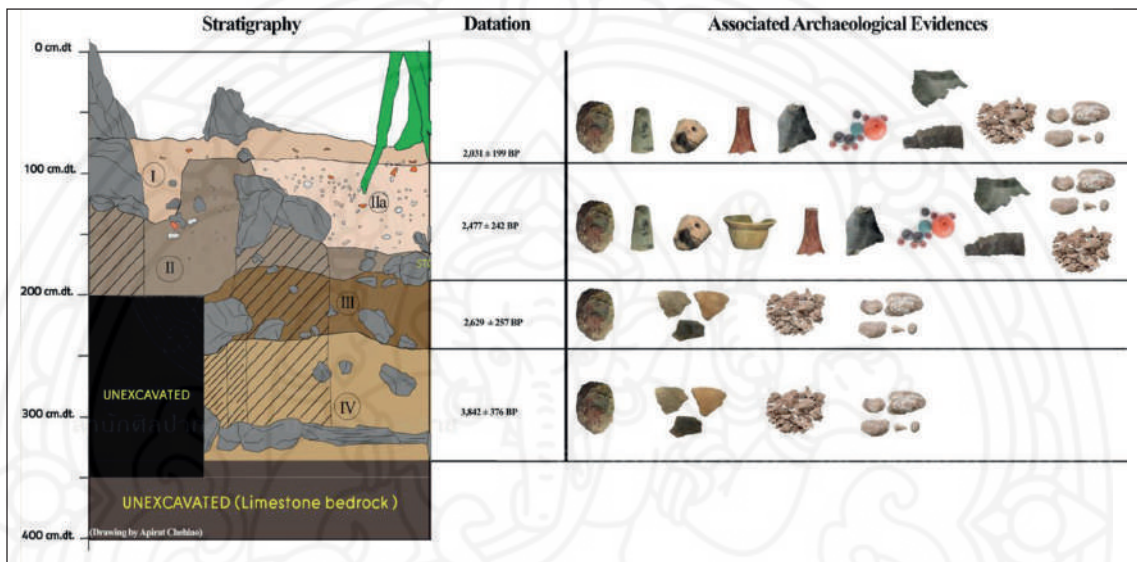
• ภาชนะดินเผาตกแต่งลวดลายแบบ Sa Huynh – Kalanay

• ชิ้นส่วนสำริด

• ชิ้นส่วนเหล็ก

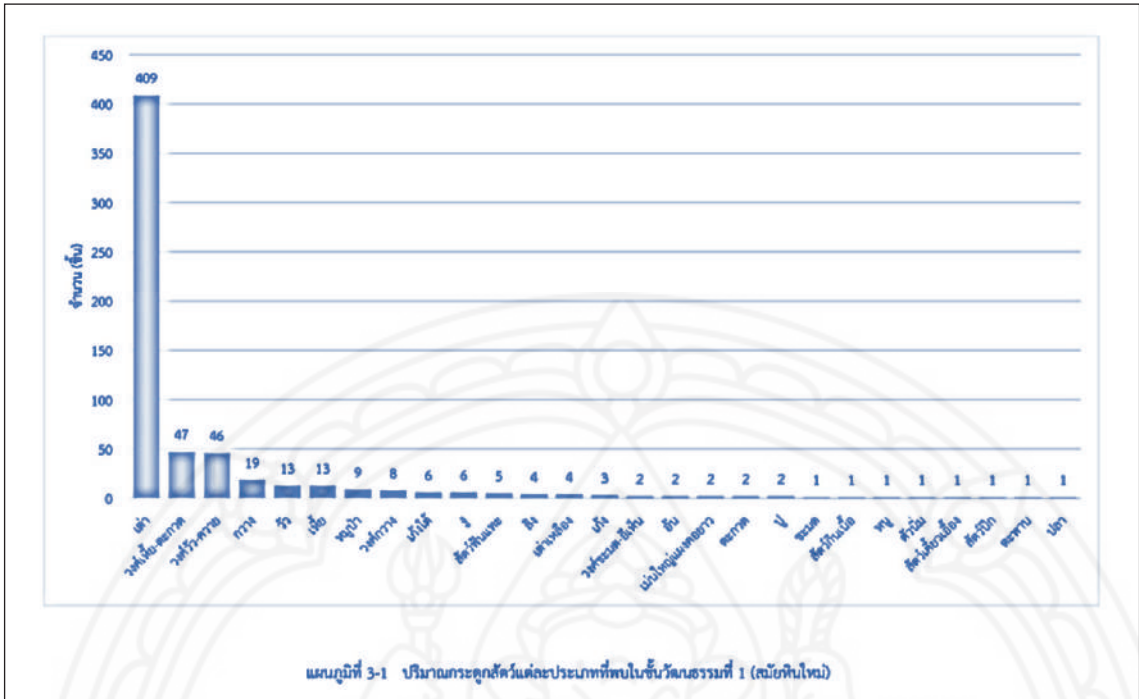

• ชั้นดินทางโบราณคดีและหลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการขุดค้นเมื่อปี ๒๕๕๗

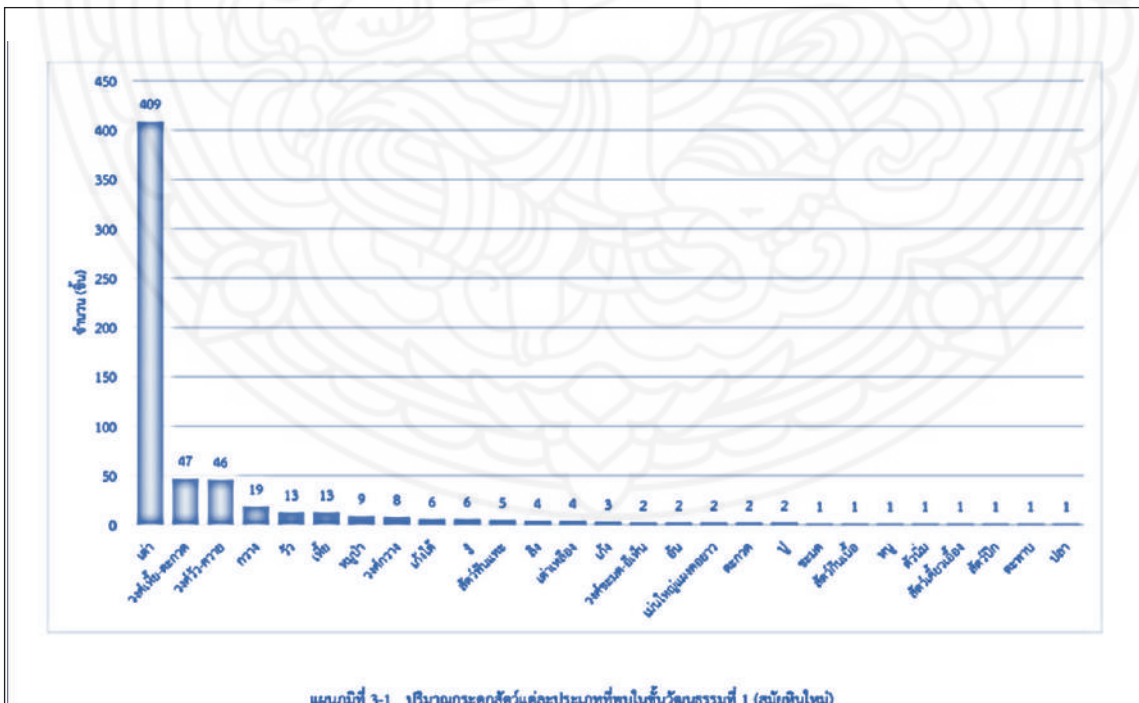
กระดูกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลาย

จากการศึกษาหลักฐานประเภทกระดูกสัตว์ ของนางสาวศิริรัตน์ เจียวกิก ในปี ๒๕๖๓ พบว่ากระดูกสัตว์ที่พบในชั้นวัฒนธรรมที่ ๑ หรือสมัยหินใหม่ ยังไม่มีความหลากหลายส่วนใหญ่เป็น สัตว์ในประเภทสัตว์เลื้อยคลาน เช่น เต่า วงศ์เหยี่ยว-ตะกวด และสัตว์ป่าขนาดใหญ่ อย่างวงศ์วัว-ควาย และกวาง และในส่วนของชั้นวัฒนธรรมที่ ๒ หรือสมัยโลหะ พบว่าประเภทสัตว์ของชั้นวัฒนธรรมนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องของปริมาณกระดูกสัตว์ที่พบ และชนิดของสัตว์ที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยพบสัตว์ขนาดเล็กไปจนถึงสัตว์ขนาดใหญ่ ซึ่งประเภทสัตว์ที่พบในชั้นวัฒนธรรมที่ ๑ ยังคงพบเช่นเดิม แต่ปริมาณของกระดูกสัตว์ฟืนทะเพิ่มขึ้น อาทิ เม่น อัง และหนู เป็นต้น ซึ่งอาจมีปัจจัยมาจากความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ การเข้าถึงแหล่งทรัพยากร ความรู้ความสามารถในการล่า พัฒนาการของเครื่องมือล่าสัตว์ และจำนวนประชากรที่อาจเพิ่มมากขึ้นจากชั้นวัฒนธรรมแรกที่มีการอยู่อาศัย^{๒๕}

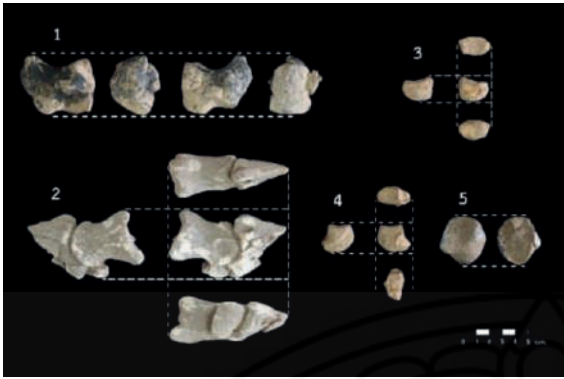
^{๒๕} ศิริรัตน์ เจียวกิก, “การวิเคราะห์กระดูกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีเขาตาพลาย ต.รั้ว อ.ท่าชนะ จ.ชุมพร,” เอกสาร การศึกษาเฉพาะบุคคลปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย ศิลปากร, ๒๕๖๓, ๙๐-๙๕.

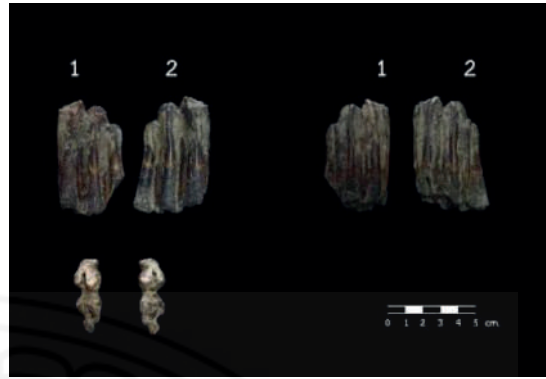
- ปริมาณกระดูกสัตว์แต่ละประเภทที่พบในชั้นวัฒนธรรมที่ ๑

- ปริมาณกระดูกสัตว์แต่ละประเภทที่พบในชั้นวัฒนธรรมที่ ๒ (ที่มา: ศิริรัตน์ เจียวก๊ก, ๒๕๖๓.)

• กระดูกสัตว์วงศ์วัว/ควาย (Bovidae)

• ฟันกรามของวัวบ้าน (*Bos sp.*)

• กระดูกกวาง (*Cervus sp.*)

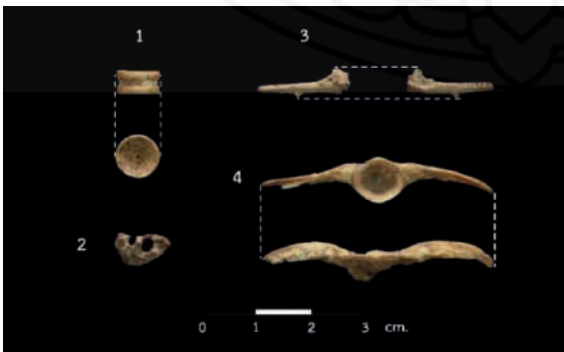
• กระดูกหมูป่า (*Sus scrofa*)

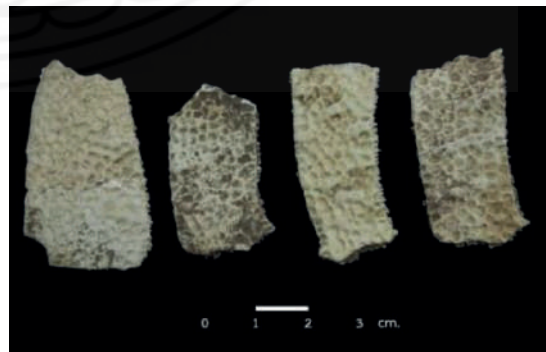
• กระดูกสัตว์ฟันแทะ (Rodentia)

• กระดูกเต่าเหลือง (*Indotestudo elongata*)

• กระดูกปลา (Fish)

• แผ่นกระดูกวงศ์เต่าพาด (*Trionychidae*)

ภาชนะดินเผาตกแต่งแบบ Sa Huynh – Kalanay

ภาชนะดินเผา “ซาฮวิน-กาลานาย” ปรากฏครั้งแรกในบทความของศาสตราจารย์ Solheim W.G. นักโบราณคดีชาวอเมริกัน เมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๑ ซึ่งใช้นิยามภาชนะดินเผาที่มีรูปแบบการตกแต่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีความโดดเด่น โดยรูปแบบการตกแต่งภาชนะดินเผาที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มภาชนะดินเผาที่พบจากแหล่งโบราณคดี “ถ้ำกาลานาย” (Kalanay Cave) ในตอนกลางของประเทศฟิลิปปินส์ และแหล่งโบราณคดี “ซาฮวิน” (Sa Huynh Site) บริเวณตอนกลางของประเทศเวียดนาม^{๒๖}

ศาสตราจารย์ Solheim W.G. กล่าวว่า ภาชนะดินเผาแบบ “ซาฮวิน-กาลานาย” เป็นกลุ่มภาชนะดินเผาที่มีมีการตกแต่งอย่างประณีตและสวยงาม ด้วยเทคนิคการผสมผสานลวดลายและการเขียนสีบนผิวของภาชนะดินเผา ซึ่งลวดลายที่ใช้ในการตกแต่งมีหลากหลายรูปแบบมากกว่ากลุ่มภาชนะดินเผาอื่น ๆ ทั่วไป^{๒๗} ลวดลายอันเป็นลักษณะเฉพาะของภาชนะดินเผา “ซาฮวิน-กาลานาย” ประกอบด้วย^{๒๘}

๑. ลายคดโค้งกันหอยจากการกดประทับหรือแกะสลัก (Impressed or carved “scallop” design)
๒. ลายเส้นทแยงและเส้นขอบคู่ (Paired diagonals and borders)
๓. ลายคลื่นโค้งและลายสามเหลี่ยม (Curvilinear scrolls and triangles)
๔. ลายคลื่นสี่เหลี่ยมและลายสามเหลี่ยม (Rectangular scrolls and triangles)
๕. ลายสามเหลี่ยม (Sequences of alternating triangles)
๖. ลายกดจุดระหว่างเส้นเรขาคณิต (Emphasized punctuation field or dashes among lines)
๗. ลายกดประทับด้วยเปลือกหอย (Crenulations impressed with a shell edge)

จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีในพื้นที่คาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย พบภาชนะดินเผา “ซาฮวิน-กาลานาย” ตามแหล่งโบราณคดีจำพวกถ้ำและเพิงผาตลอดแนวคาบสมุทร โดยส่วนใหญ่พบกระจายตัวอยู่ตามแหล่งโบราณคดีฝั่งตะวันออก (อ่าวไทย) อาทิ แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว แหล่งโบราณคดีเขาเสก แหล่งโบราณคดีถ้ำนางสี แหล่งโบราณคดีถ้ำถั่ว แหล่งโบราณคดีเขาถ้ำดิน (ถ้ำหัวโค้งปราบเซียน) แหล่งโบราณคดีเขาถ้ำตาดวง ถ้ำมังกรแดง แหล่งโบราณคดีเพิงผาฉานทา

^{๒๖} Aude Favereau, Bérénice Bellina., 2016. Thai-Malay Peninsula and South China Sea networks (500 BC–AD 200), based on a reappraisal of “Sa Huynh-Kalanay”-related ceramics. *Quaternary International*, Elsevier, 416, pp. 220.

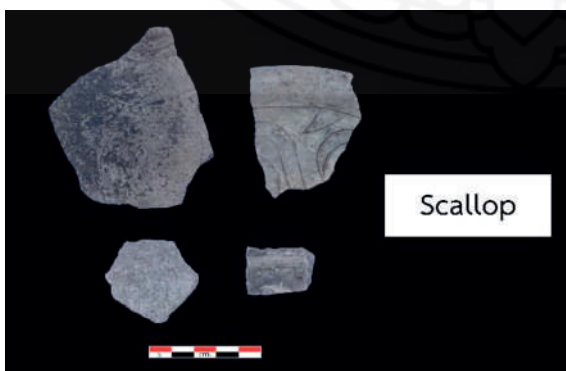
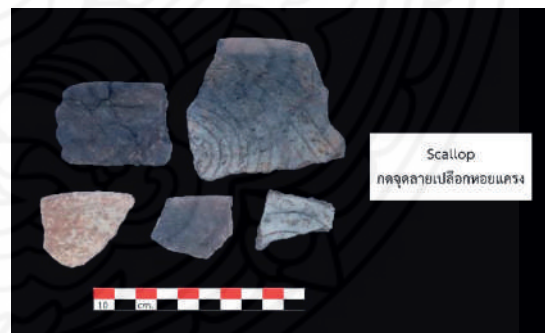
^{๒๗} Solheim II, W.G., 1964a. The Archaeology of Central Philippines: A Study Chiefly of the Iron Age and Its Relationships. In: *Monographs of the National Institute of Science and Technology*, Vol. 10. Bureau of Printing, Manila, Philippines, pp. 214.

^{๒๘} *Ibid.*, p. 10.

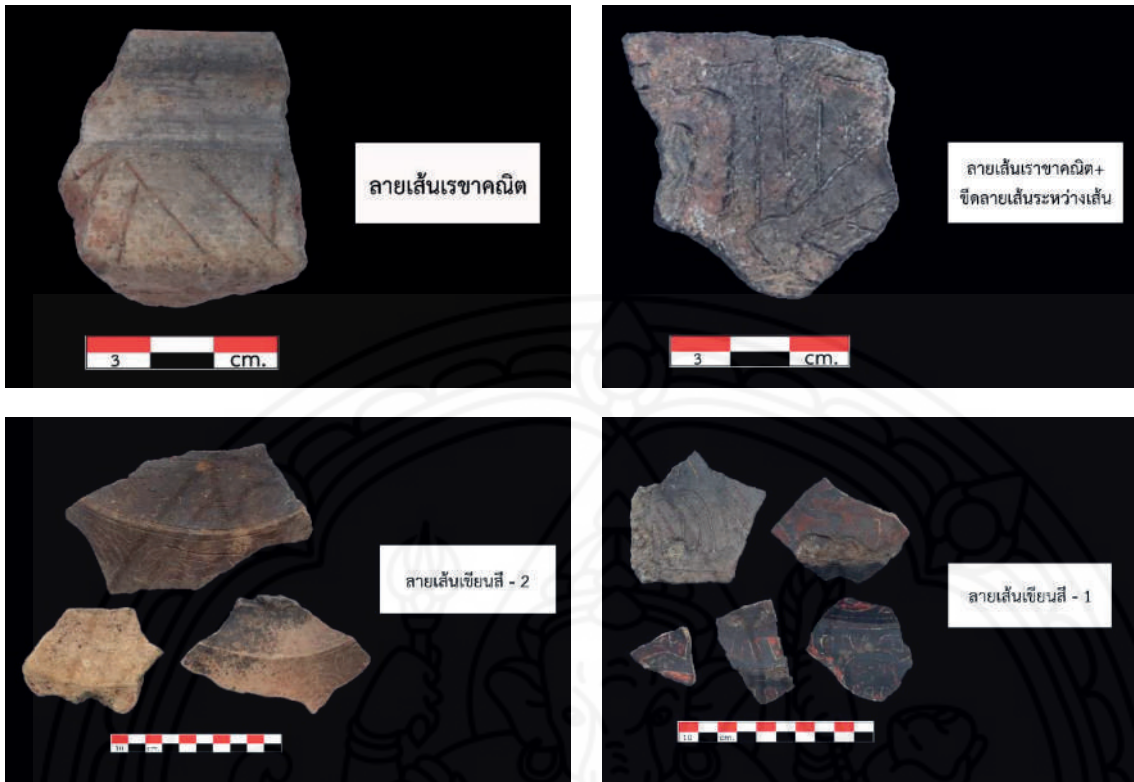
แหล่งโบราณคดีเขาตาพลาย จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีเกาะดิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีเขาโพรงเสือ แหล่งโบราณคดีแหล่งโบราณคดีเขาพลู (ถ้าหมายเลข ๒) จังหวัด นครศรีธรรมราช แหล่งโบราณคดีเพิงผาลังวัดเขารูปช้าง จังหวัดสงขลา เป็นต้น นอกจากนี้พบ บางส่วนจากแหล่งโบราณคดีฝั่งตะวันตก (อันดามัน) อาทิ แหล่งโบราณคดีถ้ำเขาใต้เขา จังหวัดกระบี่

- แผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งโบราณคดีที่พบภาชนะดินเผาแบบชาห์วินกาลานาย

ลวดลายภาชนะดินเผาแบบตกแต่งแบบ Sa Huynh – Kalanay

ลวดลายภาษาชนะดินเผาแบบตกแต่งแบบ Sa Huynh – Kalanay

การตกแต่งภาชนะดินเผาแบบซาฮวิน-กาลานาย (Sa Huynh-Kalanay) จากการสำรวจและขุดค้นทำให้พบการตกแต่งภาชนะดินเผาลักษณะนี้โดยทั่วไปในแหล่งโบราณคดีหลายแห่งแถบทะเลจีนใต้ทั้งในประเทศไทย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม มาเลเซียและอินโดนีเซีย ทั้งในภาคพื้นทวีปและหมู่เกาะ เช่น ใต้หวันและฮ่องกง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีสมัยโลหะหรือประมาณ ๑,๐๐๐-๓,๐๐๐^{๒๙} ปีมาแล้ว โดยเชื่อว่ากลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมในการผลิตภาชนะดินเผาแบบซาฮวิน กาลานายคือ กลุ่มคนที่ใช้ภาษามาลาโย-โพลีเนเซีย (Malayo-Polynesian) ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน โดยต้นกำเนิดและการแพร่กระจายของภาชนะดินเผาแบบนี้มีความสัมพันธ์กันกับต้นกำเนิดและการกระจายของกลุ่มคนผู้ใช้ภาษามาลาโย-โพลีเนเซีย (Malayo-Polynesian)

สำหรับเศษภาชนะดินเผาตกแต่งภาชนะดินเผาแบบซาฮวิน-กาลานาย (Sa Huynh-Kalanay) ที่พบจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลาย พบปริมาณหนาแน่นในระดับชั้นวัฒนธรรมที่ ๒ ทั้งในหลุมขุดค้นที่ ๑ (TP.1) และหลุมขุดค้นที่ ๑ (TP.2) ซึ่งการศึกษาวิเคราะห์ภาชนะดินเผาประเภทนี้อยู่ระหว่างการศึกษาวิจัย เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีภาชนะดินเผาของแหล่งโบราณคดีเพิงผาเขาตาพลายต่อไป

^{๒๙} Aude Favereau. Report on The pottery fragments from Site Surveyed in The Chumphon area by The 14th Finearts office in Nakhon si thammarat. 'Thai-French Archaeological Mission Report on Pottery Analysis-2016 p. 6.

บรรณานุกรม

- ศิริรัตน์ เจียวก๊ก. “การวิเคราะห์กระดูกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีเขาตาพลาย ต.รั้ว อ.น้ำขุ่น จ.ชุมพร.” เอกสารการศึกษาเฉพาะบุคคลปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักศิลปากรที่ ๑๔. รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ชุมพร เล่มที่ ๑. กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ, ๒๕๕๗.
- อภิรัฐ เจะเหล่า. การขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีเขาตาพลาย หมู่ที่ ๔ ตำบลรั้ว อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดชุมพร. นครศรีธรรมราช : เอกสารอัดสำเนาสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช กรมศิลปากร (ยังไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), ๒๕๕๗.
- Aude Favereau, Bérénice Bellina., 2016. Thai-Malay Peninsula and South China Sea networks (500 BC–AD 200), based on a reappraisal of “Sa Huynh-Kalanay” – related ceramics. *Quaternary International*, Elsevier, 416.
- Aude Favereau. Report on The pottery fragments from Site Surveyed in The Chumphon area by The 14th Finearts office in Nakhon si thammarat. ‘Thai-French Archaeological Mission Report on Pottery Analysis-2016.
- Bérénice Bellina. Report of the four years program 2011-2014 Populations and Ecosystem Evolution in Relation to Long-Distance Exchange in The Upper Thai-Malay Penninsula (1st Mill.BC-1st Mill AD). ‘Thai-French Archaeological Mission in the Thai-Malay Peninsula’ 2014.
- Solheim W.G. Further Notes on the Kalanay Pottery Complex in the Philippine Islands *Asian Perspectives* 3, 1959.
- Solheim, W.G., 1964a. The Archaeology of Central Philippines: A Study Chiefly of the Iron Age and Its Relationships. In: *Monographs of the National Institute of Science and Technology, Vol. 10.* Bureau of Printing, Manila, Philippines.
- Solheim, W.G., Further relationships of the Sa-Huynh-Kalanay pottery tradition. *Asian Perspectives* 8, 1964.
- Yamagata and Matsumura., *Austronesian Migration to Central Vietnam: Crossing over the Iron Age Southeast Asian Sea, New Perspectives in Southeast Asian and Pacific Prehistory* Edited by Philip J. Piper, Hirofumi Matsumura and David Bulbeck, ANU Press, 2017.
- Yvette Balbaligol., *Preliminary Report on the Earthenware Pottery from Ille Cave and Rockshelter, Palawan, Philippines, Hukay Volume 15*, 2005.

ภาคผนวก

ประมวลภาพกิจกรรม การบรรยายและเสวนาออนไลน์

เรื่อง “คาบสมุทรภาคใต้ตอนบนของไทย ข้อมูลใหม่จากหลักฐานโบราณคดี”

The recent archaeological discoveries in the upper southern region of Thailand

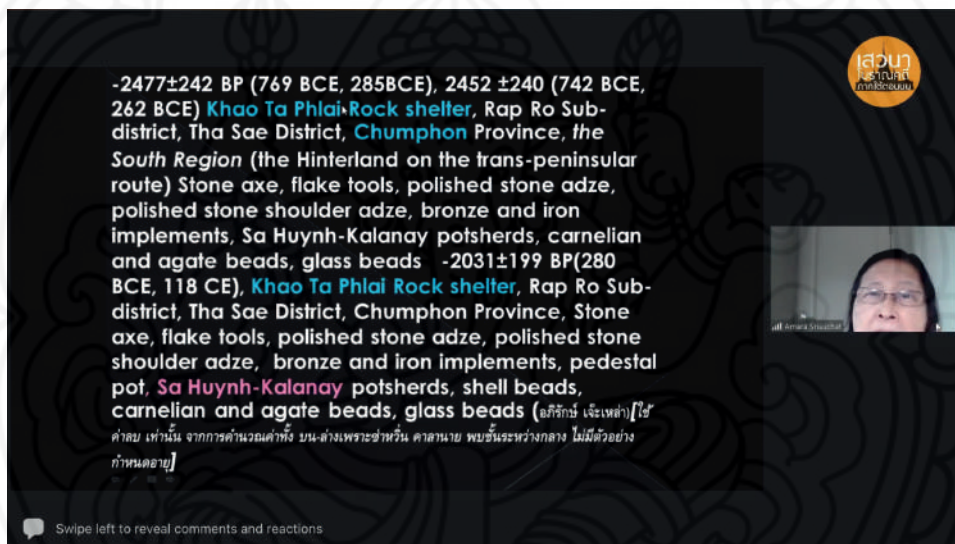
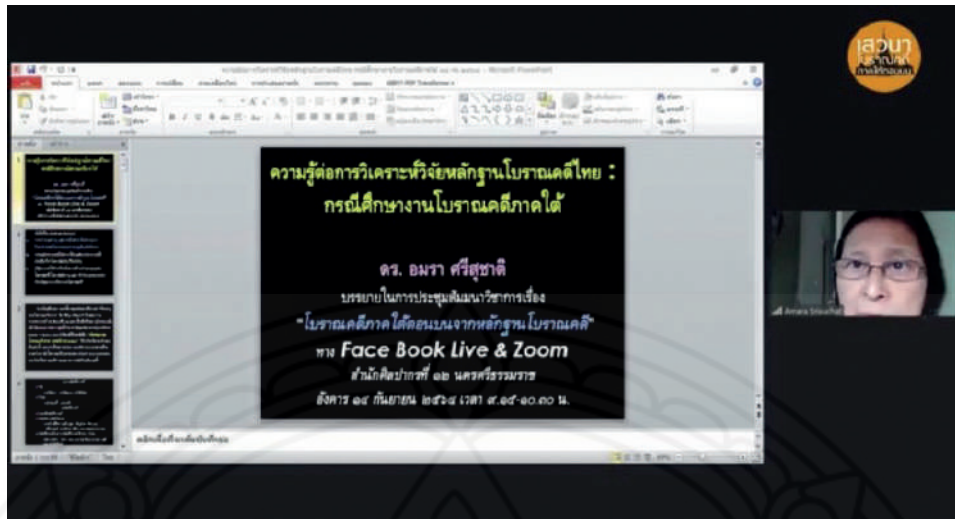
วันอังคารที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

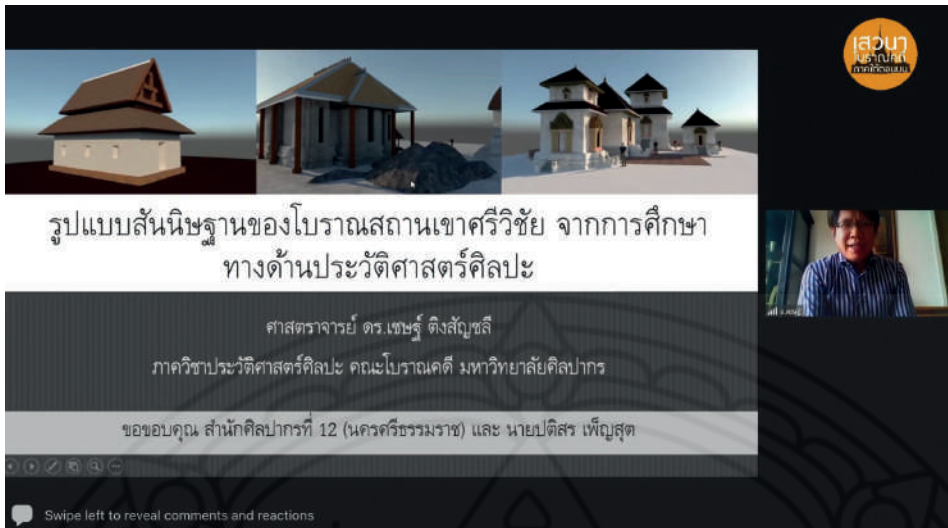
นางเสริมกิ่ง ชัยมงคล ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช กล่าวเปิดกิจกรรมบรรยายและเสวนาทางวิชาการเผยแพร่ความรู้โบราณคดีภาคใต้ตอนบน เรื่อง “โบราณคดีภาคใต้ตอนบน: องค์ความรู้ใหม่จากหลักฐานโบราณคดี”

นางเสริมกิ่ง ชัยมงคล ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช ร่วมเตรียมความพร้อมในการกิจกรรมบรรยายและเสวนาทางวิชาการเผยแพร่ความรู้โบราณคดีภาคใต้ตอนบน

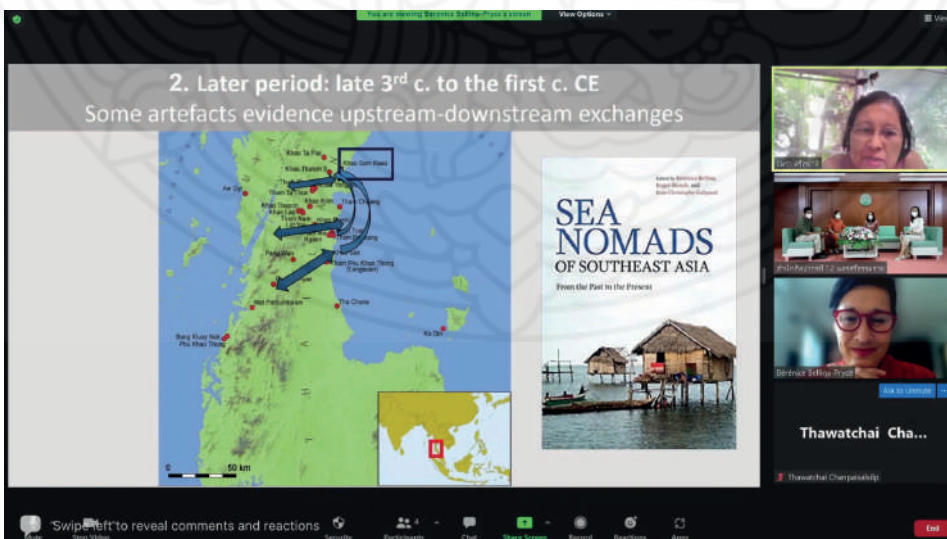
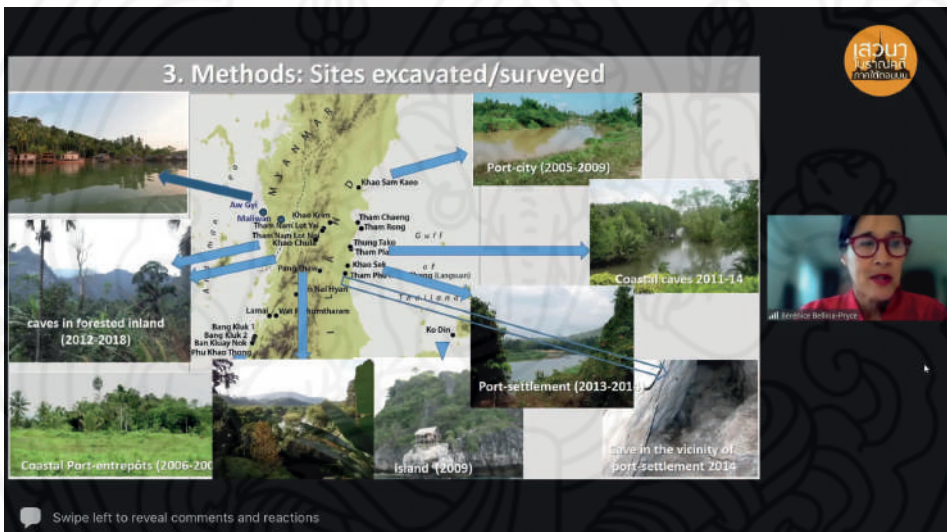
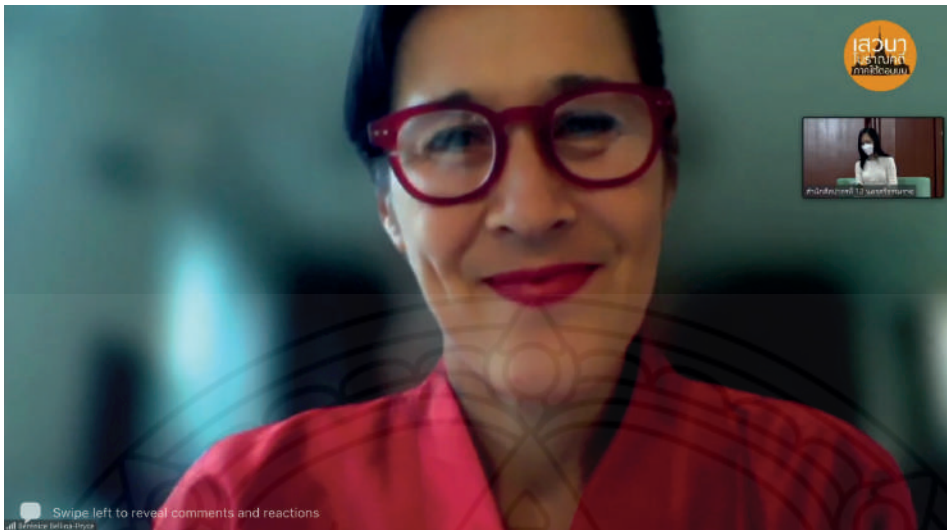
การบรรยายเรื่อง “ความรู้ต่อการวิเคราะห์วิจัยหลักฐานโบราณคดีไทย: กรณีศึกษาจากโบราณคดีภาคใต้”
โดย ดร.อมรา ศรีสุชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี ที่ปริกษากรมศิลปากร

การบรรยายเรื่อง “รูปแบบสันนิษฐานของโบราณสถานเขาศรีวิชัย จากการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ”
โดย ศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ดิงส์ญชลี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

การบรรยายเรื่อง “ภาพเขียนสีในแหล่งโบราณคดีฝั่งอันดามัน”
โดยนายอรัชชัย ชันไพศาลศิลป์ นักโบราณคดีชำนาญการ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครศรีธรรมราช

การบรรยายเรื่อง “Late prehistoric Peninsular Thailand and Myanmar and the Maritime Silk Road”
 โดย Dr.Berenice Bellina นักวิจัยแห่งศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์แห่งชาติฝรั่งเศส

การเสวนาเรื่อง “ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นทางโบราณคดีในภาคใต้ตอนบน”
โดย นางสาวนภคมน ทองเผื่อ นักโบราณคดีชำนาญการ นายจักรพันธ์ เฟ็งประไพ นักโบราณคดีปฏิบัติการ
นางสาวจตุตินาฏ บวรสาโชติ นักโบราณคดีปฏิบัติการ
ดำเนินรายการ โดย นางศิริพร สังข์หิรัญ ผู้อำนวยการกลุ่มโบราณคดี
วิทยาการรับเชิญพิเศษ โดย ดร.อมรา ศรีสุชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี ที่ปรึกษากรมศิลปากร

คณะผู้จัดกิจกรรมบรรยายและเสวนาทางวิชาการเผยแพร่ความรู้โบราณคดีภาคใต้ตอนบน
เรื่อง “โบราณคดีภาคใต้ตอนบน: องค์กรความรู้ใหม่จากหลักฐานโบราณคดี”

I

S

II

III

IV